

Hans Christian Andersen

Bajke i priče I

Barba Jozo

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Bajke i priče I

S danskoga preveo
Josip Tabak

Naslov izvornika:
Eventyr og Historier

Sadržaj
(kronološkim redom)

- 1835 Kresivo*
1835 Mali Nikola i Veliki Nikola
1835 Kraljevna na zrnu graška
1835 Cvijeće male Ide
1835 Palčica
1836 Mala sirena
1837 Carevo novo ruho
1838 Srećine kaljače
1838 Tratinčica
1838 Postojani kositreni vojnik
1838 Divlji labudovi
1838 Leteći kovčeg
1838 Rode
1840 Slikovnica bez slika
1842 Sanak
1842 Svinjar
1842 Heljda
1844 Slavuj
1844 Zaručnici
1844 Ružno pače
1845 Jela

KRESIVO

Vojnik cestom kroči: jedan, dva! jedan, dva! Na leđa uprtio telećak, sablja mu se o boku njiše — bio je u ratu, sada kući kreće. Na putu se namjeri na staru vješticu, ružnu i odvratnu: donja joj se usna gotovo do prsiju ovjesila.

— Dobär veče, vojniče! — prozbori mu rugoba. — Gle, kakvu lijepu sablju imaš i koliki telećak! Baš si vojnik odoka! A sada ćeš još dobiti i novaca koliko ti srcu dragو!

— Lijepa ti hvala, stara vještice! — dočeka vojnik.

— Vidiš li ovo veliko drvo? — opet će vještica i prstom pokaza na stablo što stajaše do njih. — Sasvim je šuplje unutri! Kad mu se popneš navrh, vidjet ćeš otvor: kliznut ćeš kroz nj dolje, i eto te duboko u drvetu. Svezat ću ti uže oko pasa, da te mogu izvući kad me zovneš!

— A što bih ja dolje u drvetu? — upitat će vojnik.

— Da odande izneseš novac! — odmah će vještica. — Da znaš, kad dođeš drvetu do dna, eto te u veliku hodniku. Sasvim je rasvijetljen, jer ondje gori na stotine svjetiljaka. I vidjet ćeš troja vrata. Možeš ih otključati, ključ je u bravi. Kad stupiš u prvu prostoriju, ugledat ćeš nasred poda veliku škrinju: na njoj sjedi pas s očima poput zdjelica. Ali ništa ne brini! Evo ti moja pregača s modrim četverokutima: prostri je po tlu, priđi hitro i ščepaj psa, stavi ga na moju pregaču, otkračunaj škrinju i uzmi novca koliko god želiš. Sav je bakren. Ako ti je draže srebro, a ti uđi u drugu prostoriju. Ondje ti je pas kojem su oči velike kao mlinško kolo. Ali ti ne tari glavu: metni ga na moju pregaču i grabi novac! A je li ti milije zlato, valja ti samo ući u treću odaju. Pas koji ondje sjedi na škrinji s novcem ima u glavi dva oka, svako veliko poput okrugle kule. To ti je grdna psina, vjeruj mi! Ali neka ti zbog toga ne puca glava! Samo ga stavi na moju pregaču, neće ti ništa, pa uzmi zlata koliko ti duša želi!

— Nije loše! — preuze vojnik. — Ali što treba da tebi dadem, stara vještice? A da i ti nešto želiš, to je očito!

— Ništa — objasni vještica — ne treba meni ni novčića! Meni ti samo donesi staro kresivo što ga je moja baka zaboravila kad je posljednji put bila tamo dolje!

— Dobro je — pristade vojnik. — Hajde, veži mi uže oko

pasa!

— Evo ga! — prihvati vještica. — A evo i moje pregače s modrim četverokutima!

I vojnik se uzvera na stablo, spusti se kroz otvor, i najposlije eto ga, kako je vještica rekla, u veliku hodniku gdje gori na stotine svjetiljaka.

Otvorio je prva vrata. Uh! Tu sjedi pas s očima velikim poput zdjelica, pogled upiljio u došljaka.

— Eh, jesi mi pas i pol! — izusti vojnik, stavi ga na vještičinu pregaču i zagrabi bakarnog novca koliko mu je god u džepove stalo. Zatim zaključa škrinju, metnu psa gdje je i bio, te ode u drugu sobu. Ajoj! Tu sjedi još veći pas, u toga su oči kao dva mlinjska kola.

— Što si se toliko upiljio u me! — reče vojnik. — Moglo bi ti nauditi očima! — pa vrže psa na vještičinu pregaču, ali kad ugleda silne srebrnjake u škrinji, istrese iz džepova sav bakreni sitniš te i njih i telećak naključa samim srebrom.

Tako optrpan uđe u treću sobu. Kad onamo, a to ondje zaista grozota! U toj je sobi pas doista imao oči velike kao kula, a okretale mu se u glavi baš kao kotači.

— Dobär veče! — nazva vojnik i nehotice snimi kapu s glave, jer takva psa nije još nikad vidio. Ali kad ga je malo promotrio, pomisli: Dosta je gledanja! pa ga vrže na pod i otključa škrinju. Bože mili, koliko li tu bijaše zlata! Mogao bi kupiti čitav København i sve slastičarske praščice od šećera, sve kositrene vojнике, sve bićeve i sve drvene konjiće ovog svijeta. Jest, baš silan novac!

Sad vojnik odbaci sve srebrnjake kojima bijaše nabio džepove i telećak, pa ih zamjeni zlatnicima: opet natrpa sve džepove, telećak pa kapu i čizme, tako da je jedva hodao! Bijaje u njega sada novca kao pljeve! Psa je vratio na škrinju, zalupio vratima i onda povikao gore kroz drvo:

— Izvuci me sada, stara vještice!

— Jesi li ponio kresivo? — upita vještica.

— Eh, zaista — sjeti se vojnik — sasvim sam smetnuo s uma. I ode te uze kresivo.

Vještica onda svojski poteže konop — i eto vojnika opet na cesti: džepovi mu, čizme, telećak i kapa puni novca.

— A što ćeš ti s kresivom? — upita je vojnik.

— To se tebe ne tiče! — odvrnu vještica. — Eto si dobio

novac! Daj mi kresivo, moje je!

— Koješta! — odreza vojnik. — Kazuj odmah što će ti kresivo ili ču isukati sablju i glavu ti odsjeći!

— Neću! — zapišta vještica.

A vojnik, ni pet ni šest, zamahnu sabljom i rugobi odrubi glavu. Vještica se mrtva sruši, a on zaveza sav novac u njezinu pregaču, prebaci zavežljaj preko ramena, tutnu kresivo u džep i uputi se pravo u grad.

Bio je to lijep grad. Vojnik ode u najljepše svratište, i zatraži najbolje sobe, naruči jela koja voli, jer sad je on bogat, pusto blago sa sobom prti.

Sluzi koji mu je čistio čizme činilo se doduše da su to smiješne stare škornje u takva bogatuna, ali vojnik još nije dospio nabaviti nove. A sutradan je osvanuo u čizmama da samo staneš i gledaš, i u fino se ruho odjenuo. Sad se naš vojnik prometnuo u otmjena gospodina, te su mu ljudi pripovijedali o svemu čime se može podićiti njihov grad, pa tako i o svome kralju i kako je njegova kći ljepota-kraljevna.

— A gdje bih je mogao vidjeti? — pitao je vojnik.

— Nju ne možeš vidjeti — rekoše mu. — Nastan joj je u veliku bakrenu dvoru, opasanu mnogim bedemima i kulama. Nitko osim kralja ne smije k njoj, jer su joj prorekli da će poći za sasvim obična vojnika, a takvo što ne može kralj ni zamisliti!

»Baš bih da je vidim!« pomisli vojnik. Ali ni govora o tome, nisu mu dopuštali priviriti onamo.

Dao se on na lagoden život, odlazio u kazalište, vozio se u kraljevski perivoj. Dijelio je siromasima, davao im mnogo novaca, a to je, dakako, bilo lijepo od njega. Zna on još iz starih dana kako je zlo kada se zavrćeš u nevolji i kad nemaš ni prebijene pare! Sad je bogat, nosi fino ruho, a stekao je i mnogo prijatelja, koji mu odreda govore kako je on izvanredan čovjek, pravi plemić, a to je nekadanjem vojniku silno godilo.

Ali kako je iz dana u dan trošio a ništa nije primao, to mu najposlijе tobolac splasnuo i na kraju preostala samo dva novčića, pa mu se valjade odreći lijepih soba u kojima se šepirio, i preseliti se u komoricu pod samim krovom. Sam je morao čistiti i krpati svoje čizme. Nijedan mu od njegovih prijatelja nije došao u pohode, jer se valjalo uspinjati tolikim stubama.

Uhvatila se tamna noć, a on nije imao ni toliko da kupi svijeću,

ali se onda prisjeti kako je s onim kresivom što ga je uzeo u šupljem drvetu kamo ga je spustila vještica bio malen ostatak svijeće. Izvuče on kresivo i onaj kusatak svijeće, ali se u isti čas kad je kresnuo i kad su se iskre izvile iz kremena, otvorise vrata, a pas s očima velikim kao dvije zdjelice, kojega je ono vidio dolje u drvetu, iskrnsu pred njim i upita ga:

— Što zapovijeda gospodar?

»Gle, gle!« pomisli vojnik. »To ti je zgodno kresivo ako po njemu mogu dobiti što zaželim!«

— Nabavi mi nešto novaca! — kaza on psu.

U tren oka pas nestade i opet se pojavi: držao je u gubici poveliku kesu punu novaca.

Sad je vojniku sinulo kakvo je to divno kresivo! Kad bi kresnuo jednom, javio bi se pas koji je ono sjedio na škrinji s bakrenim novcem: kad bi kresnuo dvaput, stvorio bi se pred njim onaj sa srebrnjaka, a kad triput, eto ti psa što je čuvaо zlato.

I opet se naš vojnik preselio u lijepе sobe, ponovno osvanuo u krasnu ruku, a odmah mu se vratise i svi prijatelji, i svi su ga silno cijenili.

Misli se vojniku uznijele, te će on u себи: »Ipak je smiješno da ne smiješ vidjeti kraljevnу! Svi vele koliko je krasna, ali na što joj ljepota kad mora uvijek čamiti u pustome bakrenom dvoru s tolikim kulama! Zar ja baš ništa ne mogu učiniti da je vidim? A što je s kresivom?«

I kresnu jednom, i gle! — stvori se pred njim pas s očima velikim kao zdjelice.

— Sad je doduše kasna noć — prozbori vojnik — ali bih ja tako rado video kraljevnu, ma bilo samo i na časak!

U isti tren psu nestade, a prije nego što je vojnik stigao razmislići, eto ga opet s kraljevnom! Sjedi kraljevna psu na leđima i spava, a tako je krasna te odmah možeš vidjeti da je prava. Vojnik naprosto nije mogao odoljeti, morao ju je poljubiti — ta bio je pravi vojnik!

Pas opet odjuri s kraljevnom. A kad je svanulo jutro i kralj i kraljica nalijevali čaj, kraljevna reče kako je noćas usnila čudan san o nekakvu psu i vojniku: na psu je jahala, a vojnik ju je poljubio.

— Gle ti nje! — propiskuta kraljica. — Kakve su to priče!

Onda odrediše da jedna stara dvoranka druge noći bdi kraljevni kraj postelje i vidi je li to zaista san, ili je što drugo posrijedi.

Vojnika je toliko ponijela želja da opet vidi ljepotu-kraljevnu, te se pas pojavi i te noći, uze kraljevnu i s njome potrča iz sve snage. Ali stara dvoranka nije časa časila, nego je nazula kaljače pa brže-bolje za njima. Kad je vidjela kako ih je nestalo u nekakvoj velikoj kući, pomisli: »Sad znam gdje je«, pa komadićem krede našara velik križ na vratima. Pošto je tako obavila svoje, vrati se kući i leže na počinak.

I pas se vratio s kraljevnom. Ali kad je video da je križ na vratima gdje stanuje vojnik, uze i on komad krede i stavi znak križa na sva vrata u gradu. A bilo je to mudro od njega, jer sad dvoranka neće pogoditi prava vrata, kad je križ na svima.

Ujutro uranili kralj i kraljica, stara dvoranka i svi velikodostojnici da vide gdje je to kraljevna bila.

— Evo ovdje! — reče kralj kad je ugledao prva vrata i na njima križ.

— Nije, nego tamo, dragi mužiću! — na to će kraljica, koja je vidjela druga vrata s križem.

— Gle, i ovdje je jedan! I ovdje! — povikaše svi odreda.

Kuda god su pogledali, svuda križ na vratima. Mogli su gledati koliko ih volja, nikakve im koristi.

Ali kraljica bijaše mudra žena: znala je ona i drugo, a ne samo voziti se u kočiji. Uze ona svoje velike zlatne nožice, izreza nešto svile na komade i saši od njih lijepu malu vreću. Vreću napuni hajdinom krupicom, priveza je kraljevni na leđa, a kad je to bilo urađeno, ureza u vrećici malu rupu, tako da se krupica mogla prosipati cijelim putem kojim bi kraljevna prošla.

U noći pas opet dode, uze kraljevnu sebi na leđa te odjuri s njome vojniku, komu je tako omiljela da bi se najradije pretvorio u kraljevića pa da se njome oženi.

Pas nije opazio kako se krupica sipa sve tamo od dvora pa do vojnikova prozora, kamo se on s kraljevnom uspeo po zidu. Ujutro kralj i kraljica dobro vidješe gdje im je bila kći, pa zapovjediše da uhvate vojnika i da ga vrgnu u tamnicu.

Vojnik se zavrnuo u tijesnu, oko njega mrak i čama... I povrh svega još mu rekli: »Sutra ćeš na vješala.« Nije baš uhu godilo, a svoje je kresivo zaboravio u svratištu.

Izjutra je kroza željezne rešetke na prozorčiću mogao vidjeti gdje svijet navire iz grada da vidi kako će ga vješati. Čuo je bubnjeve i video vojnike kako stupaju. Sve se živo užurbalo. Malen

postolarski naučnik, s kožnom pregačom i papučama na nogama, tako se zatrčao da mu je jedna papuča odletjela sve do zida za kojim je vojnik sjedio i virio kroz rešetke.

— Hej, mali postolaru! Ne treba ti se toliko žuriti! — reče vojnik. — Ionako neće biti ništa dok ja ne dođem! Ne bi li otrčao onamo gdje sam ja stanovao, i donio mi kresivo? Dobit ćeš četiri novčića. Ali ti valja podbrusiti pete!

Tko ne bi htio četiri novčića! Mali postolar odjuri kao vjetar, doneše kresivo, dade ga vojniku, i — evo sad ćemo čuti!

Izvan grada bila podignuta velika vješala. Oko njih se ustobočili vojnici i sjatile se na stotine i tisuće ljudi. Kralj i kraljica sjedili na divnu prijestolju sučelice sucu i cijelome vijeću.

Vojnika su već doveli na stratište, ali kad mu htjedoše namaknuti omču oko vrata, on reče kako je stari običaj da se krivcu, prije nego što se nad njim izvrši kazna, uviyek ispuni posljednja bezazlena želja. A on bi tako rado popušio lulu duhana — pa to mu je posljednja na ovome svijetu.

Kralj mu to nije htio uskratiti, pa tako vojnik izvadi iz džepa kresivo i kresnu: jedan, dva, tri! — i sva tri psa stvoriste se pred njim: onaj s očima velikim kao zdjelice, onaj s očima poput mlinskog kola i onaj što mu oči bijahu velike kao kule.

— Pomozite mi sada i uprite da me ne objese! — zapovjedi vojnik, a psi se zaletješe među suce i vijećnike, pa zgrabiše ovog za noge, onoga za nos, te ih bacahu po nekoliko hvati uvis, tako te su padali i razmrskali se na komade.

— Nemojte me! — zavapi kralj, ali najveći pas dohvati njega i kraljicu i baci ih za svima ostalima. Vojnicima to utjera strah u kosti, a sav narod povika:

— Mali vojniče, ti nam budi kralj i uzmi lijepu kraljevnu!

I posadiše vojnika u kraljevsku kočiju. Sva tri psa poskakivala pred njom i vikala »Hura!« dječaci zviždali na prste, a vojnici na vojničku pozdravljalji.

Kraljevna izide iz svoga bakarnog dvora i postade kraljicom, na svoju veliku radost.

Svadbeno je slavlje trajalo osam dana. I psi su sjedili za stolom i gledali razrogačenih očiju.

MALI NIKOLA I VELIKI NIKOLA

U nekom selu živjela dvojica ljudi kojima bijaše isto ime: i jedan se i drugi zvao Nikola, ali jedan imao četiri konja, a drugi samo jednoga. Da bi ovu dvojicu mogli razlikovati, seljani su onoga koji imaše četiri konja zvali Velikim Nikolom, a onoga što imaše jednoga jedinoga nazivahu Malim Nikolom. A sada čujmo što je bilo s njima dvojicom, jer je ovo istinita priča!

Mali je Nikola sa svojim jedinim konjem po cio božji tjedan morao orati za Velikog Nikolu, a onda bi opet Veliki Nikola pomagao Malome sa svoja četiri konja, ali samo jednom u tjednu, i to baš na samu nedjelju. Haj, hoj! kako je tada Mali Nikola pucketao bičem iznad svih pet konja što u taj jedini dan bijahu gotovo njegovi. Sunce je tako lijepo sjalo, zvonila sva zvona na zvoniku i pozivala u crkvu, a seljani u blagdanskom rahu išli, s molitvenikom u ruci, da čuju propovijed, i prolazeći gledali Malog Nikolu što je zapeo te ore su pet konja, blista od zadovoljstva pa svaki čas pucketa bičem i uzvikuje:

— Gi-ho! konji moji!

— Ne smiješ tako govoriti! — kazao mu Veliki Nikola; — samo je jedan konj tvoj!

Ali kad bi opet tkogod onuda prošao na putu u crkvu, Mali bi Nikola smetnuo s uma što ne smije kazati, pa bi iznova uzviknuo:

— Gi-ho! konji moji!

— Molim te, okani se toga! — upozoravao ga Veliki Nikola.

— Samo li još jednom to izustiš, udarit ću ti konja po glavi da će se odmah opružiti i otegnuti sve četiri!

— Neću više, zaista! — obeća Mali Nikola.

Ali kad seljani opet naiđoše pa mu kimnuše glavom i nazvaše dobro jutro, Mali se Nikola sav razblaži od radosti i pomisli kako je lijepo pogledati što ima pet konja da ore svoje polje, te veselo zapucketa bičem i povika:

— Gi-ho! konji moji!

— Dat ću ja gi-ho! tvojim konjima! — ražesti se Veliki Nikola pa uze toljagu i njome onoga jedinog konja Malog Nikole tako udari po glavi da se odmah srušio i namjestu uginuo.

— Sad ni toga konja više nemam! — zakuka Mali Nikola te briznu u plač.

Uginulom konju poslije odera kožu, dobro je na vjetru osuši,
stavi u vreću, vreću uprti na leđa pa krenu u grad da proda kožu.

Imao je popoći, dobran put prijeći, valjalo mu kroza šumu, veliku, tamnu šumu, a strahovito se nevrijeme oborilo. Sasvim je zalutao, a prije nego što je izbio na pravi put, i večer ga već zateće: bijaše mu predaleko do grada, da bi onamo stigao prije nego što se zanoća, a dobrano je opet odmakao, da bi se do noći mogao kući vratiti.

Odmah kraj puta bio povelik seoski dvor; rebrenice na prozorima bile spuštene, ali je svjetlo kroz njih probijalo. »Valjda će mi dati da prenoćim«, pomisli Mali Nikola pa pođe da zakuca.

Seljakinja otvori, a kad ču kakva mu je želja, kaza mu da prosljedi svojim putem: nema joj muža doma, ne može stranca primiti.

— Nuto, valja mi onda vani prenoćiti — promrsi Mali Nikola, a seljakinja mu zalupi vrata pred nosom.

Pokraj kuće stajao velik plast sijena, a između plasta i kuće bila podignuta malena suša sa slamnim krovom.

»Eno, gore bih mogao prenoći!« reče Mali Nikola u sebi kad ugleda krov. »Dobra je to postelja. Neće valjda roda sletjeti i za noge me ugristi!«

Na krovu zaista bila roda što je ondje gnijezdo savila.

I Mali se Nikola pope suši na krov, ondje se opruži i poče okretati s lijeve na desnu, kako bi što udobnije spavao. Drvene rebrenice na prozorima ne bijahu s vrha zatvorene, pa je mogao gledati u sobu.

Unutri prostrt velik stol, a na stolu i vina, i pečenke, i krasne ribe. Za stolom sjedila seljakinja i crkvenjak — nitko više doli njih dvoje. Ona mu točila vino, a on se prihvatio ribe, jer je ribu osobito volio.

»Eh, kad bi me koji zalogaj zapao!« uzdisao Mali Nikola pa istegao vrat primičući se prozoru. Bože, kakav li je divan kolač unutri vidio! Da krasne li gozbe!

Odjednom začuje gdje cestom netko jaše; topot bivao sve jasniji — domaćin se kući vraćao.

Bijaše to veoma dobar čovjek, ali imaše neobičnu manu: ni jednog crkvenjaka nije mogao očima vidjeti. Kad bi ugledao kojega od toga roda, mrak bi mu se navukao na oči. Crkvenjak se i svratio njegovoj ženi, da je pozdravi, znajući da joj muža nije doma, a

dobra mu je žena iznijela najbolje jelo što ga je imala.

Kad seljakinja i crkvenjak čuše da se domaćin vraća, silno se uplašiše; seljakinja kaza crkvenjaku da se uvuče u velik, prazan sanduk što je stajao u kutu, a on tako i učini, jer je znao da onaj dobrilan ne trpi crkvenjaka. Žena ono divno jelo i vino brzo sakri u pećnicu, jer bi muž, kad bi vidio, svakako pitalo što to znači.

— Ah, ah! — ote se uzdah Malom Nikoli gore na suši kad vidje kako nesto svega onog jela.

— Ima li to koga gore? — upita seljak i zaviri Malom Nikoli.
— Zašto tu ležiš? Uđi radije sa mnom u kuću!

A Mali mu Nikola pripovjedi kako je zalutao, te zamoli da u njega prenoći.

— Ali nam valja najprije štogod založiti, da dušu povratimo.

Seljakinja ih obojicu veoma ljubazno dočeka, postavi dugačak stol te iznese velik čanak kaše. Seljanin bijaše gladan, pa je jeo, jelo mu išlo u tek, a Mali Nikola nikako da zaboravi onu pečenku, ribu i kolač u pećnici.

Pod stol kraj sebe bijaše stavio onu vreću s konjskom kožom s kojom se, kako već znamo, zaputio u grad naumivši je ondje prodati. Kaša mu nije išla u tek, jedva ju je gutao. Nogom stade na vreću, a suha koža u njoj zaškripi.

— Pst! — okrenuo se Mali Nikola vreći, ali opet stade na nju, a koža zaškripi još i više negoli prije.

— Što ti je to u vreći? — upita ga seljanin.

— Čarobnjak! — odvrnu Mali Nikola. — Evo mi kazuje da ne moramo jesti kaše, jer nam je čarolijom namaknuo punu pećnicu pečenke, ribe i kolača.

— Trista mu jada! — procijedi seljanin te brzo otvori pećnicu, u kojoj ugleda krasno jelo što ga je žena onamo sakrila a za koje on vjerovaše da im ga je čarobnjak iz vreće čarolijom pribavio.

Žena ne smjede ni riječi kazati, nego odmah jelo iznese na stol, a njih se dvojica dohvatiše ribe, dokrajčiše pečenku, smazaše kolač. Pošto to obaviše, Mali Nikola opet stade nogom na vreću, a koža opet zaškripta.

— Što sad veli? — upita seljanin.

— Eto veli — odslovi Mali Nikola — da nam je i tri boce vina smogao: eno i njih u pećnici.

Sad morade žena iznijeti i vino što ga je sakrila, a seljanin odmah poteže te se razveseli. I on bi tako rado htio čarobnjaka

kakva Mali Nikola imaše u vreći.

— A može li on i đavlja čarolijom dozvati? — opet će seljanin.

— Htio bih ga vidjeti, tako sam veseo.

— Može! — odvrnu Mali Nikola. — Sve moj čarobnjak može što god zatražim. Nije li tako? Hej! — okrenu se vreći, kao da pita čarobnjaka, pa nogom pritisnu, a u njoj koža zaškripa.

— Eto, ne čuješ li, veli da može! Ali je đavo grdoba, ne valja ga vidjeti!

— Ništa se ja ne bojim, pokazao se ne znam kako!

— Pokazat će se baš kao kakav crkvenjak!

— Uh! do zla boga gadno! — strese se na to seljanin. — Valja ti znati da ja ne trpim crkvenjaka. Nije da se plašim, samo neka mi ne dolazi preblizu.

— Sad ču upitati svog čarobnjaka — prihvati Mali Nikola pa nogom stade na vreću i načuli uho.

— Što kaže?

— Kaže, podi i otklopi sanduk što je u kutu, pa ćeš vidjeti đavlja kako unutri čući. Samo drži poklopac, da ti đavo ne pobegne.

— Hajde pomozi mi! — pozva ga seljanin te priđe sanduku u koji je žena sakrila pravog crkvenjaka, što se ondje šćućurio dršćući od straha.

Seljak malko podiže poklopac i zaviri unutra.

— Uh! — uzviknu i odskoči nazad. — Dobro ga vidim, baš je kao naš crkvenjak! Prava strahota!

Na to je valjalo piti, a oni uzeše točiti i salijevati u se do kasno u noć.

— Moraš mi prodati čarobnjaka — zaokupi seljanin. — Traži za nj sve što hoćeš! Odmah ču ti dati cio vagan novca.

— Ne, ne mogu ga prodati! — oprije se Mali Nikola. —

Pomisli samo koliku korist mogu od njega imati!

— Tako bih ga rado htio — opet će seljanin i dalje salijećući.

— Dobro! — uzvrati Mali Nikola. — Kad si već tako dobar te mi dao noćište, neka ti bude. Dat ču ti čarobnjaka za vagan novca, ali hoću pun vagan.

— Dobit ćeš ga — odriješi seljak — ali moraš odnijeti onaj sanduk, neću da mi ni časka ostane u kući: ne zna čovjek nije li đavo unutri.

Mali Nikola dade seljaku svoju vreću sa suhom kožom i dobi vagan novca, i to pun puncat, a seljak mu povrh toga dade i velike

tačke, da na njima odveze novac i sanduk.

— U zdravlju! — doviknu Mali Nikola te krenu sa svojim novcem i velikim sandukom, u kojem još bijaše crkvenjak.

Na drugoj strani šume protjecala velika, duboka rijeka. Voda u njoj tekla tako brzo da se jedva moglo plivati protiv struje. Preko rijeke bio podignut velik most. Mali se Nikola zaustavi nasred mosta te naglas kaza, tako da ga je crkvenjak mogao čuti:

»Što ču s ovim glupim sandukom? Težak je kao da je kamenje u njemu! Dodijalo mi dalje ga vući. Bacit ču ga u rijeku, pa ako mi doplovi kući, dobro i jest, a ako li ne doplovi, i opet dobro.«

I uze sanduk jednom rukom te ga malo podiže kao da će ga u vodu baciti.

— Nemoj, čekaj! — povika crkvenjak iz sanduka. — Pusti me van.

— Uh! — protisnu Mali Nikola kao da se prepao. — Još je unutri! Moram ga brzo u vodu vrgnuti, da se utopi!

— Ne, ne! — zavapi crkvenjak. — Dat ču ti cio vagan novca ako me pustiš!

— E, to je nešto drugo! — dočeka Mali Nikola te otvori sanduk.

— Crkvenjak se odmah izvuče, prazan sanduk baci u vodu, pa krenu kući, gdje Malom Nikoli dade cio vagan novca. Jedan bijaše prije dobio od seljaka, tako te sad imase pune tačke novca.

»Gle, gle« sasvim su mi dobro konja platili!« reći će u sebi kad dođe kući, u svoju sobu, pa istrese sav novac na veliku hrpu nasred poda. »Što li će se jediti Veliki Nikola kad sazna kako sam se obogatio svojim jednim konjem: ali mu neću kazati baš kako je bilo.«

Onda posla nekog dječaka Velikom Nikoli, da mu posudi mjericu.

»Što li će mu mjerica?« začudi se Veliki Nikola pa dno namaza smolom, ne bi li se zalijepilo štogod od mjerene robe. I zaista, kad mu vratiše posudu, nađe na njoj priljepljena tri nova srebrnjaka.

»Gle čuda!« snebi se Veliki Nikola pa odmah potrča Malome.

— Odakle ti toliki novac?

— Donijela mi ga konjska koža što sam je sinoć prodao.

— Dobro si je unovčio! — pretrže Veliki Nikola te odjuri kući, uze sjekiru, udari njome u čelo sva četiri svoja konja, odera im kožu pa s njome krenu u grad.

— Kože, kože! Tko će kupiti kože! — vikaše kroz ulice.
Strčali se svi postolari i kožari da ga za cijenu pitaju.
— Vagan novca za svaku! — zacijeni Veliki Nikola.
— Jesi li poludio? — začudiše se svi odreda. — Zar misliš da je u nas novca na vagane?
— Kože, kože! Tko će kupiti kože! — izvikivaše ponovno, a svakomu onom što bi za cijenu upitao, odgovaraše:
— Vagan novca!
— Smatra nas budalama, ruga nam sa! — povikaše svi odjednom, te cipelari dohvatiše svoje pavezine, a kožari kožne pregače pa udri po Velikom Nikoli.
— Kože, kože! — vikahu za njim rugajući se. — Uštavit ćemo mi twoju kožu da će iz nje crvena juha poteći! Van iz grada!

A Veliki Nikola podbrusio pete da se sve prašilo, jer takvih batina nije za sveg života izvukao.

»Hm, hml!« progundā kad stiže kući. »Mali će mi Nikola to platiti, ubit ću ga za to!«

U Malog Nikole međuto umrla starica baka; bijaše ona, pravo da se kaže, goropadna baba i zla prema njemu, a on se ipak sasvim ražalostio: uze mrtvu ženu pa je položi u svoju postelju, ne bi li se kako u život vratila; naumi je tako ostaviti cijelu noć, te sam sjede u kut, da spava na stolcu, kako je i prije često činio.

I dok je tako sjedio noću, odjednom se otvorise vrata, a unutra banu Veliki Nikola sa sjekirom u ruci; znao je gdje je postelja Malog Nikole, te pode pravo onamo i mrtvu baku kvrcnu po čelu, misleći da je to Mali Nikola.

»Eto ti na! Sad više nećeš od mene praviti budalu!« Tako reče i vратi se kući.

»Gle, zla i opaka čovjeka!« uzdahnu Mali Nikola. »Htio me ubiti. Sreća što baba već bijaše mrtva, inače bi joj nasilnik život uzeo!«

Nato odjenu staru babu u nedjeljno ruho, uze u susjeda konja, upreže ga u kola, postavi babu na stražnje sjedalo, da ne bi za vožnje ispala, pa potjera kroza šumu.

Kad je sunce granulo, bijahu stigli pred veliku krčmu, i tu Mali Nikola zaustavi kola te siđe da se čimgod okrijepi.

Krčmar bijaše veoma bogat, a uz to i prava dobričina, duša od čovjeka, ali naprasit, kao da je u njemu sama paprika i duhan.

— Dobro jutro! — dočeka on Malog Nikolu. — Jutros si

poranio u blagdanjem ruhu.

— Jesam — uzvrati mu Mali Nikola. — Valja mi sa bakom u grad, eno je vani na kolima, neće da ovamo uđe. Bi li joj htio odnijeti čašu medovine? Ali joj moraš dobrano viknuti, jer slabo čuješ.

— Veoma rado — preuze krčmar i natoči veliku čašu medovine pa je odnese mrtvoj baki što bijaše uspravljena u kolima.

— Sin vam evo šalje čašu medovine! — povika joj krčmar. Ali mrtva žena ne uzvrati, već i dalje mirno sjedaše.

— Zar ne čujete! — proderu se krčmar iz svega glasa. — Sin vam evo šalje čašu medovine!

Viknu tako jedanput, dvaput, a kako se ona i ne maknu s mjesta, on se razesteti te joj baci čašu u lice; poteče joj medovina niz nos, a ona pade nauznak u kola, jer bijaše samo uspravljena, a ne i privezana.

— Što uradi! — zapišta Mali Nikola i skoči na vrata te krčmara pograbi za prsa. — Babu si mi ubio! Pogledaj kolika joj je rupa na čelu!

— Gle nesreće! — zakuka krčmar i zalomi rukama.

— Gle što uradi moja naprasitost! Dragi Mali Nikola, dat će ti pun vagan novca i babu ču ti pokopati kao da je moja rođena, samo da šutiš, jer će mi inače glavu odrubiti, a to je strašno!

Tako Mali Nikola dobi pun vagan novaca, a krčmar pokopa babu kao da je njegova rođena.

Kad je Mali Nikola s onim pustim novcem došao kući, posla odmah svog dječaka Velikom Nikoli da mu posudi mjericu.

»Sto mu gromova!« snebi se Veliki Nikola. »Zar ga nisam ubio? Moram to sam pogledati!« pa s mjericom pode Malom Nikoli.

— Odakle ti toliki novac? — upita ga i izbulji oči kad vidje koliko je još novca zgrnuo.

— Babu si mi ubio, a ne mene! — objasni mu Mali Nikola — Lijepo sam babu prodao i za nju ukesio vagan novca!

— Dobro si je prodao! — potvrди Veliki Nikola te poteče kući, pograbi sjekiru i njome odmah usmrти staru svoju baku, postavi je na kola i krenu u grad gdje življaše ljekarnik: njega upita bi li htio kupiti mrtvaca.

— Tko je to i odakle ti? — pitaše ga ljekarnik.

— Moja baba! — odreza Veliki Nikola. — Ubio sam je da dobijem vagan novca.

— Bože sačuvaj! — prepade se ljekarnik. — Što bulazniš! Ne govori takvo što, moglo bi te glave stajati!

I sad mu objasni svu strahotu toga djela, objasni mu kakav je zao čovjek i kako bi ga trebalo kazniti.

Veliki se Nikola toliko uplaši da iz ljekarne skoči ravno na kola, ošinu konje i potjera kući. Ljekarnik i ostali mišljahu da je lud, pa ga stoga pustiše kamo hoće.

»Platit ćeš mi to!« zaprijeti Veliki Nikola kad je na cestu izbio.
»Platit ćeš mi to, Mali Nikoli!«

Kad stiže kući, odmah uze najveću vreću što ju je mogao naći pa ode Malom Nikoli te mu reče:

— Opet si me namagarčio! Najprije sam potukao svoje konje, a sad sam i staru baku ubio! Sve si ti skrivio, nećeš se više sa mnom šegačiti.

I pograbi Malog Nikolu za vrat, strpa ga u vreću te se njome zametnu govoreći:

— Sad ču s tobom u vodu, da te utopim!

Do rijeke mu valjalo prijeći podobar dio puta, a Malog Nikolu ne bijaše baš lako nositi. Put vodio pokraj crkve; čulo se kako u njoj orgulje sviraju i kako narod lijepo pjeva. Veliki Nikola spusti vreću s Malim Nikolom kraj crkvenih vrata, misleći da nije naodmet svrati li unutra i čuje molitvu prije nego što podje dalje. Ta Mali se Nikola nije mogao izvući, a sav svijet bijaše u crkvi. I tako uđe.

— Jao meni, jao meni! — kukao Mali Nikola u vreći, okretao se i migoljio na sve strane, ali ne mogao vreće odriješiti.

Uto naiđe star pastir, kose bijele poput snijega, s velikim štapom u ruci; tjeraše pred sobom veliko stado krava i volova, što podoše na vreću u kojoj bijaše Mali Nikola, te je prevrnuše.

— Ah, ah! — uzdisao Mali Nikola. — Tako sam mlad, a već moram u nebo.

— A ja jednik ostario — prihvati gonič — pa još ne mogu gore!

— Odriješi vreću! — povika Mali Nikola. — Uvuci se umjesto mene, pa ćeš odmah u nebo!

— Hoću, hoću! — dočeka gonič te odriješi vreću, a Mali se Nikola odmah iz nje izvuče.

— Hoćeš li mi čuvati stado! — upita starac uvlačeći se u vreću, koju Mali Nikola zaveza, a onda podje svojim putem sa svim kravama i volovima.

Malo poslije eto ti Velikog Nikole iz crkve; opet uprti vreću na leđa, ali mu se učini mnogo lakšom, jer starac gonič bijaše upol lakši od Malog Nikole.

»Gle što je olakšao!« pomisli Veliki Nikola. »Zacijelo je to zato što sam bio u crkvi!«

I pođe na rijeku, što bijaše duboka i velika, te vreću sa starcem goničem baci u vodu i još povika za njim, sve misleći da je to Mali Nikola:

— Eto ti sad! Nećeš me više namagarčiti!

Potom krenu kući, ali kad stiže na prekrižje, susrete Malog Nikolu, koji tjeraše svoje blago.

— Grom i pakao! — zagrmje Veliki Nikola. — Zar te nisam utopio?

— Jesi — uzvrati mu Mali Nikola; — bacio si me u vodu ima jedno po sata.

— Pa odakle ti onda tolika divna stoka? — upita Veliki Nikola.

— Podmorska je to stoka! — odvrnu Mali Nikola pa mu prosljedi ovako kazivati:

»Ispričat ču ti cijelu priču, a valja da ti zahvalim što si me utopio, jer evo me opet, bogata kao nikad, možeš mi vjerovati! Bijaše me strah dok sam bio u vreći; vjetar mi zazujao oko ušiju kad si me s mosta bacio u hladnu vodu. Odmah sam potonuo na dno, ali se nisam udario, jer ondje raste najfinija meka trava. I kako ti ja padoh, vreća se odmah odriješi, a prekrasna djevojka, odjevena u snježnu bjelinu, sa zalenim vijencem na mokroj kosi, uze me za ruku govoreći:

— Jesi li to ti, Mali Nikola? Evo ti za početak nešto stoke! Podeš li dalje putem, naići ćeš na cijelo stado, koje ti darujem.

Vidjeh da je rijeka onome podvodnom svijetu isto što i cesta nama. Dolje se po dnu kreću i voze od samog mora duboko u kopno, pa sve rijekom do izvora. Ondje ti je prava milina, lijepo cvijeće, trava tako svježa, a ribe ti plivaju oko ušiju kao što ovdje ptice letе. Kakva li ondje lijepa svijeta ima, a kakve li istom stoke, što pase uz prokope i po omeđi...!«

— A što si odmah ovamo izišao? — presiječe ga Veliki Nikola.
— Ja to ne bih učinio, kad je dolje tako lijepo!

— Eh — odmahnu Mali Nikola — to i jest dosjetljivo od mene! Ta čuo si što ti rekoh: podmorska je djevojka kazala kako se milju dalje putem (a rijeka je njoj put, jer drugim ne može) nalazi

još cijelo stado stoke što je meni namijenjena. Ali ja znam kako rijeka krivuda i vijuga, sad ovamo, sad onamo, tako te valja previše zaobilaziti; mnogo je kraće ako se izide na suho te prijekim putem udari na rijeku; uštedjet će tako gotovo pol milje i brže doći do svoje podmorske stoke.

— Sretan si ti čovjek! — zavidno će Veliki Nikola. — Što misliš: bih li i ja došao do podmorske stoke kad bih se spustio rijeci na dno?

— Dabome da bi! — dočeka Mali Nikola. — Ali te ja ne mogu nositi u vreću, previše si mi težak. Pođeš li sam pa se onda uvučeš u vreću, drage će te volje baciti.

— Hvala ti! — uzvrati Veliki Nikola. — Ne domognem li se podmorskog blaga kad siđem, dobro me se čuvaj: svojski će te izbiti!

— Nemoj, molim te, tako zlo!

I krenuće na rijeku. Kad blago, koje bijaše žedno, ugleda vodu, pojuri što je brže moglo da se napoji.

— Gledaj samo kako se požurilo! — kaza Mali Nikola. — Jedva čeka da na dno siđe!

— Najprije mi pomozi! — povika Veliki Nikola — jer će te inače izbatinati!

I uvuče se u veliku vreću što jednom volu bijaše prebačena preko leđa.

— Metni kamen unutra, jer se bojim da neće potonuti!

— Ne boj se! — dočeka Mali Nikola, ali ipak stavi kamen u vreću, dobro je zaveza pa je baci u vodu.

Pljus! Veliki Nikola pade u vodu i odmah potonu.

»Sve se bojim da neće blaga naći!« kaza u sebi Mali Nikola, pa sa svojom stokom krenu kući.

KRALJEVNA NA ZRNU GRAŠKA

Ono vam jednom bio kraljević koga je ponijela silna želja da se oženi kakvom kraljevnom. Ali je morala biti prava pravcata.

Obilazio on bijelim svijetom da bi je našao, ali bi se uvijek štogod ispriječilo i pomrsilo mu račune. što je do samih kraljevna, tu ne bijaše neprilike, jer nekoć svijet nije oskudijevao u njima, samo je nevolja bila u tome što kraljević ne mogaše biti načistu jesu li prave. Svagda je nešto bilo krivo, nikad da bude sasvim kako treba. I tako se najposlije vratio kući neobavljen posla i zapao u tugu, jer je izgarao od želje za pravom pravcatom kraljevnom.

Jedne se večeri oborilo strahovito nevrijeme. Grmjelo na sve strane i sijevalo, a kiša lila kao iz kabla, baš strahota! Uto se začu gdje netko kuca na vrata grada, i stari kralj ode da otvori.

Kad on na vrata, a to vani stoji neka kraljevna. Bože mili, kakva li bijaše od tog pljuska i nevremena! Voda joj curkom curi niz kosu i haljine, pa se slijeva u vrhove cipela, a izlazi na zapetnice. I veli namjernica da je prava kraljevna.

»Brzo ćemo to vidjeti!« pomisli stara kraljica, ali ništa ne reče, već ode u spavaonicu, smaće svu posteljinu i na dno stavi zrno graška.

Zatim uze dvadeset madraca i posлага ih na grašak, pa onda još navali dvadeset perina od guščjih pahuljica.

Tu je imala kraljevna te noći spavati.

Ujutro je zapitaše kako je spavala.

— Uh, loše, užasno! — potuži se kraljevna. — Svu noć nisam gotovo ni oka sklopila! Bog zna što je to bilo u postelji! Na nečem sam tvrdnu ležala, tako da mi je tijelo puno modrica. Grozno, kažem vam!

I tada vidješe da je prava kraljevna, kad je kroz dvadeset madraca i dvadeset perina osjetila zrno graška. Tako osjetljiva može biti samo prava pravcata kraljevna.

Kraljević je uze za ženu, jer je sada znao da ima pravu kraljevnu. A grašak pohraniše u riznicu, gdje ga i sad možeš vidjeti, ako ga tko nije uzeo.

Gle, to bijaše prava bajka!

CVIJEĆE MALE IDE

— Jadno moje cvijeće, sasvim je uvelo! — reče mala Ida. — Sinoć bijaše tako lijepo, a sada su mu sve laticice uvenule! Zašto je takvo? — zapita ona studenta koji je sjedio na divanu. Toga je studenta jako voljela; znao je krasno pripovijedati i izrezivati tako zgodne slike — i srca s malim damama koje plešu, i cvijeće, i velike dvore na kojima se vrata mogu otvarati. Bio je to baš zgodan student, pravi veseljak.

— Zašto mi je cvijeće danas tako jadno, neveselo? — opet će Ida i pokaza mu kitu cvijeća što je sasvim uvelo.

— Znaš li što mu je? — preuze student. — Cvijeće je noćas bilo na plesu, i zato se pokunjilo!

— Ali cvijeće ne može plesati! — dočeka mala Ida.

— Kako ne bi moglo! — opet će student. — Kad se unoća i kad mi zaspimo, onda ono veselo skače naokolo. Gotovo je svake noći ples!

— A mogu li i djeca na taj ples?

— Mogu — reče student — sitne tratinčice i đurdice!

— A gdje pleše to prekrasno cvijeće? — upita mala Ida.

— Zar nisi često bila vani pred vratima palače gdje kralj ljetuje i gdje je divan vrt sa mnogo cvijeća? Ta vidjela si i labudove što doplove do tebe kad vide da ćeš im baciti mrvice kruha. Ondje je pravi ples, možeš mi vjerovati.

— Jučer sam ondje bila s majkom! — reče mala Ida. — Svuda s drveća opalo lišće, a cvijeću nigdje traga. Ljeti ga je tako mnogo!

— Unutri je, u dvoru! — objasni student. — Valja ti znati, čim se kralj i svi dvorani presele u grad, cvijeće odmah pohiti iz vrta u dvor, i da onda vidiš slavlja i veselja. Dvije najljepše ruže sjednu na prijestolje, pa su to onda kralj i kraljica. Svi crveni tratori s perjanicama svrstaju se sa strane, te stoje i klanjaju se: to su komornici. Nato se skupi sve poizbor cvijeće, pa počinje veliki ples. Modre su ljubice pomorski kadeti; plešu sa zumbulima i šafranim, koje nazivaju gospodićama. Tulipani i veliki žuti ljiljani koče se kao stare časne gospode koje paze da se lijepo pleše i da sve bude kako treba.

— A zar smije cvijeće tek tako prirediti ples u kraljevskom dvoru? — radoznao će mala Ida.

— Pa nitko za to i ne zna — uzvrati student. — Kadikad, doduše, noću najde stari upravitelj dvora; njegova je dužnost sve nadzirati. Nosi velik svežanj ključeva, pa čim cvijeće začuje zveku, sasvim utihne, sakrije se za duge zastore i samo proviruje. »Osjećam miris, cvijeće je unutri!« govori stari upravitelj, ali ga ne može vidjeti.

— Baš zgodno! — uzviknu mala Ida i pljesnu rukama. — A zar ne bih mogla i ja vidjeti to cvijeće?

— Kako ne bi! — odgovori student. — Samo ne zaboravi, kad opet onuda prođeš, proviriti na prozor: kad pogledaš, dobro ćeš ga vidjeti. I ja sam danas pogledao. Na divanu ležala duga žuta narcisa i protezala se kao prava dvorska dama.

— A može li onamo i cvijeće iz botaničkog vrta? Može li prijeći toliki put?

— Može, vjeruj mi! — reče student — jer ako hoće, onda može i letjeti. Zar nisi nikad vidjela lijepе leptire, crvene, žute i bijele? Gotovo su nalik na cvijeće. I zaista bijahu cvijeće. Skočili su sa stabljike visoko u zrak i razmahnuli laticama, kao da su im to mala krila, i tako su poletjeli. A kako su bili dobri, dopušteno im je da i danju lete naokolo: ne moraju se vraćati kući i sjediti mirno na stabljici. I tako im se latice na kraju prometnuše u prava krila. To si i sama vidjela! Uostalom, može biti da cvijeće iz botaničkog vrta još nikad nije bilo vani, u kraljevskom dvoru; možda i ne sluti kako je ondje noću veselo. Zato ću ti reći nešto što bi zaprepastilo profesora botanike koji stanuje tu u susjedstvu. Ta poznaješ ga, nije li tako? Kad dođeš u njegov vrt, samo reci kojem cvijetu da je u dvoru velika zabava; on će to reći ostalima, pa će svi pobjeći. Kad onda profesor dođe u vrt i ne ugleda ni jednoga jedinog cvijeta, neće mu ići u glavu kamo su to otišli.

— A kako bi to cvijet mogao kazati drugima? Ta cvijeće ne može govoriti!

— Govoriti, doduše, ne može — uzvrati student — ali se zato sporazumijeva znakovima. Zar još nisi vidjela, kad malo zapuše, kako cvijeće klima glavom, miče listovima i treperi? A to je cvijeće razumljivo kao i nama govor.

— Razumije li i profesor te znakove? — zapita mala Ida.

— Dakako! Izšao ti on jednoga jutra u svoj vrt i opazio veliku koprivu gdje lišćem daje znakove krasnu crvenom karanfilu i govori mu: »Tako si lijep, tako si mi drag!« Ali takvo što ne može profesor trpjeti, pa je odmah lupio koprivu po lišću, jer to su njoj prsti. A ona ga opekla, te profesor odonda više ne dira u koprivu.

— Baš zgodno! — uzviknu mala Ida i poče se smijati.

— Kako možete djetetu time puniti glavu! — oglasi se dosadni savjetnik koji je došao u posjet i sjedio na divanu.

Savjetnik nije trpio studenta, pa je uvijek zamjerao i gundao kad bi ga video gdje izrezuje smiješne, šaljive slike: sad čovjeka što visi na vješalima, a u rukama drži srce, jer to je kradljivac srdaca; sad opet staru vješticu što jaše na metli i nosi svoga muža na nosu. To savjetnik nije trpio, pa bi govorio kao i sada: »Kako možete djetetu koječim puniti glavu! Sve je to glupo maštanje!«

Ali se malo idu ipak činilo da je veoma zgodno što student priča o njezinu cvijeću, i mnogo je o tome razmišljala. Cvijeće je ovjesilo glavice jer je umorno: ta svu noć je plesalo. Zaciјelo je bolesno. I ode sa cvijećem do ostalih svojih igračaka, koje stajahu na lijepu malom stolu, a kojih bijaše puna i sva ladica. U posteljici za lutku ležala njezina lutka Sofija i spavala, a mala joj Ida reče:

— Moraš zbilja ustati, Sofija, i zadovoljiti se time da noćas ležiš u ladici: ubogo je cvijeće bolesno, pa neka legne u tvoju posteljicu: možda će se onda oporaviti!

I uze svoju lutku, ali se lutka namrgodila i nije prozborigila ni riječi: ljutila se što ne može ostati u svojoj postelji.

Sad Ida položi cvijeće u lutkinu posteljicu i navuče na nj mali pokrivač. Reče cvijeću neka mirno leži, a ona će mu skuhati čaj, da bi ozdravilo i ujutro ustalo. I sasvim navuče zavjese oko posteljice, da sunce cvijeću ne sja u oči.

Cijelu je večer morala misliti na ono što joj je student pripovijedao, pa kad joj onda i samoj valjade u postelju, nije mogla odoljeti da najprije ne pogleda za zastor na prozorima, gdje je stajalo krasno cvijeće njezine majke, zumbuli i tulipani. I prošapta tiho, tihano:

— Znam ja dobro da ćete noćas na ples!

Cvijeće se držalo kao da ništa ne razumije, nije trepnulo ni jednim listom. Ali je mala Ida bila sigurna u ono što zna.

Pošto je legla, još je neko vrijeme ostala budna i mislila o tome kako bi bilo lijepo da može vidjeti gdje krasno cvijeće pleše u kraljevskom dvoru: »Ma je li i moje cvijeće doista onđe bilo?« A onda joj se sklopiše oči, i ona utoru u san.

Usred noći opet se probudi. Sanjala je o cvijeću i studentu, koga je savjetnik korio govoreći da joj puni glavu kojećim. Bilo je sasvim tiho u spavaonici gdje je Ida ležala: noćna svjetiljka osvjetljivaše stol, a otac i majka spavahu.

»Bog zna leži li moje cvijeće u Sofijinoj postelji?« reče u sebi. »Baš bih htjela znati!« Pa se malo uzdigne i pogleda prema vratima što bijahu samo pritvorena. Jest, onđe je bilo cvijeće i sve njezine igračke.

Mala Ida osluhnula časak, i pričini joj se da netko u sobi prebire na glasoviru, ali sasvim tiho i tako ljudsko kako još nikad nije čula.

»Sad sigurno pleše svaki cvijet!« ona će u sebi. »Bože, kako bih to rado vidjela!« Ali se nije usuđivala ustati, da ne probudi roditelje.

»Kad bi barem htjelo cvijeće ovamo!« pomisli mala Ida. Ali nije dolazilo, a divna je glazba i dalje romonila... Mala Ida nije joj mogla odoljeti, bilo je i suviše lijepo. Izvuče se iz posteljice, ode tiho do vrata i zaviri u sobu. Ah, kakvu je ljepotu ondje ugledala!

Nije ondje bilo svjetiljke, a ipak se sve jasno vidjelo. Mjesec sjao kroz prozor i obasjavao čitav pod, kao da je u po bijela dana. Svi se zumbuli i tulipani svrstali u dva duga reda na podu — ni jednoga ne bijaše više u prozoru: na podboju stajali samo prazni lonci. A na podu plesalo cvijeće tako dražesno jedno oko drugoga, sastavljalо pravo kolo i držalo se jedno za drugo svojim dugim zelenim listovima pri okretaju. A tamo za glasovirom sjedio velik, žut ljljan: njega je mala Ida zacijelo ljetos već vidjela, jer se dobro sjeća kako je student rekao: »Gle, što je nalik na gospodjicu Linu!« Svi su mu se onda smijali, a sad se i samoj Idi čini da taj dugi žuti cvijet nalikuje na gospodicu. Pa i pri sviranju vladao se kao gospodica: sad bi nagingao dugi, žuti obraz na jednu, sad na drugu stranu, i tako davao takt divnoj glazbi.

Nitko nije opazio male Ide. Sad ona vidje kako je velik modri šafran skočio nasred stola na kojem su igračke, pošao pravo do lutkine posteljice i razmaknuo zavjese. Tu je ležalo bolesno cvijeće, ali se odmah uspravilo i drugima kimnulo glavom u znak da bi i ono htjelo plesati. I stari patuljak s kadiljke, kojemu bijaše odbijena donja usna, ustade i pokloni se lijepom cvijeću. A cvijeće više ne bijaše bolesno, već je skočilo, umiješalo se među druge i veselilo se.

Čuj! nešto kao da je palo sa stola. Ida pogleda, a kad tamo, to skočio pokladni štap¹, kao da je i njemu mjesto među cvijećem. I on je bio veoma lijep: na vrhu mu mala voštana lutka, koja na glavi ima upravo onakav širok šešir kakav nosi savjetnik. Pokladni je štap posred cvijeća skakutao na svoje tri crvene drvene noge, jer bijaše rašljast, čvrsto je lupao jer je plesao mazurku. Cvijeće je nije znalo, jer ono bijaše i suviše lako da bi moglo udarati nogama.

Voštana se lutka na pokladnom štalu odjednom isteže i poraste, zavrće se povrh svoga papirnog cvijeća i povika:

¹ U karnevalski inventar ide i pokladni štap, posebno izrađen i nakićen. Zbog izrade i uresa čuvaju ga od poklada do poklada. — *Prev.*

— Kako možete djetetu koječim puniti glavu! Sve je to glupo maštanje!

U taj je čas lutka sasvim bila nalik na savjetnika sa širokim šeširom; bila je isto onako žuta i mrzovljna. Ali je njezino papirno cvijeće poče udarati po tankim nogama, pa se ona opet skupi i postade majušnom voštanom lutkom.

Ah, bilo je tako zgodno! Mala se Ida ne mogaše uzdržati od smijeha. Pokladni je štap sveđer igrao, a s njime i savjetnik, htio ili ne htio; ništa mu nije pomoglo što se pravio velik i dugačak ili se smanjivao u malu, žutu voštanu lutku s velikim crnim šeširom.

Najposlje se ostalo cvijeće zauze za savjetnika; a pogotovu ono što je ležalo u lutkinoj postelji, pa ga pokladni štap pusti s mirom. U taj čas zakuca jako u ladicu gdje je među mnogim drugim igračkama ležala Idina lutka Sofija. Patuljak s kadiljke otrča na rub stola, leže potrbuške koliko je dug i uspje malko izvući ladicu. Sad se Sofija uspravi i veoma začuđeno uze gledati oko sebe.

— Ta ovdje je ples! — reći će ona. — Zašto mi to nitko nije kazao?

— Hoćeš li plesati sa mnom? — upita je patuljak.

— Baš si mi ti momak za igru! — priklopi ona i okrenu mu leđa.

To rekavši sjede na ladicu, misleći u sebi: »Već će se naći koji cvijet da dođe po mene.« Ali nitko ne dođe. Onda se ona poče nakašljavati: Hm-hm-hm! ali opet nitko da po nju dođe. A patuljak plesao sam. I nije plesao loše.

Kako nijedan cvijet, čini se, nije Sofiju ni zamjećivao, to se ona s ladicu sruši na pod, pa tako nastade huka i buka. Sve cvijeće odmah pritrča, okruži je i uze ispitivati nije li se udarila; svi bijahu s njome veoma ljubazni, a osobito ono cvijeće što je ležalo u njezinu postelji. Ali Sofiji ne bijaše ništa. Idino cvijeće zahvaljivaše Sofiji na lijepoj postelji i iskazivaše joj svoju odanost. Zatim je odvede nasred poda, onamo gdje je sjala mjesecina, pa poče s njome plesati, a sve drugo cvijeće stade naokolo.

Sad je Sofija bila radosna, pa je cvijeću rekla neka samo zadrži njezinu postelju; njoj nije krivo što leži u ladicu.

A cvijeće odgovori:

— Najljepša ti hvala, ali mi ne možemo toliko živjeti! Sutra smo već mrtvi. Ali reci maloj Idi neka nas pokopa vani, u vrtu, gdje leži kanarinac, pa ćemo naljeto opet izrasti i biti mnogo ljepši.

— Ne, ne smijete umrijeti! — reče Sofija i poljubi cvijeće.

U taj se mah otvorise vrata, a mnoštvo divnoga cvijeća uđe plešući. Ida nije mogla shvatiti odakle ono dolazi. Zaciјelo je to cvijeće iz kraljevskog dvora.

Sprijeda išle dvije ruže s malim zlatnim krunama na glavi; to bijahu kralj i kraljica. Za njima krasni šeboji i karanfili pozdravljujući na sve strane. Imali su i glazbu sa sobom: veliki su makovi i božuri puhalici u graškove mahune, pa im glave sasvim pocrvenjele; modri zumbuli i male bijele visibabe zvonile kao da nose zvonca. Divna je to glazba bila. Pa je došlo još mnogo drugog cvijeća, i sve je plesalo; modre ljubice i crveni tratori, tratinčice i đurdice. I sve se cvijeće cjlivalo međusobno, milina ga pogledati.

Na kraju cvijeće cvijeću zaželje laku noć, pa se i mala Ida odšulja u svoju postelju, gdje je sanjala o svemu što je vidjela.

Kad je ujutro ustala, ode ravno do stolića, da vidi je li cvijeće još ondje. Razmaknu zavjese na posteljici i nađe u njoj svoje cvijeće, ali sasvim uvelo, još jadnije nego jučer. Sofija ležala u ladici kamo ju je i položila, ali je bila veoma sanjiva.

— Zar se ne sjećaš što mi moraš reći? — upita je mala Ida. Ali Sofija samo tupo gleda, pa ni bijele da probijeli.

— Nisi nimalo dobra — ukori je Ida. — A ipak su svi plesali s tobom.

Onda uze malu papirnu kutiju na kojoj bijahu naslikane lijepе ptice, otvori je te u nju položi mrtvo cvijeće.

— To će biti vaš mali lijes — reče. — A kad kasnije ovamo dodu tetići Norvežani, oni će mi pomoći da vas pokopam vani u vrtu, da nagodinu opet izrastete i budete još ljepši!

Tetići Norvežani bijahu dva hitra dječaka, po imenu Jonas i Adolf. Otac im poklonio svakome nov luk sa strijelom, pa oni došli da ih pokažu Idi.

Ida im pri povjedi o jadnom cvijeću što je uginulo, pa su ga sada mogli pokopati. Dječaci podoše naprijed, sa svojim lukovima o ramenu, a mala Ida za njima, s mrtvim cvijećem u lijepoj kutiji. U vrtu iskopaše malen grob. Ida najprije poljubi cvijeće, položi ga zajedno s kutijom u zemlju, a Adolf i Jonas nad grobom odapinjahu strelice s luka, jer nisu imali pušaka ni topova.

PALČICA

Bila jednom žena što je silno željela da ima malo, majušno dijete. Ne znajući gdje bi ga našla, ode staroj vještici i rekne joj:

— Velika mi je i usrdna želja imati malo dijete. Možeš li mi reći kako bih do njega došla?

— Ništa lakše od toga! — uzvrati joj vještica. — Uzmi ovo zrno ječma; znaj da ne raste na njivi, a nit ga zoblju kokoši. Stavi ga u lonac za cvijeće, pa ćeš vidjeti čuda!

— Hvala ti! — reče žena, izbroji vještici dvanaest novčića i krenu kući.

Kad žena stiže domu, učini onako kako joj je vještica kazala, a ono odmah izraste krasan, velik cvijet. Bijaše posve nalik na tulipan, samo što mu se latice nisu rasklopile, nego se čvrsto zatvorile, kao da je još pupoljak.

— Krasna li cvijeta! — uzviknu žena i stade cjelivati lijepo crvene i žute latice.

I dok ona tako cjelevaše latice, u cvijetu odjednom nešto puče, i on se otvori. Bijaše to doista tulipan — sad se dobro vidjelo. A unutri, posred cvijeta, na samome zelenom stubiću sjedila mala, majušna djevojčica, neizrecivo nježna i ljupka; ne bijaše veća od palca, pa je stoga nazvaše Palčicom.

Od lijepo, ulaštene orahove lјuske napraviše Palčici zipku, modri cvjetići ljubičica bijahu joj madraci, a ružinom se laticom pokrivala. Tu je noću spavala, a danju se igrala na stolu, gdje bi žena stavila tanjur i naokolo ga obložila vijencem cvijeća kojemu stabljike bijahu u vodi. U tanjuru na vodi plovila velika latica tulipana: na njoj je Palčica mogla sjediti i ploviti s jednog kraja na drugi; za vesla imaše dvije bijele konjske dlake. Sve u svemu prava radost i milina! A Palčica i pjevati znala, pjevati tako lijepo i umilno kako se ondje još nikad čulo nije.

Jedne noći, dok je Palčica spavala u svojoj krasnoj posteljici, kroz razbijeno staklo na prozoru uskoči grdna žaba krastača. Žaba bijaše krupna, mokra i strahovito ružna; skoči ravno na stol gdje je Palčica ležala i spavala pokrivena rumenom ružinom laticom.

— Gle krasne li ženice za mog sina! — uzviknu žaba, zgrabi orahovu lјusku u kojoj je Palčica spavala, pa s njom iskoči kroz razbijeno okno i nestade u vrtu.

Onuda protjecala velika, široka rijeka; obala joj bijaše močvarna i glibovita; tu je živjela žaba krastača sa svojim sinom. I sin krastačin bio gadan i ružan — sasvim bio nalik na mater.

— Kva-kva-kva! Kre-ke-ke! — zakreketa žablji sin kad ugleda Palčicu.

To bijaše sve što je umio reći kad je spazio ljupku, majušnu djevojčicu u orahovoj ljusci.

— Ne viči toliko, probudit ćeš je! — opomenu ga stara baburača. — Još bi nam mogla uteći onako lagana poput labude pahuljice. Položit ćemo je na širok lopočev list i staviti na vodu; za nju, onako majušnu i lagantu, bit će to pravi otok. Odande ne može pobjeći; ostat će ondje dok u mulju pripremimo lijepu sobu u kojoj ćete stanovati.

Na rijeci raslo mnoštvo lopoča sa širokim, zelenim lišćem što se činilo kao da na vodi pliva. List što je najdalje ležao bijaše i ponajveći. Onamo otplica stara krastača i na list položi orahovu ljusku s Palčicom.

Uboga se majušna djevojčica ranom zorom iz sna prenu, pa kad vidje gdje je, stade gorko plakati; naokolo širokoga, zelenog lista svuda voda osvojila, te sirotici ne bi nikud s lista, nikud na suho da dođe.

Stara žaba u mulju sjedi i sobu uređuje: ukrašava je trskom i kiti žutim lokvanjem — valja je što ljepše spremiti za mladu snahu. Pošto to obavi, s onom rugobom od sina otplica do lista gdje bijaše Palčica.

Došli su po njezinu lijepu posteljicu da je prenesu u sobu za mladence prije nego što Palčica onamo uđe.

Stara se krastača u vodi duboko pokloni pred Palčicom govoreći joj:

— Evo mog sina; on će ti biti muž; krasno ćete živjeti u mulju.

— Kva-kva-kak! Kre-ke-ke! — zakreketa žablji sin.

To mu bio sav razgovor.

Uzeše krasnu majušnu posteljicu i s njome otplica; Palčica osta sama na listu pa tužna zaplaka: niti je htjela gadnoj krastači u kuću niti za ružnog joj sina poći.

Sićušne ribice što plivaju u vodi vidješe krastaču i čuše što je kazala, pa stoga izviriše iz vode da vide majušnu djevojčicu. Čim je

vidješe, sažali im se gdje onakva ljupkost i milina mora biti pokraj gadne krastače. Ne, ne smije to nikad biti! Ribice se ispod vode skupiše oko zelene peteljke kojom se list s Palčicom držao stabljike, te zubima pregrizoše peteljku; list se pokrenu i zaplovi niz vodu. Palčica na listu otplovi daleko, daleko, gdje je žaba krastača nikada više ne dostiže.

Palčica plovila sve dalje i dalje i prolazila pokraj mnogih gradova; po grmlju na obali sjedile ptice, gledale Palčicu i pjevale: »Da ljupke li majušne djevojčice!« List plovio i plovio, te Palčica stiže u dalek kraj, izvan zavičaja.

Krasan malen leptir, bijel bjelcat, uzlepršao oko Palčice; omiljela mu majušna djevojčica, te najposlije i sam na list sjede; Palčica se pak radovala što je krastača nikad više ne dosegnu. Kud god prolazi, svud milina i divota; sunčev sjaj pao po vodi, te joj površina sva blista i sija poput zlata. Palčica uze pojas sa sebe pa mu jedan kraj sveza oko leptira, a drugi za list; sada listak još brže zaplovi i ona s njime, jer je na listu stajala.

Najednom odnekle doletje velik hrušt, koji je spazio Palčicu, pa je u tren oka oko tanahna struka zahvati svojim nogama i s njome odletje na drvo. Zeleni pak list podje dalje niz vodu, a s njime i leptir, koji bijaše za list vezan te se ne moguše oslobođiti.

Kako li se uplašila uboga Palčica kad je hrušt s njome na drvo poletio! Više negoli za samu sebe, zabrinula se za lijepog, bijelog leptira; žalostila se zbog jadnog leptira što ga je za list privezala, jer ne mogne li se siromašak kako oslobođiti, nema mu pomoći: uginut će od gladi.

Ali briga hrušta za to! On s Palčicom sjede na najveći list na drvetu, za jelo joj dade da srće medni sok iz cvijeta i kaza joj da je lijepa, premda ni u čemu nije nalik na hrušta.

Nešto poslije toga eto ti u pohode ostalih hrušteva što stanovahu na gustom drvetu. Oni promatraju Palčicu sa svih strana, a gospodice od hruštevskog soja napućiše ticala i rekoše:

— Pa nema više doli dvije noge! Kako je tojadno!

— Gle, ni ticala nema! — nadovezaše druge.

— Kako je samo tanka u pasu! Fi! Baš kao čovjek! Nuto, kako je ružna! — napomenuše sve gospe hruštevke.

Eto tako hruštevi, ali Palčica bijaše ipak lijepa i mila. To je,

uostalom, uviđao i hrušt koji je Palčicu i ugrabio; no kad svi ostali vele da je ružna, i on napisljetku povjerova da je tako, pa je ne htjede uza se imati; neka ide kud je oči vode i noge nose.

I tako hruštevi sletješe s Palčicom s drveta i položše je na tratinčicu. Majušnu djevojčicu suze obliše: plakaše što je tako ružna da je ni hruštevi neće; a ipak ne možeš zamisliti ništa milije ni ljepše od Palčice, koja bijaše nježna i krasna kao najljepša latica na ružinu cvijetu.

Cijelo ljeto uboga Palčica živjela sama samcata u velikoj onoj šumi. Od vlakanaca trave isplela je sebi posteljicu i objesila je pod velik lopuhov list; tako bijaše zaštićena od kiše; hranila se mednim sokom šumskog cvijeća, a pila rosu što bi jutrom po lišću pala.

Tako joj prođe ljeto i jesen, a onda dođe zima — duga, hladna zima.

Sve ptice što joj dotad tako lijepo pjevali odletjeli svojim putem. S drveća lišće opalo, uvenulo cvijeće, a lopuhov list pod kojim je Palčica boravila sav se skvrčio: ostala samo požutjela, uvela stabljika.

Strahovito zebe, odjeća joj se raspala, a ona tako nježna i sićušna — poginut će od studeni,jadna mala Palčica. I snijeg već pada, a svaka snježna pahuljica, kad na Palčicu padne, toliko je koliko da po nama tkogod punom lopatom zasprije; jer mi smo veliki, a ona jedva palac visoka. Ogrnula se, sirotanka, suhim listom, ali je list nije ugrijao; sva se tresla od studeni.

Na samom kraju šume, kamo sad bijaše stigla, prostrla se velika njiva; žito je na njivi davno požeto, ostala samo gola, suha strnjika što strši iz smrznute zemlje. Dršćući od studeni prolazila je kroz strnjiku, a to za nju bijaše čitava šuma. Hodeći tako stigne na vrata poljskome mišu; bijaše to stara mišica što je pod strnjikom iskopala svoj mišinjak. Tu se mišica toplo i ugodno smjestila; imala je sobu punu žita, lijepu kuhinju i spremnicu. Uboga Palčica stane pred vrata, kao i druga kakva djevojčica što prosi, te zamoli komadić ječmena zrna, jer već dva dana nije ništa okusila.

— Mala sirotice! — reče poljska mišica, starica dobra srca. — Uđi u moju sobu, pa ćeš sa mnom jesti.

Kako se mišici Palčica svidjela, ona joj se smilovala:

— Možeš u mene zimovati, ako ti je milo, samo mi moraš sobu

rediti i pričati mi priče, jer ih tako volim.

Palčica je činila što je dobra, stara mišica zahtjevala, te je živjela da ne može bolje.

— Uskoro će nam i gost doći — reče starica mišica. — Susjed me pohodi svakog dana; on još bolje stoji od mene, ima prostrane dvore, oblači se u krasno crno baršunasto krzno. Da ti se udati za nj, blago tebi, imala bi što ti srce želi. Samo, on ne vidi. Moraš mu pripovijedati najljepše priče što ih znaš.

Ali briga Palčicu za sve to, nije joj do susjeda, jer taj susjed bijaše krtica.

Dođe krt u pohode, došeta se u svome crnom baršunastom krznu.

Poljska je mišica govorila kako joj je susjed veoma bogat i učen. I zaista, u krta nastan bio dvadeset puta veći negoli u miša, a učenost mu bila kao u kakva mudraca. No istina bijaše i to da susjed nije trpio sunca ni lijepog cvijeća; i o suncu i o cvijeću nepovoljno se izražavao — jer ni jedno ni drugo nije nikad vido.

Palčica je morala gosta zabavljati, pa mu je pjevala pjesmice »Leti pčela malena oko cvijeta šarena« i »Zeleni se trava, na njoj cvijetak spava«.² Slušajući joj lijepi glas, krt se u nju zaljubi, ali ništa ne reče, jer je razbor njega krasio.

Nedavno je krt prorovao pod zemljom hodnik od svog doma do njihove kuće; poljska mišica i Palčica dobiše dopuštenje da se po miloj volji onuda šetaju. Ujedno ih krt upozori neka se ne uplaše mrtve ptice što leži u hodniku. Bijaše to prava pravcata ptica, s perjem i kljunom; zacijelo je istom sad uginula kad je zima počela, i našla grob upravo ondje gdje je krt svoj prolaz prorovao.

Krt uzme u gubicu komadić trulog drveta, jer ono u mraku svijetli poput luči, i pode naprijed, osvjetljujući gošćama put kroz dugi, mračni hodnik. Kad stignu do mjesta gdje je mrtva ptica ležala, krt upre rilo u svod i proruje zemlju, te se načini velik otvor, na koji izvana udari svjetlo. Na tlu se ukaže lastavica; lijepa svoja krila stegla uza se, noge i glavu u perje zavukla; uboga ptičica zacijelo je od studeni uginula.

To Palčicu jako ucvili, ona je sve ptičice voljela — ta cijelog su joj ljeta tako divno pjevale i cvrkutale! Ali krt odgurnu lastu svojim

² U originalu: »Oldenborre flyv, flyv!« (»Leti, hrušte, leti!«) i »Munken gaaer i Enge« (»Pošo popo u polje«). — Prev.

kratkim nogama i reče:

— Ova više ne prevrnu! Neće više prevrtati, to jest neće više cvrkutati! Teško li je onom tko se kao ptica rodi! Bogu hvala te ni jedno moje mledo neće pticom biti! Ptica ništa nema i ne zna doli da prevrće ili cvrkuće, a kad zima pritisne, mora od gladi uginuti.

— Pravo velite! Govorite kao razumno stvorenje! — potvrди mu poljska mišica. — Kakva je ptici korist od sve njezine pjesme i cvrkuta kad zima dođe? Mora gladovati i zepsti; ali vele da je to veoma otmjeno!

Palčica na to ništa ne reče; a kad se miš i krtica okrenuše, ona se naže nad pticu, razmaknu perje što je ptici glavu skrivalo, i poljubi je u sklopljene oči.

»Možda mi je ljetos upravo ona onako lijepo pjevala!« reče Palčica u sebi. »Koliko mi je radosti pružala draga lijepa ptičica!«

Krt opet zatrpa otvor kroz koji je svjetlo prodiralo, te svoje dvije susjede otpriati kući.

Svu noć ne moguće Palčica oka stisnuti. Ustade ona iz postelje, oplete od sijena velik lijep pokrivač te ga odnese onamo gdje bijaše ptica; njime prekrije mrtvu pticu, oko nje nameće cvjetne vunice što je bijaše našla u sobi poljskog miša, da joj bude toplije na hladnoj zemlji.

— Zbogom mi ostaj, lijepa ptičice! — reče Palčica. — Zbogom, i hvala ti što si mi divno pjevala ljetos, kada se sve drveće zelenjelo i kad je toplo sunce na nas sjalo!

I prisloni svoju glavicu ptici na grudi, ali se odmah uplašeno trže, jer joj se učini kao da ondje nešto kuca. Bijaše to ptičje srce. Ptica nije bila mrtva, nego je samo zamrla, a sad se probudila i oživjela.

S jeseni sve lastavice odlijevač u tople krajeve; koja zakasni, smrzne se i sruši kao mrtva; gdje padne, tu i ostane dok je hladni snijeg ne zatrpa.

Palčica se sva tresla koliko se prepala, jer ptica bijaše velika — velika prema njoj koja je jedva palac visoka. No ubrzo se pribere, pa još bolje cvjetnu vunicu nameće oko jadne lastavice, doneše list kokornjave metvice kakvim se i sama pokrivala, te njime pokrije lastavici glavu.

Druge joj se noći opet došulja, i gle!! ptica živa, ali toliko satrvena da je jedva časak otvorila oči i pogledala Palčicu, koja, nemajući druge svjetiljke, stajaše kraj nje s komadićem trulog drveta

u ruci.

— Hvala ti, krasno, majušno dijete! — rekne joj bolna lastavica. — Lijepo sam se ugrijala; domalo će mi se vratiti snaga, pa ču moći opet letjeti vani, pod toplim suncem.

— Oh, vani je tako hladno! — uzdahnu Palčica. — Snijeg pada, studen steže! Ostani u svojoj toploj postelji, ja ēu te već njegovati.

Onda lastavici doneće vode u cvjetnoj latici, a lasta se napije te joj pripovijedi kako je krilom o trn zapela, pa nije mogla letjeti naporedo s drugim lastavicama, kad su letjele daleko, daleko, u tople krajeve; naposljetku je pala na zemlju, ali se ničeg više ne sjeca, a niti zna kako je ovamo dospjela.

Lastavica tu ostade svu zimu; Palčica je ptičicu brižno pazila i od srca voljela.

Ni krt ni poljska mišica nisu o tome ništa znali, jer oni jedne lastavice nisu trpjeli.

Čim je proljeće granulo i sunce zemlju ogrijalo, lastavica Palčici kaza zbogom; Palčica otkopa otvor što ga je krt zimus prorovao, a sunce ih divno obasja.

Lastavica upita Palčicu bi li s njom pošla; mogla bi njoj na leđa, pa da zajedno odlete daleko u zelenu šumu. Ali je Palčica dobro znala koliko bi se rastužila stara mišica da je ostavi.

— Ne, ne mogu s tobom! — kaza Palčica.

— Zbogom, zbogom, dobra, lijepa djevojčice! — reče lastavica pa poletje u sunčev sjaj.

Palčica osta za njom gledajući; oči joj se napuniše suzama, jer je jednu lastavicu jako zavoljela.

— Cvrk-cvrk! — prevrnu lastavica i odletje u zelenu šumu.

Tužna bijaše mala Palčica. Nisu joj dopuštali da na sunce izlazi. Žito što ga posijaše na njivi, iznad nastana poljskog miša, visoko uzraslo — prava šuma za ubogu majušnu djevojčicu, jedva palac visoku.

— Ljetos ti valja spremu otkati! — najavi mišica Palčici.

— Treba da imaš vunena ruha i prtenine; ništa ti ne smije nedostajati kad za krta polaziš!

I Palčica morade vrtenom zvрckati, a poljska mišica unajmi četiri pauka, kako bi se prelo i tkalo dan i noć.

Svake večeri dolazio krt u pohode i jednako govorio o tome kako sunce, čim ljeto mine, neće više zemlju pržiti da otvrde kao kamen; čim ljeto izmakne, vjenčat će se s Palčicom.

Palčica se nije tome nimalo radovala, jer joj ne bijaše stalo do dosadnog krta.

Svakog jutra, kad je sunce izlazilo, i svake večeri, o zapadu sunčevu, iskradala se na kućna vrata, pa kad bi vjetar puhnuo i razdvojio klasje da je mogla vidjeti modro nebo, mislila bi na to kako je vani svijetlo i lijepo, te bi je ponijela silna želja da opet vidi dragu lastavicu. Ali lastavice niotkud; zacijelo je odletjela daleko, daleko, u lijepu, zelenu šumu.

Jesen stigla, Palčica ruho otkala.

— Za četiri tjedna bit će ti svatovi! — kaza joj poljska mišica.

A Palčica proplaka i reče da neće dosadnoga krta.

— Gle ti nje! — uzviknu poljska mišica. — Ne budi samo tvrdogлавa, jer ču te inače ugristi svojim bijelim zubom! Kud bi boljega i ljepšeg od krta! Ni u kraljice nema onakva crna baršunasta krvna. Kuhinja mu i pivnica krcate svega i svačega. Hvala Bogu što te hoće!

I svadba imala biti.

Došao krt po Palčicu. Morala je s njim poći pod zemlju i onđe boraviti; nikad neće na toplo sunce, jer krt ne voli sunca.

Jadna djevojčica da svisne od tuge: valja joj se oprostiti s divnim suncem, što ga u poljskog miša barem s kućnih vrata mogaše gledati.

— Zbogom, sunce jarko! — uzviknu Palčica te uvis ispruži ručice.

Pođe još malo ispred mišje kuće, jer žito bijaše požeto: na njivi gola suha strnjika.

— Zbogom, zbogom! — tužno će ona, zagrlivši ručicama sitan crveni cvijetak što je onđe zaostao. — Pozdravi mi malu lastavicu ako je ikad vidiš!

»Cvrk-cvrk!« začuje se u istom času pravo nad njezinom glavom.

Palčica, iznenađena, pogleda gore: mala lastavica upravo tuda proletjela; čim opazi Palčicu, kako se obradova. Palčica joj okrenu kazivati svoju nevolju, kako joj valja poći za ružnoga krta i živjeti duboko pod zemljom, kamo nikada sunce ne dopire. I ne mogavši se dalje suzdržati, briznu u plač.

— Hladna se zima bliži — kaza lastavica; — ja letim daleko odavde, u tople krajeve, hoćeš li sa mnom? Možeš mi sjesti na leđa; samo se čvrsto priveži svojim pojasom, pa ćemo odletjeti daleko od ružnog krta i njegova mračnog doma. Poći ćemo daleko, daleko, povrh gora, u tople krajeve, gdje sunce ljepše sija, gdje je uvijek ljeto i gdje cvate krasno cvijeće. Podi sa mnom, slatka mala Palčice, koja si mi život spasila kad sam smrznuta ležala u mraku pod zemljom.

— Idem s tobom! — prihvati Palčica, pa se pope lastavici na leđa, uprije se nožicama o njezina raširena krila i priveza svoj pojas za jedno od najjačih pera.

Lastavica se vinu nebu pod oblake, poletje iznad šuma i jezera, preko visokih gora, prekrivenih vječnim snijegom.

Bijaše studeno Palčici u hladnim visinama, pa se uvuče pod toplo lastavičino perje; samo je glavu iz perja ispružila, da se nagleda ljepote pod sobom.

I tako stignu u toplije zemlje. Ondje sunce jasnije sija negoli ovdje, nebo je dvaput više, a duž jaraka i plotova raste najljepše zeleno i modro grožđe. Po gajevima vise limumi i naranče, svud miriše mrča i metvica, a po cesti jure prekrasni mališani igrajući se s velikim, šarenim leptirima.

Lastavica pak leti dalje, nigdje ne stajući, a što dalje leti, sve ljepše biva. Podno divnoga zelenog drveća, tık kraj plavetnog jezera, uzdiže se, još iz prastarih dana, blistav dvor od bijela mramora; uz visoke stupove penje se vinova loza, a gore na vrhu stoje mnoga lastavičja gnijezda; jedno od njih nastan je lastavici što Palčicu nosi.

— Evo moje kuće! — kaza lastavica. — Hoćeš li sama izabrati koji između divnih cvjetova što dolje cvatu, spustit ēu te onamo, pa će ti biti krasno kako samo poželjeti možeš!

— Divno! — uzviknu Palčica i pljesnu ručicama.

Na tlu ležao velik, bijeli mramorni stup što je pao i razbio se natroje; kud je prepuknuo, onud poniklo krasno bijelo cvijeće. Lastavica sleti s Palčicom i položi je na jednu od širokih latica. No kakva li čuda! Posred cvijeta sjedi sićušan stvor — biće bijelo i prozračno, kao da je od stakla; na glavi mu divna zlatna kruna, a na leđima dva svjetla krilca; sam nije ništa veći od Palčice. Bijaše to andeo cvijeća. U svakom je cvijetu takav sićušan stvor, dječak ili

djevojčica, no taj je bio kralj nad svima.

— Bože, što je lijep! — prišapnu Palčica lastavici.

Mali se kraljević silno uplaši lastavice, koja prema njemu, onako sićušnu i nježnu, bijaše pravi div. Spazivši Palčicu, nadasve se obraduje; bila je to najljepša djevojka što ju je u svom životu video. Stoga skine zlatnu krunu s glave i stavi je na njezinu: upita je za ime i bi li mu htjela ženom biti, pa da postane kraljicom svega cvijeća.

Jest, zaista, kraljević je nešto sasvim drugo negoli krastačin sin ili pak krt u crnom baršunastom krvnu!

Lijepom kraljeviću odgovori Palčica da pristaje, a nato sa svakog cvijeta dođe sićušan dječak ili djevojčica, sve jedno ljepše od drugoga, milina ih gledati. Svako od njih nosi darak Palčici, a od svega najljepši dar bijahu dva lijepa krilca od velika bijela kukca; pripeše krila Palčici na leđa, pa je sada i sama mogla letjeti od cvijeta do cvijeta.

Radosti, eto, kraja nema.

Mala je pak lastavica sjedila u svome gnijezdu i pjevala im pjesmu, prevrćući što je najbolje znala; u srcu svome bijaše ipak tužna i žalosna, jer je Palčicu jako voljela i nije se nikad htjela s njome rastati.

— Nećeš se više Palčicom zvati! — reče joj andeo cvijeća. — To je ružno ime, a ti si lijepa. Maja će ti ime biti!

— Zbogom, zbogom! — kaza mala lastavica polazeći iz toplih krajeva, pa odletje daleko, daleko natrag u Dansku. Ondje je imala gnijezdašce nad prozorom gdje živi čovjek koji umije priče pričati. Njemu je izvijala svoju pjesmu, prevrćući »cvrk-cvrk!« Tako i doznadosmo cijelu priču.

MALA SIRENA

Daleko na pučini morskoj voda je tako modra kao što su latice najljepšeg različka, a bistra poput najčistijeg prozirca, ali je i veoma duboka, dublja nego što ijedno sidro može doseći; mnogo bi crkvenih tornjeva valjalo nastaviti jedan na drugi da bi sa dna morskog dosegli vodi na površje. A na dnu mora borave morske vile ili sirene.

Nemojte misliti da ondje nema ništa do pusta bijela pijeska! Nikako! Ondje vam raste najčudnije drveće i bilje, što je tako gipko u stabljici i lišću da se odmah povija, baš kao da je živo, čim se voda ma i malo uzbiba. Svakojake ribe, male i velike, klize i promiču među granjem, upravo kao što i ptice u nas gore prolijecu zrakom.

Na onome mjestu gdje je more ponajdublje uzdižu se dvori u kojima stoluje kralj podmorskog svijeta: zidovi im od koralja, visoki šiljasti prozori od najžućeg jantara, a krov od samih školjki, što se rastvaraju i sklapaju kako se već voda ziba. Divota ih pogledati, jer je u svakoj školjci sjajni biser: jedno jedino takvo zrno bilo bi najveći sjaj i kras u kruni kakve kraljice.

Onaj kralj na morskome dnu bijaše već mnogo godina udovcem, pa je dvorima upravljala starica mu majka. Bila to umna žena, ali ponosna na svoj visoki rod, te je stoga i nosila dvanaest ostriga na repu, dok su ostale sirenе plemenita roda smjele imati samo šest. Inače bijaše vrijedna svake hvale, poglavito stoga što je nadasve voljela male kraljevne, svoje unuke. Bijaše ih šest, sve krasne poizbor djevojke, a najmlada bila najljepša: koža joj nježna i prozirna poput ružine latice, oči modre kao najdublje more, ali, poput ostalih morskih vila, ni ona ne imađaše nogu, nego joj se tijelo završavalo prelazeći u riblji rep.

Po cio dan djeca se igraju dolje na dvorima, u velikim dvoranama, gdje je iz zidova raslo živo cvijeće. Veliki se jantarni prozori otvaraju, pa im dolažahu ribe kao što nama na otvorene prozore ulijeću lastavice; ribe plivale upravo do malih kraljevna: one ih milovale, a ribe uzimale jelo iz njihovih ruku.

Ispred kraljevskih dvora sterao se velik vrt pun ognjenorumena i tamnomodra drveća, voće se sjalo poput zlata, a cvijeće prelijevalo u žarkim bojama kako god se stabljike povijaju i listovi pomicaju. Tlo bijaše od najsitnjeg pijeska, ali modro kao sumporni plamen.

Nada svim treperilo neobično modro svjetlo — kao da i nisi na morskome dnu: prije bi pomislio, visoko si u zraku, gdje je i pod tobom i nad tobom sama nebeska plavet. Za tiha vremena moglo se vidjeti sunce, koje se ukazivalo poput kakva purpurna cvijeta što iz svoje čaške izljeva svu onu svjetlost.

Svaka mala kraljevna imaše svoje mjestance u vrtu, gdje mogaše po miloj volji kopati i saditi. Jedna je svojim cvjetnim lijehama dala oblik kita, drugoj se sviđalo da joj je kutić nalik na malu sirenu, a najmlađa svoj vrtić zaokružila, da bude okrugao poput sunca, a i cvijeće joj bilo jarko i rumeno kao sunce.

Bila ona neobično dijete, tiko i zamišljeno. Dok bi se ostale sestrice kitile najčudnijim stvarcama što bi ih uzimale iz potonulih brodova, njoj — osim njezina rumena i žarka cvijeća što podsjećaše na sunce — bijaše najmiliji lijep mramorni kip što prikazivaše krasna dječaka; kip bio isklesan u bijelu, čistu kamenu, a na morsko je dno dospio prilikom nekog brodoloma. Mala je sirena kraj kipa zasadila poput ruže rumenu žalosnu vrbu, što je divno uzrasla te svijala svoje svježe grane nad kipom i spuštala ih sve do modroga pješčanog tla, gdje se ukazivala ljubičasta sjena, što se, baš kao i grane, neprestano pomicala; bijaše kao da se vršci savijaju da cjelunu korijenje.

Ne bijaše za malu sirenu veće radosti doli štogod čuti o onima gore, o ljudima. Staroj baki valjalo neprestano pripovijedati sve što zna o brodovima i gradovima, o ljudima i životinjama. Nadasve se maloj kraljevni učinilo neobičnim i krasnim to što gore na zemlji cvijeće miriše — jer na morskome dnu nije mirisalo — što su onđe šume zelene i što se ribe, koje se tamo vide među granjem, mogu glasom javljati te pjevati tako lijepo da ih je milina slušati. Bijaše zapravo riječ o ptičicama, a baka ih nazivaše ribama, kako bi male sirene mogle razumjeti, jer još nikad ptica ne vidješe.

— Čim koja od vas navrši petnaestu godinu — kazala im baka — dopustit će joj da izroni moru na površinu, da za mjesečine sjedne na stijene i gleda velike brodove kako onuda jedre; odande će vidjeti šume i gradove.

Druge godine najstarija sestra navrši petnaest ljeta. Kako su sestre bile sve jedna od druge za godinu mlađa, to je najmlađoj valjalo još čitavih pet godina čekati da se uzmognе otisnuti sa dna morskog i pogledati kako je u nas. Ali sestre među sobom obećaše da će jedna drugoj pričati što budu vidjele i što im se za toga prvog

izlaska učini najljepšim — jer im baka ni izdaleka nije dosta napričala: ta bilo je toliko toga što one hotijahu znati.

Nijedna od njih nije toliko čeznula da vidi gornji svijet koliko baš najmlađa, koja imaše najdulje na to čekati i koja bijaše onako tiha i zamišljena. Mnogu je i mnogu noć prostajala kraj otvorena prozora gledajući gore kroz tamnomodru vodu kojom plivahu ribe praćakajući repom i razmahujući perajama. Mogaše vidjeti mjesec i zvijezde, no činjahu joj se sasvim blijede, a kroz vodu još i znatno veće nego što su u našim očima. A kad bi ispod njih promaknula kakva sjena nalik na crn oblak, znala je da je to ili kit što nad njom pliva, ili pak brod sa mnogo ljudi, koji, dakako, i ne slute da dolje stoji krasna mala sirena i svoje bijele ruke pruža prema kolumbi njihova broda.

Najstarijoj dakle kraljevni bijaše petnaest godina, pa je sada smjela izroniti, izići moru na površje.

Kad se vratila u dubine, njezinu pričanju ne bijaše kraja ni konca. Najljepše je od svega, kaza ona, za mjesecine ležati na pješčanu prudu posred tiha mora te promatrati veliki grad na susjednoj obali, gledati kako mu se svjetla krijese kao da stotine zvijezda trepere, slušati glazbu i buku, štropot kola i glasove ljudske, gledati mnoge crkvene tornjeve i šiljke, slušati zvuke što se rune sa zvonika... Upravo stoga što nije mogla onamo, najviše je za tim čeznula.

O, kako li je sve to najmlađa sestra slušala! Kad je uvečer stajala uz otvoren prozor i gledala kroz tamnomodru vodu, mišljaše na veliki grad i na svu onu buku i sav onaj sjaj, pa joj se učini da zvonjava s dalekih zvonika čak do nje dopire.

Dogodine dopusti baka drugoj sestri da izroni iz vode i da pliva kamo hoće. Ona izide upravo u smiraja, kad je sunce zalazilo, i taj joj se prizor učinio najljepšim. Bijaše kao da se sve nebo prekrilo samim zlatom, oblaci tako lijepi da im ona ne moguše krasote opisati: rumeni i ljubičasti sustizali jedni druge i nad njom plovili, a još brže od njih, poput kakve duge, bijele koprene, letjelo jato bijelih labudova, preletjelo preko vode i nestalo onamo gdje stajaše sunce; i ona zapliva onamo, ali sunce odjednom utonu, ružičasta sjaja nesta s površja vodenog, a rumen poče gasnuti na oblacima.

Naljeto treća sestra izroni na svijet. Ta je bila od svih najsmjelija, pa je stoga zaplivala uza široku rijeku što se u more izlijeva. Vidjela je krasne zelene brežuljke s vinovom lozom,

prolazila pokraj dvoraca i seoskih dvorova što se pomaljahu iz divnoga šumskog zelenila; ptice posvuda pjevale, a sunce tako grijalo te joj je često valjalo u vodu zaroniti da ohladi vruće lice. U nekom je malom zaljevu naišla na cijelu skupinu ljudskih mališana: sasvim golišavi trčahu naokolo i pljuskahu po vodi; i ona se htjede s njima poigrati, ali djeca u strahu pobjegoše, a nato iskoči mala crna životinja — bio to pas, samo ga ona nikad nije vidjela — te stade na nju tako strašno lajati da se uplašila, i pobegla na široko more. Nikako ne moguće zaboraviti divnih šuma, zelenih brežuljaka i ljupke dječice što plivahu po vodi premda ne imaju ribljeg repa.

Četvrta sestra nije bila tako smiona; ostala je nasred divljeg mora ne odlazeći dalje. Pripovijedaše kako je upravo ondje najljepše: vidiš na milje unaokolo, gledaš nadaleko oko sebe, a nad vodom nebo poput staklena zvona. Vidjela je brodove, ali samo izdaleka: činjahu se kao galebovi, veseli se dupini premetahu u vodi, a veliki kitovi štrcahu vodom iz nozdrva, tako te bijaše kao da je na stotine vodoskoka naokolo.

Dođe red i na petu sestruru; njezin je rođendan padao baš u zimu, tako te ona vidje što ostale prije ne vidješe. More bilo sasvim zeleno, svuda naokolo plovili veliki ledeni bregovi: svaki se činio kao zrno bisera, kazivala ona, no bijahu mnogo veći od crkvenih tornjeva što ih ljudi grade. Pokazivahu najčudnije oblike i sjahu poput dragulja. Ona sjede na najveći ledenjak, a svi brodovi bježali u strahu odande gdje je ona sjela i pustila da joj se vjetar kosom poigrava. Podvečer se navukli oblaci i sakrili nebo, stade sijevati i grmjeti, a tamno more visoko uzdizaše ledene sante što ih osvjetljivaše blijesak munje. Na svim brodovima saviše jedra, sve zahvati strah i trepet, samo ona mirno sjedaše na svom ledenjaku što je morem plovio, te gledaše kako modre strijеле paraju nebo i nestaju u blistavom moru.

Kako god bi koja između sestara prvi put izronila na gornji svijet, svaka bi se vraćala zanesena novošću i ljepotom što bi je gore vidjela; ali kako su sada, kao odrasle djevojke, mogle slobodno gore odlaziti kad je koja htjela, postadoše ravnodušne prema gornjem svijetu: brzo se vraćahu na svoje dvore, a nakon mjesec dana rekoše kako je dolje najljepše i kako nigdje nije kao u svom domu.

Često bi se u večere pet sestara uzelo za ruke, te bi tako zajedno izlazile vodi na površje. Imaju prekrasne glasove, ljepše nego što su u ljudi, pa kad bi se onda nadigla bura te bi one mogle

slutiti da će biti brodoloma, plivale bi ispred brodova i divno pjevale o ljepoti na dnu mora, pozivajući mornare neka se ne plaše sići k njima; a mornari im ne mogahu riječi razumjeti, već mišljahu da je to oluja; ljepotā pod morem ionako ne stizahu vidjeti, jer kad brod potone, potope se i ljudi, tako te mrtvi dolaze na dvore kralju podmorskoga svijeta.

I kad bi sestre zagrljene tako s večera isplivale na površje, najmlađa bi gledala za njima ostajući sama; bijaše joj da zaplače, ali joj suze nisu na oči navirale, jer u sirene nema suza, pa stoga još više trpi.

»Ah, da mi je već petnaest godina!« — uzdisala mala sirena.

»Znam da ēu zavoljeti onaj svijet gore i ljudi što ondje žive.«

Naposljeku i ona navrši petnaesto ljeto.

— Eto, sad si nam i ti odrasla — kaza joj baka, stara kraljevska udovica. — Hodi da te nakitim kao i druge twoje sestre.

I stavi joj na kosu vijenac od bijelih ljiljana u kojih svaka latica bijaše polovina bisernog zrna; osim toga naredi da joj na rep pripnu osam velikih ostriga u znak visokog joj roda.

— Ali to boli! — uzviknu mala kraljevna iz podmorja.

— Valja nešto i pretrpjeti zarad odličja i ljepote! — uzvrati joj baka.

O, kako bi ona rado zbacila sav taj ukras sa sebe i skinula teški vijenac! Koliko bi joj bolje pristajalo rumeno cvijeće iz njezina vrta! Ali nije smjela mijenjati običaja.

— Zbogom! — doviknu mala sirena i lako poput mjehura prođe kroz vodu te izide na površinu.

Sunce bijaše upravo zapalo kad ona uzdiže glavu moru na površje, ali su još sjali oblaci poput ruža i zlata, u rumenkastu zraku jasno i divno blistala zvijezda večernjača, uzduh bio blag i svjež, a more sasvim tih. Tu se nalazio velik brod sa tri jarbola, jedno mu jedino jedro razapeto, jer niotkuda ne bijaše daška vjetra; po brodu naokolo, po konopima i križima, sjedili mornari, odande dopirala pjesma i glazba, a kako se mračilo, upališe na stotine raznobojnih svjetiljaka što bijahu kao da se u zraku vijore zastave svih naroda.

Mala sirena zapliva ravno prema okruglom oknu na kajiti. Svaki put bi je voda donde uzdignula, mogaše kroz jasna stakla unutra zaviriti. Vidje gdje unutri stoji mnogo ljudi u krasnu ruku, a

među njima ponajljepši bijaše mladi kraljević krupnih, crnih očiju. Nije mu moglo nikako biti više od šesnaest godina. Upravo mu bio rođendan, pa otuda sav onaj sjaj i kras.

Mornari plesali na palubi, a kako kraljević izide među njih, preko stotinu prskavih raketa poletje uvis: rasvijetliše sve naokolo, kao da je u pol bijela dana, a mala se sirena silno uplaši te u strahu zaroni pod vodu. Ali ubrzo opet ispliva i uzdiže glavu; sad joj se činilo da sve zvijezde s nebeskog svoda na nju padaju — nikad nije vidjela takve ljepote ni umještva, nije znala za vatromet. Velika se sunca okretala sipajući iskre, prekrasne ognjene ribe klizile u modrone zraku, a sve se zrcalilo u mirnome i ravnom ogledalu morskom. I na samome brodu bijaše toliko svjetla da se mogao vidjeti svaki i najmanji konop, a nekmoli ljudi. A kako li je tek krasan bio mladi kraljević, kako li je ljubazno stiskao mornarima ruku i smiješio se, dok se zvuci glazbe kroz bajnu noć razlijegahu.

Zapasala već kasna noć, ali mala sirena ne mogaše očiju otrgnuti od broda i krasnoga kraljevića. Ugasnuše i raznobojna svjetla, ognjene zmije ne šarahu visine, ne ču se više ni topovski pucanj, ali dolje, u dubinama morskim, sve je šumilo i brujalo. Mala je sirena plutala na vodi i pustila da je valovi uzdižu i spuštaju, pa tako sveudilj zavirivala u kajitu. Brod sada brže zaplovi, jedno se jedro razape za drugim, valovi se sve više propinjali, tmasti se oblaci nadvili, a u daljini sijevnu munja: teška se nepogoda spremala. Mornari stoga opet ubraše jedra; veliki je brod brzo klizio i ljaljao se na uzburkanome moru, voda se uzdizala poput velikih, crnih bregova što prijete — rekao bi, sad će se srušiti preko jarbola, no tada bi brod, poput labuda, jurnuo između visokih valova, da se opet nađe na vrhu drugoga vodenog brijege.

To se maloj sirenici činilo zabavnim, ali mornari drugačije mišljahu o toj plovidbi, jer je brod pucao i škripao, a debele se daske savijale od teških udaraca; valovi jurnuše preko palube i prelomiše jarbol po srijedi, kao da je trska, a brod se naže na bok, te voda poče u nj prodirati. Sada i mala sirena vidje da su ljudi na brodu zapalili u pogibao, a i njoj se samoj valjalo čuvati greda i brodskih krhotina što su naokolo plovile.

Na mahove bijaše tamno kao u rogu, tako te se ništa ne mogaše vidjeti, a kad bi sijevnulo, tako bi se rasvijetlilo da je mogla sve na lađi prepoznati. Osobito je često očima tražila mladog kraljevića: vidje ga upravo u času kad ga proguta morska dubina pošto se brod

razbio.

U prvi se čas obradova misleći, eto sada kraljevića dolje k njoj, ali se prisjeti da ljudi ne mogu živjeti u vodi i da kraljević ne može drugačije doli mrtav sići na očinske joj dvore. Ne, ne smije on umrijeti. Stoga ona zapliva između spona i trenica koje je voda raznosila, te ne gledajući na pogibao i zaboravljući da bi je mogle zdrobiti, zaroni duboko pod vodu i opet se pojavi između valova, pa tako najposlijе stiže do mladog kraljevića, koji više ne moguće plivati po uzburkanome moru: ruke mu i noge klonule, krasne se oči sklopile — smrt bi mu bila neizbjegna da se ne pojavi mala sirena. Ona mu pridrža glavu nad vodom i pusti da ih valovi nose kamo im drago.

Ujutro se stiša strašno nevrijeme. Od broda nikakva traga. Sunce izide iz vode tako crveno i sjajno te se činilo da vraća život u kraljevićeve obaze, ali oči ostadoše sveudilj sklopljene. Sirena mu poljubi krasno, visoko čelo i zagladi mokru kosu. Pričini joj se da je sličan mramornom kipu u njezinu vrtu, te ga i opet poljubi i poželje da kraljević pozivi.

Sad pred sobom opazi kopno, visoke modre bregove što im se na vrhuncima snijeg bijeli, kao da su po njima pali labudovi. Na obali se zelenjele divne šume, a sasvim sprijeda uzdizala se crkva ili samostan — nije pravo znala što je, no svakako bijaše nekakva građevina. U vrtu rasli četrunci i naranče, a pred vratima stajale visoke palme. Tu je more stvaralo malen zaljev, tih ali veoma dubok, što se pružao do grebena gdje se bijelio sitni naneseni pijesak. Ovamo dopliva sirena s kraljevićem, položi ga na pijesak i pripazi da mu glava bude poviše, na topлом suncu.

Uto zazvone zvona na velikoj, bijeloj zgradbi, a mnogo mlađih djevojaka prođe vrtom. Mala sirena otpliva dalje i zađe za visoke stijene što su stršile iz vode; onđe sebi na kosu i na prsa stavi morske pjene, da joj nitko ne bi malog lica video, te uzme motriti tko li će prići ubogom kraljeviću.

Ne prođe dugo, a jedna između mlađih djevojaka nađe onuda. Kao da se najprije veoma uplašila, no samo časak, a onda dozva ljude; sirena vidje kako je kraljević oživio i kako se smiješi svima što su se sabrali oko njega — svima samo ne njoj: on ni pojma nema da ga je ona spasila. Jako se snuždila, a kad ga uvedoše u veliku zgradbu, ona tužno zaroni u vodu i vrati se na očeve dvore.

Uvijek bijaše tiha i zamišljena, a sada još i više. Sestre je pitahu što je vidjela na prvom pohodu u gornji svijet, ali ona ništa ne kazivaše.

Mnoge bi večeri i jutra izlazila na ono mjesto gdje je kraljevića ostavila. Vidjela bi kako plodovi u vrtu dozrijevaju i kako ih ljudi beru, vidjela bi kako se po visokim brdima snijeg topi, ali kraljevića nikad, pa se stoga vraćala sve tužnija i žalosnija. Jedinom joj utjehom bilo kad bi sjedila u svom vrtu i ovijala ruke oko divnoga mramornog kipa štono je sličnošću podsjećaše na kraljevića. Nije više njegovala cvijeće, ono je sada raslo kao divlje, prelazilo putove i staze, upletalo svoje duge stabljike drveću u lišće i grane i tako stvaralo potpunu tamu.

Najposlije ne moguće više izdržati, već sve ispriča jednoj sestri, a to odmah saznadoše ostale, ali nitko više doli njih i nekoliko drugih sirena, koje to opet ne rekoše nikome osim svojim najbližim drúgama. Jedna je od ovih znala tko je kraljević — i ona je vidjela sjaj i slavlje na brodu, a znala je i to odakle je kraljević i gdje mu je kraljevina.

— Hodi, sestrice! — pozvaše je ostale kraljevne, pa sve zagrljene izroniše u dugom redu i dođoše onamo gdje su znale da stoje dvori onog kraljevića.

Ti dvori bijahu od sjajna svjetložuta kamena, s velikim mramornim stubama, od kojih se jedne odvajaju i spuštaju ravno u more. Krasne pozlaćene kupole nadsvodaju dvore, a među stupovima, što se nižu oko cijele zgrade, stoje mramorni kipovi kao da su živi. Kroz bistro se staklo na visokim prozorima vidi u divne dvorane, gdje vise umjetnički izradene svilene zavjese i skupocjeni sagovi, a zidovi išaranji velikim slikama — doista, milina ih pogledati. Posred najveće dvorane prska velik vodoskok, mlazovi mu sežu u visinu sve do staklenog svoda, kroz koji sija sunce na vodu i na krasne biljke što rastu u velikoj kamenici.

Sad je dakle mala sirena znala gdje živi kraljević, pa je onamo mnoge večeri i noći izlazila na površinu. Doplivala bi mnogo bliže obali nego što je ijedna smjela, čak bi došla uskome tjesnu na kraj, pod krasni mramorni shod što bacaje dugu sjenu preko vode. Tu bi sjela i gledala mladog kraljevića, koji mišljaše da je sasvim sam na jasnoj mjesečini.

Vidjela bi ga mnoge večeri kako s glazbom jedri na svojoj brodici na kojoj se zastave vijore; provirivala bi kroza zelenu trsku, pa kad bi se vjetar poigrao dugom joj srebrnobijelom koprenom, tko god bi je vidio, pomislio bi, to labud krilima razmahuje.

Kad bi ribari noću sa zubljama izišli na more, slušala je često gdje mnogo dobro kazuju o kraljeviću, pa se radovala što mu je život spasila kadno ga napol mrtva nošahu valovi... Prisjećala se kako mu čvrsto glava počivaše na njezinim grudima, te kako ga ona od srca cjevilaše; on o svemu tome nije ništa znao; nije mogao o njoj ni sanjati.

Sve je više i više voljela ljude i sve većma željela da može među njih doći; njihov joj se svijet činio mnogo većim negoli njezin; oni mogu na svojim brodovima kliziti preko mora, mogu se penjati na visoke bregove nebu pod oblake, a zemlje što ih oni posjeduju pružaju se, sa šumama i livadama, mnogo dalje nego što njezino oko može dosegnuti.

Toliko bijaše toga što bi ona htjela znati, ali joj sestre na sve to nisu znale dati odgovora, pa je pitala staru svoju baku, a ova dobro poznavalaše gornji svijet, što ga sasvim opravdano nazivaše »zemljom povrh mora«.

— Ako se ljudi ne utepe — pitaše mala sirena — mogu li onda vječno živjeti? Zar ne umiru kao što umiremo mi na morskome dnu?

— I oni umiru, dakako! — užvrati joj starica. — Oni su još i kraćeg vijeka od nas. Mi živimo trista godina, a kad nas nestane, pretvorimo se u morsku pjenu, pa nemamo ni groba među svojima milim. Nemamo besmrtnе duše: kad umremo, nikad više ne uskrsnemo; mi smo poput zelene trske: kad je jednom posiječeš, nikad se više ne zazeleni. A ljudi imaju dušu što uvijek živi — živi još i onda kad se tijelo u zemlju pretvori; ona se uzdiže kroz vedrinu i zrak sve do sjajnih zvijezda. Kao što mi sa dna morskog uzlazimo i gledamo ljudske zemlje, tako se njihove duše uzdižu u nepoznate, divne svjetove kojih mi nećemo nikad vidjeti.

— A zašto i mi nismo dobili besmrtnе duše? — upita mala sirena sasvim snuždeno. — Dala bih sve svoje stotine godina, što ih imam živjeti, da samo jedan jedini dan budem čovjek pa da onda dobijem mjesto u nebeskom svijetu!

— Na to ne treba ni misliti! — kaza joj starica. — Nama je mnogo bolje, mnogo smo sretniji nego što su ljudi tamo gore.

— I ja će dakle umrijeti i kao pjena lutati morem, neću čuti

glazbe valova, neću vidjeti ni krasnog cvijeća ni žarkog sunca! Zar baš ništa ne mogu učiniti da bih stekla neumrlu dušu?

— Ništa! — odgovori starica — osim ako te koji čovjek ne zavoli toliko da mu budeš više i od oca i od majke, da mu sve misli budu tebi posvećene, da svu svoju ljubav tebi upravi, da mu svećenik desnicu položi u twoju u znak vjernosti za sve vijeke... da, tada bi njegova duša prešla u tvoje tijelo, pa bi i ti postala dionikom u ljudskoj sreći i blaženstvu. On bi ti udahnuo dušu, a ipak svoje ne bi izgubio. Ali to nikad ne može biti! Što je ovdje u moru krasota, naime twoj riblji rep, njima bi na zemlji bila rugoba: što ćeš, oni bolje i ne razumiju. Da te gore smatraju lijepom, valja ti imati dva nespretna upornja što ih zovu nogama!

Tu se maloj sireni ote dubok uzdah, i ona tužno pogleda na svoj riblji rep.

— Radujmo se! — uzviknu starica. — Skačimo i veselimo se ovo trista godina što nam je živjeti, to je dobrano vremena, a poslije ćemo lakše u grobu počivati. Večeras će biti dvorski ples!

Bila to divota kakva se nikad ne vidi na zemlji. Zidovi i strop u velikoj plesnoj dvorani bijahu od debela ali prozirna stakla. Mnogo stotina velikih školjki, rumenih kao ruža i zelenih poput trave, poredalo se sa svake strane, a iz njih izbijao modar oganj što obasjavaše cijelu dvoranu i prosijevaše kroz zidove, tako te i more vani bijaše sasvim rasvijetljeno: mogahu se vidjeti bezbrojne ribe, velike i male, kako plove prema staklenim zidovima: na jednima se ljsuske krijesile kao purpurno crvenilo, a na drugim se činile kao srebro i zlato. Sredinom dvorane protjecala široka rijeka, tu plesahu morske vile i vilenjaci uz ljupke napjeve svojih pjesama. Takvih divnih glasova nemaju ljudi na zemlji.

Mala sirena pjevala ponajljepše među svima, svi joj na dvorima pljeskali. Začas osjeti radost u srcu, jer je znala da ima najljepši glas od sviju na zemlji i pod morem. No odmah se zatim sjeti gornjeg svijeta: ne moguće zaboraviti divnog kraljevića i svoje tuge — što nema neumrle duše kakvu kraljević ima. Stoga se išulja s očevih dvora, i dok unutra vladaše radost i pjesma se razlijegaše, ona sjedaše tužna i žalosna u svome malom vrtu. I dok je tako sjedila, začu kako odjednom kroz vodu zaječa šumski rog, a nato mala sirena stade misli namatati:

»To gore sigurno on jedri, on koji mi je draži od oca i majke,
on komu hitaju sve moje misli i komu bih u ruke položila svu sreću
svog života. Na sve bih se odlučila da steknem njega i neumrlu
dušu. Dok mi sestre plešu na očevim dvorima, ja ću poći
podmorskoj vještici koje sam se uvijek toliko plašila: možda će me
ona svjetovati i pomoći mi pružiti!«

I tako mala sirena ode iz svog vrta put bučnih virova za kojima
vještica stanovaše. Nikad prije nije išla tim putem, na kojem ne raste
ni cvijeće ni morska trava, samo se golo i sivo pješčano dno stere
prema virovima gdje voda poput šumnih mlinskih kotača sve
zahvaća u kovitlac i odvlači sa sobom u dubinu. Valjalo joj proći
posred tih strašnih vrtloga da bi stigla na vještičino područje.
Nadaleko ne bijaše drugoga puta doli preko topla, uzburkana gliba
što ga vještica nazivaše svojim tresetištem.

Tu za virovima bio nastan vještičin. Kuća joj stajala posred
nekakve neobične šume: drveće i grmlje u toj šumi sve same
hobotnice, napol životinje, napol biljke; bijahu poput stoglavih
zmija što rastu iz zemlje; sve grane sami dugački, sluzavi krakovi, s
prstima poput gipkih crva, a članak se za člankom miče od korijena
do samoga vrška. Sve što u moru uhvate, čvrsto obujme i nikad više
ne ispuštaju.

Mala sirena zastade pred njima sva prestrašena: srce joj udaraše
od straha; umalo što se nije okrenula i vratila, ali pomisli na
kraljevića i na ljudsku dušu, i to je ohrabri. Dugu kosu, što se
rasplela, čvrsto steže oko glave, da je za nju polipi ne dohvate; ruke
sklopi na prsima i promače kao što samo riba može kroz vodu
promaknuti, projuri između ružnih hobotnica što za njom pružahu
svoje gipke krakove i prste. Vidje kako svaka od njih ono što je
uhvatila, steže stotinama sitnih krakova kao kakvim željeznim
sponama; ljudi što na moru život izgubiše te u dubinu potonuše, sad
su bijeli kosturi što proviruju iz polipskih krakova: polipi stežu vesla
i kovčeve, kosture životinja s kopna, a i jednu malu sirenju koju su
ugrabili i zadavili: to bijaše gotovo najstrašnije od svega što je mala
kraljevna na svom putu vidjela.

Napokon stiže na veliko glibovito mjesto u šumi: tu gmižu
velike i masne vodene zmije pokazujući svoje strašne bijelo-žute
trbuhe. Po sredini toga proplanka uzdiže se kuća sagrađena od
bijelih kostiju na moru postradalih ljudi; tu sjedi morska vještica te
iz svojih usta hrani žabu krastaču, kao što ljudi malog kanarinca

hrane šećerom. Odvratne, debele vodene zmije naziva svojim pilićima i pušta ih da joj se valjaju po velikim, mlohadivim grudima.

— Znam već po što dolaziš — dočeka je morska vještica. — Glupo je to od tebe, ali neka ti bude kad si tako naumila; znaj, lijepa kraljevna, da ćeš se u nesreću strovaliti. Ti bi se rado riješila ribljeg repa, te bi umjesto njega htjela onakva dva upornja, da na njima ideš kao što ljudi idu, a sve to u želji da se mladi kraljević u tebe zagleda, pa da tako stekneš njega i besmrtnu dušu.

Vještica se tako glasno i odvratno nasmija da i krastača i zmije popadaše na tlo i ondje se počeše valjati.

— Dolaziš u pravo vrijeme — produži vještica. — Sutra ti, kad sunce izidiće, ne bih više mogla pomoći dok opet ne mine godina dana. Pripravit ćeš ti napitak, pa ćeš tako, prije nego što sunce izidiće, isplivati na kopno: ondje ćeš sjesti i popiti napitak; čim to učiniš, nestat će tvog repa: skupit će se u ono što ljudi zovu lijepim nogama, ali ti valja znati da to boli baš kao da te britkim mačem posijeku. Svi koji te vide morat će reći da si najljepše ljudsko dijete što su ga ikad vidjeli. Zadržat ćeš svoj lepršavi hod, nijedna se plesačica neće kretati kao ti, ali svaki korak što ga učiniš bit će kao da stupaš na oštar nož, pa ti krv mora teći. Ako si spremna sve to podnijeti i trpjjeti, onda ćeš ti pomoći.

— Spremna sam! — uzviknu mala sirena drhtavim glasom te pomisli na kraljevića i na to kako će steći neumrлу dušu.

— Ali imaj na umu — priklopi vještica — kad jednom dobiješ ljudsko oblijeće, nikad se više ne možeš obratiti u sirenju! Nikad više nećeš ovamo u vodu, svojim sestrama i na očeve dvore! Osim toga, ne stekneš li kraljevićeve ljubavi tako da zbog tebe zaboravi oca i majku, da ti bude odan svom dušom i pred svećenikom ti uzme ruku i prizna te svojom ženom... ne zadobiješ li baš tako njegove ljubavi, nećeš steći ni besmrtnu dušu! Prvog jutra pošto se oženi drugom, srce će ti prepuci, pa ćeš se pretvoriti u pjenu povrh vode.

— Pristajem! — izusti mala sirena i nasmrt problijedje.

— Ali mi moraš platiti! — nadoveza vještica. A ja ne tražim baš malo: u tebe je najljepši glas što ga ima na morskome dnu; njime si mislila očarati kraljevića. Meni taj glas moraš dati. Za svoj skupocjeni napitak tražim najbolje što imaš. Ta moram u nj uliti svoje vlastite krvi, da bude jak kao dvosjekli mač!

— Što će mi onda ostati ako mi glas uzmes! — uzviknu mala sirena.

— Tvoj lijepi stas — uzvrati vještica — tvoj laki hod i oči što
toliko zbole: njima možeš zanijeti ljudsko srce. Što, zar si izgubila
hrabrost? Ded isplazi jezik, njega ču ti odrezati u naplatu, a ti ćeš
dobiti jak napitak.

— Neka bude! — kaza mala sirena, a vještica nastavi kotao da
svari čarobni napitak.

— Čistoća je krasna stvar! — progundja vještica i očisti kotao
zmijama koje je svezala u klupko.

Sad veštica najprije zareza u svoje grudi te u kotao pusti svoje
crne krvi; para se izvijaše u najčudnije prilike, od kojih te jeza
prožimala; svakog je časa zatim u oraniju bacala nove sastojine i
čarolije, a kad je sve dobro uzavrelo, zapišta iz kotla kao da je
krokodil procvilio. Naposljetku napitak bi gotov; bijaše bistar poput
najbistrije vode.

— Evo ti napitka! — izusti vještica i odreza jezik maloj sirenici,
koja sada potpunoma zanijemje; niti moguće govoriti niti pjevati.

— Ako bi te polipi zahvatili kad se budeš vraćala mojom
šumom — upozori je vještica — baci na njih samo kap ovog
napitka, pa će im se krakovi i prsti pokidati u tisuće komadića.

Ali nije bilo nikakve potrebe za tim posezati, jer se hobotnice
prestrašeno povukoše pred njom čim ugledaše blještavi napitak, što
se u njezinoj ruci sjao kao da je jasna zvijezda. Tako sirena brzo
prođe kroz šumu, kroz glib i bijesne virove.

Mogaše vidjeti očeve dvore: zublje bijahu ugasle u velikoj
plesnoj dvorani; sigurno svi na dvorima spavaju. Nije im se
usudivila prilaziti, jer sad bijaše nijema, a naumila je zauvijek se s
njima rastati. Bješe kao da će joj srce prepuci od žalosti. Odšulja se
u vrt, ubra cvijet iz cvjetnjaka svake sestre, posla na vršcima prstiju
tisuće poljubaca prema dvorima te se uzdiže kroz tamnomodru
morsku vodu.

Sunce još nije granulo kad mala sirena ugleda kraljevićeve
dvore te uziđe na mramorne stube. Tu pri divnoj i sjajnoj mjesecini
popi oštiri i žestoki onaj napitak, a kako ga ispi, osjeti bol kao da joj
cijelim tijelom prođe dvosjekli mač; onesvijesti se i pade kao mrtva.

Kad je sunce na površju zasjalo, probudila se i osjetila ljuti bol;
podigne pogled, a to pred njom стоји krasni, mladi kraljević: upro u
nju crne oči, pa ona obori svoje te ugleda da više nema ribljeg repa,

već dvije krasne bijele nožice kakve samo djevojčica može imati. Ali bijaše sasvim naga, pa se stoga pokri dugom svojom kosom.

Kraljević je upita tko je i kako je ovamo došla, a ona ga blago no ipak tužno pogleda tamnomodrim očima, jer ne moguće govoriti. Nato je on uze za ruku i povede u dvore. Svaki joj korak, baš kakono vještica proreče, bijaše bolan kao da stupa po tankovrhim šilima i oštrim noževima, ali je to rado trpjela. O kraljevićevoj ruci lako stupaše naprijed kao da je laki mjehurić, tako te se i kraljević i svu čudahu njezinu ljupku i lagantu hodu.

Na dvorima joj dadoše skupocjeno ruho, odjenuše je u svilu i najfinije tkanine. Bijaše onđe najljepša od sviju, no i nijema: niti je mogla pjevati niti govoriti. Krasne robinjice, odjevene u svilu i zlato, dolažahu i pjevahu pred kraljevićem i njegovim kraljevskim roditeljima: jedna između njih pjevala ljepše od ostalih, a kraljević pljeskao rukama te joj se osmehivao; na to se mala sirena rastuži, jer je znala da je pjevala kudikamo bolje. »O, kad bi on znao«, u sebi će mala sirena, »da sam ja zauvijek dala svoj glas samo da bih mogla uza nj biti!«

Sada robinjice počeše ljupke, lepršave plesove uz najljepšu glazbu, a nato mala sirena ispruži divne, bijele ruke, podiže se na vrškove prstiju, zalebdje dvoranom i zaplesa kako još nijedna nije zaplesala; pri svakom joj se okretu sve više pokazivala krasota, a oči srcu dublje govorile negoli pjevanje robinjica.

Svi bijahu nadasve zaneseni, a najviše joj se divio kraljević, koji je nazva svojim malim nahoćetom. A ona i dalje plesala, mada joj svaki put kad bi se nogom poda dotaknula, bijaše kao da staje noževima na oštice. Kraljević kaza kako želi da ona zauvijek ostane na dvorima, te joj dopusti da počiva pred njegovim vratima, na jastuku od baršuna.

Naredi da joj skroje muško odijelo, kako bi ga mogla pratiti na konju. Jašći bi prolazili kroz mirisne šume, gdje joj se zelene grane doticahu ramena, a male joj ptice pjevahu između svježeg lišća. S kraljevićem se penjaše na visoke bregove, pa iako su joj nježne noge kvarile tako da i drugi mogahu vidjeti, ona se smiješila i slijedila ga dok pod sobom ne bi ugledali oblake kako plove poput jata ptica što odlaze u tuđe krajeve.

A kod kuće, na kraljevićevim dvorima, dok bi noću svi spavalici, silazila bi niza široke mramorne stube, gdje joj je hladna morska voda godila nožicama što su onako gorjele; stoeći tako u vodi,

sjećala bi se svojih doma, u morskim dubinama.

Jedne se noći pojaviše njezine sestre držeći se za ruke; pjevalu tako žalosno dok plivahu na vodi; ona im mahnu, a one je prepoznaše te joj pripovjediše kako ih je sve rastužila. Nakon tog susreta svake joj noći dolažahu u pohode, a jednom, daleko na pučini, opazi i svoju ostarjelu baku, koja mnoge i mnoge godine ne izlazaše moru na površje; bijaše ondje i kralj podmorskog svijeta, s krunom na glavi; oboje prema njoj pružahu ruke, ali ne smjedoše kopnu prići tako blizu kako mu sestre prilažahu.

Iz dana je u dan bivala kraljević milija; volio ju je on kao što se može voljeti dobro, milo dijete, ali nije pomisljao na to da je učini svojom kraljicom; a ipak mu je morala ženom postati, jer inače ne bi stekla besmrtnе duše, nego bi se povrh toga na dan njegova vjenčanja pretvorila u morsku pjenu.

»Zar ne voliš mene iznad svega ostalog?« kao da kazivahu oči male sirene kad bi je uzeo u naručje i poljubio u krasno čelo.

— Da, ti si mi najmilija — reće joj kraljević — jer je u tebe najbolje srce; najdraža si mi stoga što si mi najodanija i što si nalik na onu mladu djevojku koju jednom vidjeh, ali je nikad više ne nađoh. Bijah na brodu što se razbio, a valovi me iznijeli na kopno kraj nekoga svetog hrama, gdje bijaše više mladih djevojaka; najmlađa me nađe na obali i život mi spasi, a ja je samo dvaput vidjeh; ona je jedina koju bih na tom svijetu mogao voljeti, a ti si joj tako slična da gotovo brišeš njezinu sliku u mojoj duši; ona pripada onome svetom hramu, pa mi je stoga moja dobra sreća tebe poslala; nikad se nećemo rastati.

»Ah, on i ne sluti da sam mu ja život spasila!« pomisli mala sirena. »Ne zna kraljević da sam ga ja ponijela preko mora do one šume gdje стоji hram; ja sam se sakrila u pjeni i gledala neće li tkogod naići; vidjela sam lijepu djevojku koju on voli više nego mene!« I mala sirena duboko uzdahnu — plakati ne mogase.

»Kazao je kako djevojka pripada onome svetom hramu, dakle neće više nikad u svijet, nikad se neće s njime sastati, a ja sam kraj njega, vidim ga svakog dana, ja će ga dvoriti, voljeti, život mu svoj žrtvovati!«

Tako mišlaše mala sirena, a kraljević se, kako ljudi pripovijedahu, spremao da se oženi lijepom kćerju susjednoga kralja! Zato i oprema onaj krasni brod. Ide u pohode susjednome kralju i njegovoj zemlji, ali odlazi zapravo da vidi njegovu kćer, a s

njime polazi velika pratinja. Tako govorahu. Ali je mala sirena odmahivala glavom i samo se smiješila: znala je ona kraljevićeve misli mnogo bolje nego svi ostali.

— Moram vidjeti lijepu kraljevnu — kazao je kraljević; — tako moji roditelji želete; ali me neće prisiliti da je kući dovedem kao nevjesta. Ne mogu je voljeti. Nije slična lijepoj djevojci iz samostana, kojoj si ti tako slična; treba li da jednom odaberem zaručnicu, bit ćeš to prije ti, nijemo moje nahoče rječitih očiju!

I poljubi je u rumena usta, poigra se njezinom dugom kosom i položi glavu na njeno srce, tako da je snivila o ljudskoj sreći i besmrtnoj duši.

— Valjda se ne bojiš mora, nijemo moje dijete? — upitao je kad bijahu na krasnom brodu koji ih imaše odvesti u zemlju susjednog kralja.

Govorio joj on o buri i tišini na moru, o neobičnim ribama i drugim životinjama što u moru žive, o tome što su ronioći vidjeli u dubini, a ona se na sve samo smiješila; ta bolje je od ikog znala što je i kako je na dnu mora.

U noći obasjanoj mjesecinom, dok svi na brodu bijahu u snu, svi osim kormilara koji stajaše uz kolo kormila, sjedaše ona na razmi, na palubnoj ogradi, i gledaše kroz bistru vodu; činilo joj se da vidi očeve dvore i na njima baku sa srebrnom krunom na glavi; stoji baka visoko gore i kroza silovite morske struje upire pogled prema brodskoj kolumbi. Zatim joj sestre iziđoše na površje te žalosno gledahu za njom i pružahu svoje bijele ruke. Ona im domahnu i nasmiješi se: htjede im kazati kako joj je dobro i koliko je sretna, ali se uto približi brodski mali; sestre odmah zaronile u dubine, a on mišljaše da je ono bijelo što vidje, samo pjena na moru.

Sutradan izjutra uplovi brod u luku prekrasnog grada gdje bijahu dvori susjednoga kralja. Zazvoniše sva crkvena zvona, s visokih tornjeva zaoriše borije, a vojnici s razvijenim zastavama i svijetlim bajonetama stali u redove za svečan doček. Svakoga dana bijaše novog slavlja, redahu se plesovi i pozivi, ali se kraljevna još ne pojavljivaše; govorahu kako nju odgajaju u nekom samostanu, daleko odande; onđe se uči svim kraljevskim krepostima. No napoljetku eto i nje.

Mala je sirena živo željela da vidi njezinu krasotu. Kad je

ugleda, morade i sama priznati da je divna: ljepšeg stvora još nikad ne vidje. Lice joj bilo nježno i svjetlo, a iza dugih tamnih trepavica smiješila se dva tamnomodra, vjerna oka.

— Ti li si ona — uskliknu kraljević — koja si me spasila kad sam napol mrtav ležao na obali!

I priđe svojoj zaručnici, koja je porumenjela, te je stegnu u zagrljav.

— O, sretan sam i presretan! — okrenu se maloj sireni. — Ispunilo mi se najbolje čemu sam se ikad smio nadati. Radovat ćeš se mojoj sreći, jer me ti najviše voliš.

A mala ga sirena u ruku cijelunu; činilo joj se da već osjeća kako joj srce puca. Ta imala je umrijeti prvog jutra po njegovu vjenčanju i pretvoriti se u morsku pjenu.

Sa svih se zvonika razlijegali zvuci, glasnici jahali ulicama svadbu najavljujući, na svim žrtvenicima gorjelo različito mirisno ulje u skupocjenim srebrnim svjetiljkama, svećenici mahali kadionicama, a zaručnik i zaručnica pružili jedno drugome ruku i dobili biskupov blagoslov. Mala sirena stajala sva u svili i zlatu i pridržavala nevjestine duge skute, ali joj uho ne ču svečane glazbe, njezine oči ne gledahu slavlja niti vidješe svetog obreda: pred njom bijaše njezina samrtna noć, mišljaše ona na sve ono što je na ovom svijetu izgubila.

Još se iste večeri mladenci ukraše na brod, praćeni gruhanjem topova i vijorenjem zastava. Tu se na sredini palube uzdizao kraljevski čador od zlata i grimiza s prekrasnim uzglavlјima; tu su imali mladenci provesti tihu, svježu noć.

Jedra se naduše na vjetru, brod lako i mirno kliznu površjem bistrog mora.

Kad osvoji tama, upališe raznobojne svjetiljke, a mornari počeše vesele plesove na palubi. Mala sirena utonu u sjećanje, prisjeti se kako je prvi put izronila iz mora i vidjela isti onaj sjaj i radost — te i sama poče plesati. Lepršala je i lebjdela poput lastavice kad je gone, plesala tako lijepo da su joj se divili i radosno klicali: nikad još nije tako krasno plesala. A njoj bijaše kao da joj ostri noževi sijeku nježne noge, ali nije to osjećala: još jače i bolnije rezaše u srcu. Znala je da je to posljednja večer, da posljednji put gleda onoga radi koga je ostavila svoj rod i dom, žrtvovala svoj krasni glas i svakog dana podnosila neizmjerne muke, a da on nije o tome ni slutio. Bijaše to njezina posljednja noć, posljednji put udiše

zrak što ga i on udiše, posljednji put gleda duboko more i modro zvjezdano nebo. Čeka je vječita noć bez misli i snova, jer ona nema duše, ne može je steći.

Sve na brodu plivaše u radosti, veselje potraja preko ponoći, a ona se smiješila i plesala sa samrtnim mislima u srcu. Vidi je kako je kraljević poljubio svoju krasnu drúgu, koja se igraše njegovom crnom kosom, vidje kako ruku pod ruku odoše na počinak pod raskošni čador.

Na brodu zavlada mir i tišina, samo kormilar stajaše za svojim kolom. Mala sirena položi bijele ruke na palubnu ogradu i pogleda prema istoku, za jutarnjim rumenilom; znala je da će je prva sunčana zraka ubiti. Tada opazi kako joj sestre izlaze iz mora; bijahu blijede kao i ona, duga im kosa nije više na vjetru lepršala; bijaše odrezana.

— Dadosmo kosu vještici eda bismo ti tako pomogle da ne umreš noćas! Dala nam je nož, evo ga! Vidiš kako je oštar? Prijе nego što sunce grane, moraš ga zabosti kraljeviću u srce, pa kad ti njegova topla krv kapne na noge, opet će srasti u riblji rep; bit ćeš opet sirenom, moći ćeš k nama sići i proživjeti svojih trista godina prije nego što postaneš mrtvom, slanom pjenom vrh mora. Požuri se! Jedno mora umrijeti: ti ili on, prije negoli se sunce rodi. Starica se naša baka toliko žalosti da joj je od toga otpala sijeda kosa, baš kao što je i naša otišla pod vještičinom nožicama. Ubij kraljevića pa se vrati! Žuri se! Vidiš li onu crvenu prugu na nebu? Za koji će čas sunce granuti, a onda ti valja umrijeti!

I uz dubok i neobičan uzdah utonuše u valove.

Mala sirena odmaknu grimizni sag sa čadora te vidje krasnu nevestu kako glavom počiva kraljeviću na grudima; sirena se sagne nad njim, poljubi ga u krasno čelo, podiže oči prema nebu, gdje je zora sve više rudjela, pogleda zatim i oštiri nož pa opet u kraljevića, koji u snu dozivaše svoju drugu po imenu: samo mu ona bijaše u misli. Nož zadrhta u ruci male sirenе — ali ga ona odbaci daleko u valove... Valovi se preliše crvenilom gdje nož pade, te bijaše kao da kapi krvi izbijaju iz vode. Još jednom tužnim pogledom obuhvati kraljevića pa se baci s broda u more: odmah osjeti kako joj se tijelo u pjenu rastapa.

Sunce se pojavi iz mora, blage mu i tople zrake padaju na hladnu morsku pjenu. Mala sirena ništa od smrti ne očutje, gledaše

jarko sunce, dok su iznad nje lebdjeli stotine prozirnih, divnih bića; kroz njih mogaše vidjeti bijela brodska jedra i rumene oblake nebeske; govor im bijaše glazba, ali tako produhovljena da je ljudsko uho nije moglo čuti, kao što ni ljudsko oko ne mogaše njih vidjeti; bez krila lebđahu u zraku svojom lakoćom. Mala sirena vidje da je u nje tijelo kao u njih, i razabra da se sve više diže iz pjene.

— Kamo to idem? — upita, a glas joj zazvoni kao što je zvonio u svih onih bića, tako duhovan da ga nikakva zemaljska glazba ne može odraziti.

— Među zračne vile! — odgovoriše joj ostala bića. — Sirena nema neumrle duše niti je može imati, osim ako zadobjije ljubav kojeg čovjeka; u tuđoj je moći njezin vječiti bitak. Ni kćeri zraka nemaju besmrtnе duše, ali je mogu steći dobrim djelima. Letimo u tople krajeve, gdje sparni kužni zrak mori ljude, pa im donosimo hladu. Širimo zrakom miris cvijeća te šaljemo okrepe i lijeka. Kad trista godina provedemo čineći dobro koliko samo možemo, stječemo besmrtnu dušu i postajemo dionicima vječite čovječe sreće. I ti si, uboga mala sireno, svim srcem težila za istim kao i mi, trpjela si i patila te se uzdigla u svijet zračnih duhova, a sada čineći dobra djela trista godina, možeš sama steći neumrlu dušu.

I mala sirena uzdiže svoje prozračne ruke prema Božjem suncu i prvi put očutje suze u očima.

Na brodu bijaše opet živo i bučno. Vidje kraljevića kako je sa svojom krasnom drúgom svuda traži. Opazi gdje žalosno gledaju u talasavu pjenu, kao da znaju da je u valove skočila. Ona mu nevidljivo poljubi družicu u čelo, nasmiješi mu se pa s ostalim kćerima zraka uzletje na rumenkasti oblak što je plovio uzduhom.

— Za trista čemo godina ovako uzlaziti u carstvo Božje!

— Možemo i prije onamo doći! — prošapta jedna između njih. — Neviđeno lebdimo u ljudskim domovima gdje ima djece, pa za svaki dan u koji nađemo dobro dijete što je svojim roditeljima na radost te zasljužuje njihovu ljubav, za svaki nam takav dan Bog skraćuje vrijeme kušnje. Dijete ne zna kad letimo kroz sobu, pa ako mu se od radosti nasmiješimo, odbije nam se jedna godina od one tri stotine; vidimo li pak zločesto dijete, moramo liti suze žalosnice, a svaka takva suza dodaje jedan dan vremenu naše kušnje.

CAREVO NOVO RUHO

Prije mnoga godina živio vam car poznat po tome što je nadasve volio lijepo, novo ruho: sav je novac tratio samo na to da se što bolje odjene i nakiti. Nije mario za vojнике, ni za kazalište, ni da se izveze u šetnju po šumi — jedino mu bijaše do toga da pokaže svoje novo ruho. Imao je posebno ruho za svaki sat u danu, pa kako se inače kaže o kralju da se nalazi u vijećnici, tako su o tome caru uvijek govorili: »Car je u rušnici!«

U velikom gradu gdje mu bijahu dvori živjelo se lagodno, okretali ondje brigu na veselje. Svaki dan dolazili stranci, a jednoga dana eto dvojice varalica. Rekoše da su tkalci i da znaju tkati najljepšu tkaninu što se može zamisliti. Ne samo da su joj boje i uzorak izvanredno lijepi, već ruho, sašiveno od te tkanine, ima čudno svojstvo da je nevidljivo svakome onom tko je nesposoban za svoju službu ili je pak neizrecivo glup.

»Baš divno ruho«, pomisli car. »Ako ga budem nosio, znat će tko u mome carstvu nije za mjesto koje zauzima. Moći će razaznati mudre od glupih! Ta mi se tkanina mora odmah otkati!« I dade onoj dvojici varalica mnogo novaca u predujam, da počnu djelo.

Varalice postaviše dva tkalačka stana i sjedoše za posao: pričinjahu se kao da tkaju, ali nisu imali ništa u razbojima. Bez okolišanja su zahtjevali najfiniju svilu, najčistije zlato, i sve to trpali u svoju torbu, a radili na praznim razbojima do kasno u noć.

»Baš bih htio znati koliko su otkali!« pomisli car. Ali mu se malko stijesnilo oko srca kad se sjetio da oni koji su glupi ili pak ne valjaju u svojoj službi, ne mogu vidjeti te tkanine. Premda je bio uvjeren da se za sebe ne mora bojati, ipak je htio najprije poslati koga drugog da izvidi što je i kako je. Sav je grad znao kakvu čudesnu moć ima ta tkanina; svi bijahu radoznali hoće li se pokazati lošim ili glupim njihov susjed.

»Poslat će tkalcima svoga starog, poštenog ministra!« smisli car. »On će najbolje vidjeti kakva je tkanina, jer je razuman, a nitko u svojoj službi nije bolji od njega!«

I stari čestiti ministar uđe u dvoranu gdje sjedahu ona dvojica varalica radeći za praznim razbojima.

»Bože me očuvaj!« pomisli stari ministar i razrogači oči. »Ta ja ništa ne vidim!« To je pomislio, ali nije izrekao.

Varalice ga zamole da priđe bliže, i zapitaju ga zar nije uzorak lijep, a boje divne. I pokazivahu na prazan razboj. Jadnom starom ministru gotovo iskočiše oči iz glave, ali nije mogao ništa vidjeti, jer ničeg i ne bijaše.

»Gospode Bože!« pomisli stari ministar. »Ta zar sam glup? Ne bih to nikada pomislio, a i ne treba da itko sazna. Ta zar ja nisam sposoban u svome zvanju? Ne, ne smijem reći da ne vidim tkanine!«

— Ništa ne velite? — reći će jedan od tkalaca.

— Oh, izvrsno! Upravo prekrasno! — kaza stari ministar gledajući kroz naočari. — Te šare, pa te boje! Jest, reći će caru da mi se osobito sviđa!

— Radujemo se! — prihvatiše oba tkalca pa uzeše poimence nabrajati boje i hvaliti osobite šare, a stari je ministar dobro slušao, da bi mogao to isto ponoviti kad se vrati k caru. Kako smislio tako i učinio.

Varalice nato zatražiše mnogo novaca, još više svile i još više zlata. Kazaše da im to treba za tkanje, pa sve strpaše u svoje džepove, a u tkalački stan ne dođe ni jedna jedina nit, jer su i dalje tkali na praznim razbojima.

Car malo zatim posla drugoga čestitog službenika da vidi kako napreduje tkanje i hoće li tkanina uskoro biti gotova. A s tim službenikom bilo isto što i s ministrom: gledao je i gledao, ali kako ničega nije bilo osim praznih razboja, nije mogao ništa ni vidjeti.

— Zar nije lijepa tkanina? — upitaše lupeži pokazujući i objašnjavajući divnu šaru koje i nije bilo.

»Glupan nisam!« mislio je čovjek. »Znači onda da nisam sposoban za svoje dobro mjesto? Zbilja smiješno! Ali ne smijem dopustiti da drugi zamijete!« I stane hvaliti tkaninu koje nije video i uvjeravati ih kako mu se sviđaju te lijepе boje i divne šare.

— Jest, baš prekrasna! — reće caru.

Sve je u gradu govorilo o divnoj tkanini.

Sad je i sam car htio da je vidi dok je još na tkalačkom stanu.

Sa svom pratnjom odabranikâ, među kojima se nalazila i ona dva stara službenika koji su već prije bili ondje, ode car do one dvojice lukavih varalica, što su sada okrenuli tkati iz svih sila, ali naprazno, bez ikakve osnove i potke.

— Zar nije sjajno! — reći će ona dvojica čestitih službenika. — Neka vaše veličanstvo izvoli pogledati: kakvih li šara, kakvih li boja!

I pokazivahu na prazan razboj, jer bijahu uvjereni da drugi vide tkaninu.

»Trista mu jada!« pomisli car. »Ja ne vidim ništa! Pa to je strašno! Zar sam glup? Ili nisam sposoban da budem car? Bilo bi to najveće zlo koje bi me moglo pogoditi!«

— O, baš lijepo! — reče car. — Izričem vam svoje najviše priznanje! — pa klimaše zadovoljno i promatraše prazan razboj. Nije htio reći da ništa ne vidi.

Cijela pratnja koja ga je slijedila gledaše i gledaše, ali ne uspje vidjeti više nego ostali. Svi rekoše poput cara: »O, baš je lijepo!« pa ga svjetovahu da se ruhom od te nove, divne tkanine odjene prvi put za veliku povorku koja se ubrzo imala održati. »Veličanstveno! Krasno! Izvrsno!« išlo od usta do usta, i svi bijahu ushićeni.

Car podijeli obojici varalica viteški križ, da ga nose u zapučku, i naslov tkalca-viteza.

Svu noć uoči dana kad je imala biti povorka, varalice su probdjele kraj šesnaest i više upaljenih svijeća.

Narod je mogao vidjeti kako se žure dovršiti carevo novo ruho. Pretvarahu se da skidaju tkaninu s razboja, rezahu velikim nožicama po zraku, šivahu iglom bez konca i napoljetku izjavise:

— Evo, ruho je gotovo!

Car sa svojim najotmjenijim dvorjanima sam dođe onamo. Varalice podigle jednu ruku uvis, kao da nešto drže, i govorile:

— Evo hlača! Evo kaputa! Evo plašta! — i tako redom.

— Lako je kao paučina! Čovjek bi pomislio da nema ništa na tijelu. A to i jest ono što vrijedi!

— Jest, tako je! — potvrdiše svi dvorjani, ali nisu vidjeli ništa, jer ničega nije ni bilo.

— Neka sada vaše carsko veličanstvo najmilostivije izvoli odložiti svoje ruho! — rekoše varalice — pa ćemo vas odjenuti u novo, ovdje pred velikim ogledalom!

Car skide sa sebe sve ruho, a varalice se držale kao da mu dio po dio dodaju novo koje su tobože sašili; pa cara uzeše oko pasa kao da mu namještaju skute, a car se okretao i vrtio pred ogledalom.

— Bože, kako li je divno sašiveno! A pristaje kao saliveno! — povikaše svi. — Kakva li uzorka! Kakvih li boja! Nema šta, dragocjeno ruho!

— Vani su nosači baldahina što će se nositi nad vašim veličanstvom u povorci — najavi vrhovni meštar svečanosnik.

— Evo me, spreman sam! — reče car. — Pristaje li mi dobro? — pa se još jednom okrene pred ogledalom, a to je trebalo značiti da pomno promatra svoju odjeću.

Komornici koji su imali pridržavati mu skute pipahu rukama po podu, kao da ih dižu, pa koračahu držeći ruke u zraku, jer se nisu usudivali pokazati kako ništa ne vide.

I tako je car išao u povorci pod krasnom nebnicom, a svijet po ulicama i na prozorima govoraše:

— Bože, kako je carevo novo ruho savršeno! Kakvih li divnih skuta! Pristaje mu kao saliveno!

Nitko nije htio priznati da ništa ne vidi, jer bi time pokazao kako nije za svoju službu ili kako je veoma glup. Nijedne se careve haljine nisu tako svidjele.

— Ta on nema ništa na sebi! — povika neko dijete. — Car je gol!

— Bože, čuj glas nevinosti! — uzdahnu otac. I jedni šaptahu drugima što je reklo dijete.

— Nema ništa na sebi! Dijete kaže da car nema ništa na sebi!

— Nema ništa na sebi! — povika naposljetku sav puk.

Protrnu car, i njemu se samom činilo da ljudi imaju pravo, ali mišljaše otprilike ovako: »Sad mi ipak valja ostati u povorci do kraja!« I zauze još ponosnije držanje.

A komornici i dalje nošahu skute kojih nije bilo.

SREĆINE KALJAČE

I

Početak³

Bilo je to u Köbenhavnu, u nekoj kući na Istočnoj ulici, nedaleko od Kraljevskoga novog trga: sabralo vam se ondje poveliko društvo, kako to već od vremena do vremena mora biti — pozivaju jedni druge da i sami budu pozvani. Polovina je društva već sjedila za kartaškim stolovima, a druga je čekala što li će doći poslije domaćičnih riječi: »Hajde da se nečemu dosjetimo!« Dotle su došli, i razgovor je tekao kako je već mogao. Među ostalim počelo se govoriti i o srednjem vijeku. Neki su smatrali da je ono vrijeme bilo kudikamo bolje od našega. Pravni savjetnik Knap tako je gorljivo branio to mišljenje da je domaćicu odmah predobio na svoju stranu, pa oboje udariše protiv Örstedovih riječi o starome i novom vremenu, napisanih u Kalendaru, gdje se naše doba uglavnom uzdiže nad sva druga vremena. Savjetnik smatraše najlepšim i najsretnijim doba kralja Ivana.⁴

I dok jedni brane ovo, a drugi ono, i tako nastavljaju razgovor, što se samo načas prekinuo dolaskom novina, u kojima ne bijaše ništa što bi vrijedilo čitati — mi ćemo izići u predoblje, gdje su odloženi ogrtači, štapovi, kišobrani i kaljače. Tu sjede dvije žene — jedna mlada, a druga stara. Pomisili bismo: došle su da prate svoju gospodaricu, ovu ili onu staru gospođicu ili udovicu. Ali kad ih malo bolje promotrimo, odmah vidimo da nisu obične sluškinje: ruke im odviše nježne, držanje i kretnje kraljevske, a i haljine im sasvim osobita, smiona kroja. Bile to dvije vile; mlada, doduše, nije bila Sreća sama, već jedna od službenica njezinih dvorkinja: ta je službenica naokolo raznosila Srećine darove. Starija, ozbiljna i

³ Kao što je slučaj s bajkom Suputnik (Reisekammeraten), tako i bajka Srećine kaljače (Lykkens Kalosker) postoji u dva, Andersenovom rukom pisana sastavka; za ovaj se prijevod uzima noviji, dotjeraniji. — Prev.

⁴ Na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće. — Prev.

zamišljena, bijaše Briga: ona sve svoje poslove sama obavlja, jer onda zna da su dobro izvršeni.

Pripovijedale su jedna drugoj gdje su sve toga dana bile. Ona koja bijaše službenica Srećine dvorkinje obavila je samo nekoliko beznačajnih poslova. Spasila je, veli, jedan novi šešir od pljuska, pribavila nekom poštenjaku preporuku nekakve otmjene ništice ili što slično, ali je još čeka nešto sasvim neobično.

— Moram ti reći — obrati se mlađa starijoj — da mi je danas rođendan, pa su mi iskazali počast i povjerili mi par kaljača da ih predam ljudima. Imaju to svojstvo da se svatko tko ih obuje, onoga časa nađe na onom mjestu ili u onom vremenu koje najviše želi. Svaka mu se želja koja se odnosi na vrijeme, prostor ili obliće odmah ispuni, tako te čovjek najposlijе jednom postane sretan na ovom svijetu.

— Vjeruj mi — uzvrati joj Briga — postat će nadasve nesretan i blagoslivljat će onaj čas kad se opet oslobodi kaljača!

— Ta što ne veliš! — odslovi Srećina izaslanica. — Sad ё ih ostaviti kraj vrata, netko će se zabuniti i usreći!

To im bio razgovor.

II

Što je bilo sa savjetnikom

Bijaše kasno. Pravni savjetnik Knap, zanesen u vrijeme kralja Ivana, pošao kući. Ali je bio tako zbumjen da je umjesto svojih nazuo Srećine kaljače i u njima stupio na Istočnu ulicu. Čarobna ga moć kaljača prenese natrag u doba kralja Ivana, pa je stoga zagazio ravno u ulično blato i kal, jer u ono vrijeme još ne bijaše pločnika.

»Strahota kako je tu prljavo!« ljutnu se savjetnik. »Pločnika uopće nema, a sva su svjetla pogašena!«

Mjesec još ne bijaše dovoljno visoko, a zrak osim toga prilično gust, pa sve naokolo nestajalo u mraku. Na najbližem uglu međutim visjelo kandilo pred slikom Gospinom, ali mu svjetlo tako slabo kao da ga i nema. Opazio ga je istom onda kad se našao pred njim, te mu pogled padne na sliku Majke s Djetetom.

»Pa to je«, pomisli savjetnik, »trgovina umjetninama, zaboravili su spremiti cimer!«

Pokraj savjetnika prođe nekoliko ljudi u nošnji onoga doba.

»Kakvi su ovo ljudi! Zaciјelo se vraćaju s krabuljnog plesa!«

Najednom udariše bubnji, trube i borije, zasja plamen golemlih zubalja. Savjetnik stade i vidje gdje prolazi čudnovata povorka: sprijeda čitava četa bubnjara, baš svojski udaraju u svoja glazbala; za njima trabanti s lukovima i dugim puškama. Najotmjeniji u povorci bijaše čovjek u svećeničkom ruhu. Savjetnik, čudu se čudeći, upita što to znači i tko je onaj čovjek.

— Sjaellandski⁵ biskup! — bijaše odgovor.

— Gospode Bože, što je to biskupu na um palo! — uzdahnu savjetnik i zavrtje glavom. Nikako mu nije išlo u glavu da bi ono

⁵ Sjaelland — otok na kojem se nalazi danska prijestolnica. *Prev.*

mogao biti biskup. Razmišljajući o tome i ne gledajući ni lijevo ni desno, uputi se savjetnik niz Istočnu ulicu pa prijeđe preko Mosnog trga. Mosta prema Dvorskom trgu nije mogao naći, samo je nazrijevao nisku obalu rijeke. Najposlje se namjeri na dvojicu momaka što sjedaju u čamcu.

— Želi li gospodin da ga povezemo na Otok? — zapitaše ga lađari.

— Na otok? — začudi se savjetnik, koji nije znao u kojem vijeku šeće. — Hoću na Kristijanovo pristanište, u malu Tržnu ulicu!

Momci ga pogledaše.

— Recite mi samo gdje je most! — opet će savjetnik. — Sramota je da ovdje ne gore svjetla, a takav je glib kao da gaziš po močvari.

Što je duže razgovarao s lađarima, sve ih je manje razumio.

— Ne razumijem vam ja bornholmskog govora!⁶ — razljuti se naposljetku savjetnik i okrenu im leđa.

Mosta nije mogao naći, a ni ograda nije bilo. »Baš je bruka kako je sve ovdje jadno!« brundao u sebi savjetnik. Nikad mu se njegovo doba nije činilojadnjim negoli te noći. »Najbolje će biti da uzmem kočiju!« pomisli savjetnik. Ali — gdje li su samo kočije? Ni jedne na vidiku. »Valja mi se vratiti do Kraljevskoga novog trga, ondje stoje mnoga kola, inače nikad ne stigoh do Kristijanova pristaništa!«

I zaputи se natrag po Istočnoj ulici; kad je gotovo prošao kroz nju, iziđe mjesec.

»Gospode, kakve su to skele postavili!« začudi se savjetnik kad je ugledao Istočna vrata, koja u ono vrijeme stajahu na kraju Istočne ulice.

Konačno pronađe neki prolaz pa tuda iziđe na Novi trg, ali tu bijaše velika livada; po njoj ovdje-ondje izbilo rijetko grmlje, a presijeca je širok kanal ili rijeka. Na suprotnoj obali nekoliko bijednih drvenih koliba hallandskih⁷ brodara po kojima je i mjesto nazvano Hallandskim brijegom.

⁶ U izvorniku: *Jeg forstaer ikke jeres Bornholmsk!* — Bornholm je danski otok na istoku, sjeveroistočno od njemačkog otoka Rujane. Bornholmsko je narjeće prema danskom književnom jeziku prilično zastarjelo. — *Prev.*

⁷ Halland, primorje u Švedskoj južno od Göteborga, nekoć u sastavu Danske. — *Prev.*

»Ili mi se prikazuje, ili sam pijan!« zakuka savjetnik. »Ta što je ono? Što je ono za ime Božje?«

Krenu opet natrag, čvrsto uvjeren da je bolestan.

Kad dođe na ulicu, malo bolje promotri kuće. Većina ih bijahu čatmare, a mnoge samo slamom pokrivene.

»Ne, meni zaista nije dobro!« uzdahnu savjetnik. »A popio sam samo čašu punča! Ne podnosim ga! A bijaše i krajnja ludost dati nam punč i topla lososa. No, baš ću reći zastupnikovici. Da se vratim i da im kažem kako mi je? Bilo bi smiješno, a tko zna jesu li još gore!«

Ipak potraži onu kuću, ali ni nje nigdje.

»Ma grozno! Ne prepoznajem više Istočne ulice! Ni jednog dućana nema! Vidim samo stare, bijedne kolibe, kao da sam negdje na selu, u Roeskildeu ili Ringstedu.⁸ A gdje li je, zaboga, zastupnikova palača? Ni ona nije ista! Ali ima u njoj ljudi. Ah, posigurno sam bolestan!«

Stajaše na poluotvorenim vratima kroz koja prodiraše svjetlo. Bijaše to svratište onoga doba, neka vrsta gostonice, prostrane i namještene poput kakve holsteinske dvorane. Unutri bilo dosta valjana svijeta, brodara, kopenhagenских građana i nekoliko učenjaka; sjedžahu i živahno razgovarahu, a pred svakim vrč piva; na pridošlog jedva da su se obzirali.

— Oprostite — obrati se savjetnik krčmarici koja mu dođe u susret — jako mi je zlo. Možete li mi pribaviti kočiju da me odvezе na Kristijanovo pristanište?

Žena ga pogleda i odmahnu glavom, a onda mu progovori na njemačkom jeziku. Savjetnik pomisli da ona ne razumije danski, pa joj zato po njemački kaza što želi. Po tome se, i po njegovoj odjeći, žena uvjeri da je stranac. Brzo je razabrala da mu je zlo, pa mu donese vrč vode, koja bijaše nekako slana okusa, premda ju je krčmarica na bunaru zahitila.

Podnimio se savjetnik, duboko uzdahnuo pa uezao razmišljati o svim tim čudima što ga okruživahu.

— Je li to večerašnji Dan?⁹ — upita on tek da nešto kaže, videći kako žena odlaže velik papir.

⁸ Roeskilde i Ringsted — pokrajinska mjesta na Sjaellandu. — *Prev.*

⁹ U izvorniku: Dagen — dnevnik što je u København izlazio od god. 1803. do 1843. *Prev.*

Nije razumjela što misli, ali mu pruži list. Bijaše to drvorez što prikazuje nekakvu zračnu pojavu koju su vidjeli nad gradom Kolnom.

— To je vrlo staro! — ustanovi savjetnik i sasvim se obradova što je naišao na tako star primjerak. — Kako ste došli do te rijetke slike? Vrlo je zanimljivo, premda je sve sama bajka! Takve zračne pojave nisu ništa drugo doli polarna svjetlost. Vjerojatno su u vezi s elektricitetom!

Oni koji su sjedili u blizini i čuli mu riječi, u čudu se pogledaše, a jedan od njih ustade, s poštovanjem snimi šešir te će vrlo ozbiljno:

— Vi ste sigurno veoma učen čovjek, Monsieur.

— O, ne! — odgovori savjetnik; — znam pomalo razgovarati o svemu što valja znati.

— *Modestia* je lijepa vrlina — preuze onaj. — Inače mi na vaše riječi valja napomenuti *mihi secus videtur*,¹⁰ ali ју ovdje rado suspendirati svoj *judicium*!¹¹

— Smijem li pitati s kime imam čast razgovarati? — Ja sam bakalaur Svetog pisma! — uzvrati subesjednik.

Taj je odgovor dostajao savjetniku, a naslov je ovdje odgovarao odjelu. Zaciјelo je to, pomisl on, neki stari seoski učitelj, neobična pojava kakvu još možeš sresti gore u Jyllandu.

— Ovdje doduše nije *locus docendi*¹² — opet је bakalaur — ali vas molim da izvolite govoriti! Vi ste se sigurno načitali starine!

— Da, zaista — prihvati savjetnik. — Rado čitam stare, korisne spise, ali isto tako volim i novije, samo ne *Pripovijesti iz svagdanjeg života*.¹³ Tih imamo dosta u zbilji.

— Pripovijesti iz svagdanjeg života? — u čudu је bakalaur.

— Da, mislim na ove sadanje nove romane — pritvrđi savjetnik.

¹⁰ Mihi secus videtur — meni se drugačije čini; ja o tome drugačije mislim.

¹¹ Judicium — sud.

¹² Locus docendi — katedra.

¹³ U izvorniku: Hverdagshistorierne (Pripovijesti iz svagdanjeg života) — romani i pripovijesti danske književnica Thomasine Christine Gyllembourg (1773-1856), što ih je od 1827. u svome književnom tjedniku Københavns Flyvende Post objavljivao spisateljičin sin, danski književnik Johan Ludwig Heiberg (1791-1860). Ti se prikazi života i običaja danskoga grada u ono doba upravo gutahu. — *Prev.*

— Oh — nasmiješi se čovjek — ima u njima mnogo duha, a čitaju ih i na dvoru. Kralj osobito voli roman o Iweinu i Gaudianu, u kojem je riječ o kralju Arturu i o njegovim vitezovima od Okruglog stola; šalio se o tome sa svojim plemićima.¹⁴

— Taj roman još nisam čitao! — preuze savjetnik. — Zaciјelo je sasvim novo Heibergovo izdanje!

— Ne! — opet će ovaj; — nije ga objavio Heiberg, već Godfred von Gehmen!

— On je dakle pisac! — prihvati savjetnik. — Vrlo staro ime! Nije li to prvi danski tiskar?

— Jest, to je naš prvi tiskar! — prisnaži subesjednik.

Dotle je sve išlo sasvim dobro. Ali jedan između dobrih građana navrnu razgovor na strašan pomor što bijaše udario prije nekoliko godina — mišljaše on na kugu iz godine 1484. Savjetnik pak mišljaše da je riječ o koleri,¹⁵ pa je razgovor tekao sasvim dobro. Gusarski rat iz 1490. bijaše tako blizu te nisu mogli a da ga ne spomenu.

— Engleski su gusari otimali brodove sa sidrišta — kazivahu oni, a savjetnik, koji se sasvim uživio u događaju iz 1804, pridruži se iz svega srca izjavama protiv Engleza.

U nastavku im razgovor, naprotiv, nije tekao tako glatko: svakog bi časa i na jednoj i na drugoj strani nastao grobni muk; dobri je bakalaur bio suviše neuk, pa mu je svaka i najobičnija savjetnikova izjava zvučala odviše smiono i fantastično. Pogledali bi se, a kad bi tako nastao čudnovat položaj, počeо bi bakalaur govoriti latinski, misleći da će se bolje razumjeti; ali ni to nije pomoglo.

— Kako vam je? — upita gostioničarka i povuće savjetnika za rukav. Sad mu se vrati prisebnost, jer dok je razgovarao, bijaše sasvim zaboravio ono prijašnje.

— Bože mili, kamo sam ovo zapao! — izusti savjetnik, i na tu mu se pomisao zamagli pred očima.

¹⁴ Holberg u svojoj Povijesti Danske pripovijeda kako se kralj Ivan jednog dana, kad je pročitao roman o kralju Arturu (Artusu), našalio s poznatim Otonom Rudom, koga je jako cijenio: »Iwein i Gaudian, na koje nailazim u toj knjizi, bijahu valjani vitezovi: takvih danas više nema!« Na to je Oto Rud odgovorio: »Kad bijaše onakvih junaka kao kralj Artur, moralio je biti i vitezova poput Iweina i Gaudiana!« Bilj. Piščeva.

¹⁵ Govor je o koleri što je pustošila Europom od 1831. do 1837. — Prev.

— Crveniku čemo piti! Medovinu i bremensko pivo! — povika jedan od gostiju. — I vi čete s nama!

Uđoše dvije djevojke, od kojih jedna imaše na glavi kapu u dvije boje.¹⁶ One počeše točiti i klanjati se. Savjetnika prosršiše hladni srsni po leđima.

— Što je ovo! Ma što je ovo! — prostrena, ali mu ne bijaše druge, valjade mu piti s ostalima. A družina baš svojski navalila na dobričinu, tako da je upravo očajavao. A kad mu onda jedan između njih reče da je pijan, nije ni najmanje posumnjao u njegove riječi. Zamolio ih je jedino da mu pribave *drošku*, a oni mišljahu da govori moskovski.¹⁷

Još se nikad nije našao u tako surovu i priprostu društву. »Čovjek bi rekao da se zemљa vratila u pogansko doba«, umovaše savjetnik; »to je najstrašniji čas moga života!«

Tek što je to domislio, zavrže mu se u glavi druga misao: da se provuće ispod stola pa da se došulja do vrata i tako pokuša umaknuti. Ali kad već bijaše na izlazu, opaziše drugi što namjerava, pa ga zgrabiše za noge — a uto mu, na njegovu sreću, spadoše kaljače s nogu, a s njima i sva čarolija.

Savjetnik sasvim jasno ugleda pred sobom jako svjetlo, a iza njega veliku kuću. Prepozna zgradu susjedne kuće — bješe to opet Istočna ulica kakvu je svi poznajemo. Ležao je nogama okrenut prema veži, a sučelice mu sjedio noćobdija i spavao.

»Bože mili, zar sam ležao ovdje na ulici i sanjao!« zaprepasti se savjetnik. »Jest, ovo je Istočna ulica! Kako je divno svijetla i šarena! Prava strahota kako me oborila čaša punča!«

Već poslije dvije minute sjedio je u kočiji i vozio se na Kristijanovo pristanište. Razmišljao je o pretrpljenom strahu i muci te iz dna srca hvalio sretnu zbilju, naše vrijeme, koje je, uza sve svoje mane, ipak kudikamo bolje od onoga u kojem se maloprije nalazio. A to, vidiš, bijaše od njega razborito.

¹⁶ Po odredbi kralja Ivana, žene sumnjiva zanata morale su nositi posebnu kapu, da ih mogu raspoznati. — Prev.

¹⁷ Družina mišljaše da savjetnik govori moskovski, jer je uzeo riječ Droschke, što je iz ruskoga preko njemačkoga prodrla u danski (ruski: drožki, laka kola). — Prev.

III

Noćobdijina pustolovina

»Gle, zaista par kaljača!« začudi se noćobdija. »Sigurno pripadaju poručniku koji gore stanuje; baš su pred vratima.«

Rado bi poštenjak pozvonio i predao ih, jer gore još bijaše svjetlo, ali nije htio buditi drugih ukućana, pa stoga preumi i odustane od nakane.

»Zacijelo je jako ugodno imati takvu obuću na nogama!« pomisli noćobdija. »Tako im je meka koža!« Pristajale su mu kao salivene. »Kako je to smiješno na ovom svijetu! Sad bi poručnik mogao ležati u svojoj mekoj postelji, a gle što radi! Šeće gore-dolje po sobi. Da, sretna li čovjeka! Nema ni žene ni djece, svake je večeri u društvu. Eh, da sam na njegovu mjestu, baš bih bio sretan!«

Čim je izrekao tu želu, odmah kaljače što ih je nazuo protegoše svoju moć, i noćobdija se mišlju i tijelom prometnu u poručnika. Eto ga sad gore u sobi, u ruci mu malen ružičast papir; na papiru je pjesma koju je spjevao sam poručnik. Ima li čovjeka koji nije barem jednom u životu dobio pjesničko nadahnuće? A kad jednom zapišeš svoje misli, eto ti stihova. Na papiru bijaše napisano:

BOGAT DA SAM

*»Bogat da sam!« često ja zaželjet znadoh,
dok još dječak bijah, u san takav padoh:
bogat da sam, poručnikom rad bih biti,
sablju pasat, perje nosit — neću kriti.
Poručnikom postah, željan san me kiti,
al siromah ostah — isti san mi mio!*

*Milostiv mi Višnji bio!
Mladih dana onih, djevojčica mala
očarana bajkom poljubac mi dala:
ta bogatstvo mašte resilo me tada,
al siromah zlatom ostah ko i sada,
jer pustim se snima nose srca mlada.
Bogat bijah maštom, to mi zaklad cio!
Svevišnji mi svjedok bio!*

*»Bogat da sam!« svečer srce moje žudi,
za djevojkom onom uzdišu mi grudi,
što ljepojka sad je, vrlinom se kralji.
Osmijeh da mi pruži, samo da se glasi,
pusta ova želja nikad da se gasi...
Al siromah ostah, stog ješutnja bolja.*

Svevišnjem je tako volja.

*Bogat da sam mirom i utjehom sada,
točio u pjesmu ne bih svojih jada.
Da znaš kako, djevo, srce za te bije,
čitala bi ovo kano bajku prije.
No i bolje, tko zna, kad već sreće nije...
Ja siromah ostah, vijek sam nešto htio!
Svevišnji ti pomoć bio!*

Eto, takvi se stihovi pišu u zaljubljenosti, ali ih razborit čovjek ne daje u tisak. Poručnik, ljubav i neimaština — to je trokut ili, isto tako, polovica razbijenog žrijeba sreće. Osjećao je to i poručnik pa je stoga i prislonio čelo o prozorsko staklo i duboko uzdahnuo.

»Onaj je siromašni noćobdija dolje na ulici kudikamo sretniji od mene! Ne poznaje ono što ja nevoljom zovem! Ima dom, ženu i djecu koja plaču kad je žalostan, a raduju se njegovom radošću! Oh, bio bih sretniji da mi se naći na njegovu mjestu i da mi se u nj pretvoriti, jer je sretniji od mene!«

U taj se mah noćobdija opet nađe u svojoj koži, jer je samo po Srećinim kaljačama postao poručnik, ali je, kako vidjesmo, osjetio još manje zadovoljstva našavši se na poručnikovu mjestu, pa je zaželio da radije bude ono što je zapravo i bio. I tako se ponovno prometnu i postade noćobdija.

»Ružan sam san usnio!« uzdahnu noćobdija. »Zaista čudan san! Usnilo mi se da sam onaj poručnik, ali, ruku na srce, ne bijaše nikakav užitak: bijah bez žene, ne imađah mališana što me gotovo ugušuju poljupcima.«

Sjedaše i sveudilj klimaše glavom: onaj mu san nije nikako izlazio iz pameti. Kaljače mu još bijahu na nogama. Zvijezda u prosutku kliznu svodom nebeskim.

»Prosut se zvijezdal!« pomisli noćobdija. »Ali ih još mnogo ima. Baš bih želio da ih malo izbliže pogledam, a osobito Mjesec; onda mi se ne bi rasplinuo među rukama. Kad umremo — veli student što

mu moja žena pere rublje — letimo s jedne zvijezde na drugu. Laž je to, ali bi bilo sasvim zgodno. Kad bih malo mogao gore skoknuti, a tijelo neka samo ostane ovdje na stubama!«

Vidiš, ima na svijetu mnogo šta pri čemu ti se valja dobro u pamet uzeti: ne smiješ baš svašta tako olako spominjati. Ali još oprezniji treba da bude onaj tko na nogama nosi Srećine kaljače. Slušaj samo što se noćobdiji dogodilo.

Gotovo su nam svima poznate brzine postignute parom; iskušali smo ih bilo na željeznici, bilo putujući brodom preko mora. Ali je to kretanje samo kornjačin korak ili pužev hod prema brzini svjetlosti. Ona se širi devetnaest milijuna puta brže nego što može poteći najbolji trkač, pa ipak je elektricitet još brži. Smrt je električni udar u naše srce. Na krilima električke leti oslobođena duša. Za osam minuta i nekoliko sekundi prijeđe sunčano svjetlo put veći od dvadeset milijuna milja. Električnom brzom poštom treba duši još manje minuta da preleti jednaku udaljenost. Prostor među nebeskim tijelima nije za nju veći negoli nama u jednom te istom gradu udaljenost između kuća naših prijatelja, čak i onda kad se nalaze blizu. Ali nam taj električni udarac u srce oduzima mogućnost da se služimo tijelom na zemlji — osim ako su nam, kao onome noćobdiji, Srećine kaljače na nogama.

Za nekoliko je trenutaka noćobdija prešao pedeset i dvije tisuće geografskih milja do Mjeseca, koji je, kako nam je poznato, sazdan od mnogo lakše građe negoli naša Zemlja, pa je, štono riječ, mekan poput snijega pršića. Našao se noćobdija na jednom od bezbrojnih grotla koje poznajemo iz Mädlerove velike karte Mjeseca.¹⁸ Poznaješ je, dakako. S unutrašnje strane grotlo se strmo rušilo u kotlinu čitavu jednu dansku milju. Tu se prostirao grad koji se doimao poput bjelanjka u čaši vode; bijaše isto tako mekan i načičkan tornjevima, kupolama i balkonima u obliku jedra, i sve je to bilo providno i titralo u rijetkom uzduhu. Naša je Zemlja poput velike ognjene kugle lebdjela nad noćobdijinom glavom.

Živjela onđe mnoga bića koja bismo svakako nazvali ljudima, ali su se uvelike razlikovala od nas. Imala su i svoj jezik, ali nitko ne može zahtijevati da ga noćobdijina duša razumije; a ipak ga je razumjela.

¹⁸ Ta karta, koju je izradio njemački astronom Johan Heinrich Mädler, izšla je u Berlinu 1834-36. — *Prev.*

Noćobdijina je duša vrlo dobro razumjela jezik stanovnika na Mjesecu. Raspravljali su o našoj Zemlji, ali nisu vjerovali da je nastanjena; mislili su da je uzduh previše gust, te da ni jedno razumno biće s Mjeseca ne bi moglo ondje živjeti. Držali su da samo na Mjesecu ima živih bića i da je to zapravo jedino nebesko tijelo na kojem prebivaju drevni stanovnici svemirski.

Nego, vratimo se na Istočnu ulicu, da vidimo što je s noćobdijinim tijelom.

Bez trunka života u sebi sjedi ono na stubama kao da se ondje zauvijek skrasilo: šestoper mu ispaо iz ruku, oči upire u Mjesec, kamo mu ode čestita duša.

— Hej, noćobdijo! Koliko je sati? — upita neki prolaznik.

A kad ne dobi odgovora, lagano ga čvrknu po nosu — i ode ravnoteža. Truplo se skljoka, izvali se koliko je dugo i široko; ta čovjek bijaše mrtav. Onaj koji ga je kvrcnuo silno se uplaši. A noćobdija mrtav te mrtav. Javiše to i razglasije, pa u zoru prenesoše mrtvo tijelo u bolnicu.

Eh, što bi bilo šale da je duša, vrativši se, potražila tijelo u Istočnoj ulici pa da ga nije našla! Zaciјelo bi najprije odjurila na redarstvo, zatim u nalazni ured, da ondje pogledaju među izgubljenim stvarima, pa naposljetku u bolnicu. Ali tješimo se — duša je pametnija kad je sama za sebe; nju tijelo i čini glupom.

Kako je rečeno, noćobdijino je tijelo dospjelo u bolnicu. Ondje su ga unijeli u sobu za raskuživanje i najprije mu, dakako, izuli kaljače, pa se duša morala vratiti. Ona odmah uze smjer pravo za tijelom, i čovjek odjednom oživje. Uvjeravao je ljude oko sebe da mu je to najstrašnija noć u životu. Nipošto je ne bi htio opet proživjeti. Ali glavno kad se sve svršilo.

Isti ga dan pustiše, ali kaljače ostadoše u bolnici.

IV

Kritičan čas — Krasnoslov — Nadasve neobično putovanje

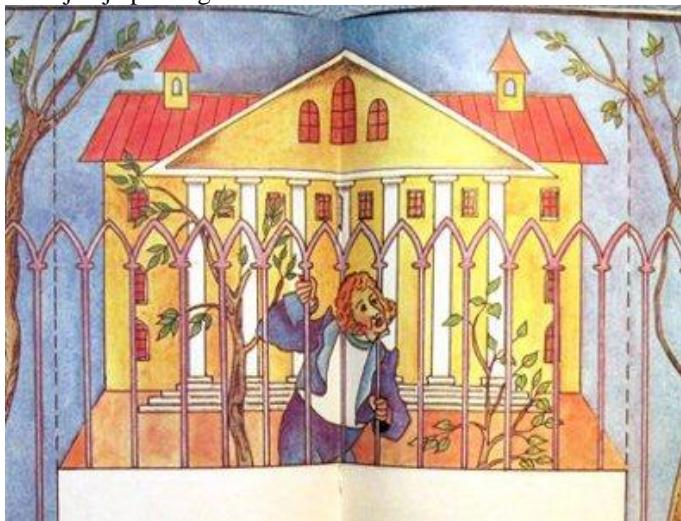
Svatko u Köbenhavnu zna ulaz u tamošnju Frederikovu bolnicu, ali kako će ovu priču vjerojatno čitati i ponetko tko nije iz Köbenhavna, treba da damo kratak opis.

Bolnicu od ulice dijeli povisoka ograda, a debele su željezne šipke toliko razmagnute jedna od druge da se vrlo mršavi liječnički pripravnici, kako vele, znaju provući onuda i skoknuti u grad. Od svih dijelova tijela najteže je provući glavu. Tu, kao i svuda na ovome svijetu, najbolje prolaze sitne glave.

Toliko bi za uvod bilo dovoljno.

Neki mladi liječnik-praktikant, o kome bi se jedino u tjelesnom pogledu moglo reći da je velika glava, bijaše baš te večeri u službi. Kiša lila kao iz kabla, ali je on unatoč tome, i bez obzira na službu, ipak morao izići — samo na četvrt sata. Nije mu se činilo vrijednim da u to upućuje vratara: zašto bi mu se javljaо kad može šmugnuti i kroz rešetke. Naišao je na kaljače što ih je noćobdija zaboravio. Ne bijaše mu ni nakraj pameti da bi to mogle biti Srećine kaljače; mislio je samo na to kako bi mu dobro došle po tome vremenu, pa ih i navuče. Sad mu je još ostalo da vidi može li se provući; nikad to prije nije pokušao.

Stajao je pred ogradom.

»Bože, daj da provučem glavu!« uzdahnu — i za tili čas mu se glava lako i sretno provuće, premda bijaše povelika i podebela: to su već kaljače uredile. A sad je trebalo da i tijelo prođe, ali ono zape.

»Uh, predebeo sam!« zakuka liječnik-pripravnik. »A mislio sam da je najteže s glavom. Neću moći van, sve mi se čini!«

I odmah htjede povući glavu nazad, ali nije išlo. Vratom je mogao lako micati, i to bijaše sve. Ponajprije očutje kako ga obuzima gnjev, a onda mu raspoloženje splasnu i pade ispod ništice. Srećine su ga kaljače dovele u taj strašni položaj, a na nesreću, kako se zavrnuo u tjesnu, nije mu palo na um da zaželi slobodu, već upeo te upeo, i ni makac s mjesta. Sav je promočio od kiše, na ulici nigdje žive duše, a zvona ne može doseći. Kako će se oslobođiti? Već je vidio kako će tu prostajati cijelu noć, ujutro će morati koga poslati po kovača da prepili šipke, a to ne ide tako brzo, svi će se dječaci iz škole preko puta sjatiti ovamo, sva će se lučka četvrt sletjeti da mu gleda ruglo i sramotu — bit će veće strke negoli lani oko divovske agave.

»Uh krv mi navire u glavu, poludjet ču! Već mi se pamet muti! O, da mi se oslobođiti, sve bi dobro prošlo!«

Eto! Trebalо je da to još prije zaželi: tek što je dorekao tu misao, glava bijaše slobodna, a on upade unutra, sav smeten od straha što su mu ga Srećine kaljače utjerale u kosti.

Nemojmo sada opet misliti da je nevolji kraj: Ne — bit će još i gore.

Prođe noć, pa i sutrašnji dan, a nitko ne dođe po kaljače.

Uvečer se davala predstava u Malom kazalištu u Kanoničkoj ulici. Kuća bijaše dupkom puna. Na rasporedu deklamacija nalazila se nova pjesma koju ćemo evo čuti. Naslov joj bijaše:

TETKINE NAOČARI

*Poznata je velja mudrost moje bake,
Staro doba, kažu, spaljivaše take.
Sve zna što se zbiva, i još mnogo više,
godinu što ide, hoće l' biti kiše.
Za »četeres« ljeta unaprijed vam vidi —
što jezikom šepa ništa se ne stidi.*

*Što li će se važno u godini zbiti?
Svi bi rado znali, čemu ovo kriti,
koja im je sudba, kakva sreća dalja —
ali baka veli: to nam znat ne valja.
Dosađivah baki, to mi šala bila,
ljutila se prvo, grdnje zatim lila —*

*prodikom nazivah što mi onda kaza,
ništa se ne bojah: njezina sam maza!*

»Samo jednom, evo«, govorit mi stade,
»želji ču ti ipak udovoljiti, gade!«
I svoje mi nato naočari dade.
»Podi kamo hoćeš«, drzala mi slovo,
»gdje je mnogo ljudi, ali pamti ovo:
naočari stavi kao da su dogled —
svi će onda ljudi što ih vidiš tuda
karte bit na stolu, da golemog čuda!
Po tim kartam možeš proricati svuda.«

*Hvalit ja joj stadoh, ali brže podoh.
Gdje je mnogo svijeta? na misao dodoh.
Obalom prošetat? Ondje studen bije.
Na ulicu glavnju? Blato, kiša lije.
Kazalište? Eto! Što ne rekoh prije:
od večeri ondje nigdje bolje nije.*

*I evo me sada, pred vama se javljam,
naočari na nos tetkine¹⁹ ja stavljam.
Pogledat mi valja — nemojte sad bježat! —
hoćete li ono kao karte ležat,
iz njih da ja svaku vidim sudbu, sreću —
šutnja vaša meni ne kazuje »Neću!«
Pratit ćete sa mnom što se vidjet ima,
jer karte su sada zabava nam svima.
Proricat ču vama, sebi, cijelom kraju:
da vidimo dakle što to karte znaju.*

(Stavlja naočari)

*Evo, već je sada smijehu prava hora,
kad čovjek to vidi, smijati se mora.
Figura i slika jedna drugu kosi,
mnoštvo tu je dama, svaka srce nosi.
Pik i trolist, evo, crne kuda koja —
bolje tako vidim, svaka tu je boja.*

¹⁹ Ovdje, a tako i u naslovu, стоји Tettkine naočari (Mosters Briller), premda se na početku govoriti o baki (Bedstemoder). — Prev.

*Gle pikovih dama, važne su te kriju
da crvenom dečku misli im se viju.
Gle opih se zlatom, tko da sve to broji!
Koliko li novca kući ovoj stoji!
Gostiju joj mnoštvo sa svih strana hrli,
al smetnusmo s umu onaj naum vrli.*

*Staleže bi možda zagledati htjeli?
Da vidimo što se u novinam²⁰ veli...
No svatko će čitat, što da zalud gudim,
jer kažem li sada, novinama udim.
Uz to valja znati: baš mi nije volja
da zapadne mene uvijek zdjela bolja.*

*Kazalište onda? Čim se ono kitit?
S upravom je bolje u savezu biti.
Što li mene čeka? Tu mi valja reći,
svatko rad bi čuo što o svojoj sreći.
Evo gledam, vidim... Što bih reko tude?
Saznat ćete odmah čim se štogod zbude.*

*Između nas tko će najsretniji biti?
Stan 'te malo, to je... bolje njega kriti,
neprilici svakoj kloniti se valja,
čemu da se time drugom sreća kalja.
Tko li duga vijeka? Kome ljetâ more?
Takvo nešto reći još je mnogo gore.*

*Hoću l' proricati? Treba da se zbori;
ista ova miso i samog me mori.
Položaj mi mučan, uvredom će kanut,
pogledat ću odmah, u misli vam banut.
Gatarsku mi mudrost svatko sada kori,
istina se zgoljna svuda eto ori:
Ničim ti se ovo završiti neće —
predobro već znate, prazan mlin klepeće.
Sa skupštine ove maknut ću se brže,
skupštinari kad se svog mišljenja drže.*

²⁰ U izvorniku Tiden (»Vrijeme«) naziv je jednog dnevnika u Köbenhavnu. —
Prev.

Pjesmu je deklamator izvrsno krasnoslovio i požeо velik uspjeh. Među slušateljima našao se i onaj glavonja iz bolnice — on je, kanda, već zaboravio svoju sinoćnu pustolovinu. Obuo je kaljače, jer ih nitko nije tražio; na ulici bijaše blato, pa mu dodoše kao naručene.

Pjesma mu se svijedla.

Sve je u mislima pretitravao hvatajući se one ideje iz pjesme. Eh, da su njemu takve naočari! Možda bi, kad bi ih valjano upotrijebio, mogao ljudima zagledati pravo u srce. Zacijelo bi to bilo zanimljivije, pomisli glavonja, negoli vidjeti što će se dogoditi nagodinu, jer ćemo to ionako saznati, a ono drugo, naprotiv, nikada.

»Mogu zamisliti čitav onaj niz gospode i gospoda, ondje u prvom redu! Da im čovjek može zagledati u srce, našao bi ondje sigurno neki otvor, kao nekakav dućančić. Eh, kako li bi se onuda moje oči prošetale! U ove bih dame ovdje, sva je prilika, našao pomodnu trgovinu! U one tamo dućan je prazan, ali mu temeljito čišćenje ne bi bilo naodmet. A našlo bi se i čestitih dućana! Ah, da!« uzdahnu, »znam jedan u kojem je sve kako treba, sve solidno, ali već ima pomoćnika, i to je jedino što u tome dućanu ne valja. Iz ovog bi ili onog dućana povikali: ‘Izvolite ući!’ Eh, kad bih barem mogao ući te kao lijepa, mala misao proći kroz srca!«

Više kaljačama nije trebalo. Čitav se praktikant skupi i poče nadasve neobično putovanje kroz srca slušalaca u prvom redu.

Prvo srce kroz koje je prošao pripadalo je jednoj gospodi. Ali je glavonja u prvi čas pomislio da se nalazi u Ortopedskom zavodu. Tako se zove ona kuća u kojoj liječnik uklanja ljudske kvrge i čini ljude opet uspravnima. Našao se u onoj sobi gdje po zidovima vise sadreni odljevi krivih nogu. Razlika bijaše u tome što se ti odljevi u zavodu prave kad bolesnik uđe, a ovdje su u srcu uzeti i pohranjeni kad su ti dobrijani izišli: tu se čuvali odljevi duševnih i tjelesnih mana različitih prijateljica.

Ubrzo eto ga u drugome ženskom srcu, ali mu se ono pričini kao veliko svetište: bijeli golub nevinosti leprša nad glavnim žrtvenikom. Kako bi se rado spustio na koljena, ali mu je valjalo dalje, u drugo srce. Još je čuo zvuk orgulja, te mu se činilo da je i sam postao novim, boljim čovjekom. Osjećao se dostoјnjim da stupi u drugo svetište, u siromašnu sobicu u potkroviju, gdje je ležala bolesna majka. Na otvoren prozor sija toplo sunce, ubave ruže njišu

se u drvenu sandučiću na krovu, a dvije svijetlomodre ptice pjevaju o djetinjoj radosti, dok bolesna majka molitvom blagoslivlja kćerku.

Sad se praktikant rukama i nogama uvuče u prenatrpanu mesnicu; svuda meso, pusto meso. Bijaše to srce nekakva bogatuna, uglednika čije se ime sigurno može naći u adresaru.

Malo zatim nađe se u srcu njegove žene, a to srce bijaše star, trošan golubinjak. Muževa slika, upotrebljavana kao vjetrenica, bijaše u vezi s vratima, pa se vrata otvarala i zatvarala čim bi se muž okrenuo.

Onda se skupljeni praktikant obrete u kabinetu ogledalâ, kakav imamo u dvorcu Rosenberg. Ogledala su nevjerojatno povećavala. Nasred sobe, na tlu, baš kao Dalaj-lama, sjedilo beznačajno *Ja te* osobe, zadivljeno vlastitom veličinom.

Kad se našao u slijedećem srcu, praktikant pomisli da je dospio u usku kutijicu punu šiljatih igala. »Zacijelo je to srce kakve stare usidjelice!« pomisli i nehotice, ali nije bilo tako: bijaše to srce mlađa ratnika, nosioca mnogih odličja, baš, štono riječ, čovjeka s dušom i srcem.

Sasvim smeten izvuče se grešni praktikant iz posljednjeg srca. Nije uspio srediti misli; činilo mu se da ga je to zanijela njegova suviše bujna mašta.

»Gospode Bože«, uzdahnu, »ja sigurno naginjem na ludilo! A ovdje je nepodnošljiva vrućina. Krv mi navire u glavu.« I sjeti se velike sinoćne dogodovštine, kad mu je ono glava zapela među rešetke na bolničkoj ogradi. »Zacijelo je to uzrok!« pomisli glavonja. »Valja mi štogod poduzeti dok je još za vremena. Ruska bi mi kupelj dobro činila. Da barem već ležim na najvišoj dasci!«

I eto ga odjednom na najvišoj dasci u parnoj kupelji, stvorio se onđe, ali je ležao sasvim odjeven, s cipelama i kaljačama na nogama. Vruće kapljice vode padahu mu sa stropom na lice.

»Hu!« kriknu on i skoči dolje da se istušira. Čuvar također glasno viknu kad ugleda potpuno odjevena čovjeka.

Praktikant međutim bijaše toliko priseban te mu prišapnu: »Posrijedi je oklada!« Ali kad je stigao u svoju sobu, odmah prilijepi veliki španjolski obliž na zatiljak i leđa da mu izvuče ludilo.

Ujutro imaše krvava leđa: to su mu, eto, donijele Srećine kaljače.

V

Pisareva preobrazba

Noćobdija — a njega sigurno još nismo istrli iz pameti — sjetio se pak kaljača što ih bijaše našao i donio sa sobom u bolnicu. Lijepo čovjek ode po njih, ali kad ih ni poručnik ni drugi ljudi u onoj ulici ne htjedoše priznati za svoje, dobrijan ih spodbi pod mišku pa s njima na redarstvo.

»Baš su kao i moje!« reče jedan od gospode pisara promatrajući nadene kaljače, te ih stavi pokraj svojih. »Trebalo bi čovjeku više negoli postolarsko oko da bi mogao razlikovati jedne od drugih.«

— Gospodine pisaru! — oslovi ga podvornik koji je ušao s nekakvim papirima.

Pisar se okrenuo i probesjedi s čovjekom, a kad to bijaše gotovo i kad je opet svrnuo pogled na kaljače, nađe se u nedoumici: nije znao jesu li njegove kaljače slijeva ili zdesna. »Zacijelo su ove što su mokre!« zaključi. Ali nije pogodio, jer to bijahu Srećine kaljače. A zašto, uostalom, i redarstvo ne bi moglo pogriješiti? Obuje ih, strpa spise u torbu, a nekoliko ih uzme pod ruku da ih kod kuće pročita i prepše. Kako je bila nedjelja prijepodne i lijepo vrijeme, pomisli pisar: »Šetnja do Frederikova brda baš bi mi prijala.« I usmjeri korak onamo.

Ne bijaše mirnijeg i marljivijeg čovjeka od toga mladića, pa neka mu bude ta mala šetnja, koja će mu sigurno koristiti nakon mnogog sjedenja. U početku je samo hodao, ne misleći ni na što, pa kaljače nisu imale prilike pokazati svoju čarobnu moć.

Idući drvoredom susretne znanca, mlada pjesnika, koji mu priopći kako će sutra na ljetovanje.

— Dakle opet na odlasku? — zavidno će mu pisar. — Baš ste sretan čovjek. Možete poletjeti kamo god vas srce vuče, a mi ostali, mi smo vezani kao da su nam noge u lancima.

— Ali vi imate siguran kruh u rukama! — odvrati pjesnik. — Za državnim ste jaslama pa vam se ne treba brinuti za sutrašnjicu. A kad ostarite, dobijete mirovinu!

— Vama je ipak bolje — ustvrdi pisar. — Pisati pjesme, to je užitak! Sav vam svijet laska, a nitko vam ne jaše na šiji, sami ste svoj gospodar! Trebalо bi da malо sjedite na redarstvu uz dosadne i otrcane poslove!

Pjesnik odmahnu главом, i pisar odmahnu главом. Svaki ostade pri svome, i u tome se pozdraviše i rastadoše.

»Poseban ti je to soj, ti pjesnici!« pomisli pisar. »Htio bih jednom pokušati da uđem u takvu narav, da i sam postanem pjesnik. Vjerujem da ne bih pisao onakve jadikovke kao drugi... Danas je pravi proljetni dan, kao stvoren za pjesnika! Zrak je neobično čist, oblaci tako lijepi, a zelenilo puno mirisa! Gle, tolike godine nisam to osjetio kao ovaj čas.«

Vidimo već da je postao pjesnikom; doduše nije se to opažalo — ta bilo bi smiješno zamišljati pjesnika drugačijeg od ostalih ljudi; može među običnim ljudima biti kudikamo poetičnijih priroda nego što je mnogi veliki priznati pjesnik. Razlika je samo u tome što pjesnik bolje zapaža i pamti pa može zadržati osjećaje i misli dok ih jasno ne izrazi riječima. A to drugi ne mogu. Ali prebaciti se iz svakidanje naravi u nadarenu znači svakako promjenu, i to je sad doživio pisar.

»Divan zrak!« nastavi on. »Kako me podsjeća na ljubice kod tete Lone! Eh, onda sam još bio švrćo! Bože mili, koliko li je vremena minulo što se nisam na to sjetio! Dobra, stara duša! Stanovala je tamo iza Burze. Uvijek je imala kakvu grančicu ili zelenu mladicu u vodi ma kakva zima bila. Šumske su ljubice mirisale, dok sam ja stavljao ugrijane bakrene novčiće na zamrzla okna i pravio rupice na ledenom cvijeću po staklu, da kroz njih virim van. Oku se pružao lijep vidik. Vani, na kanalu, stajahu zaledeni brodovi, nigdje nikog na njima; crn gavran što grakče sva im posada. Ali kad bi granulo proljeće, onda bi nastao život. Uz pjesmu i poklike pilili bi led, smolili brodove, opremali ih u tuđinu, za put u daleke zemlje. A ja ostao kao da sam se ukotvio, i nikad nikamo, uvijek ћu sjediti na redarstvu i gledati kako drugi uzimaju putne listove da putuju po svijetu. Takva mi je sudbina! Ah, ah!« uzdahnu duboko, ali se odmah osupnut prekide. »Što li se to, Bože, sa mnom zbiva! Nikad mi još takve misli nisu dolazile! Zaciјelo je to od ovoga proljetnog zraka! Ugodno je, ali me i plaši.«

Segnu u torbu po svoje spise. »Spisi će me navesti na druge misli«, reče u sebi, te očima preletje prvi list. »Gospoda Sigbrit,

originalna tragedija u pet činova«, pročita na listu, čudeći se. »Što je ovo? Gle, moj je rukopis! Zar sam ja napisao ovu tragediju? *Spletka na bedemu ili dan pokajanja, vesela igra...* Ali odakle ovo? Sigurno su mi gurnuli u torbu... Gle i pismo!«

Jest, bilo je to pismo od kazališne uprave. Odbijaju mu dramu, a pismo baš nije uljudno napisano.

»Hm! Hm!« promrmlja pisar i sjede na klupu. Zagnao se u puste misli, a srce se naprosto topilo koliko bijaše meko. Nehotice ubra najbliži cvijet. Bijaše to obična mala tratinčica. Što nam botaničari kažu tek u mnogim predavanjima, otkrila mu ona u jednome jedinom času; pripovijedala mu mit o svojem rođenju, kazivala o snazi sunčanog sjaja što ispruža njezine tanke latice i mirisom ih napaja. Pomicli pisar na životne borbe, koje i u našim grudima nalaze odjeka. Zrak i svjetlo miluju cijeli svijet, ali je on svjetlu više sklon, prema njemu se okreće, a kad svjetla nestane, sklapa svoje latice i spava u naruču zraka. »Svjetlo me poljepšava«, veli cvijet. »Ali uzduh udišeš!« šapnu pjesnikov glas.

Odmah u blizini stajao dječak i štapom udarao po muljevitu jarku. Kapljice prskale po zelenom granju, a pisar pomisli na one milijune nevidljivih životinjica koje u kapljicama odlijetahu u visinu; prema njihovoj veličini bijaše to kao kad bi nas hitnuli visoko nad oblake. I namatajući misli oko toga, i oko čitave preobrazbe što se s njime zbila, pisar se nasmiješi: »Očito je da spavam i sanjam! Ali ipak je čudnovato! Kako se može sanjati i ujedno znati da je sve samo san? Kad bih se barem sutra sjetio čega kad se probudim! Gle, sve je tako kao da sam neobično dobro raspoložen! Pogled mi jasan, sve osjećam, sama bistrina, pa ipak sam siguran, ako se sutra nečega sjetim, bit će sve samo zbrka, kao i uvijek! Sa svim što se pametno i lijepo čuje i kaže u snu, događa se kao s podzemnim zlatom; kad ga nađeš, bogato je i krasno, a po danu — samo kamenje i goli šljig.«

Naokolo ptice cvrkutale i radosno skakale s grane na granu. Gledaše ih pisar, pa mu se ote bolan uzdah:

»Ah, njima je mnogo bolje nego meni! Divno je letjeti! Sretan onaj tko se s krilima rodi! Kad bi se moglo, najviše bih volio pretvoriti se u takvu malu ševu!«

U isti mu se čas skuti i rukavi složiše u krila, odijelo mu se pretvoriti u perje, a kaljače u čaporke. On to dobro opazi i u sebi se nasmija: »Eto, sad barem znam da sanjam! Ali tako ludo nisam još

nikad sanjao.« I odletje na granje pa zapjeva, ali mu u pjesmi nije bilo poezije, jer je njegova pjesnička narav izvjetnila. Kaljače su, kao i svatko tko nešto temeljito radi, moglo izvršiti samo jedno odjednom. Htio je pisar da bude pjesnik — pa je postao pjesnik; sad je htio biti ptica, ali kad mu se ta želja ispunila, prestalo je ono prijašnje.

»Gle divote!« pomisli pisar. »Danju sjedim u redarstvenoj upravi i pretresam dosadne sporove, a noću sanjam gdje kao ševa letim po perivoju na Frederikovu brdu. O tome bi se zbilja mogla napisati prava vesela igra!«

Zatim sletje u travu i, vrtkajući glavom na sve strane, poče kljunom kljucati gipke vlati, koje prema njegovoj sadanjoj veličini bijahu visoke poput palmova granja u sjevernoj Africi.

Tako koji časak, a onda se oko njega sastavi mrkla noć: nekakav, po njegovu mišljenju divovski predmet padne preko njega i svega ga prekri. Bijaše to velika kapa koju je neki dječak iz lučke četvrti bacio na pticu, Jedna se ruka uvuče i zgrabi pisara preko leđa i krila, da je samo pijuknuo. U prvom strahu pisar se proderá:

— Balavče bezobrazni! Ja sam pisar na redarstvu! Ali je dječak to čuo samo kao ptičji cijuk, kao sitan žubor ševin; on lupnu pticu po kljunu i odnese je dalje.

Idući drvoredom susretne dvojicu boljih đaka, to jest dvojicu dječaka iz bolje kuće, jer po znanju u školi bijahu posljednji. Oni kupiše pticu za osam novčića, i tako pisar dođe u Köbenhavn, a u kuću neke obitelji u Gotskoj ulici.

»Sva sreća što sanjam«, u sebi će pisar, »inače bih se zbilja razlutio! Najprije sam bio pjesnik, a sad opet ševa! To me pjesnička narav prometnula u ovo malo stvorenje. Zbilja jadno, osobito kad padneš u ruke dječacima. Baš sam radoznao kako će se sve ovo završiti.

Dječaci ga unesoše u vrlo lijepo namještenu sobu. Gojazna, nasmijana gospođa dođe im u susret, ali se nije nimalo obradovala što su donijeli tu »običnu poljsku pticu«, kako gospođa nazva ševu. Ali za danas neka bude; mogu je staviti u praznu krletku kod prozora.

— Možda će zabavljati Popija! — dometnu gospođa i smiješći se pogleda veliku zelenu papigu što se otmjeno zibala na obruču u divnoj mjedenoj krletki.

— Danas je Popiju rođendan — glupo će ona — pa će mu poljska ptica čestitati!

Popi nije uzvratio ni riječi, već se samo otmjeno ljalao. Ali lijep kanarinac kojega su prošlog ljeta donijeli iz njegove tople mirisave domaje, poče glasno pjevati.

— Kriještalice! — viknu gospođa i prebací mu bijel rubac preko krletke.

— Pipi! — uzdahnu kanarinac; — da strašne li mećave! — i s tim uzdahom umuknu.

Pisar, ili, kako je gospođa rekla, poljska ptica, dospije u malu krletku tik nad kanarincem, nedaleko od papige. Jedina izreka koju je Popi znao izbrbljati, a koja je često djelovala smiješno, bijaše: »Ma budimo ljudi!« Sve drugo što je kriještao bilo je nerazumljivo kao i kanarinčev cvrkut, ali ne i pisaru, koji sada i sam bijaše ptica: on je sasvim dobro razumio drugove.

— Letio sam pod zelenom palmom i pod rascvalim bademom — pjevaše kanarinac; — letio sam s braćom i sestrama povrh divna cvijeća i bistrih jezera, kojima se na dnu bilje povijalo. Vidio sam i mnoge divne papige, pričale su vesele priče kojima ne bijaše kraja ni konca.

— To su bile divlje ptice! — pretržje papiga. — Ptice bez ikakva obrazovanja! Ma budimo ljudi! Zašto se ne smiješ? Kad se gospođa i svi gosti mogu tome smijati, možeš i ti! Krupna je mana kada tko nema smisla za smiješno. Ma budimo ljudi!

— A sjećaš li se lijepih djevojaka koje plesahu pod razapetim čadorom kraj drveća u cvatu? Spominješ li se slatkih plodova i svježeg soka što ga daje divlje bilje?

— Sjećam se — odvrati papiga — ali mi je ovdje kudikamo bolje! Imam dobru hranu i prijateljski postupak, znam da sam bistra glava i više ne tražim. Ma budimo ljudi! Ti si pjesnička duša, kako se kaže, a ja sam učenost i dosjetljivost. Nadaren si, ali nisi razborit: razdaješ se u tim visokim prirodnim zvucima, pa te stoga i prekriše. Sa mnom nije tako, jer su za me malo više izdali! Moj kljun ulijeva poštovanje, a šala mi je uvijek nadohvat. Ma budimo ljudi!

— O, moj topli, rascvjetali zavičaju! — tugovaše kanarinac. — Pjevat ću o tvome tamnozelenom drveću, o tvojim tihim morskim dragama gdje krošnje bistroj vodi cjelivaju površje. Opjevat ću radosti sve moje jarke brace i sestara tamo gdjeno rastu kaktusi, »biljna vrela pustinje«!

— Ta prestani već jednom s tim žalopojkama! — Ijutnu se papiga. — Reci štogod čemu se možemo smijati! Smijeh je znak najvišeg stupnja duha. Može li se smijati pas ili konj? Ne može! Plakati može, ali smijati se, to je dano samo ljudima. Ho, ho, ho! — nasmija se Popi i nadopuni svoju šalu: — Ma budimo ljudi!

— Ti mala, siva danska ptico! — nato će kanarinac. — I ti si uhvaćena! Zaciјelo je hladno u tvojoj šumi, ali ondje caruje sloboda! Poleti! Zaboravili su te zatvoriti! Najgornji je prozor otvoren. Poleti, poleti!

A pisar nije čekao da mu se dvaput rekne, nego razmahnu krilima pa izletje iz krletke. U isti čas škripnuše odškrinuta vrata druge sobe: ušulja se gipka kućna mačka, zakrijesiše se sjajne, zelene oči, te poče lov. Kanarinac letio po krletki, papiga udarala krilima i vikala: »Ma budimo ljudi!« a pisar u smrtnom strahu izletje kroz prozor, poletje preko kuća i ulica, dok se naponsljetu ne morade spustiti da malo otpočine.

Susjedna mu se kuća učini nekako poznata; jedan joj prozor bijaše otvoren, i pisar uletje unutra. Nađe se u svojoj sobi i sjede na stol.

»Ma budimo ljudi!« protisnu i ne misleći što govori, ponavljavajući papigine riječi, i toga se trena opet stvori pisarem, ali je sjedio na stolu.

»Neka mi je Bog na pomoći!« u čudu će pisar. »Kako li sam to ovamo dospio i zaspao! Tako sam nemirno sanjao. Prava ludost sve zajedno!«

VII

Najbolje što su kaljače donijele

Sutradan u ranu zoru, dok je pisar još ležao u postelji, netko zakuca na njegovim vratima; bio je to susjed s istog kata, student bogoslovije. Stupio je unutra.

— Posudi mi kaljače — zamoli bogoslov; — tako je mokro u vrtu, a sunce divno sja, pa bih dolje popušio lulu duhana.

Nazu kaljače i brzo siđe u vrt koji se sastojao od sama dva drveta: jedne šljive i jedne kruške. Čak i tako malen vrt kao taj, u Köbenhavnu je raskoš i krasota.

Student šetkao gore-dolje puteljkom. Bijaše istom šest sati. Sa ceste odjeknu poštanski rog.

»Oh, putovati, putovati!« uzdahnu bogoslov. »Ništa ljepše na svijetu! To je najviša meta svih mojih želja! Tada bi se stišao ovaj pusti nemir u meni! Ali bi valjalo daleko putovati! Htio bih vidjeti divnu Švicarsku, poći u Italiju i...«

Dobro što su kaljače odmah raširile svoju moć, jer bi inače odmakao predaleko i za sebe i za nas.

Sad bogoslov putuje. Nalazi se usred Švicarske, ali sa još osmoricom zguran u poštanskoj kociji. Glava ga boli, ukočio mu se vrat, a krv skupila u nogama te su nabrekle i otekle u čizmama. Vidimo ga kako klimata između sna i jave. U desnom mu džepu kreditno pismo, u lijevom putna isprava, a u kožnoj vrećici na prsimu nosi nekoliko ušivenih zlatnika.

Čim malo zadrijema odmah mu se usnije da je izgubio koju od tih dragocjenosti, pa se grozničavo trza odà sna, te mu prvi pokreti ruku opisuju trokut od desna u lijevo pa gore na prsa, da osjeti je li još sve na svome mjestu. Kišobrani, štapovi i šeširi zibaju se gore u mreži i prilično zakrivlju vidik, koji doista bijaše veličanstven. Student ga krišom promatra dok mu srce pjeva ono što je u Švicarskoj već ispjевao barem jedan nama poznati pjesnik, samo što to do danas nije nigdje objavio:

*Većeg krasa zar srce mi zna
dok gledam Montblanc u sjaju?
Samo da usud blaga mi da,
ostah uvijek u tom kraju!*

Velika, ozbiljna i mrka bijaše sva priroda naokolo. Jelove šume po vrletima bijahu kao vršci vrieska, a svaki vršak zaliven maglom oblaka. Odjednom usu snijeg, hladan vjetar zahuja.

»Uh!« uzdahnu teolog, »da sam barem s onu stranu Alpa! Bilo bi ljeto, i ja bih imao novaca na svoje kreditno pismo. Tako strahujem za nj da ne mogu uživati u Švicarskoj. Oh, da smo barem već s druge strane!«

I tako se stvorio s druge strane, duboko u Italiji, između Firence i Rima. Trasimensko jezero žarilo se u večernjoj zažari kao užareno zlato među tamnomodrim planinama. Tu gdje je Hanibal potukao Flaminija vinova se loza miroljubivo prepletala i hvatala svojim zelenim prstima. Ljupka, polunaga djeca čuvahu krdo svinja, crnih kao ugalj, pod skupinom mirisave lоворike kraj puta. Kad bismo uspjeli vjerno opisati tu sliku, svi bi uskliknuli: »Divne li Italije!« Ali tako ne reče ni bogoslov niti ijedan od njegovih suputnika u vetturinovim kolima.

U jatima napadahu ih otrovne muhe i komarci. Uzalud su mahali i lupali oko sebe mirtinom grančicom — muhe su ih ipakbole: u kolima ni jednog čovjeka komu lice ne bi bilo otećeno i krvavo od uboda. Jadni konji podsjećaju na strvine: muhe ih jatimice prekrile po leđima, i bilo je samo od časovite koristi kad bi kočijaš sišao te očešao životinje.

Sunce zade, a svu prirodu nagla hladnoća steže u zagrljaj: bijaše nadasve neugodno. Okolna se brda i oblaci, međutim, zaodjenuše u prekrasnu zelenu boju, jasnu i sjajnu — ali hajde sam onamo pa gledaj na rođene oči, to je bolje negoli čitati opise! Bijaše zaista jedinecat vidik. I putnici to osjetiše, ali — želudac prazan, a tijelo trudno i umorno, pa se sva čežnja duše okretala oko prenoćišta: kakvo li će biti? To ih je kudikamo više zanimalo negoli lijepa priroda.

Put je vodio kroz neki maslinjak; bogoslovu bijaše kao da se kod kuće vozi među čvornatim vrbama. Tu se nalazilo osamljeno svratište.

Dvanaestak prosjaka bogalja smjestilo se pred kućom. Najzdraviji među njima činio se kao »najstariji sin Gladi, koji je postao punoljetan²¹, dok su ostali bili ili slijepi, ili imali zakržljale noge te puzali na rukama, ili pak pokazivali kljaste ruke s pestima bez prstiju. Prava bijeda zaognuta prnjama!

— *Eccellenza, miserabili!*²² — uzdisahu bogalji i pružahu kljaste udove.

Gostioničarka, bosa i neočešljana, u prljavoj bluzi, izade da dočeka goste. Vrata bijahu privezana ribarskim konopom, podovi u

²¹ Snarleyyow. — Piščeva bilješka. To je naslov jednog romanu engleskog romanopisca F. Marryata, tiskanu 1837. — Prev.

²² »Bijednici, preuzvišenosti!«

sobama popločani poluistrošenom opekom; pod stropom polijetahu
šišmiši, a smrad unutri...

— Prostrite radije dolje u staji! — dobaci jedan između
putnika. — Ondje barem čovjek zna što udiše!

Otvoriše prozore da uđe nešto svježeg zraka, ali brže od uzduha
uđoše kljaste ruke i vječni vapaj: *Miserabili, Eccellenza!* Zidovi
bijahu puni natpisa od kojih je polovina bila protiv pojma *bella*
Italia, protiv *ligepe Italiaje*.

Iznesoše jelo na stol: juhu od vode začinjenu paprom i
užeženim uljem, pa još jednom tu istu vrstu ulja na salati: smrdljiva
jaja i pečene pijetlove kreste bijahu poslastica. Čak je i vino imalo
čudan okus — baš pravi bućuriš.

Kad se unoćalo, posлагаše sve kovčeve pred vrata. Jedan
između putnika čuvaše stražu, dok su drugi spavalii. Teolog bijaše na
straži. Kako je zagušljivo bilo unutri! Pritisla sparina, komarci zujali
i boli, a *miserabili* vani stenjali u snu.

»Ah da, lijepo je putovati!« uzdahnu student. »Samo kad
čovjeka ne bi tištalo tijelo! Kad bi ono moglo mirovati, a duh,
naprotiv, putovati... Kamo god dođem, svuda mora pritiše srca. A ja
čežnem za nečim boljim od časovitoga — da, ja bih nešto bolje,
najbolje... Ali gdje je to, što je to? Ma ja u duši zapravo znam što
hoću: htio bih postići sretan cilj, najsretniji od svih!«

I tek što je to izrekao, obreo se kod kuće. Dugi, bijeli zastori
visjeli na prozoru, a nasred sobe, na tlu, stajao crn lijes: u njemu je
student snivao crni san smrti. Želja mu se ispunila: tijelo je
mirovalo, a duh mu putovao. »Ne nazovi nikoga sretnim prije nego
što umre«, Solonove su riječi, i one su se ovdje ponovno potvrdile.

Svako je mrtvo tijelo sfinga besmrtnosti; nije nam ni ova sfinga
u crnom lijesu odgovarala na ono što je živ čovjek još prije dva dana
napisao:

*O nijema smrti; šutnjom budiš strah,
sav trag tvoj na pusto groblje vodi.
Zar miso da se pretvori u prah?
Il' tek travkom da se opet rodi?*

*Svoj bol od drugih čovjek krije rad,
a tebi, što sam bî sve do sada,
na svijetu srce skrši teži jad*

no zemlja što sad ti na ljes pada.

Dvije se prilike kretale po sobi, poznajemo ih obadvije: jedna je vila Briga, a druga Srećina izaslanica. Nagnuše se nad mrtvaca.

— Vidiš li — reći će Briga — kakvu su sreću ljudima donijele tvoje kaljače?

— Barem su ovome što ovdje spava donijele trajno dobro! — odvrati druga.

— O, ne! — opet će Briga. — Sam je otiašao, nije bio pozvan! Duh mu ovdje nije imao dovoljno snage da stekne ono blago koje mu je suđeno! Učiniti će mu dobročinstvo!

I to rekavši, izu mu kaljače s nogu. Tako se dovrši smrtni san i oživjeli ustade. Brige nestade, a s njome i kaljača. Zaciјelo ih smatraše svojim vlasništvom.

TRATINČICA

Čuj sada što će ti pričati!

Vani na selu, tik do ceste, ima ladanjska kuća — zacijelo si je već i sam video. Pred njom je vrtić sa cvijećem, ograđen obojenom ogradom, a odmah kraj ograde, ali van uz jarak, rasla mala tratinčica sred bujne zelene trave. Sunce je obasjavaše baš tako toplo i lijepo kao što je sjalo i na veliko gizdavo cvijeće u vrtu, pa je zato i napredovala iz dana u dan.

Jednog je jutra sasvim procvala — rastvorila svoje fine sjajnobijele latice što su kao zrake okruživale malo žuto sunce u sredini. Nije joj bilo ni nakraj pameti da je nitko i ne gleda onđe u travi i da je malen, neznatan cvijetak za koji nitko i ne mari. Naprotiv, silno se radovala, okrenula se pravo suncu, gledala uvis i slušala ševu gdje klikće u zraku.

Mala tratinčica bila radosna kao da je svanuo velik blagdan, a bijaše samo običan ponедjeljak. Sva djeca bila u školi, pa dok su sjedila u klupama i učila, i cvijetak je sjedio na svojoj tankoj, zelenoj stabljici, te i on učio od toplog sunca i od svega naokolo...

I učini se tratinčici da mala ševa jasno i lijepo pjeva i žubori o svemu onom što ona, mala tratinčica, osjeća u svome tihom kutku. Puna udivljenja gledaše u sretnu pticu koja umije pjevati i letjeti. Ali nije cvijetak bio žalostan što mu i samome nije dano da pjeva i leti.

»Ta ja vidim i čujem!« mišljaše tratinčica. »Sunce me grije, a vjetar cjeliva! Oh, kako sam bogata!«

Za ogradom, u vrtu, kočilo se mnogo otmjeno cvijeće: što je manje mirisalo, to je više dizalo glavu. Božuri se naduli da budu veći od ruža, ali vanjska veličina malo vrijedi! Tulipani se zaodjenuli u ponajljepše boje, a toga su bili i svjesni, pa se držali uspravno kao štapovi, samo da se što bolje vide. Nisu se ni osvratali na malu tratinčicu što je evala vani, izvan ograde, ali je ona to više gledala u njih i kazivala u sebi: »Kako su bogati i krasni! K njima sigurno slijće ona divna ptičica da ih posjeti! Hvala Bogu što sam blizu te mogu gledati svu tu krasotu!«

I baš u trenu kad je to u sebi rekla, začu se »Kvi-vit« i doletje ševa, ali ne onamo božurima i tulipanima, nego samcu cvijetku u zelenoj travi, maloj tratinčici, koja od pustе radosti naprosto nije znala što da misli.

Ptičica poskakivala oko nje i žuborila:

*U tratini meka trava,
U njoj ubav cvijetak spava:
srebrno mu ruho dano,
a srce mu zlato samo.*

I zaista, žuta točka u tratinčici bila kao zlato, a male latice oko nje blistale poput srebra.

O, kako je tek sada bila sretna mala tratinčica! Ptica ju je poljubila kljunom, pjevala joj te opet uzletjela u modre visine. Četvrt sata prođe dok se cvijetak pribrao od silnog zanosa. Napol zastiđena, ali ipak u dnu srca radosna, pogleda tratinčica na cvijeće u vrtu... Ta ono je vidjelo kakvu je čast i sreću doživjela, pa je moralno priznati da se ima i čemu radovati. A tulipani se još i više ukociili negoli prije, samo što su im se lica nekako ušiljila i pocrvenjela od jeda. I bućoglavi se božuri još većma naduli — uh, dobro je što ne znaju govoriti, jer bi tratinčica imala što čuti!

Jadni cvijetak dobro vidje da mu susjedi nisu najbolje volje, i bi mu baš od srca žao.

U taj čas uđe u vrt djevojka s velikim nožem, oštrim i sjajnim. Priđe upravo tulipanimima i poče rezati jednoga za drugim.

»Oh!« uzdahnu mala tratinčica. »Pa to je grozno, svršeno je sada s njima!«

Odnese djevojka tulipane, a tratinčici bi milo što stoji vani u travi i što je malen, neznatan cvijet. Osjećaše veliku zahvalnost, a kad je sunce zašlo, sklopi svoje latice, zaspal i svu noć snivaše o suncu i o ptičici.

Kad je ujutro sunce granulo i kad je sretni cvijetak opet ispružio bijele latice, kao sitne ručice, prema zraku i svjetlu, on razabra ševin žubor, ali pjesma što ju je ševa pjevala bijaše puna tuge i žalosti: jedna ševa jade jadovala. Uhvatili je, pa sad u krletki, kraj otvorena prozora, tužno žubori:

*Da je meni letjet sada,
ne bi bilo mojih jada:
kad je vani, ne zna ptica
što je zlatna slobodica.*

Mala bi joj tratinčica tako rado pomogla! Ali kako? Tko da se tome domisli? Sasvim je zaboravila kako je lijepo sve oko nje, kako toplo sja sunce i kako su joj samoj latice sjajno bijele: sve joj se istrlo iz pameti i samo je mislila na zarobljenu pticu kojoj nikako ne mogase pomoći.

U taj mah izidu dva dječaka: jednove od njih u ruci je nož, velik i oštar poput onoga kojim je djevojka posjekla tulipane. I podu oni pravo prema maloj tratinčici, koja nije mogla dokučiti što su naumili.

— Ovdje možemo iskopati lijep busen za ševu! reče jedan od dječaka i poče oko tratinčice rezati četverokut, tako da je cvijetak ostao u sredini.

— Uberi taj cvijet! — kaza drugi dječak, a tratinčica sva protrnu od straha: ako je otrgnu, ode joj, jadnici, život, koji joj se upravo sada milio kad je trebalo da je s busenom trave odnesu u krletku, zarobljenoj ševi.

— Ne, neka ostane! — odluči prvi dječak. — Bit će kao ukras!

I tako je cvijetak ostao u busenu i dospio u krletku k ševi.

A jedna ptica tugovala za izgubljenom slobodicom i udarala krilima o žice na krletki. Mala tratinčica ne mogase ni slova protisnuti ni riječce utjehe prozboriti, iako je baš od srca željela. Tako prođe čitavo prijepodne.

— Vode nema! — protuži ševa. — Svi otišli od kuće, a nisu mi ostavili ni kapi vode! Grlo mi suho, hoće da izgori; u meni i vatra i led, a zrak tako težak. Ah, valja mi uginuti kraj toplog sunca, kraj svježeg zelenila, sred sve te Božje krasote!

I spusti mali kljun u hladan busen trave, da se barem malo osvježi. Uto joj pogled pade na tratinčicu, pa joj ptica kimnu, poljubi je kljunom i prožubori:

— I ti ćes ovdje uvenuti, ubogi mali cvijete! Tebe, i ovo malo trave, dadoše mi za čitav svijet koji sam imala vani: svaka sitna vlat trave treba da mi bude zeleno drvo, svaka tvoja bijela latica mirisavi cvijet! Ah, to me tek podsjeća koliko sam izgubila!

»Kad bih je mogla nekako utješiti!« pomisli tratinčica, ali nije mogla maknuti ni jednom laticom. A miris koji je struјao iz tankih latica bijaše kudikamo jači od mirisa što ga inače taj cvijetak izdaje. Opazi to i ševa: iako je ginula od žeđi i u svojoj muci trgala zelene travke, nije cvijetka ni taknula.

Već se i večer spustila, a sveudilj nikoga da jadnoj ptici dade

kap vode. ševa opruži lijepa krila pa ih još jednom grčevito skupi; žubor joj bijaše samo još bolan pijuk. Glavica joj klonu do cvijeta, srce joj puče od oskudice i tuge. Sada ni cvijet nije mogao, kao sinoć, skupiti svojih latica i zaspasti, nego je bolan i tužan oborio glavu k zemlji.

Tek ujutro dođoše dječaci, pa kad vidješe da je ptica uginula, zaplakaše i mnoge suze proliše. Iskopaše ptici grobak te ga ukrasiše cvjetnim laticama. Uginulu ševu položiše u krasnu, crvenu kutiju: neka bude kraljevski pokopana, uboga ptica! Dok je živjela i pjevala, nisu na nju mislili: zatvorili je u krletku i pustili da ugine od žeđi, a sad je slave i oplakuju.

A busen sa cvijetkom baciše na prašnjavu cestu: nitko se i ne sjeti tratinčice, koja je jedina s ptičicom bol bolovala i toliko željela da je utješi.

POSTOJANI KOSITRENI VOJNIK

Bilo jednom dvadeset i pet kositrenih vojnika, sve odreda braće, jer su svi potekli od jedne stare kositrene zaimače. Svima im bila puška u ruci, svi pogled usmjerili naprijed, svaki se kočio u prekrasnoj crveno-modroj odori. Kad se poklopac skinuo s kutije u kojoj su ležali, prvo što su čuli na ovom svijetu bijahu rijeći: »Kositreni vojnici!« Tako je uskliknuo malen dječak i pljesnuo rukama: dobio ih na dar o rođendanu pa ih poredao po stolu.

Svi vojnici bili udlaku jednaki, samo se jedan jedini malko razlikovao od ostalih: imaše on samo jednu nogu. Kad su ih lijevali, on bio posljednji, pa za njega, da bude cijel cjelcat, nije dotecklo kositra. Ali je na onoj jedinoj nozi stajao isto onako čvrsto kao i drugi na dvjema, i baš se on proslavio, kako čemo evo čuti.

Na stolu gdje su stajali poredani, nalazile se i mnoge druge igračke, a među njima se najviše isticao prekrasan dvorac od papira. Kroz male si prozore mogao pogledati u dvoranu u dvorcu. Pred dvorcem bilo sitno drveće oko malena zrcala što je imalo prikazivati jezero. Po jezeru plovili voštani labudovi i u njemu se ogledavali. Sve je bilo lijepo, ali je najljepša ipak bila djevojčica što je stajala dvorcu na vratima. I ona bila izrezana od papira, ali je imala haljinu od najfinijeg prozirnog platna i malu, usku modru vrpcu preko ramena. Na vrpci joj blistava zvijezda, velika koliko cijelo joj lice. Djevojčica ispružila obje ruke, jer bijaše plesačica, a jednu je nogu toliko savila iza sebe uvis da je kositreni vojnik nije mogao vidjeti, pa je mislio da je i u nje samo jedna noga.

»To bi bila žena za me!« pomisli vojnik; »ali je previše otmjena: nastan joj u dvoru, a meni u običnoj kutiji, pa i tu nas se nabilo dvadeset i pet — nije to mjesto za nju! Ali ču svakako gledati da se s njom upoznam!«

I opruži se lijepo iza burmutice na stolu, odakle je zaklonjen mogao dobro promatrati malu, finu damu, koja je i dalje stajala na jednoj nozi ne gubeći ravnoteže.

Uvečer sve ostale kositrene vojnice pokupe u kutiju, a ukućani odu spavati. Sad se igračke počnu igrati različitim igara, »posjeta«, »rata«, a neke okrenuti plesati. Kositreni vojnici zveckali u kutiji, jer su i oni htjeli u igru, ali ne mogahu dignuti poklopca. Krcaljka za orahe počela se premetati, a pisaljka stala kliziti po pločici. Nastala

buka i graja, od nje se probudio kanarinac, pa se i on umiješao sa svojim glasićem, i to u stihovima. Samo se kositreni vojnik i mala plesačica nisu s mjesta micali: ona je uspravno stajala na vrhu prstiju ispruživši obje ruke, a on se ustobočio na svojoj nozi, ne skidajući ni časak oka s nje.

Uto izbi ponoć, i pras! — poklopac s burmutice odskoči: u njoj nije bilo burmuta, već malen crn đavolak; bijaše tako vješto izrađen.

— Hej, kositreni vojniče! — poviče đavolak. — Hoćeš li oboriti pogled!

Ali se vojnik pravio da ne čuje.

— Čekaj samo! — zaprijeti đavolak. — Vidjet ćeš ti svoje sutra!

Kad je objutriло i djeca ustala, kositrenog vojnika postave u prozor. Bijaše li đavolak posrijedi ili propuh, ne znam ti reći, ali se prozor nenadano otvorи, a naš se vojnik strmoglavi s trećeg kata! Ah, kako je to bio strašan pad: nogu je okrenuo ravno u zrak, a zaustavio se naglavce, na kapi, i tako ostao zabivši bajunetu među kamenje na pločniku.

Sluškinja i dječak odmah otrčaše na pločnik da ga traže. I premda su ga gotovo ugažili, ipak im pogled ne pade na nj. Da je vojnik viknuо: »Evo me!« sigurno bi ga našli, ali se njemu činilo neprilično da viče kad je u odori.

Poče promicati kiša, sve kap po kap, dok najposlijе ne uli pravi pljusak. A kad minu, eto ti dvojice derana.

— Gle kositrenog vojnika — reče jedan. — Hajde neka plovi!

I načiniše čamac od novina, postaviše u nj vojnika i otisnuše čun nizvodу, pustiše ga da plovi niz kameni jarak duž pločnika. Dječaci podoše sa strane plješćući rukama.

Jao, kakvi su se valovi dizali u jarku i kakva je struja onuda derala! Ta sva se voda ondje slijevala! Papirni je čun skakutao gore dolje, katkad bi se i zavrtio naglo i vrtoglavо, i naš bi se vojnik sav potresao, ali je ostajao postojan: on ni da okom trepne, već gleda ravno pred se, čvrsto drži pušku u ruci.

Najednom čamac zaplovi pod dugačku dasku nad jarkom, a tu se sastavila takva tama kakva je u vojnikovoј kutiji.

»Kamo li sam to samo dospio?« pomisli vojnik. »Sve mi je to onaj đavolak umijesio! Ah, da je barem ona mala djevojka sa mnom u čunu, pa bio još i veći mrak!«

U taj se čas pojavi velik vodenи štakor kojem nastan bijaše

ondje pod daskom.

— Imaš li putni list? — upita ga štakor. — Ovamo s njim!

Ali je kositreni vojnik samo šutio i još čvršće stisnuo pušku.
Čun otplovi dalje, a štakor nadade za njim. Uh, što je škrgutao
zubima i dovikivao triješću i slami:

— Držite ga! Zaustavite ga! Nije platio carine! Nije pokazao
putnog lista!

A struja bujala i jačala pa vojnik već zamijeti danje svjetlo pred
sobom, ondje gdje je daska prestajala, ali ujedno začu štropot koji bi
mogao i junaka uplašiti. Zamislite sam! Jarak se na kraju daske
izlijevao u velik kanal, a to je, dakako, za vojnika bilo opasno kao
što bi za nas bilo da zaplovimo niz velik vodopad.

Sad već bijaše tako blizu strašnom vodopadu da se nije mogao
zaustaviti. Kliznu čun, a ubogi se kositreni vojnik ukoči što je god
mogao: neka nitko ne rekne da je i okom trepnuo. Čun se tri-četiri
puta zavrte i do ruba napuni vodom: nije bilo druge, morao je
potonuti. Kositreni je vojnik stajao do vrata u vodi, a čun tonuo sve
dublje i dublje. Papir se sve više močio, te voda prijeđe vojniku
preko glave. On pomisli na dražesnu malu plesačicu koje više nikad
neće vidjeti, i u njegovim ušima zazvoni:

*Naprijed, naprijed, ratniče,
smrti u zagrljaj!*

Onda se papir podera, a vojnik propade, te ga u isti čas proguta
povelika riba.

Uh, kako je tamno unutri! Još gore nego pod daskom u jarku. I
tako tjesno! Ali je kositreni vojnik postojan; pružio se koliko je dug
s puškom u ruci.

Riba se praćakala i strahovito trzala. Naposljetu se umiri, a
njome kao da sjeknu svijetla zraka. Svjetlost zasja sasvim jasno, a
netko povika:

— Kositreni vojnik!

Ribu, naime, bijahu uhvatili, odnijeli na trg i prodali, pa je tako
stigla u kuhinju, gdje ju je kuharica razrezala velikim nožem.

Kuharica sa dva prsta uhvati vojnika oko pasa i odnese ga u
sobu, gdje su svi htjeli vidjeti slavnog čovjeka što je putovao
svijetom u ribljem trbuhu. Ali se kositreni vojnik nije nipošto
uzoholio.

Staviše ga na stol, a kad tamo — ma što je život čudan! — kositreni se vojnik našao u istoj sobi gdje i prije bijaše, gledao istu djecu i igračke po stolu, čak i onaj divni dvorac s dražesnom malom plesačicom. Još je stajala na jednoj nozi, a drugu držala visoko u zraku. I ona bijaše postojana. To ganu vojnika, te umalo što ne pusti kositrene suze; ali ih nije pustio, jer to njemu ne bi priličilo. Gledaše je, i ona mu uzvraćaše pogled, ali nisu ni riječi prozborili.

U taj tren jedan od mališana zgrabi vojnika pa ga baci pravo u peć, premda za to nije imao nikakva razloga. I tu, zacijelo, bijahu prsti onog đavolka iz burmutice.

Kositreni vojnik stajaše jarko osvijetljen i osjećaše užasnu vrućinu, samo nije znao je li to od pravog plamena ili od ljubavi. Boje je izgubio, sasvim se sljuštile s njega — dok bijaše na putu, ili od tuge i jada, tko bi znao. Upro je pogled u malu djevojku; i ona je gledala njega, pa on osjeti kako se topi, ali svejednako postojan, s puškom u ruci. Uto se otvorise vrata, vjetar podiže plesačicu, te ona poletje poput vile pravo u peć, vojniku: ondje zaplamsa i nestade. Kositreni se vojnik rastalio u grudicu, pa kad je sluškinja sutradan vadila pepeo, nađe ga kao malo srce od kositra. Od plesačice ostala samo zvijezda, a i ta pocrnjela kao ugljen.

DIVLJI LABUDOVI

Daleko odavde — onđe kamo odlijeću lastavice kad je kod nas zima — živio vam kralj koji je imao jedanaest sinova i jednu kćer, Elizu. Mladi kraljevići, jedanaestorica braće, išli u školu noseći zvijezdu na grudima i sablju o boku, pisali dijamantnom pisaljkom po zlatnoj ploči, a učili jednako dobro naizust kao što su čitali iz knjiga, tako te se odmah vidjelo da su kraljevski sinovi. Sestra Eliza sjedila na stolčiću od samog prozirca i imala slikovnicu što je vrijedila pol kraljevstva.

O, sretne li djece kad bi sreća navijek trajala!

Njihov obudovjeli otac, kralj one zemlje, oženi se opakom kraljicom, koja djeci bijaše zla mačeha. Od prvog dana djeca osjetiše zao mačehinski postupak. Na dvoru slavili veliku svečanost, pa se i djeca igrala »posjeta«, ali umjesto obilja kolača i pečenih jabuka, dala im mačeha samo pijeska u zdjelici i rekla neka zamisle što im treba.

Već poslije jednog tjedna mačeha отправila sestrlicu Elizu na selo seljacima, a nije dugo potrajalo te je kralja toliko odbila od siromašnih kraljevića da za njih više i nije mario.

— Idite u svijet i brinite se sami za sebe! — najposlije će zla kraljica. — Letite kao velike ptice bez glasa.²³

Zlo mislila zla mačeha, kleta joj se želja ispunila, ali ne zauvijek.

Od kraljevićâ postade jedanaest krasnih divljih labudova: čudno kriknuvši, izletješe kroz prozore dvorca, poletješe preko perivoja i šume, pa sve dalje i dalje.

Tek je zora zarudjela kad su letjeli nad selom gdje je u seljačkoj izbi spavala sestrica Eliza. Ondje su kružili nad krovom, savijali duge vratove i udarali krilima, ali ih nitko nije čuo ni vidio.

Valjalo im dalje poći, pa se vinuše pod oblake i odletješe u daleki bijeli svijet. Tako su letjeli dok ne stigoše u veliku tamnu šumu što se sterala sve do sinjeg mora.

Jadna mala Eliza nalazila se u seljačkoj sobi te se igrala zelenim listom, jer druge igračke nije imala. Probola bi rupicu u

²³ Labud se samo izrijetka glasom javlja — zato se i mislilo da je nijem. — *Prev.*

listu i kroz nju virila u sunce, pa joj se činilo da vidi jasne oči svoje braće, a kad bi joj tople sunčane zrake taknule obraze, pomislila bi na njihove cjebove.

I tako dan za danom prolazio.

Kad bi vjetar hujao i šuštao ružnim grmljem pred kućom, šaptao bi ružama: »Je li itko ljepši od vas?« A ruže bi odmahivale i govorile: »Eliza je ljepša!«

A kad bi stara seljakinja sjedila pred kućnim vratima i čitala crkvenu pjesmaricu, okretao bi vjetar listove i govorio knjizi: »Tko može biti pobožniji od tebe?« — »Eliza!« odgovorila bi pjesmarica.

A bila je živa istina što kazivahu ruže i pjesmarica.

Kad se Eliza dohvatala petnaeste godine dođe vrijeme da se vrati kući. A kad kraljica vidje kako je djevojka lijepa, sva uskiptje bijesom i mržnjom. Još bi je istog časa pretvorila u divljeg labuda kao i braću, ali se odmah nije usudila, zato što je kralj htio vidjeti svoju kćer.

Ujutro uranila kraljica i otišla u kupaonicu, sagrađenu od mramora i urešenu mekim jastucima i prekrasnim sagovima. Uzela je tri žabe krastače, poljubila ih te jednoj od njih zapovjedila:

— Kad Eliza dođe u kupaonicu, skoči joj na glavu, da postane troma kao i ti!

— Prilijepi joj se na čelo! — reče drugoj. — Neka postane ružna poput tebe, da je ni rođeni otac ne prepozna!

— Lezi joj na srce! — prišapne trećoj. — Navedi je na ružan grijeh, da je muka zaokupi!

To rekavši, pusti žabe krastače u bistru vodu, a voda se u onaj mah zelenkasto oboji. Zatim zovnu Elizu, razodjenu je i naredi joj da uđe u vodu.

Kad Eliza uroni u vodu, odmah joj jedna žaba skoči u kosu, druga joj se prilijepi na čelo, a treća sjede na grudi, ali bijaše kao da Eliza ništa ne zamjećuje. Kad je ustala, a to na vodi plove tri crvena makova cvijeta.

Da životinje nisu bile otrovne i da ih nije poljubila vještica, pretvorile bi se u crvene ruže. Ipak su se pretvorile u cyjetove jer počivahu na Elizinoj glavi i kraj njezina srca. Bila je Eliza i suviše čista i nedužna da bi je čari mogle nadvladati.

Kad je to vidjela zla kraljica, natare je orahovim sokom da je svu postala tamnosmeđa, premaže joj lijepo lice nekakvom smrdljivom mašću, a kosu joj pomrsi i slijepi; bilo je naprosto

nemoguće prepoznati lijepu Elizu.

Kad je otac ugleda takvu, prestravi se te kaza da to nije njegova kćи.

I nitko je drugi nije htio poznati, osim psa čuvara i lastavica, ali su to siromašne životinje, njih nitko ne pita za mišljenje.

Tada brizne u plač jadna Eliza i sjeti se svoje jedanaestero braće u dalekoj divljini. Tužna i žalosna odšulja se iz dvora.

Ni sama nije znala kuda će i kamo, tuga joj srce stegla, čeznula je za braćom, koju su, kao i nju, otjerali, pa im valjalo poći kud ih oči vode i noge nose. Njih je htjela naći, njih je pošla tražiti. Cio je dan hodala preko polja, išla preko močalina i baruština dok nije zašla u veliku šumu.

Tek što bijaše stigla u šumu, već je i noć zateče. Zašla je daleko od svakog puta pa dalje nije mogla. Stoga leže na mekanu mahovinu, izmoli večernju molitvu, i nasloni glavu na panj.

Tišina legla među granje, uzduh blag, a svuda naokolo, u travi i po mahovini, svijetlige poput zelenih plamičaka stotine krijesnica. Kad se rukom takla jedne grane, prosuše se po njoj svjetlaci kao da se zvijezda rasula.

Svu je noć Eliza snivala o braći: opet se igrahu kao djeca, pisahu dijamantnom pisaljkom po zlatnoj ploči i razgledahu onu prekrasnu slikovnicu što je vrijedila pol kraljevstva. Ali na ploči nisu pisali sve same ništice i crtice, kao nekoć, već najsmionije pothvate koje su izveli, sve što su proživjeli i vidjeli. A u slikovnici sve ozivjelo: ptice pjevale, ljudi izlazili iz knjige i razgovarali s Elizom i njezinom braćom. A kad bi okrenula stranicu, svi bi opet uskakali u knjigu, da ne bude zbrke u slikama.

Kad se probudila, sunce već visoko odskočilo. Nije ga, doduše, mogla vidjeti, jer je golemo drveće širilo guste jake krošnje, ali su zrake prodirale kroz njih, šarale prošare i prošarice, i poigravale poput kakva lepršava zlatnog vela. Zelenilo širilo svjež miris, a ptice umalo što joj nisu sjedale na ramena. Slušala je žubor vode s mnogih jasnih izvora, što se slijevahu u jezero s najfinijim pješčanim dnom. Obraslo je, doduše, čestarom i šipražjem, ali su na jednom mjestu jeleni probili velik otvor, i kroza nj ode Eliza na vodu. Voda bijaše nadasve bistra; da vjetar nije njihao granje i grmlje, gotovo bi pomislio da je naslikano na dnu; tako se jasno u

vodi oglédao svaki list, bio na suncu ili u sjeni.

Uplašila se Eliza kad je ugledala svoje lice: toliko bijaše smeđe i ružno. No čim je smočila malu ruku te protrljala oči i čelo, opet se pokazala prava koža, zasja bijela put. Tad Eliza odloži haljinu i zagazi u svježu vodu. Pošto se okupala, bijaše opet ona prijašnja — ljepše kraljevne ne bi našao na tom svijetu.

Kad se opet odjenula i splela kosu, ode na izvor, napi se iz dlana i zađe dublje u šumu. Ni sama nije znala kud ide, udarala je nasumce... Mislila je na braću i na dobru sreću koja je neće ostaviti. Ukaza joj se drvo kojemu se grane savijahu pod plodovima: bijaše to jabuka - divljaka, puna zrelih plodova. Tu Eliza poruča, a kad se najela, podupre grane i zaputi se u najtamniji dio šmne.

U dubuni šume mir carevao, ondje bilo tako tiho da je čula svoje korake i razabirala svaki uveli listić što bi joj zašuštao pod nogom. Nijedne ptice nije tu bilo, nijedna sunčana zraka nije mogla prodrijeti kroz goleme, guste krošnje. Visoka stabla stajahu tako nagusto jedno do drugoga te joj se činilo, kad bi pogledala pravo preda se, da joj se pred očima isprečuje ograda za ogradom. O, bila je to samoča kakve nikad prije nije osjetila.

Noć mrknula, stisla tama. Ni jedne jedine male krijesnice da zasvijetli u mahovini. Tužna leže Eliza da otpočine. U snu joj se pričini da se grane nad njom razmiču i da joj se nebo otvara... Kad se ujutro probudila, nije znala bješe li to san ili java.

Pošla je dalje, a nakon nekoliko koraka susrete staricu s košarom kupina. Starica joj dade malo kupina, a Eliza je upita nije li možda vidjela jedanaest kraljevića kako jezdje kroza šumu.

— Nisam — odgovori starica — ali sam jučer vidjela jedanaest labudova sa zlatnom krunom na glavi kako plove niz rječicu nedaleko odavde.

I odvede Elizu malo dalje, do obronka, podno kojega je vijugala rječica. Drveće s obiju obala pružalo duge lisnate grane jedno prema drugome, a gdje se zbog prirodnog rasta nije moglo doseći, ondje je izvalilo korijenje iz zemlje i nad vodom stvaralo svod od prepletena granja.

Eliza se oprostila sa staricom i krenu niz rječicu. Išla je dalje i najposlije izbila na široku morsku obalu.

Divna morska pučina prostirala se djevojci pred očima. Ali se ni jedan jedrenjak nije pokazao, ni jednog čamca nije bilo. Što li će sada? Kuda li će? Promatraše nebrojen šljunak po obali: voda je sve

zaoblila — staklo željezo, kamenje...

Sve što ondje bijaše naplavljeno, sve se lijepo zaoblilo, a ipak je voda kudikamo mekša od njezine fine ruke.

»More neumorno valja i kotrlja, pa izgladi tvrdoću. I ja ću biti podjednako neumorna. Hvala vam na pouci, bistri, brzi valovi! Jednom ćete me, to mi srce veli, odnijeti mojoj dragoj braći!«

Na naplavljenu okrijeku opazi Eliza jedanaest bijelih labudih pera, pa ih sabra u kitu. Po njima se osule kapljice, ali se nije moglo razabrati je li to rosa ili su suze.

Pusto bijaše na žalu, ali ona nije tako osjećala, jer je more svagda u pokretu, pruža vječitu promjenu: u nekoliko sati izmijeni se više nego slatka jezera u tijeku čitave godine. Pojavi li se velik tmast oblak, to ti je onda kao da more kazuje: »Gle! i ja se mogu natmuriti«, pa zavihori vjetar i valovi se pjenom okrune i bjeljavinom zabijele; a kad se oblaci rumene, more je poput ružine latice.

Ponekad je zeleno, ponekad bijelo, ali kako god bilo mirno, uz obalu se uvijek opaža lako gibanje: voda se diže i spušta kao grudi usnula djeteta.

Kad je sunce klonulo zapadu, ugleda Eliza jedanaest divljih labudova: zlatne im krune na glavi, let usmjerili prema kopnu. Letjeli su jedan za drugim, pa bijahu kao dugačka, bijela vrpca. Eliza se uspne na obronak i sakrije u grmlje, ali labudovi slete blizu nje i počnu udarati velikim, bijelim krilima.

Kad je sunce utonulo za obzorjem, odjednom sa njih spade labude perje i pojavi se jedanaest lijepih kraljevića, jedanaestorica Elizine braće.

Elizi se ote krik radosti: premda su se braća jako promijenila, znala je da su oni, osjećala da moraju biti oni. I baci im se u zagrljav zovući ih poimence, a oni se silno obraduju ugledavši i prepoznavši svoju sestrlicu, koja je, eto, odrasla ljepotka. Sad su se smijali, sad plakali, dok ubrzo ne pripovjediše kako je opako sa svima njima postupila zla mačeha.

— Mi ti — objasni najstariji brat — letimo kao divlji labudovi dok je sunce na nebu, a kad zađe, pretvaramo se u ljude. Zato nam valja dobro paziti da o sunčevu zalasku imamo čvrsto tlo pod nogama, jer kad bismo letjeli pod oblacima, morali bismo se, kao ljudi, strmoglavititi u dubinu. Ovdje ne prebivamo; ima isto tako lijep kraj s onu stranu mora. Ali je put donde dug. Valja nam preko široka

mora, a onuda nema nikakva otoka na kojemu bismo mogli prenoći: samo osamljen, malen greben strši sred pučine, baš toliki da jedan do drugoga možemo onđe počinuti. Ako se more jako uzdigne, voda visoko zapljuškuje preko nas. Ipak hvalimo Bogu što nam je dao i taj greben. Ondje prenoćimo u svome ljudskom liku. Da nije one hridi, ne bismo nikad mogli posjetiti drage domovine, za taj let potrebna su nam dva najduža dana u godini. Samo nam je jednom u godini dano da pohodimo zavičaj. Jedanaest dana smijemo ostati u rodnom kraju i letjeti nad ovom velikom šumom odakle se vide dvori na kojima smo odrasli i na kojima nam živi otac; odavde možemo vidjeti i vitki zvonik crkve u kojoj nam je majka pokopana. Ovdje kao da nam je i drveće i grmlje sroдno, ovuda jure divlji konji po ravnicama kao za našeg djetinjstva, a ugljenar pjeva stare pjesme, uz koje smo i mi plesali kao djeca. Ovdje nam je zavičaj, ovamo nas srce vuče, a ovdje smo našli i tebe, draga naša sestrice. Dva dana smijemo još ostati ovdje, a onda nam je poći preko mora, u divan kraj, koji nam ipak ne može nadomjestiti domovine. Ali kako da tebe uzmem sa sobom? Nemamo ni broda ni čamca!

— Kako bih vas samo mogla izbaviti? — pitala sestrica.

Svu noć provedoše u razgovoru, tek pred zorū zadrijemaše.

Elizu probudio lepet labudih krila: to se braća opet pretvorila u labudove i nad njom počela kružiti u velikim krugovima da najposlijе odlete u daljinu. Ali se jedan između njih, najmlađi, vrati i položi joj glavu na ruke udarajući bijelim krilima. Čitav su dan ostali zajedno. Predvečer eto drugih, a kad je sunce zašlo, opet dobiše svoj ljudski lik.

— Sutra nam valja odletjeti i ne smijemo se vratiti prije nego što mine godina. Ali tebe ne možemo ostaviti! Imaš li hrabrosti da podeš s nama? Moja je ruka dovoljno jaka da te nosi kroz šumu, pa će onda i krila svih nas biti dovoljno snažna da s tobom preletimo preko mora!

— Ah, uzmite me sa sobom — molila ih Eliza.

Svu noć su probdijeli pletući veliku i čvrstu mrežu od vrbove kore i žilava rogoza. Kad su je opleli, u nju legla Eliza, a kad je sunce iskočilo i braća se pretvorila u divlje labudove, zgrabe mrežu kljunovima i polete visoko pod oblake sa svojom dragom sestrom, koja je još spaval. Sunčane zrake udarale joj baš u lice, pa joj je

zato jedan od njih letio povrh glave, tako da joj svojim širokim krilima pravi hlad.

Dobrano su odmakli od obale kad se Eliza probudila. Činilo joj se da još sanja; bijaše joj čudno što plovi u visini iznad mora. Kraj nje ležala grana s krupnim zelenim kupinama i svežanj ukusna korijenja. To joj sakupio najmlađi brat i stavio kraj nje, a ona mu se zahvalno nasmiješila; njega je prepoznala u labudu što joj leti nad glavom i krilima joj pravi sjenu.

Bili su u takvoj visini da im se prvi brod što su ga vidjeli dolje pod sobom, pričinio kao bijeli galeb vodi na površju. Oblak velik kao čitav briješ za njima, i na njemu opazi Eliza golemu sjenu svoju i sjenu jedanaest labudova: ljestve slike od te nije nikad vidjela. Ali kako se sunce sve više uspinjalo, a oblak zaostajao za njima, nestade i te čudesne sjene što lebdi i plovi.

Letjeli su čitav dan, promicali poput strelice što zviždi zrakom, ali su ipak napredovali polaganije nego inače, jer su nosili sestruru. Okrenuo protivan vjetar, bližila se večer. Sa strahom promatraše Eliza kako sunce tone, a osamljeni se greben u moru još i ne nazire. Činilo joj se da i labudovi snažnije razmahuju krilima.

Ah, ona je kriva što ne mogu brže grabiti! Kad sunce zađe, postat će ljudi, past će u more i utopiti se... Pa se iz dna duše pomoli Bogu, ali svejednako nigdje nikakva grebena. Tmasti se oblak sve više primicao i prijetio, jak vjetar najavljuje oluju. Oblaci zlogode, teški kao olovo, skupljeni u jedan jedini veliki val što prijeti, približavali se mahnito, munja sijevala za munjom.

Sunce već bijaše na rubu mora, još malo pa će utonuti tamo za obzorjem.

Elizi srce žestoko udaralo. Uto se labudovi bace u dubinu tako naglo te ona pomisli da pada. Ali se opet usprave te izravnaju let. Sunce je bilo napol u vodi. Tek tada ugleda Eliza pod sobom malen greben, ne bijaše veći od tuljanove glave kad izroni iz vode. Sunce je naglo zapadalo; bilo je još samo poput zvijezde, i baš se gasnulo kad joj nogu taknu čvrsto tlo. Nebesko se svjetilo ugasi kao posljednja iskra upaljena papira...

Ruku o ruku stajala braća oko nje: više mjesta nego baš za njih i nju nije bilo. More mlatalo o greben i slijevalo se poput pljuska po njima. Nebo sjalo neprestanim požarom, munje ga parale, grom za gromom udarao.

Ali se sestra i braća držahu za ruke i pjevahu pjesme, i to im

ulijevaše utjehe i hrabrosti.

U zoru bijaše zrak čist i miran, nebo kao umiveno. Čim je sunce izišlo, labudovi s Elizom poletješe sa hridi. More još bilo uzburkano, pa kad su se vinuli u visine te ozgo pogledali dolje, bijela se pjena na tamnozelenoj pučini činila poput milijuna labudova što su pali po vodi.

Kad je sunce odskočilo, ugleda Eliza pred sobom brdovit kraj sa blistavim ledenjacima; usred neobične krajine prostire se mala dugačka palača s arkadama što se smiono dižu jedne iznad drugih. Pod njom vjetar njiše palmove šume i krasno cvijeće veliko poput mlinskog kola.

Ona upita je li to zemlja u koju putuju, ali labudovi odmahnuše glavom: što je vidjela bijahu čarobni dvori Fatamorgane, podvrgnuti vječnoj promjeni. Onamo se ne bi usudili nikoga odvesti. Eliza zagleda bolje, sve se nekako strovali, a pojavi se dvadesetak ponosnih crkava, sve jedna kao druga, s visokim zvonicima i šiljatim prozorima. Činilo joj se da čuje svirku orgulja, ali je zapravo čula samo mora huk. Kad joj crkve bijahu već u blizini, u taj se mah pretvorile u mornaricu što je plovila pod njom. Pogleda djevojka dolje, ali opazi samo morsku maglu što se povija nad vodom i razbijja u pramenje.

Neprestana promjena pružala se oku Elizinu, ali je djevojka napoljetku zaista ugledala zemlju u koju je putovala. Ondje se uzdizala krasna modra brda sa cedrovim šumama, s gradovima i palačama. Dobrano prije nego što je sunce zašlo sjedila je na stijeni pred velikom pećinom: pećina obrasla finim zelenim lišćem povijuša — bijaše kao da su po njoj sve sami vezeni sagovi.

— Vidjet ćemo što će ti se noćas usnuti! — reče najmlađi brat i pokaza joj njezinu ložnicu.

— Kad bi mi se barem usnilo kako da vas izbavim! — uzdahnu Eliza.

Ta joj se misao usadila u srce, djevojka se sva njome zanijela: žarko se pomoli Bogu da joj pomogne, pa je molitvu i u snu nastavila. I učini joj se da leti visoko zrakom, u dvore od oblaka, gdje stoluje Fatamorgana...

U susret joj dolazi vila, lijepa i blistava, a ipak u svemu slična starici koja joj je u šumi dala kupina i pričala joj o labudovima sa

zlatnim krunama...

— Braća ti se mogu izbaviti — prozbori joj vila. — Samo, jesli dovoljno hrabra i ustrajna? More je kudikamo mekše od tvojih ruku, pa ipak mijenja oblik tvrdom kamenju. Ono, doduše, ne osjeća boli što će ih tvoji prsti osjetiti; nema srca, ne trpi straha i muka što ih tebi valja podnijeti. Vidiš li ovu koprivu što mi je u ruci? Ima je uobilju oko pećine u kojoj spavaš. Samo se ova može upotrijebiti, i ona što raste na groblju, upamtí. Nju beri, premda će ti oprljiti kožu i posuti je mjehurima. Satri koprivu nogama, pa ćeš dobiti predivo: od njega ti valja isplesti jedanaest košulja s dugim rukavima. Kad košulje prebacis na jedanaest divljih labudova, nestat će čarolije. Ali se dobro uzmi u pamet: od časa kad počneš taj posao pa sve dok ga ne završiš, ma prošla i godina, ne smiješ ni rijeći progovoriti. Prva riječ koju izustiš zabit će se kao smrtonosan bodež tvojoj braći u srce: o tvome jeziku ovisi njihov život. Upamti sve ovo!

To reče, pa joj koprivom dodirnu ruku.

Kao da ju je plamen opržio, trže se Eliza i probudi: gle, bijeli je dan, a kraj nje leži kopriva poput one koju je vidjela u snu. Eliza pade na koljena, zahvali Bogu pa izide iz pećine, da počne djelo.

Nježnim rukama zahvati ružnu koprivu što je žarila poput vatre. Veliki plikovi izbiše joj svuda po rukama, ali je ona rado trpjela, samo da izbavi dragu braću. Gazila je koprivu bosim nogama i sukala zeleno predivo.

Kad je sunce zašlo, eto braće. Silno se uplaše kad je zateknu onako nijemu: mišljahu da je to nova čarolija zle mačehe. Ali kad opaze njezine ruke, razaberu što je učinila radi njih. Najmlađi brat zaplače, a kud su padale njegove suze, nije više osjećala boli: onud nestajale opeklime i plikovi.

Noć je provela u radu, nije se mogla smiriti prije nego što braću izbavi. Čitav drugi dan, dok su labudovi izbivali u daljini, sjedila je u samoći, ali joj nikada vrijeme nije brže proletjelo. Jednu košulju bijaše dovršila, a sad je počinjala drugu.

Uto zatrubi lovački rog među bregovima. Ona se uplaši, jer je zvuk dolazio sve bliže, a čula je i lavež pasa. Prestrašena odjuri brže-bolje u pećinu, sveza u svežanj koprivu koju je skupila te izgrebenala, i sjede na nj.

U taj čas uskoči kroz otvor velik pas, drugi odmah za njim, pa još jedan. Psi udariše u bijesan lavež, ustrčali se amo-tamo. Tako potraja nekoliko časaka dok se svi lovci ne skupiše pred pećinom:

najljepši među njima bijaše kralj one zemlje. On pristupi Elizi i zapanji se, jer nikad nije vidio ljepše djevojke.

— Kako si dospjela ovamo, ljepojo? — upita je.

Eliza odmahnu glavom: nije smjela govoriti, o tome je ovisio život i spas njezine braće. Ruke je sakrila pod pregaču, da kralj ne vidi kako trpi.

— Hajde sa mnom! — reče kralj. — Ovdje ne možeš ostati! Ako si dobra, kao što si lijepa, obući će te u svilu i kadifu, stavit će ti krunu na glavu, pa ćeš prebivati u mojim dvorima i živjeti u raskošu.

Tako reče te je podiže preda se na konja. Ona zaplaka kršeći ruke, ali joj kralj kaza:

— Samo ti sreću želim! Jednom ćeš mi biti zahvalna!

I podbode konja te pojuri naprijed, a lovci za njim.

U smiraje eto ih pred divnom prijestolnicom, punom crkava i kupola. Kralj uvede Elizu u dvore gdje su vodoskoci romonili po visokim mramornim dvoranama, a zidovi i strop bili ukrašeni slikarskim radovima. Ali Eliza nije ništa ni opažala, samo je plakala i tugovala. Bezvoljno je pustila da je žene odjenu u kraljevske haljine, da joj upletu biser u kosu i da joj navuku fine rukavice na opržene ruke.

Kad se pojavila u onom krasu, još je više zablistala njezina ljepota, te se sav dvor još dublje pred njom pokloni.

Kralj je odabra sebi za zaručnicu, premda je nadbiskup sumnjičavo vrtio glavom i šaptao da je šumska ljepotica zacijelo vještica koja im je zasljepila oči i kralju srce očarala.

Ali se kralj nije na to osvrtao: on zapovjedi da svira glazba, da se iznesu najbolja jela, da najljepše djevojke plešu oko nje. Elizu povedoše kroz mirisne vrtove u divne dvorane; ali se na njezinim usnama nije pojавio smiješak niti su joj oči bljesnule od kakva zadovoljstva: na njezine je usne pala tuga, u očima joj se ogledala žalost kao vječan zapis i baština.

Naposljetku kralj otvori komoricu što se nalazila odmah do Elizine ložnice. Komorica bijaše ukrašena skupocjenim zelenim sagovima: bijaše sasvim nalik na pećinu u kojoj je Eliza dotad boravila.

Na podu ležao onaj isti svežanj prediva što ga je isukala od

koprive, a pod stropom visjela košulja što ju je isplela. Sve je to jedan između lovaca uzeo i donio kao neku rijetkost.

— Tu se možeš u mislima prenijeti u svoj prijašnji dom! — reče kralj. — Tu je i posao kojim si se ondje bavila. Sada, sred ovog raskoša, zabavljalat će te da se sjetiš onog vremena.

Kad je Eliza opazila ono što joj toliko bijaše srcu priraslo, zaigra joj smiješak na usnama, crvenilo se vrati u obraz.

Pomisli na spas svoje braće pa poljubi kralja u ruku, a on je privine sebi na srce i zapovjedi da sva crkvena zvona najave svadbenu svečanost.

Krasna, nijema djevojka iz šume postade kraljicom one zemlje.

Nadbiskup šaptao zle riječi kralju na uho, ali otrov nije kanuo u njegovo srce. Svadba se imala održati, a sam je nadbiskup morao Elizi staviti krunu na glavu: zlovoljan, kakav bijaše, namjerno joj čvrsto natisnu uzak obruč od krune na čelo, da je zaboli. Ali je njoj srce stezao teži obruč — jad i tuga za braćom, pa nije osjetila tjelesnog bola.

Usne joj bijahu nijeme — jedna bi riječ njezinu braću rastavila sa životom — ali se u očima odražavala duboka ljubav prema dobromu, lijepom kralju koji je činio sve da je obraduje. Iz dana u dan bivala mu ona sve odanija. Oh, kad bi mu se barem smjela povjeriti, iznijeti mu svoju muku!

Ali joj valjalo šutjeti, nijemo dovršiti započeto djelo. Zato bi se noću odšuljala od njega i odlazila u komoricu koja bijaše uređena kao pećina: ondje je plela košulju za košuljom, ali kad je počela sedmu, ponestade joj prediva.

Znala je da na groblju rastu koprive koje može upotrijebiti, ali ih mora sama nabaviti.

»Oh, što su bolovi mojih prstiju prema patnjama moga srca!« kazivaše u sebi. »Valja mi se odvažiti! Višnji mi neće uskratiti pomoći!«

U strepnji, kao da čini kakvo ružno djelo, odšulja se jedne noći za mjesecine u vrt, potrča dugim drvoredom van na puste ulice, pa onuda dalje, na groblje. Ondje ugleda kako na jednome od najvećih nadgrobnika u krugu sjede ružne vještice grobljanke.

Eliza je morala proći tik kraj njih, a one upiljile zlobne oči u nju.

Ali ona zazva Božje ime, nabrala ljutih kopriva i odnese ih kući.

Samo ju je jedan čovjek video — nadbiskup. On je bio dok su drugi spavalici. — »Eto, ipak sam imao pravo kad sam rekao da s kraljicom nije sve kako treba. Hude su sile s njome, vještica je ona, i zato je očarala kralja i sav narod.«

U ispovjedaonici reče kralju što je video i čega se boji. Dok je izgovarao zle riječi, sve slike i kipovi svetački pokrenuše glavom, kao da hoće reći: »Nije tako, Eliza je nedužna.« A nadbiskup protumači da to sveči svjedoče protiv nje i vrte glavom nad njezinim grijehom.

Dvije krupne suze potekoše kralju niz lice. Ode on kući, a sumnja mu se ugnijezdila u srcu. Noću se pričinjao da spava, ali mu san nije oči sklapao. Opazio je kako Eliza noć na noć ustaje. Svaki put bi je tiho slijedio i svaki put video kako se zatvara u svojoj komorici.

Iz dana u dan bivao kralj sve mrči i mrči. Eliza je to zamijetila, ali se nije jadu dosjetila. Plašila se — ali što sve njezino srce ne bi za braću pretrpjelo! Po kraljevskom baršunu i grimizu tekle joj gorke suze, ostajale onđe kao da se biser kruni, blistale kao najljepše drago kamenje, tako te su svi koji su je vidjeli u tom sjaju, željeli da budu na njezinu mjestu.

Još je malo trebalo pa da završi djelo. Nedostajala joj samo jedna košulja. Ali više nije imala prediva, nije imala ni jedne jedine koprive. Još jednom, posljednji put, valjalo joj na groblje, da nabere nekoliko rukoveti. Strah ju obuzimao pri pomisli na onaj samotni put i na strašne vještice, ali joj volja bijaše čvrsta i čvrsto uzdanje u Svevišnjega.

Eliza krenula, a kralj i nadbiskup za njom. Dobro su vidjeli kako je nestala iza rešetke na grobljanskim vratima, a kad su prišli bliže, ugledaše na nadgrobnoj ploči vještice koje je i Eliza vidjela. Kralj se okrenuo, jer misljaše da je među njima i ona kojoj je glava još te noći počivala na njegovim grudima.

— Neka joj narod sudi — odredи kralj.

A narod osudi da bude spaljena na lomači.

Iz raskošnih kraljevskih dvorana odvedoše je u mračnu, vlažnu tamnicu gdje je vjetar zviždao kroz prozor s rešetkama.

Mjesto baršuna i svile dadoše joj onaj naramak kopriva što ih bijaše ubrala: na nj joj valjalo glavu položiti: tvrde košulje od ljute koprive koje bijaše isplela neka joj budu posteljom i pokrivkom.

Ali njoj nisu mogli ništa milije pokloniti: ona i opet prionu na posao moleći se Bogu. Vani ulični derani pjevali o njoj pjesme rugalice — nigdje žive duše da je utješi kojom dobrom riječi.

Kad bijaše k večeru, začuje pred rešetkama šum labudih krila: bio to najmlađi brat, on je sestru pronašao. Ona glasno zajeca od radosti, premda je znala da joj je to možda posljednja noć u životu. Ali je sada posao zamalo dovršen, a i braća su ovdje.

Dođe i nadbiskup da bude kraj nje u posljednjim časovima. To mu je kralj dopustio. Ali ona odmahnu glavom i zamoli ga pogledom i znakovima da ode. Te je noći imala dovršiti djelo, inače joj sve bi uzalud: trud i muka, bol i suze i tolike besane noći.

Nadbiskup ode grdeći je, ali je jadna Eliza znala da je nedužna, pa je ustajala u onom čega se poduhvatila.

Mali se miši ustrčali po tlu, koprivu joj za posao sakupljali i pred noge dovlačili da joj tako malko pomognu, a drozak sjeo na prozorsku rešetku i pjevao joj cijelu noć, fićukao što je veselije mogao da ne bi duhom klonula.

Prema zori, na sat prije svanuća, stiže jedanaest braće dvorima na vrata: tražili su da ih puste kralju. Odgovoriše im da im ne mogu želji udovoljiti: ta još je noć, rekoše, kralj spava, ne smiju ga buditi. Braća molila i prijetila, došla straža, pa i sam kralj izišao i zapitao što se to zbiva dvoru na vratima. Ali u taj čas izide sunce, braće nestade, a nad dvorom proletje jedanaest divljih labudova.

Svijet se natiskivao na gradska vrata da gleda kako će vješticu spaliti. Bijedno kljuse vuklo kola na kojima je ona sjedila. Navukli joj košulju od vreće, divna joj duga kosa visjela raspletena oko lijepе glave, a obrazi joj bili smrtno blijedi: usne je polagano micala, dok su joj prsti sukali zelenu pređu. Čak i na putu u smrt nije ostavljala započetog djela: deset je košulja ležalo do njezinih nogu — jedanaestu je plela. A svjetina se rugala:

— Pazite kako vještica mrmlja! Nije joj molitvenik u rukama, već te njezine gadne čarolije! Razderite ih u komadiće!

I svi nagrnuše prema njoj da joj raskidaju košulje. U taj čas doletje jedanaest bijelih labudova: padoše oko nje na kola i počeše udarati jakim krilima. Gomila se prestraši te ustuknu.

»To je znak s neba! Zaciјelo je nedužna!« šapnu mnogi, ali se nitko nije usudio da to naglas kaže.

Krvnik je zgrabi za ruku, a ona brže-bolje prebací jedanaest košulja na labudove. I pojavi se jedanaest kraljevića, samo najmlađi

mjesto ruke imao labuđe krilo, jer je na njegovoj košulji nedostajao rukav: nije ga stigla dovršiti.

— Sad smijem govoriti — prozbori Eliza. — Ja sam nedužna.

A narod, vidjevši što se zbilo, pokloni joj se kao svetici: ali ona, onesviještena, klonu na ruke svoje braće — toliko je bijaše iscrpla napetost, strah i bolovi.

— Jest, nedužna je — potvrди najstariji brat i uze kazivati kakvo ih je zlo stiglo.

Dok je govorio, raširi se miris kao od milijuna ruža: to su cjepanice na lomači pustile korijenje i prolistale, tako da je nastala mirisava živica, gusta i visoka, puna crvenih ruža. A na vrhu procvao jedan cvijet, bjel bjelcat i sjajan poput zvijezde. Kralj ubra tu bijelu ružu i stavi je Elizi na grudi, a ona se probudi s mirom i blaženstvom u srcu.

Sa svih strana zvona sama od sebe zazvonila, a ptice doletjele u velikim jatima. Sva ona povorka krenu sada put dvora na svadbu. Takvih svatova još ni jedan kralj ne doživje.

LETEĆI KOVČEG

Ono vam jednom bio trgovac što je imao toliko blago da je pustim srebrnjacima mogao popločati svu svoju ulicu i dio susjedne. Ali on to nije učinio, već je znao svoj novac bolje ulagati, pa gdje bi izdao srebrnjak, dobio bi zlatnik. Eto, takav je to trgovac bio — bio pa umro.

Trgovčev sin naslijedio silno blago, ali što je otac s mukom stjecao, sin je na laku ruku trošio. S noći na noć išao momak na zabave, od novčanica pravio zmajeve, a zlatnike mjesto kamenja bacao da kao žabice odsakuju po vodenoj površini. I tako, malo - pomalo ali sigurno, nestajalo novca dok ga sasvim ne ponesta.

Od pustoga onog blaga ostalo mu nekoliko jadnih novčića, a od ruha samo jedne papuče i star domaći haljinak. Sad su ga ostavili i prijatelji, nisu za nj marili, stidjeli se s njime i na ulicu izići. Jedan od njih, čovjek dobrostiva srca, posla mu star kovčeg s porukom: »Kupi i hajde!« Bilo je to lijepo i dobro, ali on nije imao što pokupiti, pa sam sjede u kovčeg.

A bio to neobičan kovčeg: čim bi čovjek pritisnuo bravu, kovčeg bi poletio. Sinak trgovčev tako i učini, a kovčeg odmah izletje s njime kroz dimnjak, poletje visoko nad oblake, poneće ga sve dalje i dalje...

Dno pocketalo, a sinak se trgovčev silno uplašio da se ne provali, jer da se, ne daj Bože, provali i kovčeg raspada, bilo bi padanja!

I tako stigne u Tursku. Kovčeg sakrije u šumi pod suho lišće i podje u grad. A to je mirne duše mogao, jer u Turaka svi idu odjeveni kao i on: u kućnom haljetku i u papučama.

Na putu sretne dojilju s malim djetetom.

— Slušaj, turska dojiljo! — javi se on. — Kakvi su ono dvori, tamo pokraj samog grada, što su im prozori onako visoko podignuti?

— U njima živi mlada sultania! — objasni Turkinja. — Prorekli joj kako će biti vrlo nesretna u ljubavi, pa zato ne smije nitko k njoj bez sultana i sultanije.

— Hvala! — dočeka trgovčev sin pa se vrati u šumu. Ondje sjedne u svoj kovčeg, odleti dvorima na krov i kroz prozor se ušulja mladoj sultaniji.

Ona je ležala na divanu i spavalna. Bila je tako krasna da ju je

trgovčev sin morao poljubiti. Kad se probudila, silno se uplašila, ali joj on kaza da je melek Džebrail, anđeo Gabrijel, što je sišao k njoj sa visina, zrakom, a to joj se svidje.

Sjelo njih dvoje jedno kraj drugog, a on uzeo pričati priče o njezinim očima — kako su to dva divna, tamna jezera po kojima misli plove kao morske vile, pa onda uzeo opisivati njezino čelo i govoriti kako je poput snježnika s prekrasnim dvoranama i slikama, a najposlije joj kazivao o rodi što donosi slatku sitnu dječicu.

Divno je redao priče i na kraju zamolio sultaniju da mu bude ženom, a ona odmah privoljela.

— Valja vam ovamo u subotu — reći će ona; — onda će mi otac i mati doći u pohode. Obradovat će se i uznijeti što polazim za božanstvo. Samo gledajte da dođete s kakvom osobito lijepom pripovijesti, jer to moji roditelji iznad svega cijene: majci se svidaju čudoredne i otmjene priče, a ocu vesele, da se može nasmijati.

— I neću donijeti drugoga svadbenog dara doli priče! — priklopi on.

U tom se oproste, a sultanija mu na polasku pokloni sablju optočenu zlatnicima, koji mu i te kako dobro dodoše.

Nato on odleti, kupi sebi nov haljetak, a onda sjedne usred šume da priču smišlja. Trebalо je da je smisli do subote, a to ne bijaše baš lak posao.

Prebirao on i smišljao, a kad smislio, eto ti i subote.

Sultan s hanumom i dvorskom pratnjom došao kćeri u pohode.

Doletio i prosac, lijepo ga dočekali.

— Kazujte nam sada kakvu priču! — zamoli mati sultanijina.

— Neka bude ozbiljna sadržajem i poučna.

— A ipak takva da se možemo nasmijati — nadoveza sultan.

— Hoću, drage volje — prihvati momak. — Samo slušajte.

I on poče:

Bila jednom jedna kutija šibica. Šibice se nadasve ponosile svojim visokim porijeklom.

Stablo kojim se počinje njihovo rodoslovje bilo veliko i staro šumsko drvo, stasit zelen bor: svaka od njih bijaše njegov iver. Šibice ležale na polici između kresiva i staroga željeznog lonca i njima pripovijedale o svojoj mladosti.

— Da, kad smo bile na zelenoj grani — kazivale one — onda, što ono riječ, zbilja bijasmo na zelenoj grani, to jest lijepo životvasmo. Jutrom i večerom rosa nam dijamantni čaj nudila, čitave smo dane

provodile u sunčanom sjaju kad je sunca bilo, a sve nam ptičice morale pričati priče. Bijaše očito da smo od roda i koljena, jer se lismato drveće odijevalo samo preko ljeta, a naša se porodica mogla u zeleno ruho ogrtati i ljeti i zimi. A onda došle drvosječe, nastao velik preokret, i naša se obitelj raspala. Glava našeg roda postade velikim jarbolom na krasnu brodu, pa mogaše ploviti oko svijeta po miloj volji; druge grane i odvjeci stigoše na druga mjesta, a mi, eto, imamo zadaću da svjetini palimo svjetlo. Zato smo mi, otmjene gospodice, došle u ovu kuhinju.

— Sa mnom je sasvim drugačije! — oglasi se lonac kraj kojega su ležale žigice. — Otkako sam došao na svijet, neprestano me taru i kuhanju. Čvrstoća je meni glavno, te sam, ako ćemo pravo, prvi u ovoj kući. Jedina mi je radost kad poslije jela stojim čist i lijep na polici i s drugima razvodim pametne razgovore. Ali, izuzevši kablić za vodu, koji kadikad siđe na dvorište, svi mi uvijek živimo između četiri zida. Sav nam je izvor novosti košara za trg, ali ona brblja, buntovnički govori o vladu i narodu; da, još nedavno bijaše ovdje jedan stari lonac, koji se nad tim tako zaprepastio da je pao i sav se razbio! Jest, košara je slobodnih nazora, velim vam ja!

— Što si se toliko raspričao! — upade kresivo, a čelik udari o kremen, tako da su iskre skočile. — Ne bismo li se večeras malo proveselili?

— Hajde da pripovijedamo o tome tko je otmjeniji! — predložile šibice.

— Ne volim govoriti o sebi — oglasi se zemljana zdjela. — Hajde da večer provedemo u zabavnu razgovoru! Ja ću početi. Ispričat ću vam nešto što je svatko od nas doživio. A onda će svatko štогод iz svoga života, i eto nam zabave. Ele, na Istočnom iliti Baltičkome moru, gdje su goleme danske bukove šume...

— Zaista divan početak! — prosloviše svi tanjuri. — Vidi se da će to biti priča koja će nam se svidjeti!

— Da, ondje sam provela mladost u mirnoj obitelji. Namještaj su čistili, pod prali, a svako četrnaest dana mijenjali zavjesu.

— Kako vi zanimljivo pripovijedate! — javi se pahalica. — Odmah se vidi da govorи žensko čeljade: sve prožima takva čistoća!

— Da, baš se osjeća! — uskliknu kablić.

I od veselja poskoči, i pljus! — malo vode pljusnu po podu.

A zdjela nastavi priču, kojoj je svršetak bio isto tako dobar kao i početak.

Svi tanjuri zazveckali od radosti, a metla izvukla malko zelenog peršuna iz sandučića s pjeskom i zakitila zdjelu, jer je znala da će to ljutiti ostale, a uz to je mislila: »Ovjenčam li ja danas tebe, ti ćeš sutra mene.«

— Da malo zaplešemo! — predloži žarač pa udari u ples.

Bože mili, koliko li je uvis dizao svoju jedinu nogu! Stara presvlaka na stolcu u kutu pukla naprežući se da to čudo vidi.

— Biste li i mene ovjenčali? — upita žarač.

I njega zakitiše.

»Prosta svjetina!« pomisliše šibice.

Sad je trebalo da samovar pjeva, ali on reče da je prehlađen; kaza kako može pjevati samo kad vri. Iz njega govorila puka otmjenost; nije htio pjevati kad ne стоји na stolu, pred gospodom.

Na podboju u prozoru stajalo staro gušće pero kojim je kuhanica kadšto pisala. Na peru ništa osobito, osim što je bilo preduboko umočeno u tintarnicu; ali se pero baš time ponosilo.

— Ako samovar neće da pjeva — reče — i ne mora! Vani visi krletka; u njoj je slavuj, a on zna pjevati. Glas mu, doduše, nije školovan, ali večeras nećemo nikoga ogovarat!

— Nije na mjestu da nam strana ptica pjeva! — prozbori čajnik — kuhanjski pjevač i polubrat samovarov. — Je li to rodoljubno? Neka tržna košara presudi!

— Ja se samo ljutim! — odazva se košara. — Ne možete ni pojmiti koliko se ljutim! Zar je to prikidan način da se provede večer? Ne bi li bilo bolje da jednom načinimo neki red u kući? Svatko bi onda došao na svoje mjesto, a ja bih svime upravljala. Sve bi onda drugačije bilo!

— Tako je! Valja rogororiti! — povikaše u jedan glas.

U taj se mah otvore vrata, a u kuhanju stupi kuhanica.

Sve se umirilo, nitko ni da pisne. Ipak ne bijaše lonca koji nije pomislio što je kadar učinili i koliko je otmjen. »Da sam samo htio«, mišljaše svaki, »imali bismo sjajnu večer.«

Kuhanica uze šibice da izvije organj! — Bože mili, kako su zaiskrile i zaplamtjele.

»Sad svatko može vidjeti da smo mi prve!« pomisle šibice.

»Kakav sjaj razvijamo! Kakvo svjetlo!«

Tako pomisliše — pa izgorješe.

— Baš lijepa priča! — reče padišahovica kad je momak završio kazivanje. — Dok sam slušala, bijaše mi kao da sam u kuhinji kod šibica. Da, zaslužio si našu kćer.

— Tako je! — potvrdi padišah. — Dobit ćeš je u pondjeljak. Sad su mu govorili »ti« kad su imali biti svoji.

Time bijaše svadba određena. Uoči svečanosti rasvijetlili čitav grad. Narodu dijelili đevreke²⁴ i peksimete²⁵, djeca se dizala na prste, vikala »hura!« i zviždala; bijaše zaista prekrasno.

»Valja da i ja štograd uradim«, pomisli trgovčev sin, pa nakupuje žabica, praskalica i svega što je potrebno za vatromet, potrpa to u kovčeg i poleti.

Kad se uzdigao, poče prasak i tutnjava da se sve orilo.

Svi Turci uvis poskočiše da su im papuče oko ušiju letjele. Takve nebeske pojave još ne vidješe. Bijahu uvjereni da je sam gromovnik Alija došao po sultaniju.

Čim je trgovčev sin svojim kovčegom opet sletio u šumu, pomisli: »Idem u grad da čujem kako je bilo.«

Što sve ondje nije čuo! Koga god je pitao, svatko mu drugačije kazivao, svatko je drugačije video, ali su se svi slagali u tome da bijaše prekrasno.

— Vidjeh proroka glavom i bradom — reče jedan. — Oči mu sjale poput sjajnih zvijezda, a brada kao na vodi pjena!

— Letio je na ognjenu plaštu — kaza drugi. — Najljepši anđelčići provirivali mu ispod nabora.

Divnih se stvari naslušao, a sutra imao poći na svadbu.

Pođe u šumu da sjedne u svoj kovčeg, a kad stiže — kovčegu nigdje traga. Bijaše izgorio: jedna iskra od vatrometa zaostala, iz nje se razvio plamen, te od kovčega ostao samo pepeo.

Trgovčev sin nije više mogao letjeti, nije više mogao doći svojoj zaručnici.

A sultanija čitav dan prostajala na krovu i čekala. Još ga i danas tako čeka, a on obilazi svijetom i priča priče, samo što mu više nisu onako vesele kao priča o šibicama.

²⁴ devrek - pekarsko pecivo u obliku kotura

²⁵ peksimet - dobro upečeno ili osušeno pecivo koje može dugo trajati

RODE

Na posljednjoj kući u selu rode savile gnijezdo. U gnijezdu sjedila majka-roda kraj četvero svoje rodičadi, a ptići dizali glavu s malim crnim kljunom, jer im još ne bijaše pocrvenio. Nešto dalje, na krovu na sljemenu, stajaše, uspravan i ukočen, stari rodo. Jednu je nogu uvukao poda se — da ne bude baš sasvim besposlen dok stoji na straži. Čovjek bi pomislio da je od drveta izrezan — tako je mirno stajao.

»Sigurno se otmjeno doima što mi žena ima nekoga na straži kraj gnijezda!« pomisli on. »Ta, ne znaju ljudi da sam joj muž, zacijelo će misliti da po zapovijedi ovdje stojim. A to je tako otmjeno!« I stajaše i dalje na jednoj nozi.

Dolje, na cesti, igrao se čitav čopor djece, pa kad ugledaše rode, zapjeva jedan između najsmionijih dječaka, a za njim prihvatiše i sví ostali, staru rugalicu o rodama, to jest onu kiticu iz nje koju deran bijaše zapamtio:

*Rodo, rodo dugonoga,
idi bjež do gnijezda svoga,
gdje te čeka žena sada
i četiri tvoja mlada:
prvo će ti na vješala,
drugom ražanj — nije šala,
u lonac ti ide treći,
četvrtog će dobro peći.²⁶*

— Čuj što dječaci pjevaju! — potužiše se mladi rodići. — Vele da ćemo na vješala i na ražanj!

— Ne brinite vi za to! — odgovori im majka. — Nemojte ih slušati, pa se ništa neće dogoditi!

Ali dječaci i dalje pjevali upirući prstom u rode. Samo jedan među njima, po imenu Petar, reče kako je grjehota rugati se životnjama, pa ne htjede s njima pjevati i rodama se rugati.

²⁶ I naša djeca imaju pjesmica kojima se rugaju rodama. Djeca u Slavonskom Brodu, na priliku, kad vide rodu, pjevajući viču: »Rodo, rodo, rodila te majka na Petrova danka, nije imala lobode da ti grlo probode.« (Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva, II, 2, str. 417) — *Prev.*

A majka-roda opet tješila svoju rodičad riječima:

— Nemojte vi za njih hajati! Pogledajte kako vaš otac mirno stoji, pa još na jednoj nozi!

— Uh, kako se bojimo! — uzdahnuše rodići pa uvukoše glave duboko u gnijezdo.

Kad sutradan djeca opet izidu u igru, te opaze rode, ponovno udare u staru pjesmu:

*Prvo će ti na vješala,
drugom ražanj — nije šala...*

— Zar će zbilja s nama na vješala i na ražanj? — u strahu će male rode.

— Ma neće! — umirivila ih majka. — Učit ćete kako se leti, ja ću vas vježbati! Pa ćemo onda na livadu, žabama u pohode. One će nam se klanjati iz vode i pjevati »kre-ke-ke!« a mi ćemo ih pojesti, ah, kakva li užitka!

— A onda? — upitaše rodići.

— Onda će se skupiti sve rode ovoga kraja i početi jesenje vježbe. Dotle treba znati dobro letjeti; to je veoma važno, jer tko ne zna letjeti, taj je gotov: njega zapovjednik kljunom probode. Stoga dobro pazite da nešto naučite prije nego što počnu vježbe.

— Dakle će nas ipak na ražanj, kako dječaci kažu! Slušaj, eno opet pjevaju!

— Mene slušajte, a ne njih! — razljuti se majka-roda te ovako nastavi:

— Poslije velikih vježbi odletjet ćemo u tople krajeve, daleko, daleko odavde, preko brda i dolina. Odletjet ćemo u Egipat, gdje stoje trokutaste kamenjare što se na šiljak uzdižu i oblake deru: zovu ih piramidama, a starije su nego što ijedna roda može zamisliti. Ima ondje rijeka što preplavljuje, pa se sva zemlja u mulj pretvara. Hodaš po mulju i jedeš žabe! Oh, oh!

— Oh! — uzviknuše svi rodići redom.

— Jest, divno je ondje! Čitav dan samo jedeš, a dok je nama tako dobro, nema u ovoj zemlji ni jednoga zelenog lista na drveću. Tako je hladno da se oblaci smrznu i skrutnu u komadiće koji padaju na zemlju kao sitne bijele krpice.

Mislila je to na snijeg, ali nije znala jasnije iskazati.

— A smrznu li se u komadiće i zločesti dječaci? — upitaše

ptiči rodići.

— Ne, ne smrznu se, doduše, u komadiće, ali im dotle ne treba mnogo, pa moraju biti u kući i čučati u tamnoj sobi. Vi, naprotiv, letite po stranoj zemlji gdje cvate cvijeće i gdje sunce sja!

Izminu neko vrijeme, a rodići toliko porastoše da su mogli ustati u gnijezdu i gledati naokolo. Otac im svakog dana donosio slasne žabe i male zmije i sve one poslastice koje su za rodin želudac, a koje je mogao naći. A kako je zgodno i zabavno bilo kad im je pokazivao različita umještva: glavu bi položio sasvim na rep, a kljunom klepetao kao malom čegrtaljkom, ili im pričao priče, sve redom sa močvare.

— A sad valja da učite letjeti! — izjavlji jednog dana majka, te sve četiri mlade rode moradoše na vrh krova.

O, kako su teturale i hvatale ravnotežu krilima! Umalo što ne padoše s krova!

— Gledajte mene! — upozoravala ih majka. — Ovako treba držati glavu! A ovako noge opružiti! Jedan, dva! Jedan, dva! Samo ćete tako moći u svijet!

Tako reče pa malko poletje i sama, a za njom ptiči zalepršaše i — svi popadaše, jer su ih tijela pretegla.

— Neću ja da letim! — zakmeča jedno ptiče i zavuče se opet u gnijezdo. — Nije mi stalo da dođem u tople krajeve!

— Hoćeš li da se ovdje smrznes kad nastane zima? Zar da dođu dječaci da te objese, nataknu na ražanj i ispeku? Sad ću ih pozvati!

— Oh, ne! — zavapi rodić pa odšeta na krov i pride drugima.

Trećeg dana već pomalo polijetahu te mišljahu da se u zraku može i sjediti i počiniti; ali kad pokušaše — bum, popadaše, i to ih natjera da ponovno razmahnu krilima.

A dotle se opet skupili dječaci na cesti i zapjevali rugalicu:

Rodo, rodo dugonoga...

— Da sletimo i da im iskljujemo oči? — upitaše mlade rode.

— Ni govora! — dočeka majka. — Samo vi mene slušajte, bolje će biti!

I nastavi poučavati ih u letenju:

— Jedan, dva, tri! Sad ćemo letjeti desno pa naokolo! Jedan, dva, tri! A sad lijevo, oko dimnjaka! Eto, to je bilo veoma dobro! Posljednji zamah krilima bijaše tako lijep i točan da za nagradu

možete sutra sa mnom na močvaru! Onamo dolaze ugledne obitelji s djecom, pa da vidimo hoćete li biti najpristojniji. Samo visoko glavu! To oku godi, i ugled se tako stječe.

— A hoćemo li se ondje osvetiti zločestim dječacima? — upitaše mlade rode.

— Neka viču što ih volja! Vi ćete ipak letjeti pod oblake i doći u zemlju piramida, a oni će zepsti: neće imati ni zelenog listića ni jedne jedine slatke jabuke.

— Ali ćemo se mi osvetiti! — šapnuše rodići jedno drugome pa nastaviše vježbati.

Od svih dječaka na cesti najgore se rugao onaj koji je rugalicu i počeo — mališan komu ne bijaše više od šest godina. Malim se rodama doduše činilo da mu je stotinu godina: ta bio je toliko veći od njihova oca i majke, a što ptići znaju koje je dobi koje dijete ili čovjek! Sva se njihova osveta imala oboriti na toga dječaka. On je prvi počeo ruganje i uvijek u njem sudjelovao. Rode je to silno ljutilo, a što su više rasle, to su više osvetom kiptjele. Majka im na kraju morade dopustiti da se ipak osvete, ali da to bude istom posljednjeg dana prije odlaska.

— Najprije treba vidjeti kako ćete se ponijeti na velikim vježbama. Ako loše prođete pa vas zapovjednik kljunom probode, onda dječaci barem donekle imaju pravo. Da vidimo!

— I vidjet ćes! — uzvrate rodići i počnu se osobito truditi. Vježbali su svaki dan pa letjeli lijepo i lako, milina ih pogledati.

Najposlije i jesen stigla: sve se rode stale skupljati da odlete u toplice krajeve i da ondje proborave dok u nas vlada zima. Kakve li su vježbe izvodile! Valjalo im preko šuma i gradova, samo da se vidi znaju li dobro letjeti; ta pred njima je dalek put. Mlade se rode na ispit u izvodili takо lijepo da su doobile *veoma dobar* sa žabom i zmijom. To bijaše najbolja ocjena, a žabu i zmiju smjele su pojести, pa tako i učiniše.

— A sad ćemo se osvetiti! — povikaše u jedan glas.

— Dobro je! — preuze majka. — A ja sam se dosjetila baš pravoj osveti! Znam gdje je močvara u kojoj leže mala ljudska djeca dok ne dođe roda da ih odnese njihovim roditeljima. Slatki mališani spavaju i snivaju tako divno kako poslije neće više nikad. Svi bi roditelji rado imali takvo djetešće, a sva djeca žele sestruru ili brata. Sad ćemo odletjeti na onu močvaru i donijeti po jedno djetešće svakom djetetu koje nije pjevalo onu ružnu pjesmu i rugalo se

rodama, a drugi neće dobiti ništa!

— A što ćemo s onim ružnim nevaljalcem što je i počeo rugalicu? — povikaše mlade rode.

— Ima ondje u močvari mrtvo djetešće što je snivajući umrlo. Njega ćemo njemu odnijeti, neka plače kad dobije mrtva bracu. A onome dobrom dječaku, valjda ga niste zaboravili, onome koji je govorio: »Grjehota je rugati se životinjama!« — njemu ćemo odnijeti i sestricu i bracu, a kako mu je ime Pero, i vi ćete se svi tako zvati.

I bî kako je rekla: svi rodići dobiše ime Pero, pa ih tako još i danas zovu.²⁷

²⁷ Tako ih zapravo zovu stoga što se legu o Petrovu. — *Prev.*

SLIKOVNICA BEZ SLIKA

Čudno je to: kad me obuzmu najdublji i najtoplji osjećaji, meni je tako kao da su mi vezali i ruke i jezik: niti kome mogu predati niti znam kazati što u sebi nosim; a ipak sam slikar, to mi vlastito oko veli, a to priznaju i svi oni koji mi vidješe crteže i slike.

Puki sam siromah, mladić koji stanuje visoko, u jednoj od najužih ulica; ali svjetla imam u izobilju, jer stanujem sasvim gore, odakle vidim preko svih krovova. Prvih dana što ih provedoh u gradu sve mi bijaše uzano i pusto; umjesto šume i zelenih brežuljaka imadah pred očima i na obzoru samo sive dimnjake.

Ne imadoh ni jednog prijatelja, ni jedno me poznato lice ne pozdravljaše.

Jedne sam večeri stajao kraj prozora tužan i žalostan; otvorih prozor i pogledah van.

Ah, što sam se obradovao! Vidjeh znano mi lice, okruglo i prijateljsko lice, najboljeg prijatelja iz svog kraja; bijaše to Mjesec, dragi stari Mjesec, nepromijenjen, upravo onakav kakav bijaše kadno mi žmirkalaše kroz vrbe kraj močvare.

Dobacih mu rukom poljubac, a on zasja pravo u moju sobu te mi obeća da će svake večeri, kad izide, malo k meni zaviriti; odonda je to obećanje pošteno i držao, šteta što se može samo malo vremena zadržati.

Svaki put kad dođe priča mi ovo ili ono što je vidio minule noći ili pak te iste večeri.

— Slikaj što ti priповijedam — kaza mi kad me prvi put pohodio — pa ćeš imati lijepu slikovnicu.

Tako sam mnoge večeri i učinio. Mogao bih na svoj način dati novu *Tisuću i jednu noć* u slikama, no bilo bi previše.

Ove što ih iznosim nisu izabrane, nego teku onako kako sam ih čuo; kakav velik, genijalni slikar, pjesnik ili glazbenik može od njih stvoriti nešto više ako ga je volja; što ja pokazujem samo su laci crteži na papiru, a između njih moje misli, jer Mjesec nije navraćao svake večeri: gdjekad bi između nas bio pokoji oblak, ponekad i dva.

Prva večer

Sinoć sam — to su riječi samog Mjeseca — klizio jasnim zrakom Indije i ogledao se u Gangesu; zrakama sam kušao prodrijeti kroz guse krošnje starih platana što im se granje gusto i čvrsto prepletalo te bijahu poput kornjačine kore. Iz čestaka izide djevojka Hinduskinja, laka kao gazela, lijepa kao Eva; bijaše nešto tako prozračno a ipak tako čvrsto u te kćeri indijske da sam joj mogao vidjeti misli kroz nježnu kožu. Trnovite povijuše razdirale joj sandale, ali se ona naprijed probijala. Nekakva zvijer što je dolazila s rijeke gdje je gasila žed, preplašeno odskoči, jer je djevojka u ruci držala upaljenu svjetiljku. Mogao sam vidjeti svježu krv u nježnim joj prstima, kojima je štitila plamen. Približila se rijeci i po njoj pustila svjetiljku, koja otplovi niz vodu.

Plamen podrhtavaše kao da će se ugasiti, ali je i dalje gorio, a djevojčine ga crne, sjajne oči, dugih, svilenih trepavica slijedile pogledom punim duše. Znala je: bude li plamen gorio dokle god može sagledati, onda joj je dragi na životu; ugasi li se plamen, onda ga više nema.

Svetiljka gorjela, plamen joj podrhtavao, ali je još više plamtjelo i treptalo djevojčino srce; ona klonu i poče moliti. Kraj nje ležaše u travi vlažna zmija, no djevojka mišljaše samo na Brahmju i na svog zaručnika.

— Živ je! — kliknu radosno, a brda odjeknuše: »Živ je!«

Druga večer

Sinoć sam — pripovijedaše mi Mjesec — zavirio u malo dvorište, okruženo kućama; na dvorištu ležala kvočka sa jedanaestero pilića; krasna djevojčica skakala oko njih, a kvočka kvocala i prestrašeno širila krila nad pilićima. Uto iz kuće izide otac te izgrdio djevojčicu, a ja odoh dalje ne misleći više na to.

No večeras, prije svega nekoliko časaka, opet zavirih u isto dvorište. Bijaše ondje sasvim tiho, ali ubrzo dođe ona djevojčica, tiho se došulja do kokošinjca gdje bijaše kvočka s pilićima, povuče kvaku i uđe unutra. Raskvocala se kvočka, zaplijukali pilići i na sve se strane razbjezali, a djevojčica potekla za njima.

Sve to jasno vidjeh, jer sam virio kroz rupu na zidu. Bijah vrlo

ljut na zločestu djevojčicu te se poveselih kad se pojavi otac pa je izgrdi još više nego sinoć i za ruku je uze. Ona zabaci glavu, a krupne joj suze navriješe na oči.

— Što radiš tu? — upita je otac.

— Htjela sam unutra — uzvrati ona plačući htjela sam poljubiti kvočku i zamoliti je da mi oprosti za ono sinoć, a nisam ti smjela reći.

Otag poljubi slatku bezazlenu djevojčicu u čelo, a ja je poljubih u oči i usta.

Treća večer

Ovdje u blizini ima uska ulica, tako uzana da mogu samo načas kliznuti svojim zrakama niz ulični zid, ali u tom času vidim dovoljno da upoznam svijet što se ondje kreće. U toj uskoj ulici vidjeh ženu: prije šesnaest godina bijaše još dijete, igrala se na selu, u vrtu staroga župnog dvora. Ružini grmovi bijahu ondje stari i sasvim ocvali; izbijahu divlje preko staze i pružahu duge grane sve do jabukova stabla; tek tu i tamo cvala još pokoja ruža, ne onako lijepa kako zna biti kraljica cvijeća, ali je imala boju i mirisala. Pastorova mi se kćerka činila kudikamo ljestvom ružom; sjedila bi na stolčiću pod divljom živicom i cjelivala lutku kojoj obrazi od ljepenke već bijahu ulupljeni.

Vidjeh je poslije deset godina; bijaše u divnoj plesnoj dvorani kao krasna zaručnica bogata trgovca. Radovah se njezinoj sreći, posjećivah je za tih večeri. Nitko i ne pomišlja na moje sjajne oči, na moj sigurni pogled!

I moja je ruža divlje porasla poput ruža u pastorovu vrtu. I u svagdanjem životu ima tragedija — večeras vidjeh posljednji čin takve tragedije: u uskoj ulici leži ona na postelji, nasmrt bolesna, a zli vlasnik one kuće, surov i hladan, jedina njezina zaštita, skida sa nje pokrivač i viče:

— Ustaj! Tvoji obrazi plaše; naliči se i nakiti, novac pribavljam, jer će te izbaciti na ulicu. Odmah ustaj!

— Smrt mi je u grudima! — uzdahnu ona. — Pusti me da se odmorim.

On je izvuče iz postelje, naliči joj obraze, zadjenu joj ruže u kosu, postavi je uz prozor gdje je svjetlo gorjelo, i ode.

Pogledah je: sjedi nepomično, ruka joj u krilo klonula.
Prozorsko se krilo naglo zalupilo, pa se jedno staklo razbilo, a ona sveudilj mirno sjedi. Zastor oko nje leprša poput plamena. Mrtva je. S otvorenog prozora moral propovijeda pokojnica, moja ruža iz pastorova vrta.

Četvrta večer

Večeras bijah u njemačkom kazalištu — kaza Mjesec — u malu mjestu. Stajsku zgradu pretvorili u kazalište, to jest, prijekleti su u staji ostali, samo su ih očistili i uredili kao lože; svi drveni dijelovi bijahu oblijepljeni šarenim papirom; pod niskim stropom visio malen željezni obruč sa svijećama, a da bi se, kao u velikim kazalištima, mogao gore povući kad šaptačevo zvonce najavi svoj »cin-cin«, nad njim uzidali i izvrnuto bure.

»Cin-cin-cin!« — i mali se željezni obruč uzdiže za pol laktu — znak da prikazivanje počinje. Mladi knez i njegova žena što bijahu na prolazu kroz ono mjestance pribivahu predstavi, pa je kuća bila dupkom puna, izuzevši onaj mali otvor ispod samog svjećnjaka: tu nikoga ne bijaše, jer su svijeće kapale — kap-kap!

Sve sam vidio, jer je unutri bilo tako toplo da su morali otvoriti sve rupe u zidovima. Na te se rupe izvana navirivahu momci i djevojke, premda su unutri sjedili redari i štapom im prijetili.

Odmah do glazbenog zbora sjedio mladi knez sa svojom ženom: zapremahu dva stara naslonjača u kojima se obično zavaljivao načelnik sa svojom ženom; oni večeras sjedahu na drvenim klupama, kao što i drugi građani.

— Vidi se, i nad višim nađe se viši! — tiho pripominjale gospode, no time sve bivalo svečanije.

Svjećnjak se i dalje uzdizao, momci i djevojke što se izvana navirivahu dobivahu po prstima, a ja — ja bijah u cijeloj toj predstavi.

Peta večer

Jučer — reče Mjesec — pogledah na Pariz i njegovu vrevu; ocima prodrijeh u dvorane u Louvreu. Starica, jadno odjevena pučanka, slijedila službenika nižeg reda u veliku, praznu prijestolnu

dvoranu: htjela ju je vidjeti, morala ju vidjeti; staricu je stajalo mnogo malih žrtava, mnogo molbi, prije nego što je tamo došla.

Kad je ušla, sklopi mršave ruke pa se svečano obazre oko sebe, kao da stoji u crkvi.

— Tu je bilo! Tu! — uzviknu starica i približi se prijestolju s kojeg je visio bogati baršun što se sjao poput zlata. — Tu! Tu! — uzdahnu ponovno, prignu koljena i poljubi purpurni sag.

Mislim da je zaplakala.

— Nije bio baš taj baršun! — kaza službenik, a smiješak mu zaigra na usnama.

— No ipak bijaše tu! — izusti žena. — Bijaše tako!

— Tako — prihvati službenik — no ipak ne baš tako: prozori bijahu razbijeni, vrata izvaljena, a krv po podu! Ipak možete reći: unuk mi je umro na francuskom prijestolju!

— Umro! — ponovi starica.

Mnim da više nisu govorili; oboje brzo iziđoše iz dvorane u kojoj se mračalo, a moje zrake dvostruko obasjavale bogati baršun na francuskom prijestolju.

Što misliš, tko bijaše ona starica? Ispričat će ti cijelu priču.

Bijaše to jedne večeri za Srpanjske revolucije, u najsjajniji dan pobjede, kad svaka kuća bijaše utvrda, a svaki prozor streljački opkop. Puk navaljivao na Tuilerije. Čak i žene i djeca bijahu među borcima. Provališe u palaču i dvorane. Neki se ubogi dječak, nedorastao, sav u prnjama, junački borio među starim borcima; smrtno ranjen od mnogih uboda bajonetom, pade na tlo; bijaše to u prijestolnoj dvorani. Ranjenika staviše na francusko prijestolje te mu baršunom rane poviše; krv poteče preko kraljevskog grimiza.

Kakve li slike! Krasna dvorana, skupine što se među sobom bore, razdrta zastava na podu, trobojni stijeg na bajonetama, a na prijestolju jadni dječak s bliјedim, preobraženim licem, očiju k nebu uzdignutih, s tijelom što se trza u samrtnoj borbi, s golim grudima, s jadnom odjećom, napol prekriven bogatom draperijom od baršuna sa srebrnim ljiljanima...

Dječaku u kolijevci bî prorečeno: »Umrijet ćeš na francuskom prijestolju!« Majčino srce snivaše o novom Napoleonu.

Zrakama poljubih nevenov vjenac na njegovu grobu, u noći cjelunuh starici čelo, dok ona snivaše i gledaše sliku koju možeš naslikati: *Ubogi dječak na francuskom prijestolju.*

Šesta večer

Bijah u Uppsalu — kaza Mjesec. — Gledao sam dolje na veliku ravnicu s oskudnom travom i neplodnim poljima.²⁸ »Vidjeh rijeku Fyrir i u njoj se ogledah, dok parobrod tjeraše ribe u trstiku. Poda mnom plovili oblaci bacajući sjene preko Odinova, Thorova i Freyrova²⁹ groba, kako se oni brežuljci zovu. U rijetkoj tratini po brežuljcima stoe urezana imena. Nema ondje kamena na koji bi putnik zapisao svoje ime, nema stijene u koju bi ga urezao; zato je ondje izrezao travu, te se gola zemlja pomalja u velikim slovima i imenima što stvaraju cijelu mrežu, razapetu preko velikih brežuljaka, vječnost koju pokriva nova tratina.

Tu stoji čovjek, pjevač: prazni rog od medovine sa širokim srebrnim prstenom i šapuće neko ime: moli vjetrove da ga ne odaju. Ali ja ime čuh i poznadoh ga; grofovská kruna nad njim sja, pa stoga ne kazuje imena naglas. Nasmijah se, a pjesnička kruna zasja nad njim. Plemstvo se Eleonore d'Este vezuje uz Tassovo ime. I ja znam gdje cvate ruža ljepote...!

To kaza Mjesec, a oblak nađe. O, samo da ne bude oblaka između pjesnika i ruže!

Sedma večer

Duž obale morske prostire se šuma sa hrastovima i bukvama, svježa i mirisna; s proljeća se u njoj stječe na stotine slavuja. Tu je odmah more, vječno nemirno more, a između njega i šume ide široka cesta. Tuda prolaze kola za kolima, ali ih ja ne slijedim; pogled mi najradije počива na jednoj točki, na grobu nekog junaka. Kupine i trnjine rastu među stijenama. Tu je poezija u prirodi. A što misliš kako je ljudi shvaćaju? Pričat ѡu ti što sam čuo samo sinoć i noćas.

Najprije se provezoše trojica bogatih seljaka.

²⁸ Riječ je o ravnici nedaleko od Uppsale u Švedskoj; tu ravnici nazivaju Fyrirskim poljima, po rijeci Fyrir (švedski: Fyrirsåن), koja onuda teče. Nordijska legenda kazuje kako je danski kralj Rolf Krage (Hrolf Kraki), bježeći onuda pred Adilsom, kraljem Uppsale, bacao novac da zadrži progonitelje, pa otud ondje pjesak. — *Prev.*

²⁹ Odin, Thor, Freyr — nordijska božanstva. — *Prev.*

— Lijepa i velika stabla! — napomenu jedan.

— Ima u svakome za deset vozova goriva drveta! — prisnaži drugi. — Bit će oštре zime. Lani smo dobili četrnaest talira po hvatu.

I u tim riječima odoše.

— Strašan put! — oglasi se netko s drugih kola.

— Sve je to od tih prokletih stabala! — uzvrati mu suputnik. — Nema zraka doli s morske strane.

I tako prođoše.

Naidoše poštanska kola; sve je u njima spavalno na tome divnom mjestu. Kočijaš puhaše u rog ne misleći drugo doli: »Dobro pušem, a ovđe lijepo odzvanja; možda im se sviđa?«

Tako minuše i poštanska kola.

Pojaviše se dvojica mladića na konjima; bijahu u lovnu. »U krvi im je mladost i pjenušac«, rekoh u sebi. Oni s osmijehom na usnama pogledaše na humak, mahovinom obrastao.

— Tuda bih rado prošetao s mlinarevom Kristinom! — reče jedan od dvojice.

I odoše dalje.

Cvijeće jako mirisalo, svaki vjetrić drijemao, kao da je more dio neba napeta preko duboke doline.

Prođoše kola; u njima šestorica ljudi: četvorica spavaju, peti misli na svoj novi ljetni kaput, zaciјelo mu pristaje, a šesti se nagnuo kočijašu te ga pita ima li što znamenito na ovoj gomili kamenja.

— Nema! — uzvrati momak. — To je samo gomila kamenja, no stabla su znamenita.

— Kako? Kazuj!

— Tako, vrlo su znamenita: vidite, kad zimi zapadne dubok snijeg i sve poravna, onda su mi stabla znak i znamen, te se po njima ravnam da ne skrenem u more. Zato su znamenita.

I u tim riječima potjera dalje.

Sad se pojavi slikar; oči mu se kriješe, riječi ne kazuje, samo zviždi, a slavuji biglišu sve jedan jače od drugoga.

— Umuknite! — progovori slikar te točno zabilježi sve boje i preljeve: »modro, ljubičasto, tamnosmeđe«.

Bit će to lijepa slika. Slikar je sve obuhvaćao, kao što ogledalo sliku obuhvaća, i sveudilj fićukao neku Rossinijevu koračnicu.

Naposljeku se ukaza siromašna djevojka; ona malo počinu na grobu junakovu, pošto je snimila breme. Lijepo, blijedo lice okrenu prema šumi, osluškujući; oči joj zablistaše kad pogleda k nebu preko

mora; nato sklopi ruke — mišljah, moli očenaš. Sama nije znala kakav je to osjećaj prožima, ali ja znam, ona će se i nakon mnogih godina često sjetiti toga časa, i ta će joj slika ostati u srcu ljepša i vjernija nego što ju je slikar onda prenio izabranim bojama.

Moje su je zrake pratile sve dok joj zora ne poljubi čelo.

Osma večer

Tmasti se oblaci na nebu nadvili te se Mjesec nije pojavio; stajah dvostruko osamljen u svojoj sobici i gledah u nebo gdje bi se mogao ukazati. Misli su mi daleko bludjele, gore, mome velikom prijatelju koji mi tako lijepo svake večeri priča i krasne mi slike pokazuje.

Što li sve on nije doživio! Plovio je nad općim potopom i smiješio se Noinoj korablji kao sada meni, te donosio utjehu novom svijetu što će procvasti. I kad je narod izraelski plakao nad vodama babilonskim, gledaše sažalno između vrba, gdje su visjele harfe. Kad se Romeo uspeo na balkon i njegov se cijelov sa zemlje uzdigao poput kerubinove misli, okrugli Mjesec stajaše napol skriven između crnih čempresa u prozirnom zraku. Vido je junaka na Svetoj Heleni kako s puste hridi gleda na široku pučinu morsku, a velike mu se misli pokreću u grudima.

Što li sve Mjesec ne bi mogao pripovijedati! Život je na zemlji bajka za nj.

Večeras te ne vidjeh, stari prijatelju! Ne mogu ni jedne slike nacrtati u spomen na tvoj pohod!

A kad čeznutljivo pogledah gore u oblake, u njima zasja: bila je to zraka Mjesečeva što je odmah nestala; crni se oblaci nadviše, no ipak to bijaše pozdrav, prijateljski večernji pozdrav što mi ga Mjesec posla.

Deveta večer

Zrak se opet pročistio; prođoše mnoge večeri. Mjesec bijaše u prvoj četvrti. Opet mi na um dođe skica — čuj što je Mjesec pričao:

Pođoh za polarnom pticom i za kitom što je sjekao vodu, pa tako stigoh na istočnu obalu Grenlanda. Gole stijene, odjevene ledom i oblacima okružuju dolinu u kojoj cvatu vrbe i borovnice, a

miomirisni karanfili šire svoj slatki mirluh. Svetlo mi izgubilo sjaj, a lice poblijedjelo poput latice lokvanja kad se otkine pa tjedne i tjedne vodom plovi. Sjaji polarno svjetlo, obruč mu širok, a zrake poput ognjenih stupova prelaze preko cijelog neba prelijevajući se u zelenilu i crvenilu.

Okolni se stanovnici skupili na ples i veselje, ne čudeći se nimalo onome prizoru što za njih bijaše običan. »Nek se duše pokojnika samo loptaju morževom glavom!« mišljahu oni po svome vjerovanju, te gledahu samo na pjesmu i ples. U sredini među njima stajao bez krvna Grenlandanin sa svojim bubnjem i započinjao pjesmu o lovnu na tuljane, a na to mu cio zbor odgovarao: »Eja, eja, a!« te svi u krugu poskakivali u svojim bijelim krvnim. Činilo se kao da bijeli medvjedi plešu. Iz očiju im plamen sijeva, glavom smiono potresaju. Sad počinje suđenje. Istupiše zavađeni, te tužitelj poče drsko i uz grdnje nabrajati grijeha svoga protivnika, a sve to uz ples i bubnjanje. Optuženi uzvraćao isto tako lukavo, a zbor se smijao i sudio. Odjekivahu brda, pucahu ledenjaci, padahu lavine mrveći se u prašinu — bijaše krasna noć na Grenlandu.

Na stotinjak koračaja odande, pod otvorenim šatorom od kože, ležao bolesnik; njegovom je toplovom krvlu još strujao život, ali je morao umrijeti; to je vjerovao i on i svi oko njega. Zato ga je žena čvrsto ušivala u kožu, da kasnije ne dira mrtvog tijela, te ga pitala:

— Želiš li da te pokopamo gore na stijeni, u tvrdom snijegu? Ukrasit će ti grob tvojim kajakom i tvojim strijelama. Vrač³⁰ će ti na grobu plesati. Ili ćeš radije da te u more utopimo?

— U more! — prošapta bolesnik uz bolan smiješak, i kimnu glavom.

— To je ugodan ljetni san! — kaza mu žena. — Ondje skaču tisuće tuljana, a morž će ti spavati do nogu; lov je ondje lagan i veseo!

A djeca uz povike odmaknuše kožu s ulaza u šator da bi samrtnika mogli odvući na more, na bučno more koje ga je za životu hranilo, a mrtvu će mu pružiti počinka. Nadgrobnik će mu biti ledeni bregovi što onuda i dan i noć plove. Tuljan drijema na ledu, a nad njim burnica leti.

³⁰ U originalu *Angekokken* — *angekok*, vrač-svećenik u Eskimâ — *Prev.*

Deseta večer

Poznavao sam staru djevojku — reče Mjesec. — Svake je zime išla u nekakvu žutu, svilom podstavljenu krvazu, koje uvijek bijaše kao novo, njezina vječna i jedina moda; svakog je ljeta nosila isti slamni šešir, a mislim da je imala i istu modrosivu haljinu. Pohodila je samo staru prijateljicu preko puta. Lani je pak nije posjetila, jer je prijateljica umrla. I tako je stara usidjelica osamljena šuškala iza prozora, gdje cijelog ljeta stajaše lijepo cvijeće, a zimi krasan dragušac.

Prošlog mjeseca nije više sjedila kraj prozora, ali još bijaše na životu. Znao sam da nije umrla, jer ne vidjeh da je pošla na veliki put o kojem je tako često govorila svojoj prijateljici. »Da, da«, kazivaše tada, »kad jednom umrem, putovat ću mnogo više nego za čitava života; šest milja odavde nalazi se obiteljska grobnica, kamo će me odvesti i gdje ću počivati kraj svojih milih.«

Sinoć pred vratima zaustaviše kola, iz kuće iznesoše lijes, znadoh da je umrla; oko lijesa nametaše slame i krenuše.

U lijisu počivala tiha, stara djevojka što za posljednju godinu dana nije izašla iz kuće. Kola kloparala iz grada tako brzo kao da je kakva vožnja za zabavu. Izvan grada cestom još brže pojuriše. Kočijaš se nekoliko puta osvrnuo — mislim, bojao se da će je ugledati kako sjedi straga na lijisu, a na njoj žuto krvazu, svilom podstavljenu. Stoga je ludo šibao konje i tako ih čvrsto držao da su se sve pjenili; bijahu to mladi i vatreni konji. Zec im pretrča preko puta, konji divlje potekoše. I ta tiha, stara djevojka, što se tolike godine tiho šuljala po kući, sad se mrtva vozila svom brzinom po cesti i kamenju. Lijes, omotan rogožinom, ispadne iz kola i osta na cesti, dok su konji s kočijašem i kolima jurili dalje u divljem letu.

Ševa uzletje s polja žuboreći, zaklikta nad lijesom svoju jutarnju pjesmu, sletje na nj i stade kljunom kljucati po rogožini, kao da raskida kakvu lutku. Ševa se opet vinu uvise, a ja se povukoh iza rumenih jutarnjih oblaka.

Jedanaesta večer

Bijah u svatovima — pripovijedaše Mjesec. — Pjesme se pjevale, zdravice pile, sve bilo bogato i krasno. Kad prođe ponoć,

gosti se razidoše, a mlada i mladoženja, pošto ih majke poljubiše, ostadoše sami. Vidjeh ih nasamu, zavjese bile gotovo sasvim razgrnute; svjetiljka osvjetljivaše ugodnu sobu.

— Hvala Bogu, odoše! — kaza mladoženja i mladoj poljubi usne i ruke.

Ona se smiješila i plakala, naslonila mu se na grudi, drhteći kao lotosov cvijet na nemirnoj vodi. Izmijeniše slatke, blažene riječi.

— Spavaj slatk! — zaželje joj on, a ona povuče zavjese na prozoru.

— Kako lijepo mjesecina sja! — kaza ona. Kakve li tištine i jasnoće!

I ugasi svjetiljku,asta tama u ugodnoj sobi, ali su moje zrake sjale kao i njegove oči.

Ženstvenosti, poljubi pjesniku harfu kad pjeva o tajnama života!

Dvanaesta večer

Dat ču ti sliku Pompeja — reče Mjesec. — Bijah u predgrađu, u Ulici grobova, kako je zovu, gdje stoje lijepi spomenici i gdje nekoć veseli mladići s ružama oko čela plesahu s lijepim sestrama Lajidinim. Tu je sada vladala grobna tišina. Njemački vojnici u napuljskoj službi držahu stražu te se kretahu i kockahu.

S one strane bregova išla u grad skupina stranaca; pratila ih straža. Po mome jasnom svjetlu htjedoše vidjeti grad što je ustao između mrtvih, a ja im pokazah tragove kola na ulicama što ih je lava popločala. Pokazah im imena na vratima i natpise i sad istaknute. Vidješe u malenim dvorištima kamenice za vodoskoke, ukrašene školjkama i puževim kućicama. Ali nije bilo vodometa, nije odjekivala pjesma iz bogato ukrašenih dvorana, gdje se na straži pred vratima nalazio pas od mjedi.

Bijaše to grad mrtvih. Samo je Vezuv grmio svoju svečanu himnu: pojedine joj stihove nazivamo novom provalom. Podosmo do Venerina hrama od bijela mramora, s visokim žrtvenikom pred širokim stubama i sa svježim žalosnim vrbama što su porasle između stupova. Zrak bijaše proziran i modar, a u pozadini vidio se kao ugljen crni Vezuv, iz kojega se izdizao oganj što oblikom bijaše poput pinije; osvijetljeni oblak dima lebdio u noćnoj tišini kao

krošnja pinije, samo krvavocrvena.

U društvu se nalazila pjevačica, prava i velika umjetnica; video sam kako joj se klanjaju u prvim gradovima Europe. Kad se putnici približiše tragičnom teatru, svi sjedoše na kamene stube amfiteatra, koji se tako u jednom malom dijelu opet ispuni kao prije tisuće godina. Pozornica još tu stajaše kao i prije, sa zidanim kulisama i sa dva luka u pozadini, kroz njih vidiš istu dekoraciju koju su gledali u davno doba: brda između Sorrenta i Amalfija.

Pjevačica od šale uziđe na staru pozornicu i zapjeva: nadahnulo je mjesto. Moradoh pomisliti na divljeg arapskog konja, kad zadahtan grivu razvijori i jurne u daljinu: ista lakoća i sigurnost bijaše u onom glasu. Moradoh pomisliti na žalosnu Majku pod križem na Golgoti: bijaše ista duboka pročućena bol. I odjek se opet javi naokolo kao prije tisuće ljeta, opet se zaori pljesak i odobravanje: »Sretna! Nebom nadarena!« svi vikahu slaveći je.

Koji časak poslije toga pozornica bijaše prazna, svi otišli, ni glasak se više nije čuo. Putnici krenuli dalje, a ruševine stoje, nepromijenjene, kao što će stajati još stoljeća i stoljeća, kad nitko više neće znati o tome času i uspjehu lijepе pjevačice, o njezinu glasu i osmijehu: sve zaboravljeni, bilo pa prošlo — i za mene samog izgubljeno sjećanje.

Trinaesta večer

Povirih na prozor nekog urednika — kaza Mjesec. — Bijaše to negdje u Njemačkoj. U sobi lijep namještaj, mnogo knjiga, zbrka od novina.

Unutri više mladih ljudi, a sam urednik stoji za pisaonikom: valja prikazati dvije knjižice, obje su djelo mladih pisaca.

— Jednu mi poslaše — reče urednik — još je nisam pročitao, ali je lijepo opremljena. Što velite a sadržaju u njoj?

— O! — reći će jedan koji i sam bijaše pjesnik. — Vrlo je dobar, ponešto rastegnut, ali, Bože moj, pjesnik je mlad; stihovi bi dakako mogli biti malo bolji. Misli su mu veoma zdrave, premda sasvim obične. No što da se kaže? Ne možeš uvijek naći štogod novo. Možete ga pohvaliti. Ne vjerujem doduše da će od njega, kao pjesnika, ikad biti što veliko. Ali je načitan, izvrstan orijentalist, vrlo zdravih prosudbi. On je napisao onaj lijepi prikaz mojih *Fantazija o*

domaćem životu. Valja biti blag prema mladu čovjeku.

— To je običan magarac! — oglasi se drugi gospodin u sobi.

— U pjesništvu nema ništa gore od osrednjosti A ti su stihovi srednje ruke, ništa iznad toga.

— Jadni mladić! — javi se treći. — A tetka se njime tako ponosi. Znate, gospodine uredniče, to je ona što je skupila toliko preplatnika za vaš posljednji prijevod...

— Dobra žena! Da, ja sam knjigu sasvim kratko ocijenio. Očit talenat! Dar koji nam dobro dolazi! Cvijet u vrtu Poezije! Dobro opremljeno, i tako dalje. A druga knjiga? Pisac bi da je kupim! Čujem da ga hvale. Ima duha! Ne mislite li i vi tako?

— Da, svi tako vele — opet će pjesnik — no ipak je ponešto divlja. A interpunkcija u njoj osobito genijalna.

— Valjalo bi ga malo protresti, da se malo naljuti, jer će se inače previše umisliti.

— Ne bi bilo pravedno! — proslovi četvrti. — Ne treba gledati na sitne pogreške, valja se radovati onome što je dobro, a toga u knjizi mnogo ima. Sve će vas sjeknuti.

— Bože sačuvaj! Ako je takav pravi genij, onda mu to lušijanje neće nauditi! I onako ih ima dovoljno koji ga hvale; nećemo ga mi zaluđivati.

»Neosporan talent«, napisala urednik. »Obične nemarnosti. Na strani dvadeset i petoj, gdje su dva hijatusa, vidjesmo da zna pisati i neuspjeli stihove. Preporučujemo mu da proučava stare, itd.«

Zatim odoh — kaza Mjesec — da kroz prozor provirim u tetkinu kuću. Tu je sjedio slavljeni, krotki pjesnik, koga su hvalili svi poznati gosti; bijaše sretan.

Potražih drugog pjesnika, divljeg. I on bijaše u veliku društvo u kući svog zaštitnika, gdje se govorilo o knjizi onoga prvog pjesnika.

— I vašu ću čitati — reče zaštitnik — no, iskreno govoreći, a vi znate da vam uvijek velim što mislim... velike nade u nju ne polažem. Nekako ste mi previše divlji i fantastični, ali priznajem da vas kao čovjeka jako poštujem.

U kutu sjedila djevojčica i u nekoj knjizi čitala:

*Uzvišeno sve se kara,
hvale gdje ljepote nije —
priča je to znana, stara,
istinu što vječnu krije.*

Četrnaesta večer

Na putu kroza šumu dvije su seljačke kućice — kazivao mi Mjesec. — Vrata im niska, prozori jedan gore, drugi dolje, a naokolo bijeli glog i žutikovina. Krov obrastao mahovinom, a po njem žuto cvijeće i loćika. U malenu vrtu samo kupus i krumpir, no na ogradi procvao jorgovan, a pod njim djevojčica sjedi. Smeđe oči uprla u stari hrast što se uzdigao između kuća. U hrasta je visoko, trulo stablo, gore otpiljeno; ondje roda gnijezdo svila; upravo je gore stajala i kljunom klepetala.

Iz kuće dotrča malen dječak i stade kraj djevojčice; bijahu to brat i sestra.

— Što to gledaš? — upita mališan.

— Gledam rodu — uzvrati djevojčica. — Susjeda mi kaza da će nam roda večeras donijeti malog bracu ili sekuru. Pazim da ih vidim kad dođu.

— Ništa roda neće donijeti, možeš biti sigurna! — preuze dječak. — I meni je to susjeda rekla, ali se smijala kad mi je govorila; upitah je može li se na to Bogom zakleti, no nije smjela, pa sad znam da je ono o rodama samo priča za malu djecu...

U taj čas zašušta nešto u granama jorgovana. Djeca sklopiše ruke te se pogledaše: zacijelo je to...

Kućna se vrata otvorile, pojavi se susjeda:

— Hodite, djeco — pozva ih ona — da vidite što vam je roda donijela. Donijela vam maloga bracu!

A djeca samo kimnuše; ta znala su da je došao.

Petnaesta večer

Klizio sam preko Lüneburške pustopoljine — pričaše Mjesec. — Ondje kraj puta stajala osamljena koliba. Nekoliko golih grmova raslo odmah kraj nje, a u njima pjevao slavuj što je tu zalistao. Morao je uginuti u noćnoj studeni, to mu bio posljednji pjev.

Kad je zora zarudjela, istim putem naiđe povorka: iseljeničke seljačke obitelji bijahu na putu u Bremen ili Hamburg, odakle će brodom u Ameriku, gdje bi im imala procvasti sreća o kojoj sanjaju. Žene na ledima prte sitnu djecu, dok veća kraj njih poskakuju. Jedno kljuse vuče kola, na njima je nešto kućnih potrepština.

Hladan vjetar puhao. Mala se djevojčica čvršće stisla uz majku, koja gledaše u moju okruglu ploču u opadanju, misleći na gorku nevolju što su je kod kuće trpjeli, na teške poreze kojih ne mogoše plaćati. Iste se misli rojile u glavi svima u karavani. Rumena je zora stoga zasvijetlila poput vesele vijesti o suncu i sreći što će im svanuti.

Čuše kako slavuj na samrti pjeva; i ne bijaše im to zloguk prorok, već glasnik što sreću navješćuje. Vjetar hujio i šumio, pa mu ne razumješe pjesme što kazivaše:

»Plovi mirno preko mora, ta dugi si prijevoz platio svime onim što si imao. Ubog ćeš i bespomoćan stići u svoj Kanaan. Morat ćeš i samoga sebe prodati, svoju ženu i svoju djecu. Ali nećeš dugo trpjeti: iza širokih mirisnih listova stoji anđeo smrti; cijelov s kojim te dočekuje, smrtnu ti groznicu u krv ulijeva. Plovi, plovi preko preko silnih valova!«

A karavana veselo slušala slavujevu pjesmu, misleći da joj sreću kazuje.

Dan se bijeli kroz lake oblake. Seljani preko pustopoljine idu u crkvu. Žene se u crnu ruhu, s debelim, bijelim platnom oko glave, čine kao bića što su sišla sa starih slika u crkvama. Naokolo samo široka, mrtva pustoš, svuda suho, smeđe tlo, obrasio vrijeskom, tamne ravni utonule među bijele, pješčane prudove. Žene nose svoje molitvenike, u crkvu idu. O, molite, molite za one što u grob odlaze, tamo iza silnih valova.

Šesnaesta večer

Poznajem lakrdijaša — pričao mi Mjesec. — Svijet mu plješće čim ga vidi. Svaka mu kretnja na smijeh tjera, sva se kuća grohotom smije, a ipak ništa nije proračunato: sve mu je prirođeno.

Dok još bijaše malen te skakaše s dječacima, već je onda bio lakrdijaš; takvim ga stvorila priroda, koja ga je obdarila jednom grbom na leđima, a drugom na grudima. Ali mu je zato nutrina, duša, bila bogato urešena: nitko od njega ne imaše dubljih osjećaja i pokretnijeg duha. Kazalište bijaše svijet njegovih snova. Da je bio vitak, pravilna tijela, na svakoj bi pozornici bio pravi tragik. Junačko i veliko ispunjavalo mu dušu, a on morao lakrdijati. I sama njegova bol, njegova sjeta, povećavala komičnu suhoću u oštropu.

ocrtanu licu te smijeh izazivala u mnogih gledatelja, koji pljeskahu svome ljubimcu. Dražesna mu Kolombina bila prijazna i dobra, ali je radije pošla za Harlekina: bilo bi zaista odveć smiješno da se zdržila ljepota i rugoba.

Kad lakrdijaš bijaše najpotišteniji, ona ga jedina mogaše nasmijati, izazvati ga da se grohotom smije; ponajprije bi bila s njime sjetna, zatim malo mirnija, a najposlije puna šale.

— Znam ja dobro što vam nedostaje — reče mu ona. — Ljubav!

A on se morao smijati.

— Ja i ljubav! — uzviknu on. — To bi bilo veselo! Kako bi svijet pljeskao!

— Da, ljubav! — preuze ona i s komičnom patetikom nadoveza: — Vi mene volite!

Da, takvo što možeš reći kad znaš da nema ljubavi! Lakrdijaš poskoči uvis od smijeha, prođe ga sjeta.

A ipak je ona istinu govorila: on ju je volio, uzvišenom ljubavi, kao što je volio uzvišeno i veliko u umjetnosti. Na dan njezine svadbe bijaše najveselijeg izgleda, ali je noću plakao. Da mu je svijet video iscereno lice, pljeskao bi.

Ovih je dana Kolombina umrla. Na dan njezina ukopa nije se Harlekin morao na daskama pojavit: ta bijaše rastuženi udovac. Upravitelj je morao pokazati nešto osobito veselo, kako svijet ne bi osjetio da nema lijepo Kolombine i lakog Harlekina. Zato je lakrdijaš morao dvostruko biti veseo. Plesao je i skakao očajan u duši, a ljudi mu pljeskali i vikali: »Bravo! Bravissimo!« Izazivali ga pred zastor, bio je nenadmašiv.

Sinoć, poslije predstave, mala nakaza izide iz grada na osamljeno groblje. Na Kolombininu grobu vjenac sasvim uveo. Lakrdijaš sjede. Valjalo je tu sliku naslikati! Podnimio se obadvjema, oči u me upro; bijaše poput nadgrobnika: lakrdijaš na grobu — neobično i smiješno. Da je svijet video svog ljubimca, i sad bi mu pljeskao: bravo, lakrdijašu! Bravo, bravissimo!

Sedamnaesta večer

Čuj što je Mjesec kazivao:

Vidjeh kadeta što je postao časnikom, vidjeh ga kako se prvi

put odijeva u svoju divnu odoru; vidjeh mladu djevojku u plesnoj gali, mladu kneževsku zaručnicu sretnu u svečanoj haljini, no nikad ne vidjeh blaženstva što ga večeras ugledah u nekog djeteta, u četirigodišnje djevojčice; dobila novu modru haljinu, novi ružičastocrveni šešir; lijepo se odjenula te je sva ona krasota na njoj za svjetlom uzdisala, jer mjeseceve zrake što probijahu kroz prozor bijahu preslabe: drugo svjetlo tu bijaše potrebno. Djevojčica se ukočila poput lutke, u strahu ruke odmakla od haljine, a prste držala raširene. O, kako joj oči i cijelo lice sijahu blaženstvom!

— Sutra ćeš izići! — reče joj majka.

A djevojčica pogleda gore na svoj šešir pa dolje na haljinu.

— Majko, što li će pomisliti psi kad me vide u svem ovom sjaju!

Osamnaesta večer

Pripovijedao sam ti o Pompejima — kaza Mjesec — o mrtvom onome gradu što je među živima izložen da ga gledaju; poznajem drugi, još neobičniji, koji nije mrtav, ali je sablast od grada.

Gdje god prska vodoskok u mramornoj kamenici, meni je kao da slušam priču o gradu što plovi. Da, o njemu bi mlaz vode mogao pričati! O njemu bi valovi na žalu mogli pjevati!

Nad morskim površjem često lebdi magla kao kakva žalobna koprena: zaručnik je mora mrtav, dvori mu s gradom sada nadgrobnik. Znaš li taj grad? U njemu se nikad ne čuje kotrljanje kola niti udar konjskih kopita na njegovim ulicama; po njemu ribe plove, a tamne gondole sablasno klize preko zelene vode.

Pokazat će ti Forum — proslijedi Mjesec — najveći trg ondje; pomislit ćeš da si u gradu priča. Između širokih kamenih ploča trava raste, a u zoru na tisuće pitomih golubova leti oko trnja što se slobodno i visoko uzdiže. Sa tri strane okružuju te hodnici na lukove. Tu sjedi Turčin s dugim kamišem na luli, lijep mlad Grk naslonio se na stup, gleda uzdignute trofeje: visoka kopinja od zastava što na staru slavu podsjećaju. Zastave vise poput žalobnih koprena. Ondje se odmara djevojka: na zemlju spustila teška vedra vodom napunjena, a obramnjača na kojoj ih nosi stoji joj na ramenu: naslonila se djevojka na jarbol pobjede.

Što pred sobom vidiš, nisu nikakvi vilinski dvori: to je crkva s

pozlaćenim kupolama i zlatnim kuglama što na mome svjetlu blistaju; krasni brončani konji gore na crkvi putovali kao onaj brončani konj iz priče; putuju ovamo i onamo, i opet su tu. Vidiš li šaroliki sjaj po zidovima i staklima? Čini se kao da je genij išao za hirovima kakva djeteta ukrašujući taj neobični hram. A vidiš li na stupovima krilate lavove? Zlato još sja, ali su krila sapeta: lav je mrtav, jer je mrtav kralj mora; prazninom zjape velike dvorane, a gdje su nekoć skupocjene slike visjele, goli se zid pokazuje.

Lazzarone spava pod lukom kamo je nekoć samo visoko plemstvo smjelo zakoračiti. Iz dubokih studenaca — ili je to iz olovnih soba pokraj Mosta uzdisaja? — čuješ uzdah, kao da je nekadanj zveka tamburina na šarenim gondolama, kad se s raskošne galije bacao prsten u Jadran, u Adriju, kraljicu mora.

Zavij se u maglu, Adrijo! Udovičkim velom pokrij svoje grudi i grobnicu svoga zaručnika — mramornu, sablasnu Veneciju!

Devetnaesta večer

Zavirih u veliko kazalište — kaza Mjesec. — Kuća bijaše dupkom puna: novi je glumac nastupao. Zrake mi kliznuše kroz malen prozor u zidu, a naličeno lice pritislo čelom o staklo: bio je to junak večeri. Viteška mu se brada kovrčala, ali mu suze bijahu u očima, jer su ga izviždali, s pravom isfućkali. Jadni momak! No jadnika ne trpe u carstvu umjetnosti. Duboko je osjećao umjetnost i zanosno ju volio, ali ona nije voljela njega.

Redateljevo zvonce zazvoni: »Smiono i hrabro junak se javlja«, stajalo je u ulozi — i njemu valjalo izići pred gledatelje kojima bijaše na smijeh.

Kad se gluma završila, vidjeh nekog čovjeka kako se zavijen plaštem šulja niza stube: bijaše to on, poraženi vitez večeri. Tehničari se među sobom sašaptavali, a ja podoh za grešnikom kući, gore u njegovu sobu. Objesiti se — to nije lijepa smrt, a otrova nema uvijek pri ruci. Znam da je na oboje pomisljao. Vidjeh kako napol sklopljenih očiju promatra u ogledalu svoje blijedo lice, da vidi bi li mrtav bio lijep. Čovjek može biti krajnje nesretan, a istodobno i krajnje tašt. Mislio je na smrt, pomisljao na samoubojstvo — čini mi se, sam je sebe oplakivao. Gorko je plakao, a kad se čovjek dobro isplače, onda se ne ubija.

Odonda je cijela godina prohujala. U nekom malom kazalištu prikazivali komediju. Bila je to siromašna družba što putuje. Opće vidjeh znano mi lice, naličene obraze, kovrčavu bradu. Opće pogleda u me, nasmiješi se — opće su ga časak prije izviđali, isfućkali ga bijedni gledatelji u jadnu kazalištu!

Večeras se kroz gradska vrata provezoše mrtvačka kola za kojima nikog ne bijaše. Odvezoše samoubojicu, našega naličenog, izviđanog junaka. Pratio ga samo kočijaš što je kolima upravljaо. Nikoga više ne bijaše, nikoga doli mjesečine. Pokopaše ga na groblju u kutu. Ondje će ubrzo porasti koprive, tamo će grobar bacati trnje i korov s drugih grobova.

Dvadeseta večer

Dolazim iz Rima — kaza Mjesec. — Ondje usred grada, na jednome od sedam brežuljaka, leže razvaline carske palače. U pukotinama u zidu raste divlja smokva te onu golotinju pokriva širokim sivozelenim lišćem. Među hrpmama ruševina, po zelenom lovoru grmlju korača magarac veseljeći se neplodnom čkalju. Odakle nekoć rimski orlovi uzlijetahu — *dodoh, vidjeh, pobijedih* — sad je ulaz u malu siromašnu kuću, zbijenu od ilovače, stisnutu među dva napukla mramorna stupa. Nad kosim se prozorima prevjesila vinova loza poput kakva žalobna vijenca. Tu živi starica sa svojom malom unukom: one sad vladaju u carskoj palači i strancima pokazuju potonulo blago.

Od raskošne prijestolne dvorane ostao samo goli zid, a tamni čempres svojom dugom sjenom pokazuje na mjesto gdje stajaše prijestolje. Zemљa leži lakat visoko iznad popucala tla.

Mala djevojčica, sada kćerka carske palače, često tu sjedi na svome stočiću kad večernja zvona zvone. Ključanicu na vratima, što su odmah ondje, naziva svojim balkonom: kroz nju vidi pol Rima, sve do moćnih kupola na Petrovoj crkvi.

I večeras bila tišina kao uvijek; dolje, u mojoj potpunoj svjetlosti, pokaza se mala djevojčica. Na glavi nosila glinen vrč antičkog oblika, pun vode; išla bosih nogu; na njoj kratka poderana haljina, poderani joj i mali rukavi na košulji.

Poljubih joj bijela okrugla ramena, crne oči i tamnu, sjajnu kosu. Poče se kući uspinjati po stubama, što bijahu strme, a složene

od mramornih komada i jedne napukle nadstupine.

Šareni joj gušteri preplašeno šuškali pokraj nogu, ali se ona nije bojala; već podiže ruku da zazvoni na vratima: zečja šapa obješena na uzici sad je zvono na carskoj palači. Djevojčica se načas zaustavila — na što li je mislila...?

Opet podje, ali se spotače, glineni joj vrč pade s glave i razbi se na mramornoj ploči. Ona briznu u plać, lijepa kćerka iz carske palače plakaše nad jadnim, razbijenim glinem vrcem. Stajaše tako bosonoga i plakaše, ne smjede povući za konopac od zvana na carskoj palači.

Dvadeset i prva večer

Više od četrnaest dana nije Mjesec zasjao, no sad ga opet ugledah: okrugao i svijetao stajaše pred oblacima što su polako plovili. Čuj što mi je pričao:

Išao sam za karavanom što je krenula iz nekog mjesta u Fezanu. Pred pješčanom se pustinjom zaustavila na nekoj solnoj ravnici što se sjala poput kakve ledene površine: pijesak ju je pokrivaо samo na jednom mjestu, stvarajući usku prugu. Najstariji među njima, komu je o pripasu visjela ploska s vodom, a na glavi mu bila vreća s kruhom što su ga zamijesili bez kvasa — taj najstariji štapom nacrta četverokut na pijesku, a u njemu napisа nekoliko riječi iz Kur'an-a; preko toga posvećenog mjesta prijeđe cijela karavana.

Mlad trgovac, sin sunca — vidjeh to po njegovim očima, vidjeh to po njegovu lijepom stasu — jahao na zadihanu bijelcu, utonuo u svoje misli. Je li možda mislio na svoju lijepu, mladu ženu? Svega su dva dana što je s lijepom mladom kroz gradske zidine prošla deva nakićena kožama i skupocjenim šalovima; udarali bubnji, orile se zurle, pjevale žene, a oko deve odjekivali veseli pucnji; najviše ih i najgromkih ispalio sam mladoženja — a sad evo s karavanom prolazi kroz pustinju.

Išao sam za njima nekoliko noći i video kako se odmaraju kraj studenca, između zakržljalih palmi. Devi što se srušila zaboli nož u grudi i na vatri pekli meso. Moje su zrake hladile užareni pijesak, moje su im zrake pokazivale crne gromade stijena, te mrtve otoke na neizmjernome pješčanom moru.

Na putu, gdje ne bijaše nikakvih tragova, ne naiđoše ni na kakva neprijateljska plemena, ne diže se nikakva oluja, ne zasuše karavanu pješčani stupovi što smrt donose. Kod kuće je lijepa žena molila za muža i oca.

— Jesu li mrtvi? — pitala moj zlatni rog. — Jesu li mrtvi? — pitala mi sjajnu ploču.

Sad je pustinja za njima. Večeras se odmaraju pod visokom palmom, oko njih kruži ždral na lakat dugim krilima, pelikan ih gleda s grana mimoze. Teške su slonovske noge izgazile bujno grmlje, skupina se crnaca vraća s tržišta iz unutrašnjosti. Žene s bakarnim ukrasima u crnoj kosi, u tamnomodrim haljinama, gone natovarene magarce na kojima spavaju gola, crna djeca. Crnac vodi na konopu mlada lava što ga je kupio. Približuju se karavani.

Mladi trgovac sjedi nepomičan i šutljiv: misli na svoju lijepu ženu, sanja u crnačkoj zemlji o svome bijelom, mirisnom cvijetu s onu stranu pustinje, podiže glavu i...

Dođe oblak i zastrije Mjesec, za njim drugi — te večeri ne čuh više.

Dvadeset i druga večer

Vidjeh kako neka djevojčica plače — reče Mjesec. — Plakala je zbog ljudske zlobe. Bijaše na dar dobila prekrasnu lutku. O, kako je bila lijepa i nježna ta lutka! Nije bila stvorena za nevolje na svijetu. No braća one djevojčice, veliki zločesti dječaci, pograbili lutku te je stavili na visoko drvo u vrtu, a onda pobegli.

Djevojčica ne mogaše lutke doseći niti joj pomoći da siđe, pa je zato plakala. I lutka je sigurno s njome plakala, ispružila ručice između zelenih grana i bila vrlo nesretna. Eto, to su jadi na svijetu, jadi o kojima majka tako često govoraše.

Jadna lutka! Već se počelo mračiti, a tek kad se zanoća! Zar će ostati na drvetu svu noć, sasvim sama? Ne, djevojčica ne bi to mogla podnijeti, srce bi joj prepuklo.

— Ostat ću kraj tebe! — kaza djevojčica, premda ne bijaše nimalo srčana.

Pričinjalo se djevojčici da sasvim jasno vidi gdje iz grmlja proviruju mali patuljci sa svojim visokim, šiljatim kapama, a na mračnoj stazi plešu duge utvare: sve se više približuju i pružaju ruke

prema drvetu, za lutkom što ondje sjedi, smiju se i prstom na nju upiru. Ah, kako se djevojčica bojala!

»No kad nemaš grijeha«, pomisli djevojčica, »onda ti zlo ništa ne može! A jesam li ja stogod zgriješila?«

I poče razmišljati.

»Ah, da!« prisjeti se. »Smijala sam se jednoj patki s crvenom krpicom na nozi. Tako smiješno šepa, pa sam se smijala, a grijeh je rugati se životnjama!«

Nato pogleda gore prema lutki:

— A jesi li se ti ismijavala životnjama? — upita je, a lutka kao da kimnu glavom.

Dvadeset i treća večer

Gledah dolje na Tirol — kaza Mjesec. — Tamne omorike bacahu oštare sjene po hridima. Promatrah svetog Kristofa kako s malim Isusom stoji po zidovima kuća, golem, od poda do zabata; sveti je Florijan lijevao vodu na kuću u ognju, a Krist visio krvavih rana na veliku križu kraj puta. Stare su to slike za nove naraštaje, no ja sam ih vidio kako se podižu, kako jedne za drugima dolaze.

Visoko gore, brijezu na obronku, poput lastavičeg glijezda visi osamljen samostan redovnica. Dvije sestre stoje u zvoniku i zvone. Obje mlade, pa im stoga pogled luta preko bregova, u široki svijet.

Dolje se cestom kotrljaju putnička kola. Odzvanja poštanski rog. Uboge duvne srodnih misli uprle oči u kola. Mladoj suza u oku zablistava.

Zvuk se roga gubio, jek se čuo sve slabije i slabije; samostansko mu zvono zaglušivalo zvuke što zamirahu.

Dvadeset i četvrta večer

Slušaj što je Mjesec pripovijedao:

Dogodilo se to u Köbenhavnu, mnoge su godine odonda prohujale; virio sam kroz prozor u siromašnu sobu. Otac i majka spavahu, ali njihov sinčić bijaše budan. Vidjeh kako se na postelji razmiču cvjetovima posute zavjese od katuna i kako iza njih proviruje dijete. Najprije pomislih da mališan gleda na bornholmsku

zidnu uru, išaranu crveno i zeleno; na uri sjedi kukavica, dolje vise teški olovni utezi, a njihaljka se sa sjajnom mjedenom pločicom njiše tamo-amo udarajući svoje »tik-tak«. Ali ne bijaše tako; dijete promatraše majčin kolovrat što je stajao odmah podno ure. To dječaku bijaše najdraža stvar u svoj kući, no nije smio u to dirati: čim bi kolovrat dodirnuo, dobio bi po prstima.

Dok bi majka prela, dijete bi sate i sate sjedilo kraj nje gledajući kako se kolo okreće i slušajući kako vreteno vrče; i dok bi tako gledao, mališan bi svoje misli namatao.

Ah, kad bi jednom i on smio presti na kolovratu! Otac i majka spavahu; mališan pogleda najprije na njih pa onda na kolovrat, a odmah se zatim iz postelje pomoli jedno golo stopalo, za njim izviri drugo, izvukoše se dvije nožice i — tap! — mališan stajaše na podu. Još se jednom okrenu da vidi spavaju li otac i majka. Kad se u to uvjeri, mališan se u svojoj kratkoj košuljici sasvim tiho prikrade kolovratu i poče presti. Uzica spade s vretena, i sad se kolo još brže zavrđe...

Poljubih mališanu zlatne uvojke i jasne modre oči. Da, ljupke li slike!

Majka se uto probudi, odmaknu zavjesu i pogleda: pomisli da vidi patuljka ili kakva drugog malog duha.

— Za ime Božje! — izusti ona i u strahu gurnu muža u slabinu.

Muž rasklopi oči, protare ih rukom te pogleda na mališana što se unio u svoj posao.

— Pa to je naš mali Bert! — kaza on.

Okrenuh oči s ove siromašne sobe — daleko ja naokolo gledam — pa u isti čas zavirih u dvorane vatikanske, gdje stoje bogovi isklesani u mramoru. Obasjah Laokoontov skup — činilo se da kamen uzdiše, utisnuh tih cjelev Muzama na grudi — mislim da su grudi zadrhtale. No najduže se moje zrake zadržaše na skupu Nila, na golemom bogu. Naslonjen na Sfingu, leži bog zamišljeno, utonuo u snove, kao da razmišlja o vjekovima što prolaze; oko njega se s krokodilima igraju amoreti. U rogu izobilja, prekrštenih ruku, gledajući velikoga, ozbiljnog riječnog boga, sjedi sasvim malen Amor — prava slika onog dječaka za kolovratom; bijahu isti potezi, iste crte. I tako stoji dijete od mramora, živo i ljupko, premda se od onog vremena kad je u mramoru isklesano, kolo godina okrenulo više od tisuću puta.

Isto onoliko puta koliko je mališan u onoj siromašnoj sobi

okrenuo kolo na kolovratu, okrenulo se i vrtjelo veliko kolo i još se vrti, dok vrijeme opet stvori mramorne bogove kao što su ovi.

Odonda su eto prohujale mnoge godine. Jučer pak — proslijedi Mjesec svoje kazivanje — pogledah na neki zaljev na istočnoj obali Sjaellanda: krasne šume, visoki brežuljci, stari vlasteoski dvor sa crvenim zidovima, labudovi u opkopima, a u pozadini maleno mjesto sa crkvom među voćnjacima. Mnogi čamci, svi sa zubljama, plove mirnim vodenim površjem. Ne svijetle te zublje u lovnu na jegulje — ne, to je svečanost. Glazba romoni, zvuci se pjesme čuju, a u jednom čunu стоји onaj koga slave: visok, stasit čovjek u široku orgtaču; oči mu modre, a kosa duga i bijela.

Odmah sam ga prepoznao i pomislio na Vatikan sa skupom Nila i s ostalim mramornim bogovima; sjetih se male, sirotinjske sobe, mislim negdje na Grönnegadeu, gdje je mali Bertel u kratkoj košulji sjedio za kolovratom i preo.

Kolo se vremena okrenulo, novi su bogovi iskrslji iz kamena...
— Hura! — orilo se sa čamaca. — Živio Bertel Thorvaldsen!

Dvadeset i peta večer

Dat ёti sliku iz Frankfurta — prozbori mi Mjesec. — Ondje sam osobito promatrao neku zgradu: nije to bila kuća u kojoj se radio Goethe, ne bijaše to ni stara vijećnica, gdje još na prozorima s rešetkama strše rogate glave volova što su ih pekli i dijelili prilikom carske krunidbe; bila je to građanska, zeleno olicena kuća, jednostavna, na uglu Židovske ulice: Rothschildova kuća.

Gledao sam unutra kroz otvorena vrata, stubište bijaše jako rasvjetljeno: tu stajahu sluge s upaljenim svijećama u teškim srebrnim svijećnjacima te se duboko klanjahu pred starom gospodom koju su niza stube nosili u naslonjaču.

Vlasnik je te kuće stajao otkrite glave i s poštovanjem staroj gospodi cijelunuo ruku. Bijaše to njegova majka. Ona ljubazno kimnu glavom i njemu i slugama, a ovi je odnesoše u malu kuću na uskoj, mračnoj ulici.

Tu je ona živjela, tu djecu izrodila, tu im je sreća procvala. Da napusti tu prezrenu ulicu, tu malu kuću, možda bi ih sreća napustila; tako je ona vjerovala.

Mjesec nije više pričao, jer me večeras samo na kratko pohodio, no ja sam mislio na onu staru ženu u uskoj, prezrenoj ulici. Samo da je jednu riječ izustila, imala bi sjajnu kuću na Temzi, samo jednu riječ, i njezina bi vila ležala u Napuljskom zaljevu.

»Da napustim malu kuću gdje je mojim sinovima sreća procvala, možda bi ih sreća napustila!«

To je paznovjerje, ali posebne vrste: upoznaš li priču i sliku, vidiš, dosta su ti dvije riječi da je razumiješ, dvije riječi ispod slike:
Jedna majka!

Dvadeset i šesta večer

Bijaše to jučer u zoru — pripovijedao mi Mjesec. — Promatrao sam dimnjake u velikom gradu, ali se ni jedan još nije pušio. U taj se čas iz jednog od tih dimnjaka pomoli glavica, zatim se pojavi polovina tijela, ruke počivahu dimnjaku na rubu.

— Hura!

Bio to mali dimnjačar-naučnik što se prvi put u životu popeo na vrh dimnjaka i glavu iz njega pomolio.

— Hura!

Da, bijaše to nešto sasvim drugo negoli naokolo puziti po uskim cijevima i tjesnim kaminima!

Zrak je svježe strujao, mali je dimnjačar mogao vidjeti preko cijelog grada, sve do zelene šume.

Iziđe sunce; okruglo i veliko, obasjalo mu lice što se blistalo od sreće i blaženstva, premda bijaše dražesno čađu namazano.

— Sad me može cio grad vidjeti! — povika mali dimnjačar. — Može me vidjeti i mjesec i sunce. Hura!

I zavitla svojom metlom.

Dvadeset i sedma večer

Sinoć pogledah na neki grad u Kitaju — kaza Mjesec. — Svojim zrakama obasjah duge, gole zidove što stvaraju ulicu. Tu i tamo doduše vidiš poneka vrata, ali zaključana, jer što Kinez mari za vanjski svijet. Rebrenice gusto spuštene na prozorima iza kućnog zida, samo kroza stakla na hramu blijedo svjetlo svjetluca.

Pogledah unutra i opazih šarolik sjaj. Od poda sve do stropa

same slike u jarkim bojama i u bogatoj pozlati: prikazuju moć bogova na ovom svijetu.

U svakoj udubini kipovi, ali gotovo sasvim zastrti širokim draperijama i zastavama što vise. Pred svakim božanstvom — sva su od kositra — stoji malen žrtvenik s posvećenom vodom, sa cvijećem i voštanicama što gore.

Sasvim pri vrhu, najuzdignutije, stoji Fu, najviše božanstvo, nakićeno svilenim ruhom u svetoj žutoj boji. Žrtveniku u podnožju sjedi živo biće, mlad svećenik. Čini se da molii, no kao da je usred molitve utonuo u razmišljanje; zacijelo je pomislio na kakav grijeh, jer mu se zažariše obraz, a glava niže sagnu.

Jadni Sui-Hung! Da nije možda sanjao o tome kako iza dugog zida na ulici radi u malenu vrtu što se nalazi pred svakom kućom, pa mu to bilo kudikamo milije nego čuvati voštanice u hramu?

Ili je poželio da sjedi za bogatim stolom pa da poslije svakog jela otire usta srebrnim papirom?

Ili pak njegov grijeh bijaše toliki da bi ga nebesko carstvo smrću kaznilo usudi li se izustiti ga?

Nisu li se to njegove misli usudile poći za barbarskim brodovima u njihovu domovinu, u daleku Englesku?

Ne, njegove misli nisu išle u takve daljine, a ipak bijahu grešne, kakve se mogu roditi u toploj krvi mladosti, grešne tu u hramu, gdje ga gleda Fu, tu pred svetim kipovima tolikih bogova.

Znam kuda su mu misli bludjele.

Sasvim na kraju grada, na ravnу, popločenu krovu, gdje se ograda činila kao da je od porculana, gdje stajahu krasne vase s velikim, bijelim zvončićima, sjedila dražesna Pe, uskih, nestrašnih očiju, punih usana i neobično sitnih nogu; cipele u nje bijahu uzane, stezale je, ali još ju više oko srca stezalo; ona podiže nježne, oble ruke, a svila zašušta.

Pred njom bijaše staklena posuda sa četiri zlatne ribice. Lagano provuče kroz vodu šareno islikanim i lakom premašanim štapićem, da, sasvim lagano, jer je razmišljala.

Da nije možda mislila o tome kako su ribice bogato zlatom odjevene, kako bezbrižno žive u staklenoj posudi i obilnu hranu dobivaju, a kako bi ipak bile mnogo sretnije da su na slobodi?

Da, lijepa je Pe znala što je sloboda. Misli joj plovile daleko od kuće, letjele sve do hrama, no nije ih onamo pobožnost vodila.

Jadna Pe, jadni Sui-Hung! U mislima bijahu jedno, ali moje

hladne zrake padahu među njih poput kerubinova mača.

Dvadeset i osma večer

Utiha se razlila morem — pripovijedao Mjesec — voda bila prozirna kao čisti zrak kojim sam brodio, tako prozirna da sam duboko moru pod površjem video neobične biljke, što se poput divovskih stabala u šumi na svojim sežnje dugim stabljikama uzdizahu prema meni; povrh njihovih vršaka plivahu ribe.

Visoko u zraku letjelo jato divljih labudova. Jednome u jatu malaksala krila, te padao sve niže i niže. Očima je slijedio zračnu karavanu što se sve više udaljavalala.

Raširenih se krila spuštao i tonuo, kao što mjehur od sapunice pada na tihom zraku.

Kad se dotaknuo vode, glava mu klonu natrag među krila. I tako je tiho ležao kao lotosov cvijet na mirnu jezeru.

Podiže se vjetar i uzburka vodenu površinu, tako svijetu kao da je to eter što se uzbibao u velikim, širokim valovima; labud uzdigne glavu, a blistava mu voda prijeđe preko grudi i leđa kao kakav organj.

Zarudi zora i rumenilom ozari oblake, a labud se s novom snagom uzvi uvis, poletje prema suncu što se rađa, prema modrikastoj obali kamo je odletjela zračna karavana. No letio je sam, sa čežnjom u grudima.

Sam je letio povrh modrih, ustalasanih voda.

Dvadeset i deveta večer

Evo ti jedne slike iz Švedske — kaza Mjesec. — Između tamnih jelovih šuma, blizu sjetnih obala Roxena, stoji stara samostanska crkva Wreta.³¹ Prođoh svojim zrakama kroz rešetke u zidu i zavirih u prostrane svodove, gdje kraljevi počivaju u kamenim ljesovima.

U zidu nad njima, kao slika zemaljskog sjaja, stoji kraljevska

³¹ Wreta, po novom švedskom pravopisu Vreta — samostan i crkva iz 12. stoljeća u švedskom okružju Östergötland. U toj su crkvi grobovi švedskih kraljeva iz srednjeg vijeka. — *Prev.*

kruna, ali je od drveta, obojena i pozlaćena; drži je drven klin u zid zabijen. Crv je rastočio pozlaćeno drvo, a pauk ispreo mrežu od krune do kamenog kovčega — žalobnu zastavu, prolaznu, kao što je prolazna i tuga za pokojnima.

Kako li samo tiho počivaju! Tako ih se jasno sjećam.

I sad im vidim drski smijeh na usnama što su tako moćno i odlučno izražavale radost ili žalost.

I kad parobrod onamo klizne između brda kao kakva ukleta lađa, često stranac uđe u crkvu, obide grobove, pita za imena kraljeva, a imena zvuće zaboravljeni i mrtvo; zatim pogleda krune što ih je crv izjeo, smiješi se, a ako je baš pobožan, u osmijehu mu se tuga odrazi.

Spavajte, mrtvi! Mjesec vas se sjeća. Mjesec noću šalje svoje hladne zrake u vaše tiho carstvo, nad kojim visi kruna od borova drveta.

Trideseta večer

Odmah kraj ceste — reče Mjesec — stoji krčma; njoj je preko puta velika kolnica, kojoj su upravo krov pokrivali. Pogledah kroz grede i otvore na tavanici u neugodan prostor u kojem puran kunjaš na gredi, a sedlo počivaše u praznim jaslama. U sredini stajahu putnička kola.

Ljudi su još čvrsto spavalii, konji bili napojeni, a kočijaš se ispružio, premda je — to ja najbolje znam — dobro spavao više od pol puta.

Vrata na sobi u kojoj je kočijaš spavao stajala otvorena, a postelja bila kao da je sve u njoj izvrnuto. Na podu bio svijećnjak sa svijećom što dogorijevaše i onim kusatkom, posljednjim dijelom, usadenim u dnu svijećnjaka.

Hladan je vjetar propuhavao, a vrijeme bilo bliže osvitu negoli ponoći.

Na podu spavala obitelj — glazbenici potukači. Otac i mati zacijelo sanjahu o vatrenoj tekućini u boci, a blijeda djevojčica o vreloj suzi u oku. Harfa im bijaše više glave, a do nogu pas ležao.

Trideset i prva večer

Bijaše to u nekome pokrajinskom mjestu — kazivao mi Mjesec. — Vidjeh to doduše lani, ali što smeta kad sam sve jasno vidoio. Večeras o tome čitah u novinama, no u njima baš ne bijaše tako jasno.

U krčmi, dolje u dvorani, sjedio za večerom nekakav medovođa. Medvjed stajao vani, privezan iza gomile drva, jadni medo koji nije nikome zla učinio, premda naizgled bijaše goropadan.

Gore, u sobi u potkroviju, u mojim se zrakama igralo troje male djece. Najvećem mogaše biti kojih šest godina, a najmanjem ne više od dvije. »Tup-tup! Tup-tup!« čulo se uza stube. Tko bi to mogao biti?

Vrata se širom otvoriše, a na njima se pojavi veliki, rutavi medvjed! Dosadilo mu stajati dolje u dvorištu, pa našao put uza stube.

Sve sam vidoio — kaza Mjesec. — Djeca se toliko uplašila velike, rutave životinje da se svako zavuklo u svoj kut, no medvjed ih sve troje pronašao, dodirnuo ih njuškom, ali im ništa nije učinio.

»Zacijelo je to kakav velik pas«, pomisliše djeca pa ga počeše milovati.

Medvjed leže na pod, a najmanje se od ono troje djece poče preko njega valjati i s njime se igrati zavlačeći svoju zlatnu rudastu glavicu u debelo, suro krvnno medvjede.

Najstariji dječak nato uze svoj bubanj i poče bубnjati da je sve tutnji, a medvjed ustade, uspravi se na stražnje noge te okrenu plesati da bijaše prava milina!

Dječaci dohvatiše svoje puške, jednu tutnuše i medvjedu u šape, a medo je valjano prihvati — divna druga u njemu nađoše — pa svi stadoše koračati: jedan, dva! jedan, dva!

Uto netko primi kvaku, vrata se otvoriše — bijaše to majka one djece.

Da si je vidoio kako se prestrašila! Zanijemjela od straha, problijedila u licu kao stijena, ostala napol otvorenih usta, izvaljenih očiju.

Ali joj najmlađi dječak radosno kimnu glavom i svojim jezikom glasno uzviknu:

— Igramo se vojnika!
Potom dođe i medovođa.

Trideset i druga večer

Hladan i jak vjetar hukao, oblaci se nagonili, tako da sam mogao samo kadikad Mjesec ugledati. Evo, što mi je pripovijedao:

Kroz tihi zračni prostor gledam dolje na oblake što plove, gledam kako velike sjene klize preko zemlje. Maločas pogledah na kaznionicu: pred njom stoje kola koja će odvesti nekog zatvorenika.

Kroz rešetke na prozoru prodrijeh svojim zrakama sve do zida: tu na zidu zatvorenik na odlasku pisaše nekoliko redaka. Ne bijahu to nikakve riječi — bijaše to melodija, izljev njegova srca u posljednjoj noći što je tu provodi.

Vrata se otvoriše, izvedoše ga, a on uprije pogled u moju okruglu ploču... oblaci naiđoše među nas, kao da ne smjedosmo jedan drugome vidjeti lice.

On se uspe u kola, vrata se za njim zatvoriše, bič zapucketa, a konji zagrabiše u gustu šumu, kamo ga moje zrake ne mogoše slijediti.

Opet pogledah kroza zatvorske rešetke; zrakama počeh kliziti po melodiji urezanoj na zidu — po njegovu posljednjem zbogom! Gdje riječ ne zbori, govore zvuci. Ali moje zrake mogahu samo pojedine kajde rasvijetliti, veći će mi dio zauvijek ostati taman.

Kakva to bijaše himna smrti što je napisa? Bijahu li to zvuci radosti? Odveze li se u smrt ili dragoj u zagrljaj? Mjesčeće zrake ne čitaju sve ono što smrtnici pišu.

Kroz veliko zračno prostorje gledam dolje na oblake što plove, gledam kako velike sjene klize preko zemlje.

Trideset i treća noć

Jako volim djecu — kaza Mjesec. — Mališani su tako zabavni. I kad najmanje na me misle, često provirim između zavjese i prozorskog okvira te pogledam u sobu. Tako je zabavno vidjeti ih gdje i sami pomažu kad ih razodijevaju.

Najprije se iz haljinice pomoli golo, malo, okruglo rame, zatim ispuzi ruka, ili pak gledam kako izuvaju čarapicu, iz koje se ukaže

lijepa nožica, bijela i čvrsta, nožica koju moraš poljubiti, i ja je poljubim.

Večeras, to bih ti htio ispričati, večeras pogledah na prozor na kojemu zavjese ne bijahu navučene, jer nikoga nema sučelice.

Unutri vidjeh čitavo jato mališana, braće i sestrica. Među njima bila i djevojčica od samo četiri godine, ali je svoj Očenaš znala dobro kao i drugi. Svake večeri majka sjedne na njezinu postelju i sluša kako moli; tada djevojčica dobije cjelov, no majka ne odlazi dok djevojčica ne zaspí, a to je bivalo brzo: zaspala bi čim bi oči sklopila.

Večeras dvoje starije djece bilo nešto divlje; jedno skakalo na jednoj nozi u svojoj dugoj noćnoj košulji, a drugo se popelo na stolac i na se navlačilo odjeću svih ostalih: živa je slika, govoraše, a drugi morahu pogadati.

Treće i četvrto dijete slagalo igračke u ladicu, jer tako mora biti. Na najmanjoj postelji sjedila majka, koja im zapovjedi da se umire, jer je djevojčica molila Očenaš.

Pogledah unutra preko svjetiljke — kaza Mjesec. — Četirigodišnja djevojčica sjedi u svojoj postelji, u bijeloj, mekoj presvlaci, sklopila ručice, lice joj svečano — naglas moli svoj Očenaš.

— Što je to? — upita majka prekinuvši je usred molitve. — Kad si kazala »Kruh naš svagdanji daj nam danas...« još si nešto rekla što ne razumijem. Što je to? Reci mi!

Djevojčica šuti i zbumjeno gleda u majku.

— Što to još veliš poslije »Kruh naš svagdanji daj nam danas...«?

— Ne ljuti se, slatka majčice! — uzvraća djevojčica. — Molila sam: »i mnogo maslaca na kruhu!«

SANAK

Na cijelom svijetu nema nikoga tko bi znao toliko priča koliko ih Sanak³² zna. Taj vam umije pričati!

Uvečer, dok djeca još pristojno sjede za stolom ili za svojim klupama, prikrada se Sanak; došulja se uza stube, ide sasvim tiho, u samim čarapama, nečujno otvori vrata i brzo djeci u oči uštrca slatkog mlijeka, tako malo a ipak toliko da im se oči sklope, te ga ne mogu vidjeti. On im zatim šmugne za leđa pa im nježno puše u zatiljak; glava im oteža, ali ih ne boli, jer Sanak djeci samo dobro čini: on ne želi drugo doli da budu mirna, a najmirnija su kad ih stave u postelju.

Moraju biti mirna da bi im on mogao priče pričati.

Dok djeca spavaju, sjedi Sanak na njihovoј postelji te im pripovijeda.

Sjajno je odjeven, kaput mu je od čiste svile, samo mu boje ne možeš odrediti, jer se preljeva i zeleno, i crveno, i modro — svaki put drugačije kako god se okrene.

Pod svakom miškom nosi kišobran: jedan je išaran slikama — taj otvara nad dobrom djecom, pa svu noć sanjaju prekrasne bajke; drugi mu je kišobran bez ikakvih slika — taj razapinje nad neuljudnom i zločestom djecom, te ona tupo spavaju i tako dočekaju jutro a da nisu ništa sanjala.

Sada ćemo čuti kako je Sanak tjedan dana svake večeri dolazio malom dječaku koji se zvao Hjalmar; čut ćemo što mu je sve pričao.

Sedam je to priča, jer je i sedam dana u tjednu.

Ponedjeljak

— Čuj me! — reče Sanak uvečer kad je Hjalmara spremio u postelju. — Sad ćeš vidjeti krasotu!

Na te riječi sve cvijeće u loncima poraste, pretvori se u veliko drveće, raširi svoje dugo granje ispod stropa i po zidovima, tako te soba bijaše poput kakve divne sjenice; grane se osule cvijećem, a

³² U izvorniku: Ole Luköje (doslovno prevedeno: Ole Sklopioči). Tako se u pučkom vjerovanju na Sjeveru zove duh što ljudima spušta san na oči; nešto kao bog sna, Morfej. Mnoge duhove iz nordijske mitologije nordijska umjetnost prikazuje kao dječake ili patuljke. — *Prev.*

svaki cvijet ljepši od ruže; cvijeće lijepo miri, a kad ga okusiš, slađe je od meda. Voće sija poput zlata, posvuda obilje kolača što pucaju od groždica, neopisiva divota!

Najedanput strašna vika i zapomaganje iz ladice u stolu gdje bijahu spremljene Hjalmarove knjige.

— Što bi to moglo biti? — upita Sanak i otvori ladicu.

Kad tamo, a to na ploči gužva i graja: kriva se brojka uvukla u računski zadatak, pa se prave brojke uskomešale i napravile strku; pisaljka, obješena o pločicu, poigrava poput kakva psetanceta — htjela računskom zadatku priskočiti u pomoć, ali nije mogla.

I u Hjalmarovoј pisanki buka i strka — uho vrijeda. Na svakoj strani stajala ozgo do dolje lijepo ispisana sva velika slova, jedno ispod drugoga; kraj svakoga velikog slova stajalo po jedno malo. Bijaše to uzorak, preglédalica, prema kojoj se imalo pisati. Odmah do tih lijepih slova nizala se druga: njih je ispisao Hjalmar; mišljahu da su nalik na ona, ali se nisu ravno držala, nego kao da su nekako izišla iz reda i spoticala se.

— Pogledajte! Ovako treba da se držite — govorila slova iz preglédalice. — Gledajte: treba da stojite malo koso, ali ipak čvrsto.

— Rado bismo tako — rekoše Hjalmarova slova — ali ne možemo: suviše smo slabi.

— Onda vam treba dati ribljeg ulja! — umiješa se Sanak.

— Ne, nipošto! — povikaše Hjalmarova slova pa se ispraviše i poredaše da ih bijaše milina pogledati.

— Danas nema priče! — kaza Sanak. — Sad ih moram vježbatи: jedan, dva! jedan, dva!

I tako je vježbao slova, a ona se uspravila i poredala poput uzor-slovâ.

Kad je Sanak otisao, a Hjalmar ujutro pogledao svoju pisanku, slova u njoj jadna ko i prije.

Utorak

Čim je Hjalmar legao, dodirnu Sanak svojom čarobnom štrcaljkom sve stvari u sobi, te one odmah oživeše i počeše govoriti. Sve su stvari govorile samo o sebi — sve, osim pljuvačnice: ona je šutjela i ljutila se što su toliko tašte te govore samo o sebi, misle samo na sebe, a nitko ni da se obazre na nju koja skromno stoji u kutu i dopušta da svatko u nju pljune.

Iznad niskog ormara s ladicama visjela velika slika u pozlaćenu okviru; na slici lijep krajolik s visokim, starim drvećem, sa cvijećem u travi, s velikom rijekom što protječe iza šume, vijuga pokraj mnogih dvoraca i utječe u daleko sinje more.

Sanak dodirnu sliku svojom čarobnom štrcaljkom, a na slici zapjevaju ptice, grane se na drveću stanu svijati, oblaci nebom zaplove tako naravno te im se mogla vidjeti sjena gdje po krajoliku klizi.

Sanak podiže malog Hjalmara slici na okvir, te dječak zakorači u sliku i zagazi u visoku travu. Sunce ga obasjavao kroz granje, te on potrči prema vodi i uđe u čun što se ondje nalazio. Čun bijaše crveno i bijelo obojen, jedra mu blistala poput srebra. Šest labudova, sa zlatnim ogrlicama oko vrata i s blistavom modrom zvijezdom na glavi, povezoše čun ispred zelenih šuma, gdje drveće pripovijedaše o razbojnicima i vješticama, a cvijeće o krasnim malim vilama i o tome što su mu leptiri kazivali.

Za čunom plovile najljepše ribe, sa srebrnim i zlatnim ljuskama, te kadikad poskakivale iznad vode i praćakale se, a ptice, crvene i modre, male i velike, pratile čun leteći u dva golema jata; mušice se igrale po zraku, a hruštevi zujali »zu-zu!«. Sve je krenulo Hjalmaru pratiti, sve imalo svoju priču i htjelo je pričati.

Da, krasne li vožnje!

Šume na obali sad bijahu guste i tamne, sad se opet pretvarahu u prekrasne vrtove, pune sunca i cvijeća; tu i tamo veliki stakleni i mramorni dvori, na njihovim balkonima sve same carevne i kraljevne — sve redom male djevojčice koje Hjalmar poznaje, jer se s njima igrao. Sve one ispružile ruku, a svakoj u ruci prekrasan praščić od marcipana kakva još ne vidje ni u kojoj slastičarnici. Hjalmar bi prolazeći pograbio praščića za jedan kraj, a kraljevna drugi čvrsto držala, i tako bi svakom u ruci ostao jedan dio: kraljevni manji, a Hjalmaru veći.

Pred svakim dvorom mali kraljevići držali stražu, isukane zlatne sablje naslanjali na rame, a sipali same grožđice i limene vojниke.

To bijahu pravi kraljevići!

Hjalmar je prolazio sad kroza šume, sad kroz velike dvorane, sad opet posred kakva grada; tako je prošao i gradom gdje je živjela njegova dadilja koja ga je nosila kad još bijaše sasvim malen i koja ga je tako voljela. Ona ga ljubazno pozdravi, mahnu mu rukom i

zapjeva krasnu pjesmicu što ju je sama sastavila i Hjalmaru posvetila:

*Mislim na te, čedo drago,
svud te miso moja prati,
meni ti si cijelo blago,
bez tebe su mučni sati.
Kraj kad dođe mojoj sreći
(tepaš li još, kako volim?),
moradoh ti zbogom reći —
sad se za te Bogu molim.*

Sve su ptice pjesmu pratile, cvijeće plesalo na stabljikama, a staro drveće granjem mahalo, kao da i njima Sanak priča priče.

Srijeda

Vani kiša pljuskom lila. Hjalmar je i u snu čuo kako pljušti, pa kad je Sanak otvorio jedan prozor, a to voda došla sve do prozorskog podboja, ondje bilo cijelo jezero, a pred samom kućom stajao krasan brod.

— Hoćeš li sa mnom, mali Hjalmare? — pozva ga Sanak. — Noćas ćemo u strane zemlje, a ujutro smo opet kod kuće.

Začas stajaše Hjalmar u nedjeljnomy odijelu na prekrasnoj lađi; vrijeme se razvedrilo, i lađa zaplovili ulicama, obide crkvu te isplovi na pučinu. Dugo su plovili dok ne izgubiše kopno iz vida.

Na putu opaze jato roda; i rode su dolazile iz domovine i letjele u toplije krajeve. Letjele su jedna za drugom, a već podugo bijahu na putu. Jedna se među njima toliko umorila da je krila gotovo i nisu mogla dalje nositi. Bijše posljednja u redu. Naskoro zaosta podobar dio puta za drugima, dok najposlije raširenih krila ne poče padati sve niže i niže. Roda još nekoliko puta pokuša zamahnuti krilima, ali uzalud: bijaše smalaksala. Noge joj se dotaknuše konopa na brodu, te ona kliznu niz jedro i pade na palubu.

Najmlađi mornar podiže rodu i zatvori je u kobaču, među kokoši, patke i purane. Jadna roda stajala sva zaplašena među njima.

— Gledajte je! Ko-ko-ko! — kokodakale kokoši.

— Tko ste vi? — zapitao je puran i naduo se što je više mogao.

A patke uzmicale i gurale se skričeći: »pat-pat! žuri-žuri!«.

Roda pak pripovijedala o toploj Africi, o piramidama i o noju što pustinjom juri poput divljeg konja... Pripovijedala roda, ali patke nisu razumjele ništa od svega što je roda kazivala, nego se među sobom gurkale: »Zar ne, kako je glupa?«

— Baš je glupa! Glu-glu-glu! Pur-pur-pur! — glogotao i purlikao puran.

Roda nato sasvim ušutje; zagnala se u misli o svojoj Africi.

— Imate lijepe, tanke noge — priklopili puran. — Pošto aršin?

— Ha-ha-ha! Pat-pat-pat! — prasnule u smijeh patke.

— Mogle biste se i vi nasmijati! — opet će puran. — Dosjetka bijaše duhovita. Ili je, možda, preplitka za vas? Ah, ah! Ovo stvorene nije mnogostrano. Bolje da se među sobom zabavljamo.

To reče pa poče kaukati, a za njim patke zaklocare »pat-pat, ga-ga!« — prava strahota, ma koliko same mislile da je zgodno i zabavno.

Hjalmar priđe kobači, otvori vrata i zovnu rodu, a ona za njim izide na palubu. Sad se odmorila; bi nekako kao da je Hjalmaru kimnula glavom u znak zahvalnosti. Roda nato razvi krila i poletje put toplih krajeva.

Zakáktale kokoši, zađaktale patke, a puran se sav zajapurio.

— Sutra ćemo s vama u lonac! — reče Hjalmar te se probudi i nađe u svojoj postelji.

Čudnovato mu je putovanje Sanak noćas priredio.

Četvrtak

— Gledaj, ali se nemoj bojati! — reče Sanak. — Evo, sad ćes vidjeti malog miša!

Rekavši to, pokaza mu lijepa, nježna mišića što ga je držao u ruci.

— Došao je da te pozove u svatove — nastavi Sanak. — Noćas svadbu slave dva miša što stanuju pod podom u smočnici twoje majke.

— A kako ću kroz mišju rupu? — poboja se Hjalmar.

— To je moja briga — uzvrati Sanak. — Već ću te ja smanjiti!

Nato Sanak dodirnu Hjalmara svojom čarobnom štrcaljkom, te on bivaše sve manji i manji, dok ne posta malen kao prst.

— A sad možeš uzeti odijelo limenog vojnika, mislim da će ti pristajati, a lijepo je kad se čovjek u društvu pokaže u odori.

— Hoću — kaza Hjalmar i začas bijaše odjeven poput najljepšega limenog vojnika.

— Izvolite sjesti u naprstak svoje majke, pa ћu imati čast da vas povezem — reče mu mali miš.

— Zaboga! Ne bih htio da se toliko trudite — uzvrati Hjalmar. I krenuše mišima na svadbu.

Najprije stigoše u dug hodnik ispod poda; hodnik bijaše osvijetljen komadićima trulog drveta, a upravo toliko visok da se kroza nj moglo proći u naprstku.

— Zar ne miriše lijepo? — upita Hjalmara miš koji ga je vozio.

— Sav je hodnik namazan kožom od slanine. Ne može biti ljepše!

Sad uđoše u svadbenu dvoranu. Na desnoj strani stajale gospode i gospodice mišice te šuskale i šaptale kao da se rugaju jedna drugoj; nalijevo stajala gospoda miši i capicama gladili brkove; nasred poda vidjeli se zaručnici gdje stoje u izdubljenoj kori sira i dugo se cjeливавi cijelom skupu na očigled — ta zaručnici su što stoje pred vjenčanjem.

Sve više i više pristizali uzvanici; sabralo ih se mnoštvo — umalo što ne pođe miš miša gaziti. Mladenci se sad postavili na sam prag, tako da se nije moglo ni van ni unutra.

I dvoranu, baš kao i hodnik, namazali slaninom; to, uostalom, bijaše i sva čast. Ipak, kao neku zaslalu, iznesoše zrno graška u koje je mali jedan miš iz obitelji svojim zubima urezao imena mlade i mladoženje, to jest početna slova njihova imena. To zaista bijaše nešto izvanredno.

Svi se miši složiše u tome da je svadba ispala da ne može bolje te da se već odavno nisu tako dobro zabavljali.

Kad se gosti počeše razilaziti, i Hjalmar krenu kući. Bio je zaista u otmjenu društvu, samo mu se trebalo dobrano skupiti, morao se smanjiti, a valjalo mu navući još i odoru limenog vojnika.

Petak

— Upravo je nepojmljivo — kaza Sanak — koliko je starijih ljudi koji bi me htjeli pograbiti i zadržati! A osobito bi me se rado domogli oni što im savjest nije čista. »Dragi mali Sanče«, salijetaju

me oni, »ne možemo ni oka sklopiti, već cijelu noć ležimo budni i gledamo svoja zla djela gdje nam kao ružni mali vragovi sjedaju na rub postelje i polijevaju nas vrelom vodom. Ta dođi i otjeraj ih, kako bismo mogli čvrsto usnuti.« I stanu duboko uzdisati: »Obilno ćemo te nagraditi! Laku noć, Sanče! Novac je na prozoru!« Ali ja ne radim za novac.

— Kamo ćemo noćas? — upita mali Hjalmar.

— Ne znam je li ti volja i noćas ići na svadbu; ova je drugačija od sinoćne. Dječko, velika lutka tvoje sestre, ona što prikazuje dječaka, ženi se lutkom Bertom; kako je lutki još i rođendan, neće uzmanjkatи darova.

— Znam ja to — reći će Hjalmar; — kad god lutkama trebaju nove haljine, sestra izmisli rođendan ili svadbu; tako je već stoput bilo.

— Noćas će im biti sto i prva svadba, ali i posljednja. Zato će biti nadasve lijepo. Pogledaj samo!

Hjalmar baci pogled onamo gdje bijaše stol.

Na stolu stajala kućica od ljepenke; svi prozori na kućici bili rasvijetljeni, a pred vratima se ukočili limeni vojnici s puškom. Zaručnici sjedili na podu, naslonjeni na noge od stola. Bijahu utoruli u misli, a imahu za to i razloga.

K njima stupi Sanak, koji je na se navukao crnu bakinu donju suknu, te ih vjenča.

Kad se obavilo vjenčanje, sve stvari i sav namještaj zapjevaše ovu lijepu pjesmu što ju je sastavila olovka, a što ide po napjevu povečerja:

*Kličemo pjesmom, svi u jedan glas:
Mladenci, sreća vijek pratila vas!*

*Dični ste, kočni — tko vam što može!
Ta znamo da ste od fine kože.*

*Pronoseć diku po lugu, gori,
mladenci, hora! pjesma se ori.*

Sad zaredaše darovi, ali mladenci odbiše da uzmu ma što od jestiva, jer im ljubav bijaše dovoljna.

— Bismo li pošli na ladanje ili čemo na put po tuđem svijetu?
— upita mladoženja.

Obratili se lastavici, koja je obišla mnoge krajeve, a upitaše za savjet i kokoš na dvorištu, koja je već pet puta izvela piliće.

Lastavica im pripovijedaše o divnim, toplim krajevima, gdje s vinove loze vise veliki i teški grozdovi, gdje je uzduh tako blag i gdje se brda uvijaju u boje kakvih u našim krajevima ne možeš ni na kojem brdu vidjeti.

— Sve, sve ali ništa bez našega zelenog kupusa, a njega ondje nema! — kokoš će svoju. — Jedno sam ljeto provela na ladanju sa svojim pilićima; ondje smo imali pješčanu jamu u koju smo smjeli zalaziti i po njoj vazda čeprkati, a bijaše nam slobodan ulaz i u vrt pun zelenog kupusa! O, što se zelenilo! Ne mogu zamisliti ništa ljepše.

— Kupus ko kupus — reče lastavica; — svuda je isti. A osim toga, ovdje je vrijeme često tako ružno!

— Na to smo već navikli! — kokoš će svoju.

— Ali je ovdje hladno, smrzava se!

— To je dobro za kupus! — opet će kokoš. — Uostalom, i mi znamo za vrućinu. Zar nismo prije četiri godine imali ljeto što je trajalo pet tjedana, s takvom žegom da se jedva disalo? Uz to, u nas nema ni otrovnih životinja što ih ondje poznaju, a nema ni razbojnika. Tko ne vidi da je naša zemlja najbolja, taj nije drugo doli zlottvor, taj nije vrijedan da u njoj živi!

Tu se kokoš rasplaka pa nastavi:

— I ja sam putovala! Vozila se preko dvanaest milja vlakom, u čabru pod klupom! Putovanje nije baš užitak!

— Da, da, naša je koka pametna glava! — priklopi lutka Berta.

— Nije mi stalo da idem u brda, jer se samo penješ i silaziš; ne, ne, bolje će biti da mi lijepo odemo na pješčanu jamu pa da se šetamo između kupusa!

I na tome ostade.

Subota

— Hoću li čuti koju priču? — upita mali Hjalmar čim ga je Sanak stavio u postelju.

— Večeras za to nemam vremena — uzvrati Sanak i nad Hjalmarom otvori svoj islikani kišobran.

Cio kišobran bijaše poput kakva velika kitajskog pladnja s modrim drvećem i šiljatim mostićima gdje stoje mali Kitajci i kimaju glavom.

— Do jutra treba da je cio svijet uredan i čist kako bi dočekao blagdan, jer je sutra nedjelja — reče Sanak. — Valja mi skoknuti na crkveni toranj, da vidim čiste li mali crkveni dusi zvona, kako bi sutra lijepo zvonila; moram zatim u polje, da vidim oprašuje li vjetar prašinu s trave i lišća, a što je najmučnije, valja mi poskidati sve zvijezde, da ih obrišem i olaštим! Stavit ću ih u pregaču, ali prije toga treba da svaku zvijezdu brojem označim, a i svako mjesto gdje je koja stajala, kako bih svaku mogao vratiti kamo pripada; inače ne bi čvrsto stajale; kad bi se onako otkidale i padale jedna za drugom, imali bismo previše okresnica, prečesto bismo gledali prosutak zvijezde.

— Hej, čujte, gospodine Sanče! — oglasi se stari portret što visi na zidu, tamo gdje je Hjalmarova postelja. — Ja sam Hjalmarov pradjed; zahvaljujem vam što mog praunika zabavljate pričama, samo vas molim da mu ne mutite pojmove. Zvijezde se ne mogu skidati i laštiti! Zvijezde su nebeska tijela kao što je i naša Zemlja, i to im valja.

— Hvala ti na opomeni, stari pradjede! — uzvrati Sanak. Najljepša hvala! Jesi glava obitelji, najstarija glava, ali sam ja stariji od tebe. Ja sam stari, drevni pogani; Rimljani i Grci nazivahu me bogom sna. Zalazio sam u najotmjenije domove, a i sad ih posjećujem. Ja se družim s bogatašem i siromahom. A sad pričaj sam!

To rekavši uze svoj kišobran i ode iz sobe.

— Gle, ni svoga mišljenja ne smiješ izreći! — promrsi pradjed na slici.

Uto se Hjalmar probudi.

Nedjelja

— Dobär večer! — pozdravi Sanak, a Hjalmar uljudno uzvrati te brzo skoči i pradjedovu sliku okrenu zidu, da se ne mijesha u razgovor kao minule noći.

— A sad mi moraš priče pričati: o pet zrna graška što bijahu u jednoj mahuni, o debeloj igli za krpanje što je umišljala da je tanka poput igle šivalice...

— Ni dobro ne valja kad ga je previše — reče Sanak. — Radije da ti nešto pokažem. Pokazat će ti svoju sestru: i ona ljudima dolazi u pohode kao i ja; ali samo jednom i nikad više. Kad kome dođe, ona ga sa sobom i odnese, uzme ga na svoga konja i priče mu priča. Svega dvije priče zna: jedna je tako lijepa da je nitko na svijetu ne može ni zamisliti, a druga je toliko ružna i strašna da se ne može opisati.

Rekavši to, Sanak uze malog Hjalmara, poneše ga prozoru i kaza:

— Eno moje sestre, moga dvojnika! Ime joj je Smrt. Vidiš, i nije tako strašna izgledom kao što je u slikovnicama, gdje je prikazuju kao kostur. Ne! Haljina je njezina srebrom vezena: to je najljepša konjanička odora; ogrnuta je plaštem od crne baršuna što za njom leprša. Gledaj kako jaše i trkom prolazi!

Hjalmar pogleda i vidje ju kako u trku prolazi te staro i mlado uzima na svoga konja. Neke stavlja sprijeda, neke straga, ali svakog pita za svjedodžbu: »Kako stoji s ocjenama?« »Dobro!« svi joj odgovaraju, ali ona ne vjeruje: »Čekajte da sama pogledam!« One koji imaju »dobar«, i »veoma dobar«, stavlja sprijeda i priča im krasnu priču, a one što imaju »dovoljan« i »nedovoljan«, smješta straga; za ove potonje bijaše ona ružna priča. Drhtali su i plakali, htjeli skočiti s konja, ali nisu mogli: bijahu za nj kao prirasli.

— Pa Smrt je najljepši Sanak! — uzviknu Hjalmar. — Ja se nje ne bojam.

— I ne treba da je se bojiš! — kaza Sanak. — Samo pazi da imaš dobru ocjenu!

— Da, to je poučno! — promrsi pradjedova slika. — Ipak vrijeti izreći svoje mišljenje!

Portret bijaše zadovoljan.

Eto priče o Sanku! A večeras neka ti sâm dalje pripovijeda.

SVINJAR

Bio jednom siromašan kraljević. Imao je i kraljevinu, doduše sasvim malenu, ali sveđer dovoljno veliku da se na nju oženi; a htio se on oženiti.

Bilo je, dakako, prilično drzovito od njega što se kćer carevu usudio pitati: »Bi li pošla za me?« A ipak se usmijelio na to, jer mu je bilo ime slavno na daleko i široko. Našlo bi se na stotine kraljevna koje bi bile sretne da ih je zaprosio; nu, da vidimo što je carevna učinila.

Sad čemo čuti:

Na grobu kraljevićeva oca rastao ružin grm — oh, kako divan ružin grm! Cvaо je svake pete godine i ponio bi samo jedan jedini cvijet, ali je ta ruža mirisala tako divno da je čovjek od samog njezina mirisa zaboravljaо sve brige i jade. A onda, imao je kraljević i slavuјa što je tako izvijao i čirukao kao da u svome grlašcu nosi sve slatke milozvuke ovog svijeta.

Tu ružu i toga slavuјa trebalo je da dobije carevna. Zato ih stavиše u velike srebrne spremnice i poslaše carevni.

Car je naredio da ih pred njim nose u veliku dvoranu: onamo je otišla carevna da se sa svojim dvorankama igra »Evo posjeta«, jer ništa drugo nisu ni radile. Kad je carevna ugledala velike spremnice s darovima, od radosti pljesnu rukama.

— Ah, kad bi samo bila mala cica-maca! — uzdahnu carevna. Ali na vidjelo izide divna ruža.

— Oh, što je lijepo načinjena! — uzviknuše sve dvoranke.

— I više je negoli lijepa! — prihvati car. — Prekrasna je!

A kad je carevna izbližeg vidje, umalo što ne zaplaka:

— Fi, tata! — uskliknu — pa nije umjetna, prava je!

— Fi! — ponoviše svi za njom — prava je!

»Daj da najprije vidimo što je u drugoj kutiji prije nego što se razljutim!« mišljaše car — i ukaza se slavuj. Pjevalo je tako divno da u prvi mah nitko nije mogao prigovoriti.

— *Superbe! Charmant!* Divno! Dražesno! — rekoše dvoranke, jer su sve ponešto natucale francuski, jedna gore od druge.

— Kako me ova ptica podsjeća na glazbenu kutiju blagopokojne carice! — proslovi neki stari vitez. — Ah, da! Isti glas, isti način pjevanja!

— Jest! — prihvati car i zaplaka kao malo dijete.
— Ta valjda nije i ptica naravna! — poboja se carevna.
— Jest, prava je to ptica! — dočekaše oni koji su je donijeli.
— Onda je pustite neka odleti — reče carevna. I nije privoljela ni dopustila da kraljević dođe.

Ali on nije klonuo duhom. Ogaravio je lice crnom i smeđom bojom, natisnuo kapu duboko na čelo i zakucao caru na vrata.

— Dobar dan, care! — nazva on. — Bih li mogao dobiti kakvu službu na ovome dvoru?

— Hja, toliko ih ima koji traže posla — uzvrati car. — Ali čekaj! Treba mi tko bi čuvao svinje, jer ih mnogo imamo.

I tako kraljević postane carskim svinjarem.

Dadoše mu kukavnu komoricu, tamo kod svinjca, pa mu onđe valjalo i ostati. Ali je on upeo i cio dan radio, pa kad je bilo k večeru, pokaza se da je načinio krasan malen lonac; okolo mu naokolo visjeli zvončići, pa kad bi u loncu zavrilo, zvončići bi počeli lijepo zvoniti i svirati stari napjev:

Nuto jada iznenada...

Najzgodnije pak i najumješnije na loncu bijaše ovo: staviš li prst u paru što se iz lonca diže, odmah možeš omirisati što kuhaju na kojem ognjištu u gradu. E, to je svakako bilo nešto sasvim drugo nego ruža!

Carevna izišla u šetnju sa svim svojim dvorankama. Kad čuje glazbu, ona popostane i kako se obraduje, jer je i sama znala svirati:

Nuto jada iznenada... Bijaše to jedino što je znala, a i to samo jednim prstom.

— Pa to i ja znam! — uzviknu ona. — Zaciјelo je to kakav naobražen svinjar! Slušaj! — obrati se jednoj dvoranki. — Udi i pitaj ga što stoji glazbalo!

I dvoranki valjade unutra, ali je prije toga na cipele obula drvene klompe.

— Što tražiš za taj lonac — upita ga dvoranka.

— Deset poljubaca od careve kćeri! — odgovori svinjar.

— Bože osloboди! — prestravi se dvoranka.

— Hja, manje ne može! — priklopi svinjar.

— No, što kaže? — zapita carevna.

— To zbilja ne mogu reći — uzvrati dvoranka; — odviše je

strašno!

— A ti mi prišapni!

I ona joj šapnu.

— Bezobraznik! — kaza carevna i odmah krenu dalje.

Ali pošto je popošla časak-dva, zasviraše zvončići tako divno:

Nuto jada iznenada...

— Slušaj! — opet će carevna. — Pitaj ga ne bi li deset poljubaca od mojih dvoranki!

— Ne, hvala! — odbije svinjar. — Deset cjelova od careve kćeri ili ne dam lonca.

— Zaista neugodno! — strese se carevna. — Ali me onda morate zakriti, tako da nitko ne vidi!

A dvoranke je okružiše i raširiše svoje haljine, i tako svinjar dobi svojih deset poljubaca, a carevna lonac.

Ah, kakvo je to bilo veselje! Čitave je večeri i cijelog dana lonac vrio. Nije bilo ognjišta u gradu, ni u komornika ni kod postolara, a da one nisu znale što se ondje kuha. Dvoranke sve poskakivale od radosti i pljeskale rukama.

— Znamo tko će kuhati slatku juhu i jesti palačinke! Znamo tko će imati kašu i pečenku! Ah, kako je to zanimljivo!

— Veoma zanimljivo! — potvrđi nadvornica.

— Jest, ali o tome ni riječi, jer ja sam carska kći!

— Bože sačuvaj! — rekoše sve uglas.

Svinjar, to jest kraljević — ali one nisu znale tko je on, nego mišljahu da je pravi svinjar — nije puštao da mu dan prođe utaman i da štograd ne načini, pa je tako napravio čegrtaljku. Kad bi je zavrtio, čuli bi se svi valceri, poskočnice i polke od postanka svijeta.

— Ah, *superbe!* — uzdahnu carevna prolazeći onuda.

— Nikad nisam čula ljepše skladbe! — Čuj! Uđi pa ga pitaj što stoji glazbalu; ali znaj, cjelivati ga više neću!

— Traži sto poljubaca od carevne! — izvijesti dvoranka koja bijaše ušla da ga pita.

— Zaciјelo je poludio! — kaza carevna i pođe.

Ali kako popođe časak-dva, zaustavi se.

— Treba poticati umjetnost! — reče: ta ja sam carska kći! Kaži mu da će dobiti deset poljubaca kao i jučer, a ostatak može naplatiti od mojih dvoranki.

— Da, ali mi to činimo tako nerado! — oglasiše se dvoranke.

— Koješta! — priklopi carevna. — Ako ga ja mogu poljubiti, možete doista i vi! Promislite da vas ja hranim i plaćam!

Ne bî druge — dvoranki valjade opet onamo.

— Sto cijelova od carevne — odsijeće svinjar — ili svakom svoje!

— Postavite se! — reče carevna, i sve dvoranke stanu oko nje, a svinjar je počne ljubiti.

»Kakva je ono strka i gužva oko svinjca?« zapita car, koji bijaše izišao na balkon, pa protare oči i stavi naočari na nos. »Ta ono su dvorske dame nešto naumile! Valja mi onamo do njih!« pa ispravi i navuče zavrнуте zapetnice na papučama, to jest na starim cipelama, jer su mu iznošene cipele služile umjesto papuča.

Da ste vidjeli cara kako se požurio niza stube.

Čim je sišao na dvorište, poče koračati tiho tihano: dvoranke su bile zaposlene brojenjem poljubaca — da trgovina ispadne pošteno te da svinjar ne dobije ni previše ni premalo — tako te nisu cara ni opazile. Car se propeo na prste:

— Što! — povika on kad opazi kako se ljube, pa ih poče udarati papučom po glavi, upravo kad je svinjar naplatio osamdeset šesti poljubac. — Van! Napolje! — ražesti se car te istjera i carevnu i svinjara iz svog carstva.

Sad je carevna stajala i plakala, svinjar okrenuo da kune, a kiša curkom lila.

— Ah, grešne li mene, jadnice! — uzdisala carevna. — Da sam barem uzela onoga lijepog kraljevića! — Ah, kako sam nesretna!

A svinjar ode za jedno drvo, otare s lica crni i smeđi namaz, zbaci sa sebe ružnu odjeću pa se pojavi u kraljevskom rahu, toliko lijep da mu se carevna i nehotice poklonila.

— Eto, nije bilo druge, morao sam te zamrziti! — reče joj kraljević. — Nisi htjela čestita kraljevića! Nemaš osjećaj za ružu i slavu, a svinjara si mogla cijelivati za bezvrijednu igračku! Pa eto ti sada kako si htjela!

I uđe u svoju kraljevinu, zatvori vrata i povuče zasun, tako te njoj ne preostade drugo već da stoji vani i da pjeva:

Nuto jada iznenada...

HELJDA

Kad poslije nevremena prolaziš pokraj polja na kojem raste heljda, često ćeš vidjeti kako je sasvim počrnjela, kao da ju je plamen opalio. Seljak će tada reći: »Munja ju ošinula.« A zašto ju je ošinula?

Evo ču vam ispričati što mi je o tome kazivao vrabac; on je to čuo od stare vrbe što je stajala kraj polja gdje je heljda, a i danas vrba ondje стоји. Časna je to, velika vrba, ali stara i čvornata, raspukla baš po polovici, a iz pukotine joj probila trava s izdancima kupine. Drvo je sasvim nakriviljeno, grane mu pale do zemlje, vise poput duge, zelene kose.

Po svim poljima naokolo raslo žito: raž, ječam i zob — jest, ona divna zob štono joj se klas, kad okrupnja i dozri, čini kao mnoštvo sitnih, žutih kanarinaca na grani. Usjevi izvrsno napredovali, pa što su bivali teži, to se u svojoj smjernosti dublje zemlji svijali.

Bilo ondje i polje s heljdom, i to sasvim uza staru vrbu. Heljda se zemlji nije prigibala kao drugi usjevi, nego je oholo dizala glavu, ukočeno stršila.

— Bogata sam kao i klasje — govorila za se heljda — a po vrhu sam i ljepša; cvjetići mi krasni poput jabuke u cvatu, milina ih pogledati. Znaš li što ljepše od mene, stara vrbo!

Vrba se samo njihala, bijaše to kao da kazuje: »Da, zbilja znam!« A heljda se nadula, pucala od oholosti i rekla: »Glupo drvo, već je tako staro da mu trava raste u trbuhi!«

Strašno se nevrijeme oborilo. Sve poljsko cvijeće sklopilo latice ili priklonilo glavice dok se oluja razmahivala nad njim. Samo heljda dizala glavu u pustoj oholosti.

— Prigni glavu kao i mi! — govorilo joj cvijeće.

— Nije mi potrebno! — odgovarala heljda.

— Prigni glavu kao i mi! — dovikivali joj usjevi; — sad će doletjeti anđeo oluje! Krila mu sežu od oblaka pa sve do zemlje; može te presjeći posred srijede prije nego što ga stigneš zamoliti da ti se smiluje.

— Ne priginjem se ja! — heljda će svoju.

— Sklopi cvjetove! Spusti lišće! — opominjala stara vrba. — Ne gledaj gore u munju kad oblake para! Ni ljudi to ne čine, jer se

kroz munju može u nebo zagledati, a od toga grijeha i ljudi mogu oslijepiti. Što li bi se istom dogodilo nama, raslinju zemaljskom, da se to usudimo, nama koji smo kudikamo neznatniji!

— Neznam? — dočeka heljda. — Baš ču, evo, zagledati u nebo!

Pa kako reče tako i učini u svojoj obijesti i pustoj oholosti. A tako je sjevalo, ukrstile munje, bijaše kao da je sav svijet u plamenu.

Kad je nevrijeme utolilo, usjevi i cvijeće stajahu u tihu, čistu zraku, osvježeni kišom, a heljda bila crna kao ugljen, jer ju je munja ošinula i svu opalila: bijaše samo mrtav, beskoristan korov u polju.

Stara vrba njihala granjem na vjetru, krupne kapi padale sa zelenog lišća, bijaše baš kao da drvo plače: »Žašto li plače?« mislili vrapci pa je upitaše:

— Zašto plačeš, stara vrbo? Ta sve je divno naokolo, sve kao blagoslovljeno! Gledaj kako sunce sjaj! Gledaj kako se oblaci nebom nagone! Ne osjećaš li miris cvijeća i grmlja? Ta zašto plačeš, stara vrbo?

A vrba im nato pripovjedi o heljdinoj oholosti i pustoj obijesti — i o kazni koja nikad ne izostane.

SLAVUJ

U Kitaju ti je, kako znaš, car Kitajac, a Kitajci su i svi oni što cara okružuju. Mnoge su godine odonda prohujale, jer davna je ovo priča, ali baš zato i vrijedi poslušati — ta inače bi je mogao zaborav prekriti.

Dvori cara kitajskoga bili najljepši na svem svijetu: bili sazdani od najfinijeg porculana, nadasve skupocjeni ali i toliko krhki i na dodir osjetljivi da je čovjeku zaista valjalo dobro paziti.

U vrtu raslo najneobičnije cvijeće, a na ponajljepšem bili povješani srebrni zvončići, koji se neprestano sitno oglašivahu — eda nitko ne bi prošao a da cvijeća ne zamijeti.

Jest, sve je bilo jako promišljeno u vrtu cara kitajskoga, a prostirao se taj vrt unedogled — ni sam vrtlar nije mu kraja znao.

Kad bi čovjek krenuo da obilazi vrtom pa išao sve dalje i dalje, dospio bi u prekrasan lug s visokim drvećem i dubokim jezerima. Lug sezao sve do dubokoga sinjeg mora, tako te su brodovi mogli dojedriti baš pod samo granje. U tom granju bio slavuj što je divno priželjkivao, pjeavao tako krasno da bi čak i siromašni ribar, koji imadaše prešnjeg posla, popostao te osluhnuo kad bi noću došao da izvuče mrežu pa čuo slavuju.

— Bože, kakve li miline! — znao bi reći ribar, ali kako mu je valjalo poći za poslom, brzo bi pticu smetnuo s uma. A kad bi druge noći navrnuo onuda a slavuj opet zapjevaо, ribar bi i nehotice ponovio:

— Bože, zaista je ovo milina!

Sa svih strana svijeta hrlili putnici u carski grad i divili se koliko prijestolnici toliko carskim dvorima i vrtu, ali kad bi čuli slavuja, u jedan bi glas sastavili:

— Ovo je ipak najljepše od svega!

Putnici iz tudine, vrativši se kući, pripovijedali o svemu što su vidjeli, a učenjaci napisali mnoge knjige o prijestolnici, o carskim dvorima i o divnom vrtu, hvalili ovo i ono, ali slavuja ne zaboravi nitko: svi ga do neba uznosili, a oni koji su umjeli pjesme pjevati, svi odreda pisali najskladnije stihove o slavuju u carskome lugu kraj dubokoga sinjeg mora.

Zaredale knjige svijetom pa neke došle i caru do ruke. Sjedi car na zlatnom prijestolju, čita te čita i svakoga časa klima glavom, mili

mu se gdje onako lijepo opisuju grad, carske dvore i vrt. »Ali je slavuj od svega najbolji!« bijaše onđe napisano.

— Što! — začudi se car. — Kakav slavuj? Pa ja za njega i ne znam! Zar ima takva ptica u mome carstvu? I još u mome vrtu? Nisam nikad čuo. A treba li da ja to istom iz knjiga doznam?

I dozva svoga dvorskog župana.

Taj vam vitez bijaše toliko otmjen te mlađem od sebe, kad bi se usudio osloviti ga ili štogod upitati, nije ni odgovarao, nego bi samo popnuo »P! a to, dakako, nije ništa značilo.

— Kažu da ovdje ima glasovita ptica, zove se slavuj — reče car. — Vele da je to najbolje od svega u mome prostranom carstvu! Zašto mi nitko o tome nije ništa spomenuo?

— Nikad prije ne čuh za to ime — izusti vitez. Nikada se slavuj nije na dvorima prikazao!

— Hoću da večeras ovamo dođe i da mi pjeva! — zapovjedi car. — Čitav svijet zna što imamo, samo ja ne znam!

— Dosad nisam ni čuo za nj — uzvratiti vitez — ali će ga potražiti i naći.

A gdje da ga nađe?

Pojurio dvoranin gore-dolje, uza sve stube, pa opet niz njih, protčao kroza sve dvorane i hodnike, ali nitko od onih koje je sretao nije dotad ni čuo za slavuju.

I dvoranin pohitje opet k caru pa mu kaza kako je sve to, zacijelo, puka izmišljotina onih što pišu knjige:

— Vaše carsko veličanstvo neće vjerovati onom što u knjigama piše. Sve su to same izmišljotine, sljeparije i čarolije.

— Ali mi je knjigu u kojoj sam čitao o slavuju — presječe car — poslao silni car japanski, pa onda ne može biti neistina. Hoću da čujem slavuju! I da mi večeras ovdje bude! U mojoj je najvećoj milosti. A ne bude li ga, svi će dvorani biti gaženi po trbuhi, i to nakon večere!

— Tsing-pe! — pokloni se dvorski župan, pa se ponovno ustrča gore-dolje uza sve stube pa opet niz njih, pojuri kroza sve dvorane i hodnike; a polovina dvora trčala s njime, jer se nikome nije htjelo batina po trbuhi. Svi se redom propitkivali za toga znamenitog slavuju — pitali za pticu koju sav svijet poznaje, samo je ne zna nitko od dvorana.

Naposljetu naidoše na siromašnu djevojčicu u kuhinji. Kad su nju zapitali, ona im odgovori:

— Oh, Bože, slavuja! Kako ga ne bih znala! Što li krasno prebira, što li gigoće! Dopustiše mi da svake večeri nešto ostataka sa stola odnesem kući, bolesnoj majci: majka mi živi dolje na obali. A kad se na povratku umorim, sjednem u lugu da počinem, pa slušam slavuja kako bigliše i potresa. Suze mi tada navru na oči, i tako mi je kao da me majka cijeliva.

— Mala sudopero! — prozbori joj dvorski vitez — pribavit će ti stalnu službu u kuhinji i priskrbiti dopuštenje da gledaš cara dok jede, samo nas odvedi onamo gdje je taj slavuj, jer sam obećao da će večeras biti na dvorima!

I krenuće zajedno u lug gdje je slavuj obično pjevaо: s njima podje polovina dvora. Dok su tako pružali korak i grabili naprijed, negdje krava zamuka.

— Oh! — uzdahnu neki gospodicić s dvora. — Evo ga! Koje li čudesne snage i kakva glasa u tako mala stvora! Sasvim sam siguran, već sam ga i prije čuo.

— Ta nije, to krave muču! — objasni mu mala sudopera. — Još smo daleko od onog mjesta.

Onda zakrekeću žabe u bari.

— Divno! — uzviknu kitajski dvorski svećenik. — Sad ga čujem. Glas mu je poput malih zvona u hramu.

— Ta nije, to su žabe! — uputi ga mala sudopera. — Ali mislim da ćemo ga uskoro čuti!

I zaista poče slavuj izvijati.

— To je! — reče djevojčica. — Čujete li ga? Slušajte! Eno ga! — i pokaza na malu sivu pticu gore u granju.

— Ma je li moguće! — u čudu će dvoranin. — Ne bih nikad pomislio da je takav. Kako je samo jednostavan! Zaciјelo je izgubio boju kad je ugledao ovoliki otmjeni svijet pred sobom!

— Slavujiću! — veselo će mala sudopera. — Svijetli naš car rado bi da mu pjevaš!

— Vrlo rado! — užvrati slavuj i poče priželjkivati da bijaše milina svakom uhu.

— Kao staklena zvona! — oglasi se dvoranin. — Pogledaj mu samo grlašce kako se napreže. Zbilja je čudno kako ga nismo nikad prije čuli. Imat će golem uspjeh na dvoru!

— Bih li još caru pjevaо? — zapita slavuj, misleći da je i car među njima.

— Izvrsni moj slavujiću! — prozbori dvoranin — osobito se

radujem što imam čast pozvati vas da večeras dođete na dvorsk u svečanost: ondje ćete njegovo carsko veličanstvo očarati svojim dražesnim pjevom!

— Pjesma mi najbolje zvuči vani, u zelenilu! — odgovori slavuj na tu besedu. Ali se ipak rado uputi s dvorskom čeljadi kad je čuo da car tako želi.

Carske dvore svečano iskitili. Zidovi i pod, štono bijahu od porculana, blistali u svjetlu tisuću zlatnih svjetiljaka, a najljepše cvijeće što se oglašivalo zvončićima bijaše postavljeno za ukras po hodnicima. Sve se silno užurbalo, jurnjava na sve strane, vjetar promahivao, sva zvona zvonila, tako te čovjek ne mogaše ni rijeći razabrati.

Posred velike dvorane, gdje je car sjedio, postavili zlatnu pritku: na njoj je imao sjediti slavuj.

Svi se s dvora ondje sabrali, pa i maloj sudoperi dopustili da stoji straga, kraj vrata, jer je sada stekla naslov »prave dvorske kuharice«. Svatko se kočio u najsvečanijem rihu, svatko upirao pogled u malu sivu pticu kojoj car domahivaše.

I slavuj stade biglisati, poče izvijati tako milozvučno da su caru navrle suze na oči i klizile mu niz obraze. Slavuj nato zapjeva još ljepše, bijaše to umilan poj koji se kosnuo svačijeg srca.

Car se toliko razdragao te je rekao kako slavuj treba da dobije carevu zlatnu papuču da je nosi oko vrata. Ali se slavuj zahvaljivaše na toj milosti, govoreći kako je već dovoljno nagrađen:

— Vidjeh suze u carskim očima, i to mi je najveća nagrada! U carskim je suzama čudesna moć. Višnji mi je svjedokom da sam dovoljno nagrađen! — pa opet zapjeva slatkim, zvonkim glasom.

— Eto najboljeg načina da se svidiš i umiliš! — rekoše sve dame uokolo, pa napuniše usta vodom da bi mogle biglisati kad s kim govore; umišljaju da su i same slavuji. Čak i lakaji i sobarice izjaviše i pokazaše kako su zadovoljni, a to nije šala, jer tu je čeljad najteže zadovoljiti.

Jest, slavuj je doista imao uspjeha, sva je srca pridobio.

Odsad mu valjalo boraviti u carskim dvorima, imao je svoju krletku i uživao slobodu da dvaput obdan i jedanput obnoć izlazi u šetnju. U pratnju je dobio dvanaest slugu, koji su mu vezali svilenu vrpcu za nogu i čvrsto je držali. Takva šetnja baš ne bijaše užitak.

Sav je grad brujao o slavnoj ptici, pa kad bi se dvojica srela, tek

što bi jedan zaustio: »Sla«! drugi bi već dodao: »vuj«,³³ te bi obadvojica uzdahnula i razumjela se. Čak je i jedanaestero piljarske djece dobilo ime po slavuju, ali nijedno između njih ne imade grla za pjevanje.

Jednog dana dođe caru velik zamotaj na kojem bijaše ispisano: *Slavuj.*

— Evo nam opet nove knjige o našoj slavnoj ptici! — reče car.

Ali nije bila nikakva knjiga, već mala umjetnina, u spremici — umjetni slavuj koji je imao biti nalik na pravoga, ali je sav bio posut dijamantima, rubinima i safirima. Kad bi umjetnu pticu navili, mogla je pjevati jedan od napjeva što ih je pjevao pravi slavuj i micati repom koji se sav blistao od srebra i zlata. Oko vrata visjela joj mala vrpca, a na vrpci bilo napisano: *Slavuj cara japanskoga neznatan je prema slaviju cara kitajskoga.*

— Prekrasno! — složno će svi do jednoga, a čovjek koji je donio umjetnu pticu dobi odmah naslov »vrhovnog carskog pticonoše«.

— A sad neka zajedno pjevaju! Eh, što li će to biti dvopjev!

I valjade im zajedno pjevati, ali nikako da slože, jer je pravi slavuj pjevao na svoju, a umjetna ptica onako kako su zahvaćali zupci na valjku.

— Ne grijesi ona — javi se dvorski kapelnik; — ona se drži mjere udlaku točno, sasvim po mojoj školi!

Pa je onda umjetna ptica pjevala sama i postigla uspjeh kao i pravi slavuj, a k tomu bila svakako ljepša na pogled: ljeskala se kao narukvica ili grudna kopča.

Trideset i tri puta otpjevao je umjetni slavuj jednu te istu pjesmu, a ipak se nije umorio. Svi bi ga i dalje rado slušali, ali car kaza neka sad pjeva živi slavuj... ali gdje je? Nitko nije opazio kad je izletio kroz otvoren prozor, u zeleni svoj lug.

— Ta kakav je to način! — rasrdi se car, a svi dvorani okrenu grđiti slavuju i osuđivati ga s krajnje nezahvalnosti.

— Najbolju pticu ipak imamo! — tješili se, pa je umjetna ptica i opet morala pjevati, i to trideset i četvrti put isti napjev, ali ga još nisu sasvim naučili, jer bijaše jako težak. A dvorski kapelnik nije štedio riječi hvaleći umjetnu pticu: uvjeravao je kako je bolja od pravog slavuja, i to ne samo vanjštinom, ne samo odjećom i

³³ U izvorniku dvosmisleno, jer u danskome drugi dio *gal* znači *lud*. — Prev.

blistavim dijamantima, već i po unutrašnjoj vrijednosti.

— I eto vidite, moja gospodo, a prije svih svijetli care! — završi kapelnik. — Kod pravog slavuja ne možeš nikad proračunati što će doći, dok je kod umjetnog sve određeno, sve se unaprijed zna: tako će biti i nikako drugačije! Možeš o njemu položiti račun, možeš ga razložiti i ljudskom umu pokazati kako leže valjci, kako se okreću i kako jedno iz drugoga proizlazi...

— Baš i ja tako mislim! — potvrđiše svi, a dvorski kapelnik dobí dopuštenje da prvog blagdana pticu pokaže puku.

— Neka joj i narod čuje pjev! — naredi car.

I Kitajci ga čuše i toliko se obradovaše kao da su se čajem opili — a to je sasvim po kitajski. I svi rekoše »P!« i uvis digoše prst »lizavac«, to jest kažiprst, i klimahu glavom.

Siromašni pak ribari, koji bijahu vikli slušati pravog slavuja, ovako govorahu:

— Jest, lijepo zvuči, pa i slično je biglisanju, ali nešto tu nedostaje, ne znamo što!

Pravog slavuja prognaše iz zemlje, iz svega carstva.

Umjetnoj ptici odredili mjesto na svilenu jastuku tik do careve postelje. Svi darovi što ih je dobila, zlato i dragi kamenje, ležahu oko nje, a naslov joj već bijaše »vrhovni carski pjevač uspavanki«, u rangu prvi s lijeve stane: car je, naime, više cijenio onu stranu gdje se nalazi srce, a srce je i caru na lijevoj.

Dvorski je kapelnik napisao dvadeset i pet svezaka o umjetnoj ptici... Djelo bijaše osobito učenjački napisano, veoma dugo i puno najtežih kitajskih riječi. Svi su Kitajci tvrdili kako su pročitali to učeno djelo i kako su ga razumjeli, jer bi ih inače smatrali glupima i još bi im gazili po trbuhi.

Tako izminu godina dana. Car, dvorani i svi ostali Kitajci znali napamet svaki i najmanji zvuk u pjesmi umjetne ptice, i stoga im se još većma milila: ta mogli su i sami s njome pjevati! Derani su po ulicama pjevali »ciju-ciju-ci-klu-klu-klu!« a i sam je car tako cvrkutao... — Bože dragi, kakve li miline!

Ali jedne večeri, kad se umjetna ptica baš raspjevala, a car ležao u postelji i slušao, škljocnu nešto u ptici »kvrc!« nešto odskoči i zazvrja »zrrr!« svi se kotačići odvrtješe i pjev prestade.

Car odmah skoči s postelje i posla po svoga osobnog liječnika, ali što je taj mogao! Onda poruči po urara. Nakon mnogo riječi, poslije mnogog kuckanja i pregledavanja urar kako-tako popravi

pticu, ali objasni kako stroj — da bi svirao ko i prije — valja jako štedjeti, jer su mu se zupci izlizali, a novih ne možeš umetnuti.

Nastala velika žalost! Samo su jedanput u godini smjeli pticu naviti, pa i to bijaše gotovo previše. A tom bi zgodom dvorski kapelnik izrekao kraći govor, pun krupnih riječi; uvjeravao bi kako je ptica dobra kao što je i prije bila, a kad on tako veli, bit će da je tako.

Minulo pet ljeta, a velika tuga zavladala svom zemljom kitajskom: svi Kitajci iz dna srca voljeli svoga cara, a on im se nasmrt razbolio. Već su i novog izabrali, ali narod sveudilj stajao na ulici te u dvorskog se župana raspitivao za zdravlje svoga cara.

— P! — popnuo bi dvoranin i odmahnuo glavom.

Car, hladan i bliqed, ležao na svojoj velikoj krasnoj postelji. Svi dvorani pomislili da je već mrtav, pa pohitjeli da se poklone novome caru. Sobari se strčali da o tome preklapaju, a dvorkinje se sastale da uz kavu raspredaju. Svuda po dvoranama i hodnicima bili prostri sagovi, da se ne čuje ničiji korak, pa stoga svuda vladala tišina, grobna tišina.

Ali car još ne bijaše umro; ležao je, ukocen i bliqed, na raskošnoj postelji, oko koje bijahu duge zavjese od baršuna, s teškim zlatnim kitama. Visoko gore bio otvoren prozor, a kroza nj mjesecina padala na cara i na umjetnu pticu.

Jadni je car jedva mogao disati: kao da mu je mora pritisla grudi. Kad je malko otvorio oči, vidje da mu to smrt sjedi na prsima: sebi je na glavu stavila njegovu zlatnu krunu, u jednoj joj ruci careva zlatna sablja, u drugoj drži njegovu divnu zastavu. A svuda naokolo, iz nabora velikih baršunastih zavjesa oko postelje, proviruju nekakve čudne glave, jedne veoma ružne, druge opet nadasve blage: bila to careva zla i dobra djela, promatralu ga sada kad mu je smrt srce stegla.

— Sjećaš li se toga? — šaptala jedna glava za drugom.

— Sjećaš li se ovog? — pa mu onda nabrajahu toliko da su mu po čelu izbile krupne kapi znoja.

— To nisam znao! — uzdisao car.

— Glazbe, glazbe! Udarite u veliki kitajski bubanj — viknu — da ne čujem što sve kazuju!

Ali prividjenja svejedno kazivala svoje, a smrt, poput Kitajca, klimaše glavom na sve, kao da povlađuje.

— Glazbe, glazbe! — vatio car. — Ti draga, mala zlatna ptico!

Ta zapjevaj mi, zapjevaj! Dao sam ti zlata i dragulja, sâm sam ti objesio zlatnu papuču oko vrata; pjevaj mi, pjevaj!

Ali ptica ni glaska da pusti, jer ne bijaše nikoga tko bi je navio, a bez toga nije mogla pjevati. Smrt je pak i dalje buljila u cara velikim, nijemim očnim šupljinama, i tišina bila, strašna tišina...

U taj mah, tik uz prozor, zaori se divna pjesma: to na grani bio mali, živi slavuj, pa zapjevao.

Dočuo slavuj o nevolji svoga cara, pa došao da ga pjesmom tješi i nadom krijepi. I kako je čirukao, ona su priviđenja sve više blijedjela, krv počela življe kolati carevim slabim tijelom, čak je i sama smrt slušala i molila:

— Pjevaj još, mali slavuju, pjevaj još!

— A hoćeš li mi dati tu divnu zlatnu sablju? Hoćeš li mi dati tu bogatu zastavu? Hoćeš li mi dati carevu krunu?

I smrt mu dade svaku dragocjenost za pjesmu, dade ih jednu za drugom, a slavuj nastavi. Pjevao je o groblju kraj hrama, o groblju gdje bijele ruže rastu i jorgovan miri i gdje je zelena trava natopljena suzama preživjelih. Nato smrt zapade u čežnju za svojim vrtom, za svojim tihim boravištem, pa se išulja kroz prozor i nestade poput hladne, bjeličaste magle.

— Hvala, hvala! nebeska mala ptico — zahvaljivao car. — Ta znam te ja! Izagnao sam te iz svoga carstva, a ti si mi ipak pjesmom odagnala ružna priviđenja s postelje, smrt mi s vrata skinula! Čime da te nagradim?

— Već si me nagradio! — užvrati slavuj. — Vidio sam suze u tvojim očima kad sam prvi put pjevao, i to nikad ne zaboravljam. To su dragulji koji se najviše mile srcu pjevačevu. Ali usni sada, da budeš svježiji i da se okrijepiš, a ja ču ti pjevati!

I zapjeva, a car utonu u sladak san koji krijepi.

Kad se nakon ugodna i blagotvorna sna car zdrav i okrijepljen probudio, vidje gdje već sunce kroz prozor po njem sipa svoje zrake. Nijedan se carev sluga još nije vratio, jer mišljahu da je car mrtav, ali je slavuj još bio ondje i svejednako pjevao.

— Uvijek moraš uza me ostati! — reče car. — Pjevat ćeš samo kad budeš htio, a umjetnu ču pticu razbiti da se razleti u tisuću rbina.

— Nemoj tako — dočeka slavuj; — ona je činila što je mogla! Zadrži je kao i dosad. Ja ne mogu u tvojim dvorima gnijezda saviti, nije meni ovdje nastan. Ali mi dopusti da dolazim kad me volja bude, pa ču uvečer sjesti na granu pred tvojim prozorom i tebi

pjevati, da budeš veseo i da ujedno razmišljaš. Pjevat će ti o sretnima i nesretnima koji trpe; pjevat će o zlu i dobru što se od tebe krije. Mala ptica pjevica leti daleko naokolo, do siromašnih ribara i na krov seljaka, do svake žive duše koja je daleko od tebe i tvojih dvora. Više mi se mili twoje dobro srce negoli twoja kruna, pa ipak krunu okružuje sveti sjaj. Dolazit će i pjevat će ti, ali mi jedno moraš obećati...

— Sve! — prihvati car i ustade u svome carskom ruhu, u koje se sam odjenuo, te prisloni svoju tešku sablju na srce, u znak tvrde vjere.

— Ovo te samo molim: ne reci nikome da imaš malu pticu koja ti sve kazuje, pa će sve još bolje krenuti.

I slavuj odletje.

Sluge udioše da vide svoga mrtvog cara, ali se zaustaviše zapanjeni, a car im nazva:

— Dobro jutro!

ZARUČNICI

Zvrk i lopta ležali zajedno u ladici, među drugim igračkama.
Jednom će zvrk lopti:

— Ne bismo li se mogli zaručiti kad nas je sudbina sastavila te zajedno ležimo u ladici?

Ali lopta, sašivena od safijana i zbog toga silno umišljena, kao kakva fina gospodica, nije htjela ni da odgovori na takvo što.

Sutradan eto ti mališana čije bijahu igracke; uze on zvrk pa ga oboji crveno i zlatno, a kroza sredinu zakuca mjedeni čavao. Bila je divota kad je zvrk zazujao vrteći se naokolo.

— Gledajte me! Samo pogledajte! — zvrk će lopti. — Što velite sada? Zar ne bismo mogli biti zaručnici? Tako lijepo pristajemo jedno uz drugo. Vi skačete, a ja plešem! Tko bi mogao biti sretniji negoli nas dvoje!

— Mislite? — oglasi se lopta. — Vama valjda još nije poznato da mi otac i majka bijahu safijanske papuče, i da imam pluto u sebi!

— Jest, ali sam ja od mahagonijeva drveta! — priklopi zvrk. — Sam me gradski sudac tokario, na vlastitom točilu, i to mu bijaše velik užitak!

— A mogu li se u to pouzdati? — upita lopta.

— Nikad me bić ne dodirnuo ako lažem — zakle se zvrk.

— Lijepo zborite — preuze lopta — ali vam ne mogu pomoći. — Napol sam kao zaručena, i to s jednim lastavićem. Kad god skočim uvis, pomoli on glavu iz gnijezda i veli: »Hoćete li? Hoćete li?« A ja sam u sebi rekla »Da!« pa je to onako kao pol zaruka. Ali vama obećavam da vas nikada neću zaboraviti!

— Lijepe li mi utjehe! — uzviknu zvrk.

I više nisu razgovarali.

Sutradan izvadiše loptu. Zvrk je vidio kako se dizala visoko u zrak, letjela uvis poput ptice, da je naposljetku oko nije ni dosezalo. Svaki put se vratila, a kad bi taknula zemlju, opet bi visoko odskočila, i to ili od čežnje, ili zbog toga što je u sebi imala pluto.

Kad je deveti put odskočila, nestade je, nije se više vratila. Dječak ju je tražio i tražio, ali lopte ne bijaše — kao da joj se svaki trag zameo.

»A ja znam gdje je!« uzdisao zvrk. »U lastavičjem je gnijezdu. Udala se za lastavića.«

Što je više zvrk o tome razmišljao, to je više čeznuo za loptom. I zato što je nije mogao zadobiti, ljubav mu je većma rasla; što je pošla za drugoga, više ga je njoj vuklo.

I zvrk se vrtio i zujao, ali je uvijek mislio na loptu, koja se u njegovim mislima zaodijevala u krasne boje, bivala sve ljepša i ljepša.

Prošle mnoge godine... i tako postala stara ljubav.

Ni zvrk više nije bio mlad...! Onda ga jednog dana cijela cjelcata pozlatiše. Nikad ga prije nije resila takva krasota: bio je sada zlatni zvrk, skakao je i zujao, milina ga pogledati. Da, to bijaše nešto! Ali najednom skoči previsoko i — nestade ga!

Tražili ga i tražili, i pivnicu i sav donji pod prekopali, ali zvrka nigdje — kao da je u zemlju propao!

Kamo li se mogao djeti?

Upao zvrk u bure za smeće, gdje bijaše svakakve nečisti: kupusnih otpadaka, smeća, pržine i gruhe što je sa strehe opala, baš svašta.

»E, jesam pogodio! Zbogom moja pozlato! A među kakve sam to odrpance dospio?« pa iskosa pogleda kupusni čapur što su ga dobro okresali, i još nešto čudnovato i okruglo, neobičnu stvarcu nalik na staru jabuku — ali ne, nije to bila jabuka, već stara lopta što je mnogo godina proležala u žlijebu, pa ju je voda svu promočila.

— Hvala Bogu što sam napokon ugledala sebi ravna, s kime mogu razgovarati! — reče lopta promatraljući pozlaćeni zvrk. — Ja sam vam zapravo od safijana, šivale me ruke gospodice, a u sebi imam pluto, ali mi to sada nitko ne bi rekao! Upravo sam stajala pred vjenčanjem s lastavićem kadli padoh u žlijeb: onđe sam ostala pet godina, tako da sam se sva promočila. To je dugo vrijeme za djevojku, vjerujte mi!

Zvrk ništa ne reče. Mislio je na svoju nesuđenu zaručnicu, i što je dulje slušao, bivalo mu jasnije da je to ona.

Uto dođe sluškinja da istrese smeće:

— Oho, evo zlatnog zvrka! — uskliknu ona.

I zvrk stiže u sobu te opet doživje čast i slavu, a o lopti se više nije čulo; ni zvrk nikad više ne spomenu svoje stare ljubavi. Ljubav prođe kada draga pet godina proleži u žlijebu i sva se raskvasi, pa je ne možeš ni poznati kad je sretneš na smetlištu.

RUŽNO PAČE

Krasno bijaše u polju: ljeto u jeku, žito se zlati, zob zeleni, sijeno po zelenim livadama splašteno u stogove, a roda korača dugim, crvenim nogama i nešto klepeće egipatski, jer je taj jezik od majke naučila. Oko polja i livada prostrle se velike šume, a sred šuma spavaju duboka jezera; prekrasno zaista bijaše u polju.

Na lijepu, suncem obasjanu mjestu nalazi se staro vlasteosko imanje, opasano dubokim opkopima; od bedema do vode u opkopima porastao repuh tako bujan i visok da se iz najvišeg ne ba dijete vidjelo. U divljoj toj čestari, što bijaše kao kakav guštik, u grijezdu sjedila patka na jajima, ali joj gotovo dosadilo koliko se oteglo, a rijetko kada da joj tkogod u pohode dođe; ostale patke, druge njezine, radije su plivale po vodi u opkopima negoli da se k njoj uspinju, da sjede pod repuhom i s njom preklapaju.

Naposljetku poče u jajima kljuvati: »piju-pi!« začu se redom, sva žumanca oživješe, iz svakog jajeta prokljuva pače i pomoli glavicu.

— Pat-pat! Žuri-žuri! — zakloca patka, a pačići pozuriše što god mogoše, pa se stadoše ogledavati na sve strane pod zelenim lišćem; mati im dopusti da razgledaju po miloj volji, jer je zelenilo dobro za oči.

— Koliki li je svijet! — rekoše pačići, jer su sad zaista imali više mjesta negoli kad u jajetu bijahu.

— Mislite li da je ovo sav svijet? — napomenu patka. — Svijet se prostire daleko s druge strane vrta, čak do župnikove njive, ali ja ondje nisam nikad bila.

— Sad ste se svi izlegli — kaza patka pa ustade. — Ne, nisu svi: gle! najveće jaje još je cijelo! Pa dokle će? Već mi je dodijalo!

I opet sjede.

— Pa kako je, kako? — upita je stara patka što joj bijaše došla u pohode.

— Ah! S jednim jajetom nikad nakraj! — uzvrati patka što je sjedila u grijezdu. — Nikako iz njega da se pače izleže. A da mi vidiš druge pačice! Na svem svijetu nema ih ljepših! Svi su nalik na oca, onu dangubu što me ni posjetio nije.

— Daj da vidim to jaje što neće da se otvori — reče stara. — Vjeruj mi, to ti je purje jaje. I mene su jednom tako prevarili, pa sam

imala tolike muke s tim purićima: boje se vode, molim te! Viči, prijeti, sve zaludu, ne možeš ih u vodu natjerati! Daj da vidim to jaje! E, rekla sam ja, purino je to jaje! Samo ti njega lijepo ostavi pa uči pačice da plivaju!

— Još ču malo posjediti — kaza patka. — Kad sam već toliko sjedila, mogu još malo.

— Kako ti drago — priklopi stara patka te odgega.

Najposlijе puče i veliko jaje. »Piju-pi!« zapijuka pače, izvali se iz jajeta. Bijaše veliko i ružno.

Patka ga uze motriti te će u sebi:

»Pa to je strašno veliko pače! Ni jedno nije takvo! Da zbilja nije tuđe? No i to ćemo brzo vidjeti. Valja mu u vodu, sve ako ga morala i gurati!«

Ujutro svanuo divan dan, bilo prekrasno vrijeme. Sunce sjalo po zelenom repuhu, a patka sa svima svojim pačicima krenu u jarak, dođe do vode i pljus! skoči u vodu. »Pat-pat!« stade ih patka dozivati, a pače za pačetom bućnu u vodu. Kako poskakaše, voda im se sklopi nad glavom, ali oni odmah izroniše i ponosno zaplivaše — milina ih pogledati. Noge zaveslale same od sebe, svi plivahu — čak i ružno, sivo pače.

»Ne, neće to biti pure!« pomisli patka. »Gledaj samo kako lijepo vesla nogama i kako se uspravno drži! To je moje rođeno pače. I sasvim je lijepo, kad ga dobro pogledaš.«

— Pat-pat! — zakriči patka. — Hodite sa mnom, povest ču vas u svijet, i pokazati vas na pačjem dvorištu. Samo se uvijek držite uza me, da vas tkogod ne zgazi, i dobro se mačke čuvajte!

I tako stigoše na dvorište.

Na dvorištu bila strahovita graja; ondje se dvije obitelji pobile oko jeguljine glave i tako se za nju tukle sve dok je naposljetu nije mačka ugrabilila.

— Eto vidite, tako vam je na svijetu! — preuze patka i kljun obliza, jer bi i sama rado jeguljinu glavu.

— A sad gledajte da vas noge služe! — nastavi patka. — Požurite se pokloniti pred onom starom patkom. Ona je na dvorištu između sviju najotmjerenja; u njezinim žilama teče prava španjolska krv; zato i jest tako teška. Kao što vidite, oko noge ima crvenu krpicu; to je nešto izvanredno lijepo, najveće odličje što ga patka može dobiti; ono znači da je ne žele izgubiti: treba da upada svakom u oči, ljudima i životinjama... Hajde, požurite se! I ne iskriviljujte

nogu unutra! Dobro odgojeno pače baca noge razdaleko, kako čine otac i mati, evo ovako! Prignite sad vratove, poklonite se i recite: pat!

I pačići tako učiniše.

Druge patke što stajahu naokolo i promatralu došljake glasno prihvatiše:

— Gle, sad će i ovo društvo k nama! Kao da nas nema dosta!

Fi! Kakvo je jedno pače! Toga nećemo trpjeti!

I odmah jedna između pataka pojuri na nj te ga ujede u zatiljak.

— Ne diraj ga! — povika patka-mati. — Ono nikome zla ne čini.

— Ali je odveć veliko i neobično — priklopi patka koja ga je ugrizla. — i zato ga treba otjerati!

— Lijepa su to djeca u majke! — prozbori stara patka s krpicom oko noge. — Sva su lijepa osim toga jednog, koje nije uspjelo. Željela bih da se preobrazi!

— To ne ide, vaša milosti! — reče patka-majka. — Nije, doduše, lijepo, ali je dobroćudno i pliva dobro kao i svako drugo, čak i nešto bolje. Nadam se, kad poraste, da će se proljepšati i s vremenom činiti manjim. Predugo je ležalo u jajetu pa nije dobilo pravog obličja — i počesa ga po zatiljku i poče milovati. — A i patak je — nastavi patka-majka — te nije onda toliko ni važno. Nadam se da će očvrsnuti, pa će se već probiti kroza svijet.

— Ostali su pačići zaista lijepi — kaza stara patka. — Vladajte se kao da ste kod kuće; nađete li koju jeguljinu glavu, možete mi je donijeti.

I bijahu kao kod kuće.

Ali jadno pače što se posljednje izleglo i bilo onako ružno, počele patke ujedati, kljucati i zadirkivati, pa ga i kokoši zaokupile.

— Gledajte ga koliki je! — sprdahu se svi odreda, a puran, što je s ostrugama došao na svijet i stoga se smatrao carem, rašepirio se i naduo poput lađe s punim jedrima, pa pošao ravno na jadno pače; puran zapurlika, sva mu se glava zajapuri, a ubogo pače ne znade kamo bi; žalostilo se gdje je tako ružno i gdje mu se svekoliko dvorište ruga.

Tako prođe prvi dan, a što dalje, bivalo sve gore i gore. Svi su jadno pače naganjali, pa i rođena njegova braća bijahu zla prema njemu te uvijek govorahu:

— Dabogda ti mačak vratom zakrenuo! Ne bilo te, nakazo!

A i sama bi mati znala reći:

— Dabogda te oči moje nikad ne vidjele!

Patke ga ujedahu, kokoši kljucahu, a djevojka što je živad hranila znala bi ga nogom gurnuti.

Pačetu dotužilo, pa ono pobježe preko ograde; male ptice, što bijahu u grmlju, prestrašene prhnuše u zrak.

»Otrhnuše zato što sam tako ružan!« pomisli pače i zatvori oči, ali ipak podje dalje. Idući tako dođe do velike močvare gdje su živjele divlje patke: tu pače, umorno i tužno, proleža cijelu noć.

Izjutra uzletjele divlje patke i vidjele novog druga.

— Tko si? Odakle si? — pitale ga one, a pače se na sve strane okretalo i klanjalo što je bolje znalo.

— Baš si rugoba! — kazale mu divlje patke. — Ali nama svejedno, samo da se k nama ne priženiš!

Jadno pače! Ne bijaše mu ženidba ni nakraj pameti! Njemu ne bijaše do drugoga doli da leži u trski i da pije malo vode iz močvare. Samo to neka mu dopuste.

Tu je pače preležalo cijela dva dana, a onda najdu dvije divlje guske ili, bolje rečeno, dva divlja guska; istom su se nedavno izlegli pa su stoga i podigli toliko nos, to jest kljun.

— Slušaj, druže! — rekoše mu. — Veoma si ružan, ali nam se sviđaš. Hoćeš li s nama, pa da budeš ptica selica? Odmah u blizini, u drugoj močvari, ima nekoliko ljupkih, lijepih divljih gusaka; sve su same gospodice, divno gaču »ga-ga!« Može te ondje sreća poslužiti ma koliko ružan bio.

Fiju-fi! zazvižda oko ušiju, te oba divlja guska padose mrtva, a voda se zarumenje od njihove krvi. Bum-bum! razliježe se pucanj od pušaka; cijela jata divljih gusaka uzletješe iz trske, a puške opet zaoriše.

Bijaše veliki lov. Lovci polegli oko močvare, a neki se pritajili na drveću što je svoje granje pružalo daleko nad trskom. Modri se dim poput oblaka provlačio kroz tamno drveće i dugo lebdio nad vodom; po glibu gazili lovački psi, te se šaš i trska na sve strane svijali.

Koliko li se uplašilo ubogo pače! Kukavče okrenulo glavu da je sakrije pod krilo, a u taj se trenuak pred njim stvori velik pas: jezičinu isplazio iz grla, a strahovito očima sijeva. Već je i gubicu primaknuo, iskesio oštре zube — ali ga ne dirnu, već ode kako je i došao.

»Hvala Bogu!« uzdahnu pače, »gdje me od tolike ružnoće ni pas neće ujesti.«

I tako pače ostade na miru, šćućuri se, dok je sačma zujala kroz trsku i pucanj za pucnjem odlijegao.

Tek pošto dan k večeru prevali, nastade tišina, ali se pače ne usudi glave promoliti; pričeka još koji sat, osvrnu se naokolo pa onda iz močvare poteče što ga noge nose. Pače udari preko polja i livada, a kako je puhao jak vjetar, jedva se ono naprijed probijalo.

Podvečer stiže do siromašne seljačke kućice što bijaše toliko trošna da ni sama nije znala na koju bi se stranu srušila, te je tako i ostala. Vjetar je tako bjesnio oko jadnog pačeta te je moralo sjesti da ga ne bi odnio. A bivalo sve gore i gore. Tada pače opazi da su vrata spala s jednog stožeta i nakrivila se toliko da bi ono moglo kroz otvor unutra, pa se i provuče.

U kućici živjela bakica sa svojom kokoši i s jednim mačkom. Taj mačak, što ga starica nazivaše »sinkom«, umio leđa izvijati u grbu i presti znao je čak i iskre bacati ako si ga u mraku uz dlaku milovao. Kokoš imala sasvim male, kratke noge, pa se stoga zvala »kratkonoga«; marljivo je nosila jaja, te ju je baka voljela kao rođeno dijete.

— Što je sad? — upita baba i razgleda oko sebe. Ali kako nije dobro vidjela, učini joj se da je pače tusta patka što je ovamo zalutala!

»Gle lijepe lovine!« kaza baba u sebi. »Sad ću imati i pačjih jaja, samo ako nije patak! Uostalom, valja vidjeti.«

I baba odluči da počeka tri tjedna: za to će se vrijeme vidjeti hoće li pače pronijeti. Ali pačjih jaja ne bijaše ni za lijek.

Mačak bijaše gospodar u kući, a kokoš gospodarica; mačku i kokoši bilo u navadi govoriti: »mi i svijet«, jer mišljahu da njih dvoje čine polovinu svijeta, i to bolju. Pače pak dopuštaše da se može imati i drugo mišljenje, ali to kokoš nije trpjela.

— Umiješ li nositi jaja? — upita ga kokoš.

— Ne umijem!

— Onda, dragoviću, ne otvaraj kljuna!

A mačak ga sa svoje strane zapitao:

— Umiješ li praviti grbu? Znaš li presti, znaš li iskre bacati?

— Ne znam!

— E, onda se sa svojim mišljenjem ne upleći u razgovor kad pametni divane!

I pače, snuždeno, legne u kut. Mislilo je na svježi zrak i na sunčani sjaj, i odjednom ga obuze želja da zapliva, tolika želja te se najposlije ne mogaše sustegnuti a da to ne spomene kokoši.

— Što ti na um pada! — dočeka kokoš. — Nemaš posla pa te gluposti zaokupljaju. Nesi jaja i predi, pa će ti se izbiti mušice iz glave.

— A tako je krasno plivati po vodi! — opet će pače. — Ništa ljepše nego kad ti se voda sastavi nad glavom i kad zagnjuriš do dna.

— Čudna li užitka! Koješta! — priklopi kokoš. — Nisi ti, prijane, pri zdravoj pameti. Pitaj mačka, koji je najpametnije stvorene što ga uopće znam, bi li on htio plivati ili gnjuriti! O sebi da i ne govorim. Pitaj i našu gazdaricu, staru gospođu, od koje pametnije nećeš na svijetu naći; samo je pitaj pošto bi zaplivala ili pak htjela da joj se voda nad glavom sastavi!

— Vi me ne razumijete! — kaza pače.

— Ako te mi ne razumijemo, tko će te onda razumjeti! Ne misliš valjda da si pametniji od mačka i od gospode, sebe da i ne spominjem! Nemoj, dijete, koješta uobražavati, već radije zahvali Stvoritelju na dobru kojim te obasuo. Zar nisi ušao u toplu sobu, zar nisi došao u okolinu gdje možeš nešto naučiti? Ali si ti žutokljunac s kojim i nije zadovoljstvo drugovati! Možeš mi vjerovati, ja ti samo dobro mislim, zato ti i kazujem neugodne stvari, a po tome se poznaju pravi prijatelji. Stoga gledaj da neseš jaja ili pak nauči presti ili iskre bacati.

— Sve mi se nekako čini da ču u široki svijet! — uzvrati pače.

— Sretan ti put! — dočeka kokoš.

I pače ode. Plivalo je po vodi, gnjurilo, ali su ga životinle, zbog njegove ružnoće, poprijeko gledale.

Jesen stigla, lišće u šumi požutjelo i potamnjelo; dunuo vjetar pa se lišćem poigralo, a u zraku bilo hladno; već se nadvili i tmasti oblaci, puni tuče i snijega, a na ogradi sjedio gavran što je od studeni graktao: »Kvar-kvar!« Baš da se slediš od hladnoće čim na nju pomisliš. Jadnom pačetu došli crni dani.

Jedne večeri, kad je sunce divno zalazilo, izleti iz grmlja cijelo jato krasnih velikih ptica; takve ljepote pače još nikad nije vidjelo; ptice bijahu bijele poput snijega, a imahu duge, vitke vratove: bijahu to labudovi. Čudno su kriknuli i razvili divna, duga krila, te iz hladnih krajeva odletjeli put toplijih zemalja, gdje se jezera ne zaleđuju.

Labudovi uzletjeli visoko, visoko, a ružnom pačetu bî čudno oko srca; pače se u vodi okretalo poput kotača, podiglo glavu za njima što je više moglo i pustilo krik tako prodroran i neobičan da se i samo uplašilo.

Ah, ne mogaše zaboraviti lijepih, sretnih ptica! Čim ih više nije moglo okom dogledati, pače zagnjuri do dna, a kad opet ispliva na površinu, bijaše kao izvan sebe. Pače nije znalo kako se ptice zovu ni kamo lete, ali ono osjeti da je te ptice zavoljelo i da su mu bliže negoli itko dosad. Nije im pače zavidjelo: ta kako bi mu, jadniku, na um palo da poželi onakvu ljepotu! Ono bi bilo sretno da su ga patke među sobom trpjele. Jadno, ružno pače!

Zima bijaše tako hladna; pače moralо neprestano plivati da se sva voda ne zaledi. A otvor po kojem je pače plivalо sužavaо se iz noći u noć. Studen tako stegla da je sve led škripao i pucao. Pače je moralо nogama valjano veslati da se voda sasvim ne zaledi, a naposletku smalaksa; ono zasta i zamrznu se u ledu.

Izjutra naiđe neki seljak, pa kad spazi pače, razbijе led svojom drvenom klompom i odnese pače kući, da ga dade svojoj ženi. Ondje se pače povrati u život.

Djeca se htjedoše s pačetom poigrati, ali ono pomisli da mu žele učiniti što nažao, pa od straha poletje i pade usred zdjele s mljekom i tako mljeko poprska sobu. Žena viknu i sklopi ruke nad glavom, a pače u strahu upade u stap s maslom, pa u načve pune brašna dok najposlije ne izletje.

Da ste vidjeli kakvo samo bijaše! Žena viknu i za njim baci mašice, a djeca uza smijeh i viku potekoše da ga uhvate. Sva sreća te vrata bijahu otvorena; pače naže kroz vrata, pa se sakri u grmlje, u snijeg što je istom zapao. Tu se šćućuri, posve iznemoglo.

Bilo bi i suviše tužno da se pripovjede svi jadi i nevolje što ih je pače moralо podnijeti na ciči zimi.

Ležalo je u bari, među trskama, dok opet nije sunce zasjalo i zagrijalo. A onda zapjevaše ševe, i nastade divno pramaljeće.

Pače razmahnu krilima — i gle! krila, što su sad ojačala, zašumiše jače negoli prije i snažno ga naprijed ponesoše; još se nije pravo ni sabralo, a već se našlo u veliku vrtu gdje cvatu jabuke, gdje jorgovan miri, a duge se, zelene grane nadvile nad vodu u jarku. O, kako je sve tu bilo krasno, kako se svuda osjećao proljetni dašak!

Iz gustiša se pomole tri divna, bijela labuda; šumili su krilima i lako klizili po vodi. Pače je poznavalo te lijepe ptice; kad ih vidje,

obuze ga neizreciva tuga.

»Poletjet ѡу k njima, tim kraljevskim pticama!« reћe паћe u sebi. »Ubit ѡе me што se, ovako ružan, usuđujem k njima; idem, pa nek me ubiju! Bolje da me one ubiju nego da me patke ujedaju, kokoši kljucaju, da me djevojka na dvorištu nogom gura i da skapavam na zimi!«

I paћe poletje u vodu i zapliva prema prekrasnim labudovima, a labudovi, kad ga opaziše, uzdignutih krila poletješe prema njemu.

— Ubijte me samo! — protisnu jedno paћe i prikloni glavu prema vodi, da dočeka smrt.

Ali što to vidi u vodi! Vidi pod sobom svoju sliku; više to nije nezgrapno, crnosivo ptiće, jedno i ružno, već pravi labud.

Ništa ne smeta što se netko rodio u paćjem gnijezdu, samo kad se izlegao iz labuđeg jajeta!

Dočekao je radost nakon svih onih nevolja i nedaća što ih je prepatio; sad je istom znao cijeniti sreću i krasotu što mu je svanula.

Veliki labudovi plivahu oko njega i kljunom ga milovahu.

U vrt dođe nekoliko dječice; baciše u vodu kruha i zrnja, a najmanje među njima povika:

— Evo novog labuda!

Ostala se dječica obradovaše i povikaše:

— Evo novog labuda! Evo novog labuda! — te pljeskahu ručicama i poigravahu od radosti; djeca otrčaše po oca i majku, a kad se vratiše, bacahu kruh i kolače u vodu i govorahu:

— Novi je najljepši! Tako mlad, a tako krasan! A stari se labudovi pred njim pokloniše.

Mladi se labud zastidje i sakri glavu pod krilo; od tolike sreće nije znao što da radi. Bijaše presretan, ali ne i ohol, jer se dobro srce nikad ne uzoholjuje. Sjeti se kako su ga gonili i rugali mu se, i sad mu, eto, svi vele da je najljepši među onim lijepim pticama. I jorgovan spustio grane prema njemu, a sunce sjalo tako toplo, tako blago. Mladi labud zatrepta erjem izvi svoj tanki vrat i iz sveg srca zaklikta:

— Ovolikoj se sreći nisam ni u snu nadao dok bijah ružno paћe!

JELA

U šumi rasla dražesna jela: zapalo je lijepo mjestance, pa je imala dovoljno sunca, i zraka koliko je htjela, a oko nje stajale veće joj družice, mnoge tankovrhe jele i viti borovi. Ali mala jela nije time bila zadovoljna, nego se nosila željom da poraste, i samo je o tome mislila. Nije marila za toplo sunce i za svježi zrak niti je hajala za seosku djecu što su onuda prolazila i čavrilišala kad bi išla u jagode ili maline. Znali bi mališani doći s punom zdjelicom ili bi jagode nanizali na slamku pa posjedali pokraj male jele i kliknuli: »Oh, što je lijepa i majušna!« A njoj bilo zazorno, nije to voljela čuti.

Kad je prevalila godina, porasla jela za cio pršljen, a nagodinu još za jedan, jer u jele po tim koljenima vidiš starost: svaki pršljen — jedna godina.

»Ah, da sam velika kao ovi naokolo!« uzdisala mala jela.
»Širila bih grane na sve strane, a vrhom bih gledala u bijeli svijet!
Ptice bi u mome granju gnijezdo vile, a kad bi vjetar zaigrao, mogla bih se njihati i otmjeno klanjati ko i drugi oko mene!«

Nije joj bilo užitka u sunčanom sjaju, nije se radovala pticama ili rumenim oblacima što su jutrom i večerom povrh nje plovili.

A kad je došla zima i snijeg se oko jele bijelio, znao bi onuda protrčati zec i jednim skokom preskočiti drvce. Oh, kako bi se tada jela ljudila! — Ali minuše dvije zime, a na treću bilo drvce toliko da ga zec više nije mogao preskakati: zeki valjalo sada zaobilaziti. »Oh, rasti, rasti samo, dohvati se visine i godinâ — u tome je sva ljepota ovog svijeta«, mislila jela.

U jesen uvijek dolazile drvosječe, sjekle i obaljivale ponajveća stabla. Bivalo tako svake godine, a mala jela, koja je već lijepo porasla, svaki bi put uzdrhtala videći gdje divna, velika stabla uz prasak i trijesak padaju na zemlju. Svakom takvu drvetu okresali bi grane, te bi stablo ostalo sasvim golo, izduženo i tanko — naprosto ga nisi mogao poznati. Zatim bi golače natovarili na kola, i konji bi ih odvukli iz šume.

Kamo li će? Što li ih čeka?

U proljeće, kad su stigle lastavice i rode, pitala ih jela:

— Znate li možda kamo su ih odvezli? Zar ih niste srele?

Lastavice nisu ništa znale, a roda se zamislila, kimnula glavom i rekla:

— Sve mi se čini da jesam! Vidjela sam mnoge nove brodove dok sam letjela iz Egipta. Na brodovima stršili divni jarboli. Mogu ti reći, doista su bili oni, po jelovini su mirisali. Mnoge ti pozdrave šalju. A nadvisuju li sve, nadvisuju!

— Kamo sreće da sam i ja tolika pa da morem plovim! A kakvo je zapravo to more i na što je nalik?

— Predugo bi bilo objašnjavati! — odgovori roda — i u tim rijećima ode.

— Raduj se svojoj mladosti! — govorile joj sunčane zrake. — Veseli se svome svježem rastu, mladom životu što je u tebi!

Vjetar je cjelivaše, rosa je umivaše suzama, ali jela nije to razumjela niti je marila.

A kad bi se bližili božićni dani, sjekli bi sasvim mlada stabla, često ni tolika kolika bijaše naša jela, koja nije imala mira ni zadovoljstva, već je samo htjela u bijeli svijet. Tima mladim jelama, što bijahu ponajljepše, nisu grane sjekli, nego bi ih s granama metnuli na kola, a konji bi ih odvukli iz šume.

— Kamo li će one? — domišljala se jela. — Nisu veće od mene; jedna je čak i manja. Zašto li im ostavljaju grane? Kamo ih voze?

— Mi znamo! Mi znamo! — cvrkutali vrapci. — U gradu smo virili na prozore! Znamo kamo ih voze! O, čeka ih najveći sjaj i krasota što se može zamisliti! Virili smo na okna i vidjeli kako ih usađuju nasred tople sobe i kite najljepšim nakitom: pozlaćenim jabukama, medenjacima, igračkama i stotinama svjećica!

— A onda...? — upitala jela dršćući svim granama.

— A onda...? Što se onda događa?

— E, više nismo vidjeli. A bila je zaista divota!

— Oh, kad bi i meni bilo suđeno da podem tim sjajnim putem! — uzdisala jela. — To je još bolje negoli i samim morem ploviti! Ah, kolika me čežnja mori! Da je barem već Božić! Sad sam visoka i granata kao što bijahu i lanjske jele što su ih odvezli! O, kad bih mogla već na kola! Da mi je u toplu sobu, u onu divotu! A onda...? Onda dolazi nešto još bolje, još ljepše, jer čemu inače takav nakit! Mora doći nešto još veličajnije, još divnije...! Samo što? Oh, ginem, venem, sama ne znam što se sa mnom zbiva.

— Veseli se s nama! — opet će joj zrak i sunčani sjaj; — raduj se svojoj mladosti na slobodi!

Ali se jela nije radovala, već upela da raste, zelenjela se i ljeti i

zimi, tamnim se zelenilom prelila.

— Gle krasna drveta! — rekoše ljudi kad je vidješe, pa je o Božiću posjekoše prvu među svima.

Sjekira joj zasjekla duboko u srž, i jela s uzdahom pade na zemlju; osjetila je takvu bol, takvu nemoć, da baš nije mogla misliti o kakvoj sreći. Jelu obuzela tuga što se rastaje s postojbinom, s mjestom na kojem je izrasla: ta zna da više neće nikad vidjeti dragih starih drugova, grmečaka i cvijeća naokolo, a možda čak ni ptica. Rastanak nikako ne bijaše ugodan.

Jela se pribrala tek kada su je na dvorištu istovarili s drugim drvećem, i kada je čula gdje rekoše:

— Ovo je baš lijepo! Ne treba nam drugoga!

A onda došla dvojica slugu u gizdavu ruhu i jelu unijela u veliku, divnu dvoranu. Naokolo po zidovima visjele slike, a uz golemi kamin stajale velike kineske vase s lavovima na poklopcu. Bilo ondje naslonjača za ljuljanje, svilenih sofa, velikih stolova sa slikovnicama i igračkama za »stoput po stotinu zlatnika« — kako su djeca govorila. Jelu usadili u bure puno pijeska, ali nitko nije mogao vidjeti da je to bure, jer oko njega bijaše zeleno sukno, a pod njim velik, šaren sag.

Oh, kako je drvce treperilo! Što li će sada biti! I gle! dođoše sluge i gospodice i nakitise drvo. O granje povjesiše sitne košarice od šarena papira — svaka košarica puna bombona. Pozlaćene jabuke i orasi visjeli kao prirasil, a više od stotinu crvenih, bijelih i modrih svjećica krasilo jeli grane. Lutke, nalik na žive ljude — drvce takvih još nije vidjelo — lebdjeli u tom zelenilu, a na vršku pripeli veliku zlačanu zvijezdu. Ljepota, neusporediva ljepota!

— Što li će večeras drvce sjati! — govorili svi.

— »O«, pomisli jela, »samo da je večer, pa da upale svjećice. A što li će, bogzna, onda biti? Hoće li iz šume doći drveće da me vidi? Hoće li vrapci doletjeti na okna? Hoću li ovdje pustiti korijenje, hoću li prirasti te stajati nakićena i ljeti i zimi?«

Jest, baš je pogodila! Ali je od puste čežnje jelu zaboljela kora, a korobolja je drvetu kao nama glavobolja.

Najposlije upališe svjećice. Kakva li sjaja, koje li krasote!

Jela uzdrhta, zatreperi joj svaka grana, tako te jedna svjećica plamenom zahvati zelene iglice i dobrano oprliji drvo.

— Sačuvaj nas, Bože! — viknuše gospodice pa je brže-bolje utruše.

Nije jela više grančicom makla, nije se više usudila ni treperiti.
O, bijaše to strašno! Bojala se da ne izgubi štogod od svoga krasa.
Bila je sva zbumjena od tolikog sjaja...

Odjednom se otvoriše oboja dvokrilna vrata, te unutra jurnu
jato djece, nahrupiše mališani te bijaše kao da će prevaliti cijelo
drvce. Odrasli mirno uđoše za njima. Mališani sasvim zanijemješe
— ali samo časak, a onda opet udariše u viku i graju da je sve
odjekivalo. Poigravali su oko jele i skidali s nje jedan dar za drugim.

»Ma što to rade!« čudilo se drvo. »Što će sada biti?« Svijeće
dogorijevale sve do grana, a kako bi koja dogorjela, odmah bi je
ugasili. Djeci naposljetku dopustiše da oplijene drvo, a mališani se
ustremili na jelu da su joj sve grane zapucketale. Da nije bila vrhom
i zlatnom zvijezdom pribijena za strop, zacijelo bi je srusili.

Djeca zaigrala kolo sa svojim sjajnim igračkama; nitko nije jele
ni gledao — nitko osim stare dadilje: ona pride i zaviri među
ogoljele grane, ali samo zato da vidi nije li gdjegod ostala
zaboravljenja koja smokva ili jabuka.

— Priču! Priču! — zagrajaše djeca vukući prema drvetu
nekakva debeljka. On sjede pod samo drvo i uze objašnjavati:

— Tako smo u zelenilu — reče — i drvetu može biti od osobite
koristi ako čuje. Ali ču pričati samo jednu. Hoćete li priču *Ivede-Avede*
ili onu o *Hrgi-Kvrgi* što je pao niza stube pa se ipak domogao
najveće časti i zadobio kraljevnu?³⁴

— *Ivede-Avede!* — vikali jedni.

— *Hrga-Kvrga!* — nadglašavali drugi.

Nastala vika i buka, samo jela mukom zamuknula, prebirala u
sebi: »Zar im ja ne trebam? Zar neću sudjelovati?« Ali njezino bilo
pa prošlo, ona je svoje odigrala.

A debeljko priopovijedao o Hrgi-Kvrgi, koji je pao niza stube, a
ipak se uzdigao u časti i zadobio kraljevnu. Djeca pljeskala i vikala:
»Pričaj, pričaj!« Htjela su i priču *Ivede-Avede*, ali su čuli samo onu o
Hrgi-Kvrgi. Jela pak stajala nijema i zamišljena: nikad nisu ptice u
šumi takvo što priopovijedale. »Hrga-Kvrga pao niza stube pa ipak
zadobio kraljevnu! Da, da, tako je to na svijetu!« mislila jela i
vjerovala da je sve zgoljna istina, jer onaj debeljko koji je

³⁴ *Ivede-Avede* početne su riječi u nekoj pjesmici-nabrajalici malih Danaca i
naslov priče koje Andersen nije dovršio, a *Hrga-Kvrga* (u danskom: *Klumpe-Dumpe*)
inačica je za priču *Zvekan* (*Klods-Hans*). — Prev.

pripovijedao bijaše tako zgodan čovjek. »Da, da, tko bi znao! Možda će i ja pasti niza stube i dobiti kraljevića!« I radovala se kako će je sutradan opet nakititi igračkama i svjećicama, ukrasiti je zlatom i voćem.

»Sutra neću drhtati!« odluči jela. »Od srca će uživati u svojoj krasoti. Sutra će opet slušati o Hrgi-Kvrgi, a tko zna neću li čuti i priču *Ivede-Avede*. I u toj pustoj želji prostaja mirno i zamišljeno cijelu noć.

Kad je objutriло, eto sluge i sluškinje u dvoranu.

»Sad opet počinje kićenje!« pomisli jela, ali je oni odvukoše odande, pa uza stube na tavan, i ondje je postaviše u mračan kut kamo ne dopiraše ni tračak svjetla. »Što je sad ovo?« zapita se jela. »Što li će ovdje raditi? Što će čuti?« Pa se nasloni o zid i zagna u misli, puste misli...

A vremena imaše za razmišljanje, imaše ga i napretek, jer su prolazili dani i noći, i nitko k njoj da se uspne. Kad je napoljetku netko došao, pojavio se samo zato da tamо u kut stavi nekakve sanduke. Drvo stajalo zametnuto — nema šta: sasvim su ga zaboravili.

»Sad je vani zima!« prisjeti se jela. »Zemlja je tvrda i snijegom pokrivena. Ljudi me ne mogu zasaditi, zato će biti ovdje, u zaklonu, do proljeća! Kako je to mudro smisljeno! Kako su ljudi dobri! Samo da ovdje nije takva tama i da mi nije tako strašno pusto! Čak ni jednog zečića! Bilo je ipak lijepo tamo u šumi kad bi snijeg pao a zec poskakivao kraj mene, pa čak i kada bi me preskočio, ali mi to onda nije bilo po volji. Ipak je ovdje strašna pusto!«

— Ciju-ci! — javi se mišić iz rupe i eto ga odmah van, a za njim još jedan. Njuškali su oko drveta i šuškali među granjem.

— Strahovita studen! — zakmečaše mišići. — Inače je ovdje kao u raju. Zar nije, stara jelo?

— Nisam ja stara! — odvrati jela. — Ima ih mnogo koji su kudikamo stariji od mene!

— Odakle dolaziš? — upitaše miševi. — I što znaš? Bili su neobično radoznali.

— Prijed nam o najljepšem mjestu na zemlji! Jesi li kad bila ondje? Jesi li bila u smočnici, gdje se po policama poredao sir do sira, gdje butine vise sa stropa i gdje plešeš po lojanicama — mršav uđeš a tust izideš?

— Ne znam za to mjesto — odgovori jela — ali znam šumu

gdje sunce sja i gdje ptice pjevaju!

I jela im pripovjedi sve o svojoj mladosti, a mišići, koji takvo
sto nikad nisu čuli, pozorno slušahu sve uzdršući:

— Ah, koliko si toga vidjela! Kako si bila sretna!

— Zar ja? — nato će jela pa u mislima pretitratr sve što je sama
ispričala. — Da, bijahu to zapravo sasvim lijepa vremena!

A onda im pripovjedi o Badnjaku, kako su je okitili slatkišima i
svjećicama.

— Oh! — uzdahnuše mišići — kakvu si sreću doživjela, stara
jelo!

— Nisam ja nipošto stara! — opet će jela. — Ta istom sam
zimus došla iz šume! U najboljoj sam dobi, samo sam lijepo naraslala!

— Kako lijepo pripovijedaš! — pohvališe je mišići pa druge
noći dođoše sa četiri mala druga, da i oni čuju što drvo pripovijeda.
Što je jela više pripovijedala, to se jasnije prisjećala svega, zanosila
se u misli i kazivala:

— Ipak su ono bila sasvim sretna vremena! Ali se lijepa
vremena mogu vratiti, mogu opet doći! Hrga-Kvrga pao niza stube
pa ipak zadobio kraljevnu; možda će i mene zapasti kraljević.

I jeline misli krenuše divnu breziću što je rastao u šumi; taj
brezić bijaše za jelu pravi krasni kraljević.

— A tko je taj Hrga-Kvrga? — upitaše mišići, a jela im nato
pripovjedi cijelu priču; sjeća se svake pojedine riječi, a mali miševi
umalo što ne skočiše drvetu do vrška — toliko su se razdragali.

Druge noći eto još miševa, a u nedjelju je posjetom počastiše i
dva štakora. Ali štakori izjavili su da priča nije zabavna, a to ojadi
mišiće. Najposlij i oni preumili, i njima se priča sad manje svidala.

— Zar znate samo tu jednu priču? — razočarano će štakori.

— Samo tu jednu! — potvrđi jela. — Čula sam je za svoje
najsretnije večeri, ali onda nisam ni pomicala na to koliko bijah
sretna!

— Slaba je to priča, jadna i kukavna! Zar ne znate ni jedne o
slanini i lojanicama? Nikakve zgode iz smočnice?

— Ne znam — odgovori jela.

— E, onda hvala lijepa! — odvrnuše štakori pa se vratiše među
svoje.

I mišići napisljetu izostali, a jeli nije ostalo drugo nego da
uzdiše:

»Ipak je bilo sasvim lijepo i ugodno kad su oko mene sjedili

živahni mišići i slušali što pripovijedam. Sad je i to prošlo! Ali ču se opet radovali kad me odavde iznesu!«

A kada će to biti?

Najposlijе se i to dogodilo. Jednog jutra došli ljudi i počeli štropotati po tavanu. Odmaknuli su sanduke, izvukli jelu; prilično je grubo baciše na pod, a jedan je sluga poče odmah vući prema stubama gdje se bijeljelo danje svjetlo.

»Sad opet počinje život!« ponada se jela pa osjeti svjež uzduh, prve zrake sunca — i nađe se vani, na dvorištu.

Sve se zbilo tako brzo da je drvo sasvim zaboravilo da se promotri: naprsto nije stiglo na to — ta toliko je toga bilo oko njega! Dvorište se držalo vrta, a u vrtu sve cvalo. Svježe se i mirisne ruže nadinjale preko male ogradi, lipe cvale, a lastavice prelijetale cvrkućući: »Cvrk-cvrk, sad čemo u trk!« Ali time nisu mislile na jelu.

— Sad ču živjeti! — kliknu jela i raskrili grane, ali jao! grane joj sasvim suhe i žute. Baciše je u kut, među korov i koprive. Zlatna joj se papirna zvijezda još držala na vrški i svjetlucala na jarkome suncu.

Na dvorištu se igralo dvoje-troje između one vesele djece što su o Božiću plesala oko drveta i onako se radovala. Jedno od najmanjih pritrica jeli pa joj otrže zlatnu zvijezdu.

— Gle, što je još bilo na ovome gadnom i starom božićnom drvetu! — reče mališan i stade na grane, tako da su mu sve praskale pod čizmama.

A drvo se zanjelo u svu onu cvjetnu krasotu i svježinu u vrtu pa onda svrnu pogled na sebe. Kad se vidje kakva je jadna, suha i požutjela, jela će u sebi: »Kamo sreće da sam ostala u svome mračnom kutu na tavanu!« I mislima se dohvačaše svoje nekadanje svježine i mladosti u šumi, pomišljaše na radost Badnje večeri i na male miševe, koji su tako rado slušali priču o Hrgi-Kvrgi.

»Bilo pa prošlo!« uzdahnju jadna jela. »Da sam se barem radovala dok sam mogla! Sad je svemu kraj!«

Dode sluga pa sasijeće drvo u sitne komade; skupi se čitav naramak, što je divno zaplamsao pod velikim pivarskim kotlom i tako duboko uzdisao da se svaki uzdah čuo kao malen prasak. Zato dotrčaše djeca što su se ondje igrala te posjedaše pred organj gledajući u nj i uzvikujući: »Puc! Puc!« A svaki put kad bi zapucketalo, to jest uzdahnulo, sjetilo bi se drvo kojega ljetnog dana

u šumi, koje zimske noći tamo vani kad su zvijezde sjale; sjećalo se Badnjaka i Hrge-Kvrge, jedine priče koju je čulo i znalo pričati — sjećalo se pa izgorjelo.

Dječaci se igrali na dvorištu, a najmanjemu bila na prsim prikopčana zlatna zvijezda što je krasila jelu za njezine najsretnije večeri. Ali je davno to prošlo, jeli sad je kraj, a i priči konac: bilo pa prošlo — sa svakom ti je pričom tako.

Copyright

© Dubravko Deletis

e-izdanje pripremili:
Dubravko Deletis i Mirma Goacher

website: www.josiptabakknjige.org

15/07/2013

